This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk http://books.google.com/

NAPOLEON

OCH

KVINNORNA

AF

FRÉDÉRIC MASSON.

ÖFVERSÄTTNING FRÅN FRANSKA ORIGINALETS 18:DE UPPLAGA.

MED SEX PORTRÄTT.

…KHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

UNIV. OF
CALIFORNIA

NAPOLEON

I SITT ARBETSKABINETT.

Efter en tafla af David.

UNIV. OF CALIFORNIA

NAPOLEON OCH KVINNORNA

AF

FRÉDÉRIC MASSON.

Öfversättning från franska originalets 18:de upplaga.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

UNIV. OF
CALIFORNIA

JC204
M34

Fournier
Collection

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1896.

UNIV. OF
CALIFORNIA

INLEDNING.

De flesta kapitlen i denna bok hafva förut varit synliga i tidningen »Figaros» litterära bilaga, där de offentliggjordes under månaderna april—september 1893. Se här huru jag föranleddes att nedskrifva dem.

Uti afdelningen från allmänheten i denna tidning, hade en anonym insändare framställt följande fråga:

»Hvilka voro de kvinnor med hvilka Napoleon I knutit lättare förbindelser, först som ung man, sedan som förste konsul och slutligen som kejsare? Upptogs han under sitt lif af någon stor passion. Och för hvilken?»

Svaren läto vänta på sig; när de kommo, voro de föga uttömmande eller mindre tillförlitliga. Redaktören för den litterära bilagan, herr Périvier, hade hört sägas att jag sedan längre tid tillbaka samlade uppgifter rörande Napoleons enskilda lif. Han trodde att jag skulle kunna gifva hans läsare de önskade upplysningarna, och jag lämnade dem. Men ett sådant ämne kunde icke behandlas på några hundratal rader, och mitt arbete blef således helt summariskt. Man föreslog mig då att komplettera det, och på det sättet uppstodo dessa artiklar, fullkomligt själfständigt planlagda och nedskrifna i fullständig frihet, samt af Figaro erbjudna en gästfrihet för hvilken jag är tidningen djupt tacksam.

56126

Om de af allmänheten emottagits med någon välvilja, om en mängd tidningar både i Frankrike och utlandet lämnat utdrag ur dem i sina spalter, så har man å andra sidan hvarken sparat mig anonyma anklagelser eller förklädda förebråelser.

Flertalet af de män som, från 1870 till 1879, från kejsardömets fall till kejsarprinsens död, sett mig vid sin sida i det bonapartistiska partiets leder, har klandrat dessa artiklar, som de funnit olämpliga och mindre vördnadsfulla. De hafva visserligen icke tillfogat mig den skymfen att tro, det jag i något enskildt intresses tjänst maskerat mina tankar, eller att jag sökt ett tillfälle att förneka mitt förflutna; men de hafva sagt sig själfva — och några hafva äfven sagt det åt mig personligen — att begäret efter att föra pennan och hungern efter att få se sig tryckt i godt sällskap, kanske också hoppet att kunna behaga allmänheten och nöjet att få meddela den hittills obekanta anekdoter, kommit mig att yppa och kommentera vissa fakta, som jag bort förtiga. Jag hade dessutom ett särskildt sätt att vara bonapartist, ett sätt som alls icke behagade dem, och de ansågo att, om min beundran för Napoleon kom mig att offentliggöra sådana historier som dessa, hvad skulle man då hafva att vänta utaf hans fiender?

Men hvad vill man då? Vill man påstå att Napoleon icke var en människa? Att han blifvit född och att han lefvat, utan att för hvarje dag en utveckling försiggått inom honom; att han var densamme 1769 som 1821, densamme då han uppträdde i Frankrike som skolgosse i Autun, som då han slutade sitt lif på St. Helena, sedan han varit Europas besegrare och nationernas behärskare? Vill man göra troligt, att han på vägen från vaggan till grafven aldrig begått ett felsteg, aldrig lyssnat till en lockelse och aldrig dragit fördel af en lärdom? Vill man ställa honom så högt öfver den öfriga mänskligheten, att han aldrig delat någon af dess passioner, aldrig erfarit någon af dess känslor, aldrig låtit hänföra sig af någon utaf de krafter, som utgöra driffjädern för dess handlingar? I så fall är han icke längre en människa, utan

en gud; han är en af dessa öfvernaturliga varelser, dem folkens inbillningskraft diktat och hvilkas första joller innebär lika sublima läror som deras vältaligaste ord, hvilka hafva hvarken barndom, ungdom eller mandom, därför att de från sina första steg på jorden och till de sista endast uppfylla en mission som en mäktigare gudom ålagt dem.

Men om däremot Napoleon är en människa liksom alla andra, endast begåfvad med en ovanlig hjärna, så hafva hans idéer och till följe däraf de handlingar, som dessa hans idéer drifvit honom till, visst icke från hans födelse varit utstakade och reglerade af någon försyn; de tillhöra honom och tillhöra icke någon gud; de äro frukten af hans hjärnas verksamhet och icke verkningarna af någon yttre vilja. Han själf är icke något utkoradt verktyg, hvars grodd utan att fläckas och utan att mista sin kraft kunnat bevaras och ärfvas från generation till generation, öfverflyttas från kön till kön, bärande inom den ovägbara atom, som måste utgöras af hans hjärna, fröet till nationernas öden. Han är en varelse som från sina förfäder utan tvifvel kunnat ärfva några orediga intryck, men som blifvit formad genom uppfostran, fått kunskaper genom studier och som från hvarje sin lifserfarenhet kvarhållit någon idé; en varelse hvars gradvisa utveckling man måste följa, hvars tillfälliga känslostämningar man måste öfvervaka; en varelse som människor kunna bedöma, därför att han är deras medbroder och därför att ingenting hos honom är främmande för det som är gemensamt hos människorna.

Och därför är det af vikt att skärskåda Napoleon i hans förhållande till kvinnan. Ingen kan förneka, att det är känslan för henne som framkallar eller bestämmer de olika sidorna utaf mannens karakter, som föder en stor del af hans idéer och ger honom den syn på lifvet som är egendomlig för hans väsen. Till och med då mannen är Napoleon, till och med då kvinnan spelar endast en öfvergående roll i hans lif, är det nödvändigt att veta hvem denna kvinna är och att undersöka i hvilka förbindelser

han stått till henne, hvilka känslor hon ingifvit honom och af hvilken natur de varit; med ett ord, att söka utforska hvilket inflytande på hans tankegång utöfvats af de idéer, som födts hos honom genom åsynen af och umgänget, eller sammanlefnaden med de kvinnor, som mött honom på hans bana.

Jag vördar på mitt sätt den oförliknelige man, åt hvilken jag skulle vilja att man upprättade altaren; jag är lifligt öfvertygad om, att ju djupare man kan intränga i hans historia, desto mera skall man beundra honom. Jag tror, att ju bätte man lär känna hans lif, desto trognare skall man tjäna honom och att de bidrag, som jag nu lämnar till kännedomen om hans moraliska varelse, skola äga något värde för den allvarliga och välvilliga allmänheten. Och som jag för öfrigt icke begär något af hvem det vara må, som jag icke väntar på någon syssla eller spekulerar på några valmäns välvilja, så drar jag mig tillbaka i min vrå.

Clos des Fées, 15 aug. 1893.

Frédéric Masson.

NAPOLEON OCH KVINNORNA.

I.

UNGDOMSTIDEN.

Den 22 november 1787 har Bonaparte i sin dagbok upptecknat berättelsen om ett tillfälligt sammanträffande i Palais-Royals trädgård med en ung flicka, hvilken, sedan de först samtalat en stund, följde honom hem till hans bostad i hôtel de Cherbourg, Rue du Four-Saint-Honoré.

Den dag han nedskref denna berättelse, var Bonaparte aderton år och tre månader gammal, varande född den 15 augusti 1769.

Man har rättighet att tro detta vara hans första kvinnliga bekantskap, och om man helt hastigt genomgår historien om hans barndom, skall man säkerligen finna bevisen för detta antagande fullt tillfredsställande. Han har själf upptecknat de viktigaste händelserna, och de data man kunnat kontrollera, hafva alla visat sig absolut tillförlitliga.

Han lämnade Ajaccio för att resa öfver till Frankrike vid nio och ett halft års ålder, den 15 december 1778. De kvinnliga minnen dem han förde med sig från sin ö, röra sig omkring hans amma, Camilla Carbone, änka Ilari, sina gamla sköterskor och en liten skolkamrat, Giacominetta, om hvilken han ofta talade på S:t Helena. Han öfverhopade längre fram med rika gåfvor sin amma, hennes dotter, madame Tavera, och hennes dotterdotter, madame Poli, hvilken han själf i dopet gifvit namnet Faustina.

Att han icke kunde göra något för sin dibror, Ignatio Ilari, kom sig däraf att denne som helt ung omfattat det engelska partiet och inträdt i engelska marinen.

Af de två guvernanter som uppfostrat honom, stannade den ena, Minana Saveria, till sin död kvar hos hans mor; den andra, Mammuccia Caterina, afled redan före kejsardömet, liksom också den lilla Giacominetta, för hvars skull barnet Napoleon utsatt sig för så många faror under gemensamma lekar.

Under skoltiden i Autun, där han vistades från 1:a januari till 12:e maj 1779; vid skolan i Brienne från maj 1779 till 14 oktober 1784; vid militärskolan i Paris, där han tillbragte ett år, från den 22 oktober 1784 till 30 oktober 1785, icke ett spår af någon kvinna. Äfven om han, enligt madame d'Abrantès uppgift, skulle trots militärskolans stränga reglemente, under förevändning af en vrickning hafva tillbragt åtta dagar i herr Permons bostad vid place Conti n:o 5, så var han likväl då endast sexton år.

Ett tidigare äfventyr än det från den 22 november 1787 kunde således endast hafva ägt rum mellan hans afgång från militärskolan och hans återkomst till Paris; men om han också reste till Valence den 30 oktober 1785, for han därifrån med tjänstledighet till Korsika den 16 september 1786 efter en vistelse af mindre än ett år; han återvände icke från Korsika förrän den 12 september 1787, och det var då som han företog sin resa till Paris.

Det var icke på Korsika som han lärde känna kärleken. Och lika litet var det i Valence under de tio månader som han tillbragte under sitt första vistande där. Han visade sig där mycket blyg, tämligen melankolisk till lynnet, ifrigt sysselsatt med läsning och skrifning, uppfylld af begär att göra sig väl sedd och att blifva omtyckt inom societeten. Af kongregationsgeneralen de Tardivon, abbé de Saint-Ruff, som med kors och mitra angaf tonen i Valence, och till hvilken han blifvit rekommenderad af familjen

Marbeuf, infördes han i stadens förnämsta hus, hos madame Grégoire du Colombier, hos madame Lauberie de Saint-Germain och hos madame de Laurencin.

Det var dessa damer och i synnerhet de två sista som angåfvo den bästa sällskapstonen i staden. Tillhörande den lägre adeln eller det rikare borgerskapet, hade de sina förutfattade meningar rörande sederna hos de unga officerare som de tilläto umgås hos sig, och de läto icke sina döttrar sällskapa med unga män, hvilkas uppförande icke var oklanderligt.

Caroline du Colombier, som af sin mor erhöll något mera frihet, väckte kanske hos Bonaparte några flyktiga tankar på giftermål, fastän han knappast var sjutton år och hon betydligt äldre. Men om han hyste någon böjelse för henne, och om hon visade något tycke för honom, så var hans hyllning i alla afseenden kysk och blyg, till och med litet barnslig. De plockade körsbär tillsammans, och kanske tänkte då den unge Bonaparte: »Hvarför äro inte mina läppar körsbär? Huru gärna skulle jag icke låta henne smaka dem!»

Emellertid gifte hon sig helt snart med en för detta officer, Garempel de Bressieux, som förde henne med sig till ett slott invid Lyon. Nära tjugu år efteråt, vid slutet af år XII, fick Napoleon, som icke mer återsett sin körsbärsplockerska, i lägret vid Boulogne ett bref ifrån henne, i hvilket hon rekommenderade sin bror hos honom. Han besvarade brefvet genast med försäkran om att han skulle begagna första tillfälle att vara herr Colombier nyttig och skref till madame Caroline de Bressieux:

»Minnet af er mor och af er far har alltid intresserat mig. Jag ser af ert bref att ni bor i närheten af Lyon; jag måste således göra er förebråelser för att ni inte uppsökte mig, när jag vistades där, ty det skulle alltid varit mig ett stort nöje att få träffa er!»

Vinken togs i akt, och när kejsaren på väg till kröningen i Milano, passerade Lyon den 22 germinal år XIII (12 april 1806),

var hon en af de första som anmälde sig. Hon var mycket förändrad, hade åldradts betydligt, och ingenting påminde mera om den forna Caroline. Men hon fick, trots detta, allt hvad hon begärde: utstrykningar på listan öfver de emigrerade, en syssla för sin man och en befordran till löjtnant för sin bror. I januari 1807 sänder hon en nyårsönskan till kejsaren och gör sig underrättad om hans hälsa. Napoleon svarar henne personligen nästan genast. 1808 utnämner han henne till sällskapsdam hos sin mor, uppdrar åt de Bressieux att vara president för valkollegiet i Isère och gör honom 1810 till baron.

Sådan är den minnesgoda tacksamhet, han ägnar dem som visat honom vänlighet under hans unga år. Det finns ingen hvars lycka han icke söker göra, liksom det icke finns någon af dem, som han icke berömde under sin fångenskap. Kvinnorna erhålla, om möjligt, ännu större bevis på denna tacksamhetskänsla, och det till och med då han kunde hafva skäl att vara ond på dem; det är nog för honom att de visat honom någon vänlighet, för att han skall glömma allt annat. Så föredrog m:lle de Lauberie de Saint-Germain, som han kanske drömde om att gifta sig med, sin kusin Bachasson de Montalivet, en af Bonapartes bekanta, framför honom. Napoleon hyste likväl ingen motvilja emot denne; man vet ju huru han gjorde Montalivets lycka i det han efter hvartannat utnämnde honom till prefekt i la Manche och i Seine-et-Oise, generaldirektör för väg- och vattenbyggnadskåren, inrikesminister och riksgrefve med 80,000 francs dotation. Madame de Montalivet, »hvars dygder och skönhet han förr älskat och beundrat», enligt hvad han själf sade henne, utnämnde han 1806 till hofdam hos kejsarinnan. Men hon förelade honom villkor: »Ers majestät,» sade hon, »känner mina åsikter om kvinnans uppgift här i världen. Den af alla afundade gunst som ers majestät haft godheten ämna mig, skulle för mig utgöra en olycka, om jag för den skulle behöfva afstå ifrån att vårda min man, när han är sjuk, eller amma mina barn, när försynen behagar skänka

mig sådana.» — Kejsaren hade först rynkat sina ögonbryn, men svarade sedan, medan han vänligt bugade sig: »Ah, ni förelägger mig villkor, madame de Montalivet; jag är inte van vid sådant! Men det är detsamma, jag underkastar mig dem. Mottag därför platsen som hofdam hos min gemål. Allt skall ordnas så att ni fortfarande kan vara maka och mor, så som ni uppfattar det!» På detta sätt gjorde madame de Montalivet aldrig någon hoftjänst, hvilket icke hindrade Napoleon från att visa henne den största uppmärksamhet. Han tyckte om denna familj: »Den är strängt redbar,» sade han, »och består af högst aktningsvärda medlemmar! Jag tror mycket på deras tillgifvenhet!»

Se där de minnen, dem Napoleon förde med sig från Valence och som han gömde i sitt hjärta. De äro sådana att de unga flickorna kunna vara stolta öfver att hafva väckt dem. Några andra förbindelser känner man icke och i de hemliga anteckningarna uti sin dagbok har han icke, inskrifvit något tycke. Han företer i dem bilden af en Hippolytos, som mycket mera älskar äran än kvinnorna. Ett bevis därpå är följande fras, som han då nedskref:

»*Om jag skulle jämföra Spartas och Roms tider med våra moderna, så skulle jag säga: Här segrade kärleken och där kärleken till fäderneslandet. Att döma efter de olika verkningar som dessa känslor framkalla, skulle man utan tvifvel vara berättigad att anse dem oförenliga. Hvad som åtminstone är säkert är, att ett folk, som öfverlämnar sig åt galanteriet, har till och med förlorat den grad af energi, som är nödvändig för att uppfatta en patriots känslor och tänkesätt. Det är till denna ståndpunkt som vi i dag kunnit komma!*»

Med visshet kan man således antaga, att den unga flickan från Palais-Royal var den första han lärt känna. Om han någonsin återsåg henne, är tvifvelaktigt. Bland hans papper från denna vistelse i Paris finner man visserligen en afhandling om patriotismen, tillägnad ett ungt fruntimmer, men det är föga sannolikt att han med henne talade om sådana ämnen.

Efter sin sejour i Paris från oktober till december 1787, reste han återigen tillbaka till Korsika, dit han anlände den 1 januari 1788. Han tillbringar där sin semester och återkommer till sitt regemente i Auxonne den 1 juni. Därifrån finnes intet spår af någon kärlekshandel. Däremot, i Seurre, dit han sändes i garnison i början af år 1789, tillägger man honom vissa förbindelser med hustrun till en uppbördsman för saltskatten, med en arrendatorska, hos hvilken han drack mjölkbrunn, och slutligen med dottern i huset där han bodde. Detta synes väl mycket för ett uppehåll af tjugufem dagar, under hvilka hans portfölj visar ett ansträngdt arbete. Icke desto mindre påstår man, att när Napoleon fjorton år senare passerade igenom Seurre, förde herr de Thiard, som då var hans kammarherre, in till honom dottern i huset, och att han beviljade en friplats i statens läroverk för hennes son, som då var tolf år gammal. Den ålder, som man ger detta barn, utesluter möjligheten af att Napoleon kunnat tänka sig vara hans far. Om kejsaren hyst den minsta misstanke i detta afseende, skulle han gifvit mera och utan att man behöft begära något.

På Korsika där han tillbragte hela året 1790, i Auxonne och i Valence, och på nytt på Korsika, och i Paris ända till medlet af 1792, ingenting. Icke heller något under det första fälttåget i mellersta Frankrike emot féderalisterna och ingenting i Toulon.

Vi kunna helt hastigt hoppa öfver fyra år. Löjtnanten har blifvit brigadgeneral, Bonaparte kommenderar artilleriet vid franska armén i Italien. Till denna armé har konventet i särskildt uppdrag skickat medborgaren Louis Turreau, kallad Turreau de Lignières, en af sina inflytelserikaste medlemmar hvilken, åtföljd af den unga kvinna som han nyss gift sig med och som var dotter till en kirurg i Versailles, ankom till Kairo i Piemont, där Bonaparte uppehöll sig till slutet af år II, antagligen den 21 september 1794. Bonaparte slog mycket an på konventets sändebud och ännu mera på den unga frun. Det var icke någon allvarlig förbindelse, ty madame Turreau var mycket flyktig, men det var

mera än en nyck, och det minne som sändebudet och hans maka bevarar af den unge generalens talanger är sådant, att när konventet är i fara den 13 Vendémiaire, så är det Turreau, fullt ut lika mycket som Barras, hvilken föreslår att anförtro Bonaparte befälet öfver trupperna och som går i borgen för honom samtidigt med de korsikanske deputerade.

Bonaparte glömde icke denna tjänst. Utnämnd till general en chef för arméкåren i Italien, för han med sig den icke återvalde Turreau som tygförvaltare. Men Turreau åtföljes fortfarande af sin hustru, som i brist på generaler, håller till godo med hvad som helst. Till följe däraf oupphörliga uppträden, och Turreau dör af grämelse, enligt hvad man påstår. Hans hustru återvände till Versailles, där hon lefde under mycket tryckta förhållanden, sedan hon gjort alla möjliga ansträngningar för att blifva ihågkommen, men icke kunnat finna någon beskyddare. Vid en jakt kom Napoleon att nämna hennes namn för Berthier, som kände henne från barndomen, såsom själf varande från Versailles. Berthier hade hittills afvisat henne, men från detta ögonblick skyndade han sig att tala för henne. »Kejsaren beviljade henne allt hvad hon önskade. Han förverkligade alla hennes drömmar och det till och med öfver hennes förväntan.»

Napoleons ungdomsäfventyr inskränka sig således till små kurtiser utan följder eller till lösliga förbindelser. Med undantag af madame Turreau, som kastar sig i hans armar och som kan anses för en »bonne-fortune», tänka kvinnorna för öfrigt icke mycket på den lilla, magra officern med sitt bleka ansikte och sin slitna uniform, som han så litet brydde sig om att vårda. Han själf tänker icke heller på dem, upptagen som han är af att vinna befordran. Hans kyskhet har dessutom ett annat, ganska viktigt skäl, han är fattig, och det är därför som han, i likhet med andra fattiga, tänker på att gifta sig, för att få äga en kvinna för sig själf.

II.

GIFTERMÅLSPLANER.

I Marseille roade sig Bonaparte med att hos sin svägerska, madame Joseph Bonaparte, leka »kär» med hennes syster, en vacker ung flicka om sexton år, Desirée Eugénie Clary.

Den unga flickan tog leken på allvar, hennes barnslighet försvann helt hastigt, och som en blixt vaknade en verklig kärlek i hennes unga hjärta. »O, min vän,» skrifver hon till Napoleon, »tag vara på ditt lif för att skydda din Eugénies, som icke skulle kunna lefva utan dig! Håll du lika trofast de eder du svurit mig, som jag skall hålla dem jag ägnat dig!»

Dessa verkligt ömma bref från den unga Eugénie — ty enligt tidens mod hade den unga flickan, som man inom familjen kallade Desirée, velat så att säga döpa om sig för sin älskare, bära för honom ensam ett namn, som icke fick uttalas af andra läppar än hans — dessa bref har man återfunnit i koncept sextiofem år efteråt bland dens papper, som hade skrifvit dem och som gömt dem som reliker. De bära i sanning vittne om denna epok, då det, efter de dagar under hvilka döden var det enda skådespelet och den uteslutande tanken, uppstod ett brinnande behof af att lefva och att älska, och då hvarje kvinna kastade sig i armarna på kärleken som på en religion — den enda som i själfva verket ännu lefde kvar bland det civiliserade samhällets ruiner.

DESIRÉE EUGÉNIE CLARY.

Efter ett porträtt af Gérard.

Bekantskapen daterade sig från januari och februari 1795. Förlofningen, om en formel sådan verkligen ägde rum, skedde den 21 april, samma dag som Bonaparte reste igenom Marseille för att begifva sig till Paris. Joseph och hans hustru, Julie Clary, lämnade därvid sitt bistånd; de hade å sin sida uppgjort planen till denna förbindelse, och inom familjen Clary hade man icke något motstånd att frukta. Fadern, åt hvilken man lånat uttrycket: »att han hade alldeles nog af en Bonaparte i familjen», hade dött den 20 januari 1794 (1 Pluviôse år II). Desirée, som då icke var tretton eller fjorton år, enligt hvad hon sedermera sagt, skrifvit och låtit offentligt trycka, utan i stället sexton eller sjutton, efter som hon var född den 9 november 1777, berodde således endast af sin mor och bror; man kan till och med mycket väl tänka sig, att med det lynne hon hade, berodde hon endast af sig själf.

Hennes ålder kunde icke utgöra något hinder; det var nämligen då högst sällsynt att en ung flicka gifte sig senare än vid aderton år, och stiftarna af den första civillagen ämnade just till tretton år fixera den lagliga äktenskapsåldern för kvinnan. Beträffande åter förmögenheten så, då Julie nöjt sig med den äldre brodern, som ingen syssla hade, kunde Desirée mycket väl gifta sig med den yngre, som åtminstone var brigadgeneral.

När Bonaparte ankom till Paris i maj, var han i fullständig onåd, alldeles utblottad på penningar och hade uteslutande detta giftermål att haka sig fast vid. Om han förfelade det, återstod honom ingenting annat än att taga tjänst i Turkiet, eller att som andra börja spekulera på de nationella egendomarna. Till och med när hans ställning så småningom börjar förbättras, och när han af välfärdsutskottet blir sysselsatt med planerna till fälttåget, inser han huru osäker och farlig den plats är, som slumpen skänkt honom. Desirée ensam kan befria honom därifrån, och han uppmanar sin bror att skaffa honom ett svar. I hvarje bref som han skrifver till Joseph sänder han hälsningar och minnesgåfvor till

henne. Hon å sin sida, skrifver också till honom, hon begär att han skall sända henne sitt porträtt; han låter måla och skickar henne det. Är hon med sin syster och svåger i Genua och lämnar hon icke mera några underrättelser om sig? »Det ser ut,» skrifver han, »som om man måste passera floden Lethe för att komma till Genua.» Hon är den tystlåtna, som han ständigt förebrår att hon inte skrifver. Han fordrar med häftighet svar: Joseph måste ovillkorligt tala med Eugénies bror. »Låt mig få veta resultatet, och allt är sagdt!»

Dagen därpå och utan att afvakta att hans bref kunnat komma fram till Joseph, skrifver han: »Det är nödvändigt att saken blir afgjord eller bruten. Jag väntar svaret med otålighet.» — Därpå förflyter en månad, och med undantag af några minnesord, icke en rad om hela saken. Och skälet därtill är, att emellan honom och den lilla fjortonåriga flickan från Marseille, som kanske icke var vacker, men mycket täck med sina mörka ögonbryn, sina milda ögon, sin litet uppåtsträfvande näsa, sin mun med stigande mungipor, sin blyga, kyska och likväl så ömma min, har ställt sig en annan. Denna andra var Paris, det stora, af honom hittills föga kända Paris, där Bonaparte blifvit uppkastad, klädd i sina klacknötta stöflar, sin luggslitna uniform och med sin svit af två utsvultna adjutanter; detta Paris ställde i hans väg sina kvinnor, varelser sammansatta af elegans, behag och koketteri, varelser hvilkas smink bländar ögonen med magisk glans, hvilkas toaletter afteckna formernas rundning i det de understryka allt som är retande och höja effekten af så mycket som borde döljas; glada och nöjeslystna varelser, som blifvit förfinade af det yppiga världslifvet och som liksom drifhusfrukterna blifvit tidigt bragta till mognad och af säljaren fått den finaste form och färg samt, med sin af inga solstrålar purprade yta och sin konstlade doft, synas på ett helt annat sätt aptitliga än de första, på fri jord vuxna frukter, som ännu äro gröna, unga vildalster, på hvilka solen inbränt sina lågor, dem nordanvinden skaffat sprickor i skalen och

hvilka, friska och litet kärfva, lämna kvar i munnen den lifvande och mäktiga smaken af naturens förstlingsprodukter.

»Ensamt här,» — skrifver Bonaparte, — »utaf alla platser på jorden, är det som kvinnorna förtjäna att föra spiran. En kvinna behöfver vistas sex månader i Paris, för att lära känna hvad hon förmår och hur stort hennes välde är.» Och några dagar senare skrifver han: »Kvinnorna, som här äro de vackraste i världen, blifva allt mer och mer de härskande.» Sant är att de äro de vackraste i världen — och kanske ändå vackrare! — dessa kvinnor på trettio, trettiofem, ja, till och med fyrtio år, utlärda som de äro i konsten att göra sig älskade, och det mycket mer än i konsten att älska. Och då han icke hade annat än sin hand att erbjuda dem, så erbjuder han den åt madame de Permon, det påstås äfven åt madame de la Bouchardie, sedermera madame de Lesparda, under det han väntade på att Vendémiaire skulle komma och att han skulle blifva tagen på orden af madame de Beauharnais.

Från hans sida således en absolut tystnad om och för Desirée, och från hennes en så stilla och så öm klagan, att den ljuder i öronen som klangen af en sönderbruten harpa: »Ni har gjort mig olycklig för hela mitt lif, och jag har ändå den svagheten att förlåta er allt. Ni är således gift! Den stackars Eugénie får icke längre älska er, icke längre tänka på er. Den enda tröst som återstår mig, är att veta er öfvertygad om min trofasthet, och sedan önskar jag ingenting annat än döden.

»Lifvet är för mig en grym plåga sedan jag icke längre får ägna det åt er. Ni gift! Jag kan icke vänja mig vid denna tanke, den dödar mig, jag kan icke öfverlefva detta. Jag vill visa er, att jag är mera trogen mina löften, och fastän ni har sönderslitit de band som förenade oss, skall jag aldrig tillhöra någon annan, skall jag aldrig gifta mig. Jag önskar er all möjlig lycka och glädje af ert äktenskap; jag önskar och hoppas att den kvinna ni valt, skall göra er lika lycklig som jag velat och som ni för-

tjänar; men glöm icke i er lycka den arma Eugénie, och beklaga hennes öde.»

För Bonaparte, som icke hade förmågan att glömma, verkade det som ett samvetskval, minnet af denna kärlek, som han ingifvit kanske mera än han delat den; denna kärlek, som från början varit en barnslig lek, från hvilken han tanklöst låtit leda sig till ett allvarligt förslag och genom hvilken han, utan att tänka på följderna, krossat den unga flickans hjärta. Det ser ut som om han under hela sitt lif velat försona, velat komma henne att förlåta denna glömska. 1797 i Milano söker han ett förmånligt parti åt Desirée, som vid detta tillfälle vistades i Rom med sin syster och svåger, hvilken var ambassadör hos Pius VI. Han skrifver ett mycket varmt rekommendationsbref åt general Duphot, »en mycket tapper man och en utmärkt officer. En förbindelse med honom vore särdeles fördelaktig». Duphot anländer, han misshagar icke, och förbindelsen är på väg att afslutas. Då inträffar den förfärliga händelsen den 28 december * och Desirées dräkt fläckas af hennes trolofvades blod.

Slutligen, sedan flera giftermålsförslag afvisats och medan Bonaparte är borta i Egypten, samtycker Desirée Clary att gifta sig med general Bernadotte. Från Kairo, där han får underrättelse om detta giftermål, som icke särdeles behagar honom — ty Bernadotte har varit och är för honom en i hög grad osympastisk person — önskar Bonaparte Desirée lycka: »Hon förtjänar den!»

När han kommer tillbaka från Egypten är Desirée en af de första som af honom begär en gunst. Hon önskar att han skall stå fadder åt den son hon nyss gifvit lifvet. En son! Denne son, som kommer att fattas honom själf och som Desirée, liksom för

* General Léonard Duphots mord i Rom, under ett upplopp, framkalladt af de af franska legationen därstädes understödda sträfvandena att förvandla Rom till republik.

Öfvers. anm.

att hämnas på Josephine, som hon hatar och som hon kallar »den gamla», med moderlig stolthet bär fram för honom på sina armar, medan han hållande god min i elakt spel emottager fadderskapet och, hänförd som han är af Ossians sånger, gifver barnet namnet Oscar. Och han gjorde mera än så.

»Att Bernadotte blef marskalk af Frankrike, prins af Ponte-Corvo och konung, det har han sitt giftermål att tacka för,» har Napoleon sagt. »Alla hans fientliga machinationer under kejsardömet hafva blifvit honom förlåtna för hans hustrus skull» — —

Mot henne visar Napoleon en uppmärksamhet, en godhet, som skulle förvåna, om den icke hade sin grund uti hans begär att försona hvad han brutit emot den unga flickan. När Bernadotte blef sårad i slaget vid Spanden, och Napoleon två dagar därefter skrifver till honom, är det för att säga honom: »att han med glädje ser att madame Bernadotte vid detta tillfälle befinner sig hos sin make», och för att tillägga: »Jag ber er att från mig framföra till fru marskalkinnan tusen vänliga hälsningar och en enda liten förebråelse. Hon hade väl kunnat skrifva några ord till mig för att underrätta mig om hvad som händer och sker i Paris, men jag inskränker mig till, att få en förklaring med henne vid första tillfälle som jag kommer att träffa henne.»

Och huru artig är han icke: det är till henne som han, efter Erfurt, sänder en af de dyrbara pälsar, som han fått till skänks af kejsar Alexander. Vid hvarje tillfälle, och fastän hon icke gärna synes vid hofvet, ty hon afskyr Josephine och Beauharnaiserna och hon döljer det inte, förärar han henne dyrbara skänker, sèvresvaser och gobeliner. På henne tänker han också när han — efter Walcheren — har för afsikt att skicka Bernadotte till Rom som generalguvernör — således som kejsardömets stordignitär — för att vid Quirinalen föra kejserligt hof med en civillista af tre millioner, således likställd med Borghèse, som är i Turin, med Elisa, som är i Florens, och nästan med Eugèn, som är i Milano.

När Bernadotte väljes till kronprins af Sverige och kejsarens politik vid detta tillfälle af mer än en ansetts oklar och besynnerlig, så är det därför att de icke tagit hans hjärtelag med i räkningen. »Han låter hänföra sig af glädjen och äran, att se en kvinna, för hvilken han intresserar sig, blifva drottning och sin gudson kunglig arfprins.» Man ser honom på det mest omständliga sätt ordna ceremonielet vid Desirées presentation, då hon kommer att taga afsked som kronprinsessa af Sverige, och han inbjuder henne på söndagen till familjemiddag, en utmärkelse hittills utan like; man ser honom begåfva Bernadotte med en million ur hofkassan, han återköper af honom de dotationer med hvilka han själf begåfvat honom, underhandlar med honom om återtagandet af Ponte-Corvo och skänker en titel och en dotation åt hans bror.

Han har i sanning full rätt att skrifva till Eugénie: »Ni bör för länge sedan vara öfvertygad om det intresse jag hyser för er familj». Fyra månader därefter har Bernadotte satt sig i förbindelse med Ryssland emot Napoleon; mindre än ett år därefter tyder allt på en nära förestående brytning emellan Frankrike och Sverige. Desirée, som endast med möda kunnat förmås att samtycka till en kort resa till Stockholm, därför att, som hon sade: »jag trodde att det var med Sverige som med Ponte-Corvo, ett land som vi endast skulle få en titel utaf», — Desirée skyndade sig att återvända till sitt hotell vid rue d'Anjou.

Napoleon skref då, under otaliga försiktighetsmått, till sin utrikesminister, att denne skulle meddela svenska ministern i Paris, det kejsaren med ledsnad såg att kronprinsessan komme till Frankrike, utan att hafva erhållit särskild tillåtelse; att detta icke är brukligt och att han ogillar att hon lämnar sin man under så ödesdigra omständigheter. Desirée bryr sig icke om detta, utan installerar sig utan vidare. I november, när kriget bryter ut, skrifver kejsaren ånyo; han skickar Cambacérès till drottningen af Spanien (Julie Clary) för att säga det han önskar att prinsessan

lämnar Paris och återvänder till Sverige, då han icke finner det passande att hon vistas där i detta ögonblick.

Det hjälper icke, Desirée stannar. Hon fortfar att beställa sina klädningar hos Leroy, att taga emot sina vänner och att hålla sin salong. Hon far till en badort med sin syster, återkommer till Auteuil och vänder tillbaka till Paris, som om ingenting passerat. Hon finner det till och med högst märkvärdigt att de fransmän, som hon tar emot, tillåta sig att klandra den förre marskalken af Frankrike, för att han blifvit generalissimus för de allierade arméerna i Nordtyskland. Det är sant, att hon, om man får tro väl underrättade personer, på samma gång som hon meddelar Bernadotte Napoleons högtidliga tronafsägelse, tjänstgör mer än en gång som underhandlare mellan sin man, Fouché och Talleyrand.

Om det är sant att Desirée begagnat sig af den svaghet som kejsaren visade gent emot henne, för att medvetet understödja en intrig emellan konspiratörer, som kände hvarandra sedan gammalt, hvad skall man då tänka om henne? Hellre vill man tro att hon stannade i Paris af kärlek till detta och för att icke behöfva skiljas från sin syster, sina systerdöttrar, sin umgängeskrets och sina vanor. Hon vistades där ännu 1814 och mottog, hon som de andra, besök af kejsar Alexander af Ryssland; hon var där 1815 under de hundrade dagarna, och den 17 juni, dagen före slaget vid Waterloo, beställde hon hos Leroy en amazon af nankin och en peignoir af perkal, garnerad med valenciennesspetsar.

Nu var det Eugénie som hade glömt...

III.

JOSEPHINE DE BEAUHARNAIS.

Mot slutet af Vendémiaire år IV (oktober 1795) är det slumpen af en nådeansökning som sammanför vicomtesse de Beauharnais med general Bonaparte. Denne framträdde nu helt plötsligt ur skuggan; hans namn, obekant ännu i går, detta namn som knappast är kändt af Barras, hvilken stafvar det Buona-Parte, har slungats ut öfver hela Frankrike med dånet af de kanoner, som krossat de mot konventet upproriska sektionerna.

Som sekundgeneral öfver inre armén och snart dess general-en-chef, befaller han parisarna att utlämna sina vapen; en ung gosse inställer sig i högkvarteret för att erhålla tillåtelse att få behålla sin fars värja. Bonaparte får se gossen, tycker om honom och beviljar hans anhållan. Tacksamhetsviset af modern, en dam, en förnäm dam, en för detta vicomtesse, änka efter en president i konstituerande församlingen, en hofman och en general-en-chef för Rhenarmén; allt detta imponerade på Bonaparte, både titeln, sättet, hennes uppfostran och den förnäma och fria ton som hon begagnade. Den tjugusexårige generalen, som nyss kommit från de revolutionära arméerna och som ingen verklig kvinna af värld fäst uppmärksamhet vid, befinner sig nu för första gången tillsammans med en af dessa sällsynta, eleganta och retande varelser, som han hittills endast betraktat på afstånd och från parterren; han intar

en ställning som passar för hans ärelystnad, nämligen beskyddarens, och denna roll, som han spelar för första gången i sitt lif, behagar honom underbart.

Hon, med sin världsvana, ser genast med hvem hon har att göra. Kreolska från Martinique, gift vid sexton års ålder med vicomte de Beauharnais, tack vare omsorgerna hos en erfaren tant, som lefde helt öppet tillsammans med markis de Beauharnais, vicomtens far, tillbragte Josephine Tascher de la Pagerie sedan sin ankomst till Paris 1779 sitt lif under ganska tryckta förhållanden; hennes man hade bedragit och öfvergifvit henne samt skilde sig sedan från henne utan någon orsak från hennes sida; hon hade inga förströelser ute i sällskapslifvet, ty då hon bodde hos sin tant, hvars ställning var tämligen tvetydig, hade hon icke tillgång hvarken till hofvet, där hon icke var presenterad, eller till societeten. Vid skilsmässan från sin man vann hon mera frihet — och man påstod att hon begagnade sig därutaf. Därpå reste hon för en längre tid tillbaka till Martinique; sedan revulutionen brutit ut, försonade hon sig med vicomten, som blifvit vald till medlem af Generalstaterna, president för konstituerande församlingen och general-en-chef för Rhenarmen, och åtnjöt då en tids lycka, höll en salong samt såg för första gången i sitt lif hos sig den verkligt förnäma världen. Sedan kom skräckregeringen, Beauharnais blef fängslad och guillotinerad, hon själf, också i fängelse, undgick nästan genom ett under samma öde.

När hon efter den nionde Thermidor slapp ut ur Karmeliterfängelset och vid fyllda trettio år, samt med tvenne minderåriga barn, fann sig helt och hållet ruinerad, hvad gjorde hon väl? Med bistånd af några kvinnliga relationer som hon knutit, i synnerhet i fängelset, ty några andra ägde hon inte, kastade hon sig in i världsvimlet. De penningar som hon erhåller från öarna, de lån som hon upptar till höger och vänster, de skulder som hon gör litet hvarstädes, tillåta henne att föra ett slags stat.

Hon lämnar sin bostad vid rue de l'Université, hyr af Louise Julie Carreau, gift med Talma, för fyra tusen livres kontant eller tio tusen livres i assignationer om året, ett litet hotell på rue Chantereine numro sex och inflyttar dit den 10:de Vendémiaire år III (oktober 1794).

Men ett år förflyter, skulderna ökas och ingenting erbjuder sig. Med sin älskvärda, kreolska sorglöshet kan hon antingen inte eller också vill hon inte göra några inskränkningar; hon hoppas på något slags underverk, som skall befria henne ur svårigheterna; något slags underverk i samma stil som det, hvilket mött hennes tant madame Renaudin i markis de Beauharnais gestalt. Under det hon besöker alla ställen, där man roar sig, och visar sig öfverallt, där den dåvarande fina världen samlas — denna de offentliga trädgårdarnas värld, där man kan vistas i godt sällskap för tjugu sous — stiftar hon bekantskaper som hjälpa henne att återvinna några spillror af de egendomar som tillhört hennes man, men hon lefver upp dem med detsamma. Hon äger ingenting, hvarken kapital eller bestämda räntor, ty vid sitt giftermål fick hon af sina släktingar en nominel hemgift af hundra tusen francs, på hvilka man skulle betala henne ränta efter fem procent; men hennes far är död, hennes mor är mycket fattig, och dessutom äro de västindiska öarna blockerade af engelsmännen. Hon har visserligen af sin tant madame Renaudin fått äganderätten till några fastigheter, af hvilka andra togo inkomsterna, samt äfven några fordringar; men fastigheterna hade sedermera blifvit sålda, och fordringarna voro osäkra. Man kan ju heller icke lefva af fastigheter, som ingenting afkasta. Madame Renaudin hjälpte henne visserligen något; hon gör lån, det finns artiga bankirer, som taga emot förskrifningar på Martinique och som till och med råda henne att begifva sig till Hamburg, där hon lättare skulle kunna få ut remisserna. Men krediten minskas, och åren ökas. Hvilken trumf återstår henne väl att spela ut?

I detta ögonblick ringer general Bonaparte på inkörsporten till hotellet på rue Chantereine, i det han kommer för att besvara vicomtesse de Beauharnais' visit. Han vet icke att hotellet tillhör medborgarinnan Talma, som när hon ännu kallades mademoiselle Julie, fått det till skänks af en frikostig beundrare, som på detta sätt betalade hennes gunst. Han ser inte att med sina tolfhundra meter i område (601 toises) detta hotell i ett aflägset kvarter ända borta i en utkant af Paris, och endast två steg från rue Saint-Lazare, som till hela sin längd är upptagen af trädgårdar, knappast är värdt femtio tusen francs, ett pris för hvilket det köptes 1781 och för hvilket det såldes ännu 1796.

Sedan porten öppnats af en portvakt, ty det fanns en sådan, följer generalen en sorts lång korridor; på ena sidan i en paviljong, ser han stallet med två svarta hästar, skäligen gamla, och en röd ko. På andra sidan är det stängda vagnshuset, där det endast finns en gammal, dålig vagn.

Korridoren mynnar ut i en trädgård. Midt uti denna ligger boningshuset; en jordvåning med fyra höga fönster, och öfver den en låg attika. Köket ligger i undervåningen. Bonaparte stiger upp för fyra trappsteg, hvilka föra till en perron, som af en mycket enkel balustrad afstänges som ett slags terrass, och träder in i en tambur, helt summariskt möblerad med en fontän i röd koppar, en skåpunderdel af ek och där ofvanpå ett skåp utaf furu.

Hofmästaren Gonthier förde honom in i en liten salong, en matsal där han bredvid det runda mahognybordet kunde sätta sig ner på en af de fyra stolarna, klädda med svart tageltyg, så vida han inte föredrog att betrakta några på väggarna upphängda medaljonger i svarta ramar med guld. Detta är icke särdeles luxuöst; men några småbord af mahogny eller gult trä från Guadeloupe med skifvor af marmor eller förgylld koppar, tyda här och hvar i rummet på en flyktad tids elegans, och i de båda stora skåpen med glasdörrar, som äro infällda i väggen, synas ett

tekök, vaser, en hel serie af bordsprydnader i engelsk pläter, som stå där och leka bordsilfver. Verkligt bordssilfver finns det inte mera af i huset än fjorton skedar och femton gafflar, en soppslef, sex raguskedar och elfva små teskedar.

Men det vet han icke.

Helt präktigt utstyrd af sin kammarjungfru, medborgarinnan Louise Compoint, kommer Josephine ut ur sitt rum och skyndar sig in i matsalen, för att taga emot denna besökare, som lyckan sänder. Hon kan icke gärna taga emot honom annorstädes, ty hela bottenvåningen innehåller, utom denna matsal, icke mera än en liten halfrund salong, af hvilken hon gjort ett toalettrum, och så hennes sängkammare. Denna är mycket vacker, men helt enkel, med sin möbel i blått nankin, orneradt med gula och röda tofsar, sängen med sina tvenne hopfästade sparrlakan, vackra möbler i maghogny och gult trä från Guadeloupe och af konstföremål förutom en harpa af Renaud, endast en liten hvit marmorbyst af Socrates. I toalettrummet finnes, utom ett piano af Bernard, ingenting annat än speglar; en spegel på ett stort toalettbord, en på en mahognykommod, en på ett nattduksbord och öfver spiseln en trymå med två små glas.

Och detta var således denna eleganta dams hela mobilier. Ja, alltsammans. Och hon åt på lergodstallrikar, utom på de stora dagarna, för hvilka hon hade ett dussin porslinstallrikar i blått och hvitt; duktyget bestod af åtta dukar, af hvilka fyra voro broderade, men alla så slitna, att hela bordduksförrådet, dukar och servetter, voro värderade till fyra livres. Men Bonaparte vet icke detta; han har icke en aning om, att denna eleganta och behagliga kvinna, som han har framför sig, hvars graciösa leende förvirrar honom och hvars utsökta toalett utgör en fest för hans ögon, icke i hela sin garderob äger mera än fyra dussin mycket slitna linnen, två dussin näsdukar, sex underkjolar, sex nattröjor, sex par halflinneposcher, aderton fichyer af linon och tolf par silkesstrumpor af olika färger. Men däremot har hon

såsom öfverplagg sex muslinsschalar, två bruna och violetta half-sidenrober, tre muslinsklädningar med broderier i färger, tre af yllemuslin, två af organdi, tre af canadéri, en af taft, tre af tyll från Jouy och en af broderad hvit linon. Dessa verkligt tarfliga underkläder och dessa relativt talrika öfverplagg, om också tygerna voro tunna och billiga, det är Josephine lifslefvande: hon har sexton klädningar och sex kjolar.

Men hvad gör det? Bonaparte ser ingenting annat än klädningen eller rättare sagdt, han ser endast kvinnan: det vackra, om också icke särdeles täta, kastanjebruna håret — man begagnade då annars blonda peruker, med ett litet lätt snöfall utaf puder, — en tämligen brun hud, redan litet rispad i ansiktet, men jämnad, hvitad och rosafärgad utaf sminket; tämligen skadade tänder, men hvilka man aldrig ser, en liten förtjusande mun, som alltid krusas af ett behagligt, mycket ljuft småleende, hvilket harmonierar med de milda ögonen med sina långa ögonlock och ögonhår, med det ömma uttrycket i anletsdragen och med klangen af hennes stämma, som är så intagande, att längre fram domestikerna stannade i Tuilieriernas korridorer, bara för att få höra henne tala. Och till allt detta en liten självsvåldig, näpen och fin näsa, med ständigt rörliga näsborrar, en näsa litet upphöjd i spetsen, pikant och skälmsk och inbjudande till smekningar. Och likväl är hufvudet ett intet emot hennes figur, så mjuk och så lång, så smärt och så graciös, och som slutar med ett par små högvristade smala fötter, fötter så älskliga och täcka, att man ville kyssa dem. På de skodon som klädt dem, anar man dessa fötter, man ser dem och man beundrar dem. Och på denna smidiga kropp intet tvångsmedel, ingen korsett, inte en gång ett skärp, för att hålla uppe barmen, som för öfrigt är tämligen platt. Men det är hållningen, sättet som förskönar det hela. Denna kvinna rör sig med ett behag, som är helt och hållet egendomligt och allenastående för henne. »Hon är graciös till och med, när hon lägger sig.» Och detta behag kommer af harmonien mellan hennes mjuka

lemmar, af det smidiga lifvet, och rörelserna äro så fina och så eleganta att man glömmer det mindre fulländade hos figuren. Och hur hon vet att föra sin kropp, hvilket fint koketteri har icke afslipat alla hennes åtbörder; huru väl vet hon icke att framhålla alla sina fördelar med denna oefterhärmliga nonchalans, som af kreolskorna gör de farligaste af alla kvinnor och skänker dem denna mjukhet och detta retande behag, som måste göra hvarje man yr i hufvudet, och att börja med denne, som var mera ny och mindre erfaren än de flesta. Och genom detta tjusade honom *kvinnan* redan från första ögonblicket på samma gång som *damen* bländade honom och imponerade på honom genom en min af värdighet, om hvilken han själf säger att den framkallade minnet af »den gamla, franska societetens lugna, osökta och förnäma sätt att vara».

Hon inser mycket väl att han är betagen, att han tillhör henne, och när han återkommer dagen därpå, nästa dag och sedan alla dagar, när han ser det gamla hofvets män umgås hos madame de Beauharnais, män som gent emot honom äro verkliga grandseigneurer, en Ségur, en Montesquieu, en Caulaincourt, hvilka bemöta henne som vän, som like och nästan som kamrat, så inser han icke skillnaden, han märker icke att dessa män, hvilka för honom alltid stå omgifna af en viss nimbus, komma dit nästan som ungkarlar och att de aldrig föra med sig sina fruntimmer. Kommande från de jakobinska kretsar inom hvilka han lefvat och hvilka i Vaucluse, i Toulon, i Nizza och i Paris förskaffat honom hans befordringar, känner han en stolt tillfredsställelse öfver att befinna sig i sådant sällskap. Allt hvad han ser — och här är det skenet som gör alltsammans — värdinnans lyx likaväl som hennes förnämhet, hennes umgängeskrets och den ställning hon intar i världen, tager han för verklighet, tack vare den känsla hon väcker hos honom.

Fjorton dagar efter den första visiten har redan ett kärleksförhållande uppstått. När de skrifva till hvarandra, ser det ut som

det ännu endast vore vänskap, men under denna tidspunkts allmänna villervalla, säger ett ögonvittne, observerade man icke så noga skiftningarna och utvecklingen. Allt gick brådstörtadt.

»De älskade hvarandra passioneradt.» Hvad honom beträffar, var det ju helt naturligt. Och hon, hvarför skulle man icke kunna tänka sig att hon då var lika betagen? Denne Bonaparte var för henne en ny och ovanlig företeelse, det var en vilde att tämja, ett dagens lejon, som man kunde föra i band. För en redan mogen kvinna som hon, var detta vaknande temperament, denna passionerade eld, dessa kyssar »som under tropikerna», den hyllning som mest borde kunna tjusa henne, därför att den bäst af allt bevisade att hon ännu var vacker och att hon ägde förmågan att fortfarande behaga. Men om också förträfflig som älskare, hurudan skulle han blifva som äkta man? Och noga betänkt, hvad har hon att förlora? Hennes ställning är bekymmersam, och våga, vinna, heter det! Han är ung, han är ärelysten, han är general-en-chef för den inre armén; man minnes i Direktoriet att han uppgjort planen till det senaste fälttåget i Italien, och Carnot ämnar gifva honom öfverbefälet i det stundande kriget. Det är kanske räddningen. Och hvad är det dessutom som hon förbinder sig till? Ett giftermål? Men skilsmässan vinkar ju som det nära liggande botemedlet, ty det är hvarken fråga om präst eller om någon religiös ceremoni. Hvad är det således? Ett kontrakt som förblir gällande så länge det behagar kontrahenterna att efterlefva det, men som ingenting betyder hvarken för kvinnans samvete, eller för hennes forna umgängeskrets, förutsatt att denna sysselsätter sig med henne — ett kontrakt som kan gifva god afkastning, om man sköter sina kort väl, ty denne unge man kan stiga högt, och som alltid kan medföra en pension, i händelse han skulle blifva dödad.

Emellertid har hon sina försiktighetsmått att iakttaga: först och främst att minska sin ålder, ty hon vill icke erkänna hvarken för den tjugusexårige mannen eller för någon annan att hon fyllt

trettiotvå år. Hennes förtroendeman, Calmelet, hennes barns tillförordnade förmyndare, beger sig då i sällskap med en viss Lesourd till en notarie: »De intyga att de känna mycket väl Marie-Josephine Tascher, änka efter medborgaren Beauharnais, att de veta henne vara född på ön Martinique ibland Antillerna och att det för ögonblicket är henne omöjligt att kunna skaffa intyg om när hon är född, i anseende till den engelska ockupationen af besagde öar.» Detta är alltsammans; ingen annan förklaring, intet datum. Beväpnad med denna notarialattest, kan Josephine förklara för magistratspersonen, att hon är född den 23 juni 1767, då hon i själfva verket är född samma dag 1763. Hvem kunde väl vara oartig nog att granska uppgifterna allt för närgånget?

I fråga om sin förmögenhet söker hon på liknande sätt att bevara illusionen. Härvidlag skulle man tro att det var svårare: men Bonaparte accepterar allt hvad hon föreslår, och sedan, inom stängda dörrar och endast i närvaro af Lemarrois, generalens adjutant, uppsätter man det egendomligaste äktenskapskontrakt som väl någonsin en notarie fått mottaga: ingen gemensamhet i egendom, under hvilken form eller på hvad sätt som helst; absolut förord i fråga om hvars och ens förmögenhet; på förhand gifven fullmakt af den blifvande mannen till den blifvande hustrun; förmynderskapet öfver barnen i första giftet helt och hållet öfverlämnadt åt modern; årsunderhåll af femton hundra livres i ränta åt henne i händelse hon blir änka och i detta fall rättighet för henne att återtaga allt som hon kan bevisa är hennes tillhörighet.

Ingen öfverlåtelse af bohag: allt hvad den blifvande hustrun äger, tillhör det gemensamma bo som innehafts af henne och aflidne herr de Beauharnais. Något inventarium har icke blifvit uppgjordt, och det är först när detta skett, som hon behöfver bestämma sig, om hon antar det eller afstår därifrån. Inventariet upprättas två år senare, men då afstår hon, ty dessa tvenne år hafva inbragt henne långt mera än så. Bonaparte själf gör mycket mindre omständigheter vid att tillstå att han ingenting äger: »För

sin del förklarar den blifvande mannen sig icke äga några fastigheter, ej heller någon annan egendom i bohag eller möbler, annat än sin garderob och sina vapen, alltsammans af honom värderadt till... — hvilket nominella värde härmed intygas.» Det var verkligen, som notarien sade till madame Beauharnais, bara »kappa och värja». Men generalen fann förklaringen öfverflödig och lät helt enkelt radera ut paragrafen ur kontraktet.

Kontraktet är upprättadt den 18 Ventôse år IV (8 mars 1796). Dagen därpå ingicks äktenskapet inför civilämbetsmannen, som helt artigt gaf brudgummen tjuguåtta år i stället för tjugusex och bruden tjugunio år i stället för trettiotvå. Herr mären hade för vana att vilja utjämna allt. Barras, Lemarrois, som ännu inte var myndig, Tallien och Calmelet, den oumbärliga Calmelet, voro vittnen. Något samtycke från de båda makarnas anhöriga kom icke i fråga: man hade inte brytt sig om att rådfråga dem.

Tvenne dagar därefter var general Bonaparte ensam på väg till italienska armén. Madame Bonaparte stannade kvar på rue Chantereine. Lyckligtvis hade man tagit ut förskott på smekmånaden.

IV.

MEDBORGARINNAN BONAPARTE.

Från Paris till Nizza var det på denna tid elfva dagsresor och från hvarje nattläger, nästan från hvarje poststation där han väntar på hästar, flyger ett bref till rue Chantereine, adresseradt till medborgarinnan Bonaparte, hos medborgarinnan Beauharnais. Dessa bref äro fulla af passionerade uttryck, ingen ärelystnad spåras där, så säker om sin lycka synes den vara, som skrifvit dem. Inga tvifvel på sig själf, ingen ovisshet om framtiden, utan ett förtroende så stort att han icke ens känner behof att gifva det uttryck. Inga planer för det kommande, ingen vink om hans planer, ingen oro öfver medlen för deras förverkligande; man skulle kunna tro honom en af förflutna sekels furstar, som skyndar framåt för att kommendera en seger. Ingenting annat i världen än hon och han, ingenting annat än kärleken. Och efter framkomsten till Nizza, på samma gång som han utdelar korta och kärfva ord åt de band, af hvilka han skall skapa en armé, ord som väcka till lif alla deras drömmar och all deras segerhunger; på samma gång som han med en rynkning af sina ögonbryn föreskrifver lydnad åt dessa upploppens generaler, som skulle vilja köra bort »den lilla strunten» (det är Augereaus ord till Masséna); på samma gång som han mångfaldigar orderna för att organisera, ekipera och proviantera soldaterna, hvilka han, att börja med, tvingar

att öfvergå alperna, sänder han bref på bref till Josephine: »När jag är färdig att förbanna lifvet, lägger jag handen på mitt hjärta och din bild klappar däremot; jag betraktar den, och kärleken är för mig den enda lyckan och allt ler emot mig, utom den tid jag måste vara skild ifrån min vän!» Detta porträtt, hvars sönderslagna glas försänker honom i den djupaste bedröfvelse, därför att han däruti ser ett varsel om döden, det lämnar honom icke, han kan icke skilja sig därifrån, han visar det åt alla. Han gör sin bön inför det hvarje kväll.

Det är en troendes tillbedjan, en gudfruktigs hänförelse. Om de visste af den, hans soldater, så skulle de icke skratta åt honom: de äro af hans ålder, af hans ras; en öfvernaturlig uppenbarelse fyller deras hufvuden, liksom han eget.

Han är just den rätta generalen för denna egendomliga armé. Med sina tjugusex år, sitt orörliga, smala, mycket bleka, af det lätt pudrade långa håret omgifna ansikte, med sina djupa ögon hvars blick genomborrar den han talar med, underkufvar han och väcker fruktan från sin upphöjda plats. Nedanför honom stå äfventyrarna, en Augereau, desertör från alla Europas arméer, en glad dubroder till soldat, med manér som en stråtröfvare; en Masséna, smugglare och matros och sjöröfvare när tillfälle erbjöd sig, lika galen efter kvinnor, hvilka de än voro, som hungrig efter penningar, hvarifrån de än kommo.

De skulle bra gärna vilja slänga honom åt sidan, denna lilla »fördetting», som man gifvit dem till chef. Man han ser dem rätt i ögonen, och inför tämjaren lägga sig vilddjuren ned, om också morrande. Soldaterna och officerarna (i stort taget, ty enskildt finns det nog sådana som äro banditer liksom denne Landrieux) behöfva icke tämjas; dem behärskar han från det första ord han uttalade. Flertalet af dem har kommit från armén i Öst-Pyreneerna, där de fått lära sig försaka, och hvar och en af dem bär inom sig något af La Tour d'Auvergnes anda. De tänka endast på äran och fäderneslandet. Man får i detta krig se officerare

afböja befordran som vore den en förolämpning, man får se korporaler återupptaga slaktningar och soldater göra sig till improviserade generaler och utgrunda strategiska finesser. En elektrisk gnista af snille cirkulerar genom lederna, och i alla dessa unga hjärtan lefver samma dödsförakt, samma glada lynne gent emot faran, samma muntra hjältemod och en för kärleken brinnande hänförelse. Och äfven i detta hänseende är Bonaparte värdig att anföra dem. Segra, eröfra, det är medlet för att så mycket förr kunna återse henne som han älskar, hafva henne hos sig, endast för sig och alltid och allestädes.

För henne vinner han under fjorton dagar af april månad 1796 sex segrar, tager han tjuguen fanor, tvingar han Piemont att kapitulera. »Belöning skall skänkas er, soldater!» Ja, belöning skall skänkas dem för deras tapperhet, ty Josephine skall komma. Junot, som generalen sändt till Paris med troféerna, skall föra henne med sig! Han längtar efter sin hustru: »Skynda! Jag förbereder dig på, att om du dröjer, skall du finna mig sjuk! Strapatserna och din frånvaro, det är för mycket på en gång!» Och detta är icke en osanning för att narra henne dit: En beständig feber förtär honom; en ihållande hosta utmattar honom, den mycket firade återkomsten till Toulon har förstört hans mage och gör honom hektisk, och en enda tanke behärskar honom: »Du kommer till mig, inte sant? Du skall vara här, nära mig, vid mitt hjärta, i mina armar! Tag vingar! Kom, kom!»

För honom finnes icke någon annan kvinna än hon: i Kairo för man till honom en piemontesisk officers älskarinna; hon är helt ung och strålande vacker. När han får se henne, tändes hans öga, men det är endast en blixt; han kvarhåller sina officerare, han emottager den fångna med lugn värdighet, han låter föra henne hän till förposterna och låter sända henne tillbaka till sin älskare.

Det kan ju hända att detta var ett drag af politik; men i Milano, när sångerskan Grassini erbjuder sig helt och hållet åt

honom, när hon för att värma honom låter höra toner så smekande och så ljufva, att hon gör hela armén till entusiastiska musikälskare, så betalar han sångerskan, men stöter ifrån sig älskarinnan. En enda kvinna är för honom hela det kvinnliga släktet, och den kärlek han väntar af henne är höjden af all kärlekslycka.

Hvad gör hon då, som inte kommer? Skälet är att det icke för henne har något lockande att draga land och riken omkring med en armé. Hur mycket behagligare är det icke att i Paris njuta af de segrar som de tillkämpa sig, och huru frestande är det icke för henne att ändtligen få räknas till de mest eleganta, till drottningarna i det nya Paris? Bonaparte har sändt henne sina fullmaktsförbindelser, och dessutom hvem skulle väl kunna vägra kredit åt hustrun till kommenderande generalen öfver italienska armén! Hon är med på alla fester, alla föreställningar, alla mottagningar i Luxembourg, hon återupplefver bredvid Barras alla sin ungdoms hyllningar, där man bredvid ställets härskarinna, madame Tallien, bereder henne den mest framstående platsen bland alla.

Hon sitter i första ledet, när Junot kommer för att till Direktoriet öfverlämna de tjuguen fanorna, och hon aflägsnar sig vid Junots arm, tagande sin rikliga andel af triumfen. Och sedan vid de lysande teaterrepresentationerna, huru parterren stiger upp, huru hela publiken applåderar henne, när hon träder in i sin loge; därpå de officiella festerna, tacksamhets- och segerfesterna, som tyckas ägnade henne, och till slut i synnerhet detta Paris, ja, man kan säga: uteslutande detta Paris, som intagit henne till den grad att hon icke skulle kunna lefva annorstädes än där! Och sant är, att hvad som än händer henne under de aderton år som hon ännu har kvar att lefva, så upptages hon uteslutande af den enda tanken: att icke lämna Paris.

Och han som väntar, som hoppas, som förtviflar, som plågas af svartsjuka, af oro, af längtan, han skrifver bref på bref, han afsänder den ena kuriren efter den andra. Hvad gör hon? Hvad

tänker hon på? Har hon kanske skaffat sig en ny älskare, »en nittonåring» utan tvifvel? »Om det vore sant, frukta Othellos dolk,» skrifver han, och hon säger småleende med sin lilla kreolska läspning: »Hvad han är lustig, den Bonaparte!»

Emellertid måste man hitta på någon förevändning för att få stanna. Joseph Bonaparte är i Paris för att påskynda affärden, och Junot, hur stolt och glad han än är öfver att få visa sig i husaruniformen, måste återvända till armén. Efter Chérasco har man segrat vid Lodi, och nu är armén i Milano. Det är ett palats och icke längre en bivuak som väntar henne. Hvad hitta på? En sjukdom, det är för gammalmodigt; men en sjukdom förorsakad af början till ett hafvandeskap, det är förträffligt! Och sedan han fått denna nyhet är Bonaparte utom sig af ömhet och förtjusning: »Jag har varit så orättvis mot dig,» skrifver han, »att jag inte vet hur jag skall försona det! Jag anklagar dig för att du stannar i Paris, och så är du sjuk! Förlåt mig, min älskade; den kärlek du ingifvit mig, har rubbat mitt förstånd, och jag skall aldrig återvinna dess bruk. Ett sådant ondt är obotligt. Mina aningar äro så dystra att jag skulle nöja mig med att se dig, trycka dig till mitt hjärta och att dö tillsammans med dig. Ett barn, lika förtjusande som dess mor, skall se dagen i dina armar. Jag olycklige, jag skulle vara nöjd med endast en dag!»

Och samma kväll skrifver han till Joseph: »Min vän, jag är otröstlig! Min hustru, allt hvad jag älskar här i världen, är sjuk. Mitt hufvud förvirras. Hemska aningar upptaga mina tankar. Jag besvär dig att säga mig allt, att underrätta mig om hur hon befinner sig. Om vi ända från vår barndom varit förenade af blodets band och af den ömmaste vänskap, så ber jag dig, ägna henne alla dina omsorger, gör för henne hvad jag skulle vara stolt öfver att själf få göra. Du har visserligen icke mitt hjärta för henne, men du är den enda som kan träda i mitt ställe. Du är den enda människa på jorden, för hvilken jag har en varm och varaktig vänskap. Näst henne, näst min Josephine, är du den enda

för hvilken jag hyser något intresse. Lugna mig. Var sann emot mig. Du känner mitt hjärta. Du vet hur glödande det är. Du vet att jag aldrig förr älskat, att Josephine är den första kvinna som jag tillber. Hennes sjukdom gör mig förtviflad. Hela världen öfverger mig, ingen skrifver mig till. Jag är ensam med mina farhågor, mina olyckor. Inte ens du skrifver till mig. Om hon befinner sig bättre, så att hon kan företaga resan, så önskar jag med otålighet att hon kommer. Jag har behof af att se henne, att trycka henne till mitt hjärta. Jag älskar henne till raseri, och jag kan inte längre vara skild från henne. Om hon inte älskar mig längre, hvad har jag då att göra på jorden! Ack, min bäste vän, jag förlitar mig på dig! Laga så att min kurir icke stannar hela sex timmar i Paris, utan att han skyndar tillbaka för att återgifva mig lifvet!»

Han uthärdar inte längre, han hotar att, om hans hustru inte snart kommer, begära sitt afsked, att öfvergifva armén och alltsammans samt själf återvända till Paris. Josephine förstår att det är slut med svepskälen, att det bästa af dem, det om grossessen, det som lifligast hänfört Bonaparte, försvunnit — om det ens någonsin haft något sken af sannolikhet; att talet om hennes sjukdom icke kan narra Joseph, då hon icke afstått från någon utflykt, icke nekat sig något nöje och då hon mycket väl stått ut med att vara med om alla möjliga fester.

Hon måste således resa, och förtviflad, helt och hållet smältande i tårar, uppgifvande klagorop, sätter hon sig efter en supé i Luxembourg upp i resvagnen med sin hund Fortuné, Joseph, Junot, medborgaren Hippolyte Charles, sekreterarn hos adjutanten general Leclerc, och medborgarinnan Louise Compoint. Denna intar sina måltider vid samma bord som sin matmor och är klädd alldeles som hon. Hennes rum vid rue Chantereine liknar i intet hänseende en domestiks, det är tvärtom mycket elegantare än matmoderns. Men, frågar man, hvad är då Louise Compoint för Josephine? Utan tvifvel endast en förtrogen, som hon vill ställa

sig väl med och till hvilken hon, trots den uppstående brytningen dem emellan, betalar en årlig pension ända till 1805. Under resan, som drar ut på tiden, och som man med afsikt tycks vilja förlänga, tar Junot sina mått och steg med mademoiselle Louise, och fastän Josephine icke, att döma utaf det följande, finner herr Charles utan sin dragningskraft, harmas hon, enligt hvad man påstår, öfver att man föredrar hennes förtrogna framför henne själf.

Fastän resan anträddes i slutet af juni (Messidor, år IV) har vagnen ännu inte den 8 juli (20 Messidor) hunnit fram till Milano, men den närmar sig denna stad, och Bonaparte, nödsakad att bjuda spetsen åt Wurmsers armé, besvär Josephine att söka upp honom i Verona: »Jag längtar efter dig,» skrifver han, »ty jag känner mig mycket sjuk!» Hon väntar honom likväl i Milano, dit han skyndar och där han tillbringar två dagar i ett oupphörligt kärleksrus. Och efter dessa tvenne dagar kommer den stora krisen vid Castiglione. Aldrig hade ställningen varit allvarligare, aldrig faran mera öfverhängande. Det är icke längre fråga om att undgå nederlaget, utan om man skall kunna undvika den totala förstörelsen. Och midt ibland de order, som han slungar ut för att samla sina divisioner, de strategiska beräkningar han gör för att undvika fördärfvet, i detta ögonblick då han leker med sitt öde, då lyckan tyckes vilja svika honom, då han för första gången tyckes tvifla på sig själf, skrifver han hvarje dag ett bref, ett långt kärleksbref till henne: »Ack, jag ber dig, låt mig se några af dina fel; var mindre vacker, mindre behagfull, mindre öm, framför allt mindre god; var i synnerhet aldrig svartsjuk; gråt aldrig: dina tårar göra mig utom mig, de bränna mitt hjärta. Kom till mig, så att vi åtminstone, innan vi dö, kunna säga: huru många lyckliga dagar hafva vi icke upplefvat!» Och dagen därpå och nästa dag och alla dagar som han är skild från henne, samma yrande passion, samma regn af kyssar öfver hela hennes varelse. Han fordrar, han begär, han bönfaller och befaller att hon skall komma till honom endast för en dag, en natt, en timme! Och hon, en

smula mera foglig inför detta eröfrade Italien, inför denna allt besegrande armé, hon känner instinktmässigt att han tillhör de härskandes ras, och att man åtminstone måste *synas* åtlyda honom, hon anstränger sig för att uppsöka honom, och det är för henne en underlig färd midt ibland soldater, en bana af flykt och triumfer, under hvilken hon ibland hälsas som härskarinna af det nya Italiens myndigheter, ibland är utsatt för de österrikiska batteriernas kanoneld, en färd i vagnar som stjälpa, midt ibland segrande eller flyktande soldater, det är kärleksfester vid dånet af trummor som slå till anfall, vid smattrandet af gevärssalfvor och vid de sprakande flammorna af bombarderade städer.

När hon är hos Bonaparte, ligger han hela dagarna på knä för henne som inför en gudomlighet; aflägsnar hon sig, så sänder han kurir på kurir. Från hvar och en af de obekanta städer, hvilkas namn han skall göra odödliga, sänder han bref, i hvilka ömhetsförklaringar, förtroenden, svartsjuka misstankar och brinnande smekningar blandas om hvarandra. Henne, den åldrande älskarinnan, världslig och underkunnig som hon är, gifver han uttrycken af sina helt unga och nya känslostämningar, han den tjugusexårige mannen, som hittills lefvat kysk och oerfaren; det är ett oafbrutet nödrop från en passion som grumlas af sjukdom och öfveransträngning, af en ständigt arbetande hjärnas feberaktiga fantasier.

Mot sin vilja lånar han för uttrycket af dessa känslor sina minnen från läsningen af »den nya Heloïse» — han är vid denna tid helt och hållet en lärjunge af Jean-Jacques, och hur än hans öde skiftar, kommer han alltid att tillhöra denna ras, och som alla andra hvilka brutit en stängel af den blommande vintergrönan, kommer hans hjärta att för hela hans lif gömma minnet af hennes vällukt.

Sådan är icke Josephine. Hon tillhör hvarken denna generation eller detta land, hon har hvarken detta släktes uppfostran eller dess naivitet. Denna ständiga exaltation tröttar och

tråkar ut henne. Det är visserligen mycket vackert att vara så älskad; det föreföll i början nytt och intressant, men det tröttar, och otympligheten hos en kärlek som har sina brutala utbrott, har i all sin okunnighet ingenting som kan återuppväcka åldrande känslor. Det är sant, att hennes ställning är i hög grad inbringande, gåfvor från städer omväxla med skänker af furstar och generaler, samt leverantörer af vin och lifsmedel, men fastän Josephine ger ut ofantligt mycket penningar, är hon likväl icke penningsnål. Lika slösaktig som litet förutseende, alltid lätt att fresta och alltid frestad, tar hon emot af artighet och ger bort af en nyck. Hon har icke den ringaste idé om att hon handlar orätt, ty hon lyder endast sin instinkt; men hon ställer alltid så till, att Bonaparte ingenting får veta. Hon vet att han har sina skrupler, som hon finner underliga, därför att de icke tillhöra de kretsar i hvilka hon lefvat och den societet, med hvilken hon umgåtts; men man måste ju taga honom sådan han är. Under de första dagarna af deras sammanvaro, hade Josephine tagit emot ett skrin med medaljer, och han hade talat strängt till henne därom och tvungit henne att lämna tillbaka medaljerna. Hädanefter skall han ingenting få veta, och om han misstänker något, så skola nog skickligt hopsmidda osanningar, för hvilka hon skaffat sig habila medbrottslingar, veta att dölja pärlhalsbanden, diamantsmyckena, de dyrbara taflorna och de ovärderliga antikviteterna.

Det finns nog också andra saker om hvilka Bonaparte är okunnig. Han vet knappast af, att herr Charles finnes till. Denne herr Charles, Leclercs sekreterare, som kommit med Josephine från Paris. Han har stannat i Milano, där han promenerar på gatorna i en kokett hästjägareuniform och hvar gång som generalen aflägsnar sig från Palazzo Serbelloni, smyger herr Charles sig dit in. Josephine säger visserligen, att herr Charles endast kommer dit för att fördrifva tiden för henne, roa och narra henne att skratta, och att det å hennes sida är ett helt och hållet platoniskt förhållande. Och herr Charles är en liten välfödd ung

man, mycket bredaxlad, med en orubblig säkerhet, en mycket vig, rörlig och smidig kropp; han talar i idel ordlekar, han excellerar i alla möjliga yttringar af kraft och slughet, i mystifikationer och påhitt, är med ett ord, »en glad person», som man säger. Han tjänar som mellanhand vid Josephines underhandlingar med leverantörerna, hon som alltid har behof af penningar, och de som tro sig behöfva henne. Han är slösaktig som en nabob, men på ett gladt och muntert sätt, som en husar, hvilken gör affärer. Hvilken kontrast, och hur tycks den inte enkom vara skapad för Josephine! Men slutligen tyckes Bonaparte hafva fattat misstankar mot herr Charles, liksom han förut haft det emot Murat. Man säger att herr Charles blifvit arresterad; men kanske att det var för hans affärer med leverantörerna. Emellertid lämnar han armén och återvänder till Paris, där Josephine gör honom till associé i firman Bovin, och där han förtjänar en stor förmögenhet på lifsförnödenheter.

Herr Charles var en välkommen förströelse: han var ifrån detta Paris, som Josephine älskade, det nöjeslystna, utsväfvande, bullrande och kärleksdruckna Paris. Det behöfdes en Charles för att skingra den ledsnad hon kände. »Jag har förfärligt tråkigt!» skrifver hon till sin tant. Och i sanning, allting tråkar ut henne, både hennes unge makes dåraktiga kärlek, och Milano och Genua, där senaten tar emot henne som en drottning, Florens, där storhertigen hälsar henne som sin kusin, Montebello, där hon håller sitt hof, och Passeriano och Venedig — allt tråkar ut henne, utom Paris. Och ändå, när Bonaparte reser till Paris, så följer hon honom inte! Hon har fått den idén, att hon vill fara till Rom — åtminstone säger hon så — och hon återkommer inte förr än åtta dagar efter sin man, som tagit in på rue Chantereine, till rue de la Victoire, i det hotell, dit hon genom bref skaffat möbler och dekorationer för ett hundratjugu tusen francs, detta hotell som Bonaparte betalade med femtiotvå tusen francs för endast fyra månader, den 31 mars 1798.

Således afstod hon, bara för en nycks skull, från triumffärden genom Schweiz och Italien, från återkomsten till fäderneslandet vid den mans arm, hvars namn fyllde hela Paris och hvars namn hon bar. En månad efter sedan Bonaparte lämnat Milano, har hon ännu inte återkommit, och hon återkom icke förrän i sista dagarna af december.

Fastän Napoleons kärlek icke längre är så stormig och passionerad som under de första dagarna, så är hans hustru likväl fortfarande den enda kvinna han älskar. Han förklarar det offentligt: »Jag älskar min hustru,» säger han till madame Staël. Han lämnar henne icke, och det misshagar honom icke att man säger honom vara mycket svartsjuk på henne. Och likväl är hon icke längre vacker. »Hon är nära fyrtio år och det syns mer än väl.» Men hvad gör det? I Bonapartes ögon åldras hon icke, och när det första dårskapsruset gått öfver, behåller han af sin första kärlek kvar ett så varmt och så tacksamt minne att, hvad än Josephine förorsakar honom för sorg och hvad hans öde än blir, skall hon alltid för honom vara den afgudade kvinna, som på hans känslor och hans hjärta utöfvat det enda stadigvarande inflytandet.

Man omtalar visserligen från åtskilliga håll, att Bonaparte under sin vistelse i Milano skulle underhållit förbindelser med icke mindre än fem olika fruntimmer; men det finns intet af alla dessa äfventyr som synes ens sannolikt, icke ett som psykologiskt taget kan anses naturenligt och sant.

V.

MADAME FOURÈS.

I Toulon, den 29 Florial år VI, när Bonaparte steg ombord på skeppet »Oceanen» för att begifva sig af till Egypten, följde han från dess däck med ögonen så länge han kunde den näsduk med hvilken Josephine vinkade åt honom till afsked. Han älskar henne ännu, om också icke med de första dagarnas allt uppslukande glöd, så dock med hela tacksamheten hos sitt omhuldade hjärta och sina tillfredsställda sinnen. Han älskar henne som sammanfattningen af allt behag och elegans, som det kvinnliga väsendets inkarnation, som den första kvinna, hvilken öfverlämnat sig åt honom och som han ägt helt och hållet.

Det är öfverenskommet med henne, att när han väl eröfrat Egypten — och han tviflar icke ett ögonblick på denna eröfring, — så skall hon komma och uppsöka honom och att han skall sända en fregatt efter henne; — under väntan därpå, skall hon begifva sig till en badort. Men om Josephine var sann, när hon lofvade detta, så skrämdes hon dock snart af tanken på att resa så långt, att utsätta sig för att möta allt detta obekanta.

Vid Paris är hon fångslad genom gamla vanor, genom sällskapslifvet, den fina världen och framför allt genom sina förbindelser från Milano. Bonaparte å sin sida har fått sitt misstroende väckt genom skvaller.

Han är mycket orolig under öfverfarten från Toulon till Malta och Alexandria. Hans gamla misstänksamhet vaknar upp på nytt. Han vill hafva visshet, han frågar och man svarar honom. Vid upprepade tillfällen, i det han mellan fyra ögon frågar dem han anser för sina vänner och hvilka icke kunna neka att säga honom sanningen, envisas han att vilja höra och lära känna allt hvad man sagt om henne i Italien.

Hvad som föregått innan han gifte sig med Josephine bryr han sig icke om, det kommer honom icke vid. När han den 23 Prairial år IV skrifver till henne från Milano: »Allt behagade mig, ända till minnet af dina förvillelser, och af den smärtsamma scen som inträffade fjorton dagar före vårt giftermål», så ger han där nyckeln till hela sin karakter, till sitt sätt att betrakta kärleken. Den rätt han anser sig äga till denna kvinnas hjärta, tankar och känslor, daterar sig endast från den dag då hon frivilligt bundit sig genom en ed, då hon emottagit hans kärlek och synts dela den; men från denna dag tillhör hon honom, och om hon bedrar honom, så är det slut emellan dem.

Sedan Bonapartes ögon blifvit öppnade, sedan den illusion i hvilken han lefvat, blifvit söndersliten, har tanken på skilsmässa vaknat i hans sinne; han anser det band slitet som förenade honom med hans hustru. Om han kunnat bevara sitt förtroende till henne, skulle han helt visst varit henne trogen i Egypten likaväl som han varit det i Italien; men hädanefter, hvarför neka sig något? Hvad skulle det tjäna till, att midt under den djupa ledsnad som rufvade öfver den egyptiska armén, frånsäga sig förströelser, som han några månader förut skulle hafva ansett som trolöshet emot en trogen älskarinna och hvilka nu i hans ögon icke äro annat än helt naturliga svagheter hos en tjugunio års man? Han får den nycken att söka detta tidsfördrif hos de asiatiska kvinnorna, som så många af hans officerare gjort; man låter föra till honom ett halft dussin, men deras sätt och deras fetma väcka hans afsmak. Han sänder dem genast bort igen,

utan att vidröra dem. Ingen af hans samtida var mera finsmakare, mera känslig för dålig lukt, ingen hade mera emottagliga och ömtåliga nerver.

Han träffade på det som var bättre i *egyptiska Tivolit.* Det var en trädgård efter mönster af Tivoli i Paris, som blifvit anordnad af en emigrant, en för detta anställd vid gardet och skolkamrat till Napoleon i Brienne, och som hade fått tillstånd att medfölja armén. Liksom i Paris var där en klubb, alla sorters spel och lekar, karusell, slänggungor och gungbräden, vidare jonglörer, ormtjusare och danserskor, och man åt glace, i det man hörde på militärmusiken. Det skulle hafva varit förtjusande, om man haft Paristrädgårdarnas kvinnliga personal att tillgå, men där funnos få eller inga europeiska fruntimmer och det var därför som armén hade tråkigt och som officerarna i brist på bättre, på fullt allvar gifte sig med egyptiskor.

De enda europeiskor som man såg och som besökte Tivoli hade kommit med armén. Före affärden hade visserligen de strängaste order blifvit gifna, för att alla officerarnas hustrur skulle stanna vid halfbrigadernas depoter; de få, som lyckats framtränga ända till Kairo, hade smugit sig med i karlkläder, hade narrat vakterna, sluppit undan ronderna och gjort öfverfarten i något gömställe ombord på fartyget.

De bestodo af några djärfva amazoner, vana vid äfventyr och färdiga att, liksom general Verdiers hustru, aflossa gevärsskott utan att blinka. Den vackraste af dem alla, var en liten kvinna med blondt hår, med förtjusande hy och de vackraste tänder, mycket behaglig när och hvar som helst, men här rent af bedårande.

Hon hette Marguerite Pauline Bellisle, hade varit biträde hos en modehandlerska i Carcassonne, och hade gift sig med sin principalinnas brorson, en stätlig löjtnant vid tjuguandra hästjägarna, som hette Fourès. Midt i smekmånaden kom ordern att embarkera till Egypten; den unga frun hade kostymerat sig till hästjägare

och smugit sig ombord på samma fartyg som sin man. I Kairo återtog hon sin kvinnliga dräkt »umgicks mycket litet med de andra officerarna, och omdömet om de unga makarnas förening, var att den var mönstergill». Vid den fest som gafs den 20 Frimaire år VII (1 december) på Esbekieh, och där efter en stor revy af alla trupperna, Conté släppte upp en luftbalong, som man trodde skulle på det högsta öfverraska invånarna i Kairo, och som inte en gång kom dem att vända på hufvudet, fingo befälhafvande generalens båda unga adjutanter, Merlin och Eugène de Beauharnais syn på madame Fourès; de beundra henne med en sådan ihärdighet att Bonaparte i sin ordning också börjar betrakta och göra sig underrättad om henne.

Samma kväll återfinner han henne på egyptiska Tivolit, han sänder henne ögonkast, närmar sig henne, säger henne artigheter och stannar en lång stund vid hennes sida. Sedan komma underhandlare, som alltid finnas till hands, och taga saken om händer.

Men vare sig det var af dygd eller af beräkning: den sköna gaf sig icke genast. Hon fordrar bedyranden, förklaringar, bref och rika presenter. Slutligen kommer man öfverens. Den 17 december får Fourès order att embarkera — den här gången alldeles ensam — på schebecken »Jägaren», kapten Laurens, med uppdrag att anlöpa italienska kusten och att skynda med depescher till Direktoriet. I Paris skall han dessutom uppsöka Lucien och Joseph Bonaparte och genast återvända till Damiette. Han återkom också förr än man väntat.

Dagen efter Fourès' afresa, har Bonaparte inbjudit den lilla frun till middag tillika med flera andra franska damer. Han placerar henne vid sin sida och visar henne den största artighet. Men helt plötsligt, låtsande en oskicklighet, slår han omkull en karaffin med isvatten och för henne med sig in i sina rum under förevändning att reparera oordningen i hennes toalett. »Skenet var nära på bevaradt», sade man. Ja i sanning, nära på. Tyvärr

blef generalens och madame Fourès' frånvaro allt för lång, för att gästerna skulle kunnat hysa något tvifvel om hvad som verkligen inträffat.

Tviflet blef ännu mindre möjligt när man helt hastigt såg ett hus inredas bredvid Elfi-Bey-palatset, generalens bostad; men madame Fourès hade knappast hunnit flytta in däruti förrän hennes man återkom.

»Jägaren» som hade hissat segel den 28 oktober, blef dagen därpå uppbringad af engelska fregatten Lejonet, och engelsmännen, som voro mycket väl underrättade om hvad som hände vid franska armén, hade den elakheten att skicka tillbaka Fourès, mot hedersord att icke göra tjänst emot dem så länge kriget varade.

Fourès, som Marmont förgäfves sökt kvarhålla i Alexandria, anlände ursinnig till Kairo och lät sin gemål på ett kännbart sätt plikta för de friheter hon tagit sig under hans frånvaro. För att undandraga sig alla vidare efterräkningar, begärde madame Fourès skilsmässa som också afkunnades i närvaro af en arméns krigskommissarie. Vid återkomsten från expeditionen till Syrien, blef mannen ånyo anbefalld att resa till Frankrike och en brådskande order att underlätta hans resa öfverlämnades till marinkommissarien.

Efter sin skilsmässa, lät madame Fourès, som hade återtagit sitt namn Bellisle, men som i armén liksom förut i Carcassonne, endast var känd under det vackra namnet »*Bellilote*», offentligt påskina sin egenskap af favorit. Rikt klädd, beständigt omgifven af en oerhörd lyx, mottog hon vid sitt bord generaler, gjorde les honneurs i palatset för några af arméns franska damer, och man såg henne på promenaderna, än rullande fram i en kalesch med Bonaparte, med adjutanten för dagen ridande vid sidan af vagnen, — Eugène Beauharnais lika väl som de andra — än ridande i generalsuniform med trekantig hatt på hufvudet, på en arabisk häst som blifvit dresserad enkom för henne. »Se där vår generalska!» sade soldaterna. Några mera skriftlärda kallade henne »*Clioupatra*».

Hon bar om halsen vid en lång kedja, sin älskares miniatyrporträtt. Det var en offentlig förbindelse och som dessutom icke förvånade någon. Vid hvarje generalstab inom republikens arméer, skulle man redan 92 kunnat träffa på unga kvinnor i karlkläder, än görande tjänst som adjutanter, liksom fröknarna de Ferney, än åter i egenskap af annat, som till exempel Illyrine de Morency, Ida St. Elme och en mängd andras.

En karldräkt var då för tiden nödvändig i hvarje kvinnogarderob, hvars ägarinna ville föra ett fritt lif, och den vana som generalerna hade att föra med sig i kriget sina älskarinnor och till och med sina hustrur, var till den grad inrotad, att under fälttågen i Spanien och ända till kejsardömets slut, ingen underlät det, enligt hvad man kan säga. Till exempel Masséna 1810—1811. Eugène förargade sig emellertid litet öfver promenaderna, men han stannade likväl kvar som adjutant hos sin styffar och blef endast befriad ifrån kavalkaderna.

Bonaparte var till den grad förälskad i Bellilote att han icke dolde för henne sitt beslut att skilja sig från Josephine och att han till och med talat om att gifta sig med henne, modistbiträdet från Carcassonne, i händelse hon skänkte honom ett barn. Men ack! »Den lilla tokan förstår inte att skaffa sig ett!» sade han förargad. Och till den som frambar hans yttrande, gaf hon svar på tal med ett: »Minsann! Det är inte mitt fel!»

Under expeditionen till Syrien stannade hon i Kairo och Bonaparte skref till henne de ömmaste bref. Vid återkomsten, efter slaget vid Abukir, när generalen steg ombord på »*Muiron*» för att återvända till Frankrike, gaf han befallning om att den förra madame Fourès skulle följa honom så fort som möjligt och på det första fartyg som blef utrustadt.

Så förstod icke Kléber saken. Bonapartes efterträdare i kommandot öfver armén, ansåg han troligtvis Bellilotes ägande som ett af prerogativen för en general-en-chef, och lade det ena hindret efter det andra i vägen för hennes afresa. Slutligen, tack

vare Desgenettes, fick madame Fourès embarkera med Junot och några af expeditionens vetenskapsmän, Rigel, Lallemand och Corencez den yngre, på ett neutralt fartyg, *Amerika*. Men Amerika blef taget af engelsmännen.

På detta sätt blef Bellilote fånge, ändtligen frigifven och slutligen återförd till Frankrike. Hon kom dit då allt var slut, då försoningen emellan Josephine och Bonaparte hade försiggått och då den 18:de Brumaire hade gjort hennes älskare till republikens förste ämbetsman, den man som måste gifva alla ett föredöme af värdighet i uppförande och stränghet i sederna.

Man påstår att han då förbjöd Bellilote att komma till Paris; hon aktade likväl icke för rof att visa sig i sällskap på Théâtre Français och de andra teatrarna. Men förste konsuln nekade att taga emot henne.

Däremot fick hon så mycket penningar hon önskade. 1811, den 11 mars, skänkte han henne ännu en gåfva af sextio tusen francs ur teaterkassan. Han hade köpt ett slott åt henne i Paris' omgifningar, och gift henne med en för detta emigrant, Henry de Ranchoup, förut varande infanteriofficer. Giftermålet ägde rum 1800 i Belleville, och mannen, som tillhörde en gammal familj från Auvergne, fick som bröllopsgåfva vice konsulatet i Santander, hvarifrån han 1810 öfvergick till konsulatet i Göteborg.

Trots sin nya mans ämbete, tyckes madame de Ranchoup mycket litet hafva lämnat Paris. Hon vistades där 1811, hon är där ännu 1813. Under år 1814 finner man henne mycket upptagen inom de moderna kretsarna. Hon umgås hos baronessan Gérard, hos grefvinnan de Sucy, hos baronessan Brayer. Hon har kastat sig in på litteraturen och gifvit ut hos Delaunay en roman i två delar: »*Lord Wentworth*». Men bättre är att endast tala om hennes eget lifs roman.

Hon målar också och icke utan talang; man kan döma till det af ett vackert självporträtt, där hon plockar bladen af en prästkrage. Egendomlig idé, ty om hon söker: »kommer» så

har hon i stället träffat på: »kommer inte». Hon är mycket vacker där med sitt pikanta och lifliga ansikte — litet modistaktigt — under det korta och à l'enfant friserade håret; med sin fina och behagliga figur, sina utmärkt vackra armar — alltsammans bildande ett friskt och älskvärdt helt som genom behag och mjukhet ersätter hvad som fattas i värdighet.

Inemot 1816, säljer madame de Ranchoup, som nu är lagligt skild från sin man, sitt dyrbara möblemang och far till Brasilien, i sällskap med en Jean Auguste Bellard, som förut varit officer vid gardet. Rykten gå i Paris om, att hon med sin realiserade förmögenhet, har för afsikt att knyta förbindelser med St. Helena och hjälpa Napoleon på flykten. Hon tänker visst icke på detta, sedan hon nu fattat afsky för kejsaren och ger uttyck åt de mest snöhvita sympatier. När madame d'Abrantés i sina memoarer med det största beröm omtalar dessa rykten, protesterar madame de Ranchoup högtidligt. Detta skulle kunna bereda henne obehag från polisen, hvilken öfvervakar henne »som förutvarande väninna till Bonaparte» och som 1825, då hon återkommer i sällskap med Bellard, följer henne steg för steg.

Hon har också i själfva verket endast velat göra sig en god affär: hon hade fört med sig en laddning som hon i Brasilien utbyter emot palissander- och mahognyträ, hon återvänder med detta, säljer det och köper på nytt möbler, med hvilka hon på nytt far till Brasilien, säljer dem där och håller på med denna inbringande handel, ända till 1837, då hon förblir stadigvarande i Paris. Hon fortsätter med att skrifva, utgifver en ny roman: »En borgfru i tolfte seklet», och sedan hon installerat sig i en liten enkel våning vid rue de la Ville-l'Evêque där hon omger sig med apor och fåglar i full frihet, för hon ända till nittiotvå års ålder — ty hon dog först den 18 mars 1869 — ett lif som många afundas henne. Hon har bibehållit sin intelligens orubbad, hon skrifver, hon målar, hon spelar harpa, hon köper taflor, hon underhåller förbindelser med de fruntimmer som hon förut lärt

känna, hon till och med knyter nya vänskapsband — med målarinnan Rosa Bonheur ibland andra.

Hennes konstnärliga smak bekräftas af de talrika målningar som hon testamenterat till museet i Blois, till hvilken stad hon blifvit dragen af en väninna, baronessan de Wimpffen. En mängd kopior, många af de taflor som sägas härstamma från Rafaels, Titianos, Lionardos och Bouchers skolor; några dukar som man tillagt Proudhon, Reynolds, Terburg, Jan Meer, Carlo Maratta och Jeaurat; två moderna taflor, den ena af Rosa Bonheur, den andra af Compte-Calix; flera Jesusbarn, zigenare, venusbilder, kärleksgudar, Psycher, eremiter och flöjtblåsare, men ingenting som påminner om tiden i Egypten och palatset Elfi-Bey samt om den man som borde intagit en så stor plats i hennes därvarande lif. Madame Ranchoup — eller grefvinnan de Ranchoup, som hon lät kalla sig — hade, innan hon dog, låtit bränna upp alla de bref som general Bonaparte skrifvit till henne.

Hon hade, tycktes det, velat utplåna ända till minnet af denna kärlek, som gjort henne en smula uppmärksammad af historien, denna mycket unga, mycket lidelsefulla kärlek, som ännu har sin naiva sida, men som i synnerhet redan då hos Bonaparte tillkännager en längtan, hvilken sedan blir allt mera trängande: att af henne få ett barn, åt hvilket han tillika med sitt namn kunde i fadersarf skänka äfven sin ära.

VI.

FÖRLÅTELSEN.

Josephine dinerade i Luxembourg hos Gohier, Direktoriets president, när hon nåddes af den för henne oväntade nyheten om att Bonaparte landstigit i Fréjus. Hon hade verkligen nästan glömt att Bonaparte fanns till, och tycktes icke alls tänka på att han skulle återvända, åtminstone att döma efter det sätt på hvilket hon inrättat sitt lif efter egen smak och uppförde sig som en mycket lätt tröstad änka.

I Egypten tänkte mannen på skilsmässa, men i Frankrike hade hustruns uppförande gjort en skilsmässa nödvändig.

Lösgjord från Barras, som icke kunde vara någon älskare, och hvars inflytande dessutom minskats för att snart alldeles utslockna, hade hon besinningslöst kastat sig i armarna på makarna Gohier, sedan mannen genom statskuppen under Prairial år VIII, fått inträde i regeringen.

Denne borgare från Rennes som låtsade de renaste seder och det mest spartanska oberoende, var skräckregeringens justitieminister, densamme hvilken uppfunnit de legala former hvilka Fouquier-Tinville sedan tillämpade i praktiken. Han var guillotinens kasuist. Ingenting ger en mera vördnadsbjudande min af stränghet än jakten efter juridiska utvägar: det är den nödvändiga förklädnaden för att undanskyla trolösheten mot idéerna. Gohier

gick och gällde således för att vara mycket sträng. Genom sin stränghet hade han fått plats i Direktoriet, genom den hade han också fångat Josephine som berättade för honom sina böjelser, och Gohier, som beskyddade henne, rådde henne till skilsmässa, för att kunna gifta sig med herr Charles. Skilsmässan är lagenlig och republikansk, den tillåter en kvinna som varit en mans älskarinna, att blifva hans samboerska.

Josephine tvekade — fastän nästan frestad. Men under tiden hade hon brutit med sina svågrar, Joseph och Lucien, hvilka i rådet voro partiet Gohiers värsta motståndare. Tillsammans med Bonaparterna väntade alla Napoleons vänner, hoppades och räknade de på hans återkomst, då de drömde om att med honom kunna skapa ett nytt Frankrike; med Gohier åter sammansvuro sig alla Napoleons argaste fiender, alla hans politiserade generaler. Jacobinerna hade endast skjutit fram Gohier, proklamerat honom som dygdig och verksam republikan, för att hålla segraren och eröfraren i schack. Men ju mera afvogt sinnad Gohier var emot Bonaparte, desto mera behagade han Josephine, och för att försäkra sig om makarna Gohiers beskydd och bistånd, hade hon föreslagit ett giftermål emellan deras son och sin dotter Hortense, detta barn hvars lif hon oupphörligt underordnade sina tycken och sina intressen, och hvilken hon nu skulle uppoffrat utan ringaste samvetsbetänkligheter, så som hon för öfrigt uppoffrade henne längre fram.

Saken var på god väg, och man var just samlad vid en familjemiddag, när denna nyhet slog ned som en bomb: Bonaparte landstigen och på väg till Paris. Huru raska än kurirerna voro, följde han dem utan tvifvel i hälarna, och det är nog inte för att låta fira sig i städerna, som han våldfört sig på karantänen. Josephine har ingen tid att öfverlägga eller att hålla rådplägning, hon har endast ett parti att taga: trotsa faran genom djärfhet. Det är också hvad hon gör, till och med i fråga om Gohier, som hon försöker att med eller mot hans vilja, draga med in i sitt spel: »President,» säger hon till honom, »frukta icke att Bona-

parte kommer med några farliga afsikter mot friheten; *men vi måste förena oss för att hindra honom från att falla i händerna på uslingar!*»

Gohier skall utan tvifvel göra sitt bästa, men det är Bonaparte som det först och främst gäller att bemäktiga sig. Josephine beställer genast posthästar. Hon vill skynda sig att mota den återvändande, undslippa hvarje förklaring, falla i hans armar, återuppväcka i hans sinnen den gamla, slocknade kärleken, återtaga honom som älskarinna och i hans vagn återkomma till Paris, inträda vid hans arm på rue Chantereine, och tillsammans med honom taga emot de förtretade Bonaparterna, som denna gång icke ännu skola våga tala, eller som, om de tala, skola göra det för döfva öron. Ingen tvekan eller tidsutdräkt, som när det gällde att resa till Italien, ingen Louise Compoint och ingen Fortuné, ingen packning, och hennes postchäs flyger fram på vägen till Bourgogne.

Men det är på vägen från Bourbonnais som Bonaparte kommer, och medan Josephine manar på postiljonerna och med ögonen slukar den framför henne liggande landsvägen, för att möta den vagn hon hoppas upptäcka, är hennes man redan framme vid rue de la Victoire. Hon återkommer i största hast, men hon har måst fara ända till Lyon, ty de båda vägarna som skiljas åt vid Fontainebleau, återförenas icke förrän där. Tre dagar har förlupit, under hvilka Bonaparte, som redan är viss på rättmätigheten af sina misstankar genom de underrättelser han fått i Egypten, och som fattat sitt beslut om skilsmässa, utfrågar sina bröder, sina systrar, sin mor. Det finns inte längre något tvifvel om hennes uppförande i Milano, inte heller om det ännu sämre lif som hon fört under de sista sjutton månaderna. Det tycks som om Bonaparterna af grannlagenhet, antingen mot henne eller mot brodern, icke tala om allt hvad de veta; dessutom veta de kanske icke allt, och hvad de omtala är nog. Napoleons beslut är fattadt, det synes orubbligt, och hela familjen skänker det sitt bifall.

De vänner för hvilka han omnämner sin afsikt, söka förgäfves säga honom, att folkets jublande emottagande ålägger honom förpliktelser; att nationen som af honom hoppas sin räddning, icke i stället torde nöja sig med en skandal, att hans första plikt är att återupprätta staten, och att han bör kunna vänta med att skilja sig från sin hustru; att erkänna sig vara en bedragen äkta man, vore detsamma som att göra sig löjlig, och att i Frankrike åtlöjet dödar. Men allt detta frågar Bonaparte icke efter. »Hon skall bort!» säger han. »Hvad bryr jag mig om pratet? Man pratar om det en eller två dagar, och alltsammans är glömdt den tredje.» Inga betänkligheter hejda honom eller göra honom försonligare. Ingen omständighet, huru viktig den än må framställas, kan uppväga hans rättvisa harm. För att undvika hvarje möte, vid hvilket han skulle kunna låta beveka sig — ty han kännar denna kvinnas välde öfver hans känslor, han fruktar det ännu för sitt hjärta — låter han hos portvakten deponera hennes effekter och smycken, allt som tillhör henne; han stämmer möte med sina bröder morgonen därpå, för att reglera de sista formaliteterna och instäng d väntar han i sitt rum, i första våningen.

Josephine kommer slutligen alldeles utom sig. Det är ett djärft spel hon vill våga, och spelet är till tre fjärdedelar förloradt. På vägen har hon, kanske för första gången i sitt lif, börjat tänka efter och att det förfärliga i hennes belägenhet har plötsligt som en blixt slagit henne i ögonen. Om hon icke lyckas att få träffa honom, att återeröfra honom, hvart skall hon taga vägen, hvad skall det blifva af henne? Ett tidsfördrif sådant som herr Charles, det kan vara bra för en dag, en månad, ett år. Men hur har hon kunnat vara så dåraktig, icke att öfverlämna sig åt honom, utan att låta det blifva kändt? Detta och så Barras, och andra, och det krig hon förklarat Bonaparterna och skulderna, skulderna framför allt!

Det går omkring i hennes hufvud. Utan all möjlig räkneförmåga, alltid köpande och aldrig betalande, inbillande sig hafva

godtgjordt allt när hon lämnat några obetydliga afbetalningar, släpade hon sedan efter sig så som hon gjorde det under hela kejsardömet och ända till sin sista stund, en hel skara af fordringsägare som oupphörligt gåfvo henne tillfällen till nya utgifter, och hvilkas räkningar hon ökade på, utan att ett ögonblick tänka på betalningen. När betalningstiden kom, då gråter hon och snyftar, då förlorar hon all besinning, hon hittar på de mest underliga utvägar, hon öfverlämnar sig åt gud eller åt djäfvulen, och så fort hon hunnit skaffa sig den allra kortaste respit, så inbillar hon sig att all fara är öfver. Där befinner hon sig just i närvarande ögonblick. Ensamt till sina furnissörer står hon, enligt hvad man påstår, i tolf hundra tusen francs skuld. Det är mycket sannolikt, ty det är den vanliga siffran vid hennes bankrutter. Det är mycket mera, som man inte vet af: i kantonen Glabboix, departementet de la Dyle, har hon köpt för 1,195,000 francs nationalgods, för hvilka hon är skyldig två tredjedelar — den tredje skall betalas af hennes tant, madame Renaudin, som nu blifvit madame de Beauharnais och som inte har en sou att betala med. Hon har vidare, den 2 Floréal år VII, af medborgaren Lecouteulx, köpt godset och egendomen Malmaison, och betalt 225,000 francs för egendomen, 37,516 francs för speglar, möbler, husgeråd, redskap och gröda, samt 9,111 francs i inregistreringskostnader. De 37,516 francs för inventarierna har hon betalt »med priset för henne tillhöriga diamanter och juveler» — men det öfriga är lämnadt till indrifning, och hvem skall betala det?

Hon kan visserligen säga, att generalen, som besökt Malmaison före sin afresa till Egypten, bjudit 250,000 francs för alltsammans och att det är ungefär hvad han utfäst sig att betala. Men sedan han sett Malmaison, hade Bonaparte fått se Ris och han hade lifligt fäst sig vid tanken att köpa detta slott, fast han sedan stannat vid att köpa ett gods i Bourgogne. Dessutom har han icke lämnat henne någon fullmakt att handla i hans namn. Det är åt sin broder Joseph, som han anförtrott sina penningar; det

är genom Joseph som han åt Josephine låtit utbetala hennes årspension af 40,000 francs, det är för Joseph ensam som han tillkännagifvit sina planer, ty i de bref som han skrifvit till sin hustru från Egypten, finnes icke en enda sådan meddelad. Då Joseph lämnat 15,000 francs till en afbetalning åt Lecouteulx, så skrefs kvittot, som är dateradt den 17 Messidor år VII, i generalens namn, och Josephine är skyldig dessa 15,000 francs därför att hon velat gifta sig utan genmensam äganderätt i boet.

Ingenting tillhör henne, inte ens hotellet på rue de la Victoire; det köptes och betalades af Bonaparte. Hon äger endast sitt juvelskrin, detta skrin som hon fick fyllt i Italien och som, enligt hvad ett fruntimmer säger, var fullt värdigt att spela en roll uti sagorna från »Tusen och en natt»; hon har ännu kvar några taflor, statyer och antikviteter, hennes krigsbyte från fälttågen. Men hvad är allt detta emot det som hon måste betala? Hvad är det mot det som hon är på väg att förlora?

Hon är således utkastad på gatan, och hon är icke längre i den ålder när man möter lyckan och rikedomarna. Åren hafva präglat sina märken på den af sminket förstörda hyn. Hennes växt hade förblifvit smidig och mjuk, men ansiktet har åldrats. Född kreolska, gift vid sexton års ålder, utvecklad redan vid tolf, är hon mycket äldre än en kvinna af samma ålder under våra breddgrader, hon är nästan en gammal kvinna vid trettiosju år. Således, om hon misslyckas nu, finns ingen hjälp; och i det hon på en gång mäter hela afgrunden framför sina fötter, hakar hon sig fast vid det enda återstående hoppet att Napoleon skall se henne och låta beveka sig.

Hon har inträngt i hotellet, men hon måste nu söka komma in i Bonapartes rum. Hon har förgäfves klappat på dörren, hon faller på knä framför den, och man hör ljudet af hennes snyftningar.

Men han öppnar inte. Hon stannar där under timmar, hela dagen igenom — han svarar inte. Uttröttad, förtviflad öfverger

Josephine slutligen hoppet, hon vill gå sin väg, försvinna; men hennes kammarjungfru, Agathe Rible, för henne tillbaka till den stängda dörren och skyndar att föra dit barnen, Eugène och Hortense och knäböjande bredvid modern, förena de nu sina böner med hennes.

Dörren öppnas och utan ett ord, med ögonen badande i tårar, med ansiktet förvridet af denna långa och förfärliga kamp som han fört med sitt hjärta, synes Bonaparte framför dem med utbredda armar.

Det var således förlåtelse, men icke en ångrad förlåtelse som sedermera skulle återkomma till hvad som skett, och begagnas som vapen för nya förebråelser, utan en fullständig och ädelmodig sådan, en absolut glömska af alla begångna fel. Bonaparte besitter denna ovanliga förmåga att icke vilja minnas, och att när förtroendet återvändt, anse alla de fel eller brott hvilka det behagat honom att icke straffa, såsom alls icke begångna och att genast för alltid utplåna dem ur sitt minne. Och det är icke nog med att han förlåter sin hustru, men hvad som är ännu sällsyntare, han nedlåter sig icke ens att tänka på de medbrottslingar hon skaffat sig. »Aldrig skall han beröfva någon lifvet eller friheten.» Han gjorde ingenting för att hindra deras framgångar, och ändå bleknade han hastigt af harm, när han mötte åtskilliga bland dem.

Ty han erkände att det icke var dessa mäns fel, det var hans eget. Han hade icke vakat nog öfver sin hustru. Någon hade passat på tillfälle och förledt henne, hon hade dukat under för frestelsen — de båda könens vanliga, i vissa fall oundvikliga öde. Om denna kvinna icke längre är älskad, måste man skilja sig vid henne, stöta henne ifrån sig; är hon det däremot ännu, så finns det ingenting annat att göra än att förlåta henne och låta allt vara som förr. Hvartill tjäna väl förebråelser? Inför ett fullbordadt faktum är Bonaparte afväpnad, han har ingenting annat att göra än att underkasta sig. Han tager sakerna sådana som de äro och människorna sådana han finner dem, utan att af kvinnorna

fordra mera än hvad de kunna gifva. Detta drag i hans natur är kanske mindre franskt än orientaliskt, men det är nu en gång så. Emellertid kommer han hädanefter att taga sina försiktighetsmått, och när han nu vet — eller rättare sagt, tror sig veta — huru det står till med kvinnornas moral och dygd, uppställer han som grundregel, att ingen man, under någon som helst förevändning får vara ensam med hans hustru; att hon måste vara bevakad både dag och natt; att detta är det enda säkerhetsmått som kan skydda den äktenskapliga troheten, och om han också inte allt för strängt tillämpar denna regel gent emot Josephine, med hvilken han icke gärna längre kan räkna på att få några barn, så får man i stället se hur han sörjer för tillämpningen, när det gäller hans andra hustru.

Josephine triumferar emellertid, hon triumferar öfver Bonaparterna, hvilka sedan de afskytt hennes giftermål, både önskat, förberedt och nästan lyckats att åstadkomma skilsmässan. Hon får Napoleon nästan till att dela hennes triumf, ty dagen efter den stora scenen och den skedda försoningen, när Lucien, som varit den ifrigaste förespråkaren för skilsmässan, tidigt på morgonen blir befalld till sin bror, så är det i Josephines sängkammare som han blir emottagen och Napoleon har ännu inte stigit upp.

Hvad tjänar det nu till att tala om skulder, och huru kunna föreställa sig att när Napoleon förlåtit så som han gjort, han skulle fästa sig vid penningfrågan? Den 21 Brumaire betalar han de 1,195,000 francs för nationalgodsen i departementet de la Dyle, dessa gods hvilka längre fram skola tjäna till hemgift åt Marie-Adelaide, kallad Adèle, naturlig dotter till den aflidne M. de Beauharnais, när Josephine den 8 Frimaire, år XIII, gifter henne med François Michel Augustin Lecomte, infanterikapten och vid detta tillfälle utnämnd till särskild uppbördskommisarie i Sarlat. Han betalar godset Malmaison med 225,000 francs, en bagatell; han betalar de 1,200,000 francs som hon är skyldig sina furnissörer, men han är försiktig nog att gå igenom räkningarna, och det

så noga att när alla icke bekomna saker blifvit frândragna, och de mest oförskämda priserna reducerade till måttliga belopp, så slipper han undan med jämt hälften, eller 600,000 francs kontant.

Detta kunde verkligen gifva Josephine åtskilligt att tänka på, om hon för öfrigt är mäktig någon reflexion: en man som på detta sätt betalar mer än två millioner skulder, det är en underhållsgifvare, hvars make man inte träffar alla dagar och som förtjänar att man för hans skull gör några uppoffringar. Josephine gör dem också, och hennes synbara uppförande ända till skilmässan, lämna icke hennes motståndare något tillfälle att klandra henne. Hon är för mycket rädd för att äfventyra *»sin ställning»*, enligt hvad hon själf säger.

Beträffande familjen Gohier, har hon tillräckligt visat den sin tacksamhet. Den 17 Brumaire på aftonen har hon inbjudit dem till frukost den 18 på förmiddagen, och då Gohier icke infunnit sig, har hon förmått hans hustru att söka öfvertala mannen att mottaga en framstående plats i den nya regeringen. Den alltid stränge Gohier nekar med harm; men efter tvenne års dåligt humör, när han återkommer för att uppvakta förste konsuln, så är det Josephine som skaffar honom generalkommisariatet i Amsterdam, där han fann sig så väl, att han stannade där i tio år och gärna skulle hafva stannat ända till sin död, såvida icke platsen blifvit indragen 1810. Han afslog då, enligt hvad man påstår, att gå till New-York, men han tog emot en god pension, som utbetalades till honom under hela restaurationen. Men han var icke desto mindre en dygdig republikan, som lät gifva sig en borgerlig begrafning.

JOSEPHINE

PÅ MALMAISON.

Efter en tafla af Prud'hon i Louvren.

VII.

SÅNGERSKAN GRASSINI.

Bonaparte hade kunnat förlåta, han har kunnat tvinga sig att förgäta, men han kan icke år VIII vara densamme som vid sitt första sammanträffande med Josephine, då hans erfarenhet af kvinnorna och kärleken ännu var ny, då hans känslor nyss blifvit väckta och han hänfördes af den ovana lyckan, att äga en kvinna och en dam af värld. Med madame Fourès har han smakat den ungdomens blomma, denna de aderton årens friskhet, som icke nog kan värderas, och jämförelserna framställa sig för hans minne. Han har funnit behag i ombytet och har hvarken för afsikt eller äger kraft nog att hädanefter vara en trogen äkta man.

Hvad han nu helst önskar att Josephine skulle blifva för honom, vore mindre en älskarinna än en vän, mindre en hustru än en förtrogen: en god rådgifverska, för hvilken han i förtroliga stunder kunde utveckla några af de tankar som oroa honom och af hvilken han kunde inhämta några upplysningar om det umgängeslif, som han icke haft tid att lära känna; en öm och omsorgsfull vårdarinna, om han anfalles af något illamående, samt en intelligent deltagerska i hans politiska planer och deras utförande. Detta Frankrike som han vill återupprätta lider, enligt hans åsikt, brist på tvenne högt nödvändiga element: adel och prästerskap. Det sednare, åtar han sig själf att komma till rätta

med och han räknar på sin hustru för att draga till sig den förra. Utan att göra sig reda för den mystiska hierarki, hvilken förstått att göra sig den gamla franska societeten underdånig, de nästan omärkliga nyanser som särtecknade dess olika kotterier och de oöfverstigliga bråddjup som skilde dem åt, skärskådar han dem alla i klump och tror att Josephine, som tillhört den, skall kunna återföra den till honom; hon skall vara den af naturliga skäl utsedda medlarinnan emellan honom och emigranterna, det gamla hofvets och den gamla adelns medlemmar och alla dem som tillhört den fina societeten; det är hon som skall utdela välgärningarna, sprida gunstbevisningarna och godtgöra orättvisorna. Hon skall så småningom från det fientliga lägret locka bort alla dessa desertörer som han, Bonaparte, vill se återvända till fäderneslandet, och längre fram skall hon tjäna till försoningslänk emellan det som finnes kvar af den gamla regimen, och det som stigit upp under den nya.

Denna uppgift är i sanning både vacker och väl planerad: och för att lösa den, har Josephine både den vana, den finhet och den elegans som påfordras, hon besitter i hög grad förmågan att vid behof välja älskvärda ord, hon är frikostig och behagfull vid erbjudandet af presenter, hon visar en beundransvärd takt uti att bemöta personer, och en smidighet som tillåter henne att umgås i alla kretsar och att vara på sin plats och finna sig väl uti de mest olika; det är visserligen sant att det fattas henne de viktiga relationer dem Bonaparte tror henne äga: de som hon knutit under revolutionen, kunna icke längre gagna och skulle till och med vara skadliga för en ny regering, såvida icke från första stunden Bonaparte helt och hållet hade brutit med dem.

I början finner hon sig således mycket isolerad; men allt efter som Bonaparte stiger i höjden, undanrödjas hindren, utplånas färgskillnaderna och väckas ärelystnaderna. Bland emigranterna likaväl som i Paris, börjar litet hvar undersöka hvilka tidigare förbindelser han möjligen kunnat hafva med familjerna Beauharnais

och Tascher; man påminner sig forna umgängen, osäkra släktskapsförhållanden, hvilka man hittills icke velat vidkännas; man vänder sig till underordnade, till gamla tjänare, och snart uppstår ett luftdrag, som för med sig hela den gamla, urspårade och hjälpbehöfvande världen till gula salongen i Tuilerierna eller till stucksalen i Malmaison.

Man må icke tro att denna dragningskraft utgår från Josephine, därför att hon är född en Tascher och varit en Beauharnais; den existerar endast därför att Bonaparte har gjort Josephine delaktig af sin lycka. Man kommer till henne därför, att hon är madame Bonaparte och står härskaren nära; man skulle komma till henne hurudant än hennes namn, hennes ursprung och hennes förflutna varit, endast därför, att hon är den planets satellit, af hvilken man väntar allt sitt ljus. Emellertid tillräknar sig Josephine och kanske icke utan allt skäl, en god del af denna rörelse; hon låter Bonaparte tro, att hon i detta afseende gör honom ovärderliga tjänster, och hvad som är märkvärdigare, hon lyckas öfvertyga honom därom. Han tror ju själf att han lyckats eröfra prästerna, hvarför skulle han då inte tro, att hans hustru lyckats till honom återföra adeln.

Hvilken kvinna skulle icke känt sig belåten med att intaga en sådan hedersplats — hvilken skulle icke nöjt sig med uppgifter på en gång så skiftande och så storartade? Skulle icke förste konsuln kunna hafva rätt att vänta, det Josephine, bevarande något minne af sina förlåtna otroheter och någon tacksamhet för förlåtelsen, tagande i betraktande skillnaden i deras ålder och öfverseende emot förseelser till hvilka hon själf gjort sig skyldig, icke skulle fästa sig vid fantasier, som hvarken kunde störa hennes ställning eller minska den aktning hennes man visade henne och hvilka, genom den fruktan som Bonaparte hyste för skandalen, genom medvetandet af hvad han var skyldig sig själf, alltid skulle komma att förbli absolut hemliga?

Men Josephine förstod inte saken så; icke därför att hon på något sätt kände någon återvaknad böjelse för sin man, eller att tacksamheten hos henne väckt en moralisk kärlek så öm, att den öfvergick till svartsjuka; nej, hon tänkte endast på sig själf och sin ställning; hon sade sig själf, att om Bonaparte icke längre lefde som äkta man med henne, så skulle han sluta med att skilja sig från henne. Också lefde hon i en ständig ångest, hon lurade och lät lura på honom öfverallt, hon betalade kunskapare, hon nedlät sig till spionerier, hon tråkade ut honom med uppträden, tårar och nervattacker, hon tog till förtrogen hvem helst som kom i hennes väg och när hon icke upptäckte några verkliga fakta, drömde hon om uselheter, som hon uppgaf för upplefvade, som hon förklarade sig hafva sett och som hon var färdig att bekräfta med ed, i fall så erfordrades.

Och likväl voro de icke särdeles farliga, förste konsulns små galanterier. I Milano, första eller andra dagen efter hans festliga intåg, den 14 eller 15 Prairial, hade man improviserat en konsert, vid hvilken man lät honom höra Italiens mest berömda sångerskor, Marchesi och Grassini. Den sednare var tjugusju år — hon var född i Varese 1773, och hon var icke längre så vacker som för två år sedan, då hon i sin entusiasm för Bonaparte förgäfves sökte att i detta samma Milano tilldraga sig hans blickar och taga bort honom ifrån Josephine.

Hennes figur är redan tämligen fyllig och tung; det kraftiga hufvudet med sina accentuerade drag, sina kolmörka ögonbryn, sitt täta svarta hår, har blifvit ännu starkare utveckladt. Hon är ännu vacker, det kan icke nekas; men det är en skönhet sådan som man ser den öfverallt på gatorna i Italien: eldiga ögon, brun hy, tecken till ett passioneradt temperament, som enligt hvad det tyckes, saknar beständighet. Hon har haft en mängd älskare — men icke af vinningslystnad, ty hon låter icke köpa sig, utan af rent misstag om sina känslor och där hon, liksom de, handlat på god tro. Det finns ingen af dem, som hon icke i början af för-

bindelsen ansett och kallat för en ängel, men hennes smekmånader hafva aldrig räckt öfver fjorton dagar.

Men om hennes skönhet redan är i nedgående, så står däremot hennes konst i sitt fylle, och ingenting kan öfverträffa renheten och uttrycket i hennes sång. Hon är ingen stor musikalisk artist och har mycket litet resonnerat öfver principerna i sin konst, men hon är konsten själf. Hennes kontra-alt, den mest förtjusande man kan få höra, jämn och ren i hela sitt omfång, är ensamt för sig en hel harmoni.

När man lyssnar till hennes sång, så är det icke en sångerska man hör, det är en sånggudinna. Ingen kan frasera som hon, ingen återger som hon rollen i en opera séria — i den komiska operan är hon mycket medelmåttig, — ingen har den tragiska glöd som hon utvecklar eller sprider en sådan rysning i en teatersalong som hon. Och vid denna tid, liksom för öfrigt under hela sitt lif, är Bonaparte i hög grad känslig för musiken, i synnerhet den vokala. Den är utaf alla de sköna konsterna, den enda för hvilken han hyser en särskild och personlig smak. De öfriga har han beskyddat utaf politik, utaf sin kärlek för det grandiosa och sina tankar på odödligheten; men af musiken njuter han verkligt och fullt, han älskar den för dess egen skull och för det välbehag den skänker honom. Hon lugnar hans nerver, hon vaggar hans drömmar, hon tjusar hans melankoli och hon värmer hans hjärta.

Det betyder ingenting att han sjunger falskt, att han har svårt att komma ihåg melodier och att han inte känner till noterna. Han blir så upprörd genom musik, att han knappt kan behärska sig, han tjusas till den grad att han skänker sin järnkroneorden åt sopransångaren Crescentini; men emellertid känner han den bättre än många som tro sig kunna undersöka den matematiskt.

Hos Grassini är det mycket mindre kvinnan än sångerskan som förleder honom. Hon har redan väntat på honom i två år,

man kan därför föreställa sig att motståndet icke blef långvarigt. Dagen efter konserten frukosterar hon i konsulns rum i sällskap med Berthier och vid denna tidiga frukost blef det öfverenskommet att hon skulle före Bonaparte begifva sig till Paris, och att man skulle skaffa henne ett engagement vid Théâtre de la Republique et des Arts.

Episoden figurerade, till en viss grad utstofferad, till och med i fjärde bulletinen från italienska armén, antagligen för att inte Josephine skulle på något sätt misstänka hennes ankomst. »Befälhafvande generalen (Berthier) och förste konsuln», — hette det, — »hade bevistat en konsert som, fastän den var helt och hållet improviserad, var särdeles lyckad. Den berömda Billington, *Grassini* och Marchesi väntas till Milano. *Man påstår att de ämna sig till Paris, för att där gifva konserter.*»

Illmarigheten är en smula klumpig; men huru söker icke Bonaparte i denna bulletin, som egentligen endast är adresserad till Josephine, begagna sig af omvägar för att dölja sin otrohet! Huru han förändrar data, huru han med namnet Billington maskerar det enda namn som intresserar honom!

Under dessa dagar i Milano, hvilka föregå och följa på Marengo, tillbringar han alla sina lediga stunder med att höra Grassini. Denna underbara röst förtrollar honom, han anser henne för den mest förvånansvärda troféen från sitt fälttåg, han önskar att det är hon som skall fira hans triumf och besjunga hans seger. Vid festen den 14 juli, Concordefesten, önskar han att Grassini skall begifva sig till Paris, för att med tenoren Bianchi sjunga en italiensk duett, en duett som inrikesministern får befallning att utan dröjsmål låta komponera »öfver Cisalpiniens befrielse och vår armés ära, — ett vackert poem på italienska, med god musik».

Tjugutre dagar sednare är det officiella Frankrike församladt i Invalidkyrkan, Mars' tempel, som är »dekorerad med stor skicklighet och ofantlig prakt», och när förste konsuln intagit sin

plats på estraden, uppstämmer Grassini sin duett med Bianchi, eller rättare sagt sina duetter, ty det är två italienska sånger i rad som exekveras: »Hvilka skulle väl» — säger »le Moniteur» — »bättre kunna fira *Maringo* än de som genom denna seger blifvit tillförsäkrade lugnet och lyckan?»

Det var visserligen en smula djärft af Bonaparte att låta sin älskarinna sjunga vid denna officiella fest, och om man misstänkt förhållandet, så skulle klander nog icke uteblifvit. Men det tycks som, åtminstone för ögonblicket, ingen kände till hemligheten, inte ens Josephine, som endast hållit sig till bulletinen. Dessutom torde hans nyck för henne icke hafva varit af någon längre varaktighet. Innan hon lämnade Milano, hade Grassini, stolt öfver den framgång som hon förgäfves hoppats på förut, föreställt sig att hon skulle komma att få spela en stor roll, icke allenast på teatern, utan också inom politiken. Hon hade trott sig i besittning af en oinskränkt kredit, och som hon af naturen var en välvillig och godhjärtad varelse, så hade hon rest därifrån med fickorna fulla af ansökningar och uppdrag från sina landsmän.

Men Bonaparte var icke den man som tillät att man svarade honom om affärer när det föll honom in att tala om kärlek. Dessutom ville han att Grassini icke på några villkor finge visa sig offentligt, utan skulle lefva som instängd i ett litet hus på rue de la Chantereine. Men detta kunde icke vara något nöje för en dam som drömt sig en helt annan tillvaro och en offentlighet »à l'Italienne», som kunnat framhålla hennes namn, hennes personlighet och hennes talang. Som trohet just inte var hennes starka sida, och då hon höll på att dö af ledsnad, då hon inte ens hade en scen att sjunga på, ty hennes förfärliga franska stängde henne ute från Stora operan och det fanns icke år IX någon italiensk scen för opera-sérian i Paris, så tog hon violinisten Rode till sin älskare. Bonaparte fick veta det och bröt visserligen med henne, men hvarken Rode eller hon hade någon olägenhet af det skedda. Tvärt om lät förste konsuln dem

tvenne gånger få åt sig upplåten Théâtre de la Republique till konserter (den 17 mars och den 10 oktober 1801). Den andra blef i synnerhet lysande; recetten uppgick till 13,868 francs och 75 centimer och Suards kritik i Moniteuren riktigt flödade öfver af lyrik. Därefter återtog Giuseppina Grassini sitt vandringslif som irrande stjärna, kommande och farande från Berlin till London, till Milano, Genua, Haag, beundrad och firad öfverallt, med engagementer på tre tusen pund sterling för fem månader. Men när hon for igenom Paris, kom hon alltid och klappade på dörren till kejsarens privatvåning i Tuilerierna, och man påstår att den öppnades för henne. Detta hade visserligen icke mycket att betyda, men Josephine förlorade icke destomindre helt och hållet jämvikten däröfver: »*Jag har fått veta*» — skrifver hon till en af sina förtrogna »*att Grassini sedan tio dagar tillbaka varit i Paris. Det tycks vara hon som är orsak till de lidanden jag erfar. Jag försäkrar er, min bästa, att om jag hade det ringaste att förebrå mig, så skulle jag säga er det alldeles uppriktigt. Ni gjorde mig en tjänst om ni ville skicka Julie* (det var kammarjungfrun), *för att få veta om någon slipper in. Försök också att få veta hvar den där kvinnan bor.*»

Afslöjar icke Josephine hela sin natur i dessa ord? Hvad frågar hon efter Grassini? Vet hon icke mycket väl att det icke kan vara fråga om någon allvarligare förbindelse mellan henne och Bonaparte, att det helt enkelt är ett af dessa återseenden i hvilka minnet har mycket mera del än böjelsen? Men nej, hon måste veta, hon måste spionera, hon måste samla vapen, och dessa klagomål, dessa deklamationer mot hennes man dem hon adresserar till ett fruntimmer som konsuln inte kan fördraga och som han nästan kört bort ifrån Tuilerierna, måla icke de hela hennes sinnelag?

Emellertid tycks det som om hon lugnat sig 1807, när kammarmusiken börjar ordna sig och Napoleon återkallar Grassini till Paris. Han erbjuder sångerskan — och märk väl: uteslu-

tande åt sångerskan, icke åt kvinnan — trettiosex tusen francs i bestämd lön, femton tusen francs i årlig gratifikation, oberäknadt tillfälliga gratifikationer och femton tusen francs pension vid hennes afgång. Hon får dessutom åt sig upplåten stora operans eller italienska operans sal för att där hvarje vinter gifva konsert för sin egen räkning och får när som helst ferier för att i städerna väcka uppseende med sin titel af »första hofsångerska» hos hans majestät kejsaren och konungen.

Det är sant att denna ståtliga titel inte kunde skydda henne för stråtröfvare, utan att hennes postchäs, den 19 oktober 1807, nära Rouvrai blef öfverfallen af fyra desertörer från ett schweiziskt regemente. Den stackars sångerskan blef våldtagen, misshandlad och bestulen, men lördagen därefter råkade missdådarna i rättvisans händer och kejsaren gaf hederslegionen åt Durandeau, kommendant öfver nationalgardet i Viteaux, därför att han med egen hand dödat två af banditerna och arresterat den tredje.

Det berättas att Grassini besvor banditerna, som tagit ifrån henne Bonapartes af briljanter omgifna porträtt, att behålla diamanterna och lämna henne igen porträttet af hennes »kära regering». Det var också hon som, enligt hvad man sade, i en salong där man ondgjordes öfver den åt Crescentini skänkta järnkroneorden, helt naivt utropat: »Än se'n då! Glömmer ni då, att han blifvit sårad?» Hon var kvick, enligt hvad en man af värld som kände henne påstått, och det i synnerhet när det gällde uttryck som blefvo dubbelt drastiska, genom sin italienska accent, men som ofta nog trotsade hvad Boileau kallade: det honnetta. Vare det nog sagdt.

Från 1807 till 1814 uppbär Grassini af kejsaren ensam sjuttiotusen francs om året, eller mera än hvad hon får af publiken. Denna är mindre entusiastisk allt efter som åren gå; man ser detta mer än väl på italienska operan i november 1813, då man under stor uppståndelse och skandal uppför »Horatier och Curiatier» af Cimarosa. Men på hofvets skådeplats är det fortfarande samma

stora succés, fastän sångerskan närmar sig de ominösa fyrtio åren. Kejsaren är fortfarande lika artig och lika frikostig. Men någon särdeles tacksamhet anser sig Grassini icke förbunden till, och när kejsardömet fallit — vare sig det att det kommer af penningbehof, ty hon hade det felet att tycka om spel, eller om det var af begär att haka sig fast vid berömda män, — sjöng hon för hertigen af Wellington, och man påstår att hon gjorde mera än så.

Det var dessutom en svaghet af denne att trampa Napoleon i hälarna. Han ville att David skulle måla hans porträtt; men denne svarade honom, att han målade icke annat än historiska personligheter. Men så tröstade han sig med att som sångerska och älskarinna fästa vid sig den fyrtiotvååriga Grassini. Hvem har väl också någonsin misstänkt syrsorna för att äga något hjärta?

VIII.

AKTRISERNA.

Grassini var endast en förbigående, och hur svartsjuk än Josephine var på henne, var hennes oro likväl ganska kort. Men till den enskilda våningen i Tuilerierna kommo andra teaterdamer, hvilkas ofta upprepade visiter kunde blifva en vana. Säkert behöfde man ingenting frukta, ty det var damer af ganska medelmåttig dygd, vid hvilka Bonaparte icke kunde fästa sig allvarligare, och af hvilka han helt enkelt icke fordrade annat än att de skulle vara vackra och medgörliga under den ganska korta tid som han ägnade dem; men det behöfdes icke mer än att de kommo för att Josephine, alltid med fingrarna på dörrlåsen, höll ett förfärligt väsen, genomletade trappor och korridorer, med ljuset i handen, upptagen af tanken på att kunna öfverraska dem, få ställa till någon effektfull scen och gripa sin otrogne make på bar gärning.

Om Josephine icke varit, skulle man vara okunnig af flertalet af dessa små äfventyr; det är hon som upptäcker dem, som berättar dem, och som i nödfall uppfinner dem, ty ingen är mindre sanningsenlig än hon.

Men huru hvardagliga än de äro, dessa en kvarts timmes romaner, har Napoleon likväl upplefvat dem, och det är skäl nog för att bläddra igenom dem, ty man påträffar i dem åtskilliga drag af hans karakter, som man fåfängt skulle söka på annat håll.

Utom Grassini, skulle man kanske kunna nämna madame Branchu, som dock var så ful, att man skulle kunna anse det löjligt att anklaga honom för henne, såvida icke dilettanten hos honom ett ögonblick kunnat låta hänföra sig af den tragiskt-lyriska artistens mäktiga och uttrycksfulla ömhet, då hon bättre än någon återgaf Dido, Alceste och Vestalen; men utom dessa två finnes ingen sångerska, vid hvilken han fäst sina blickar.

Icke heller någon dansös, och dock är det den tidpunkt då dansöserna voro som allra mest på modet; den tid då Clotilde, underhållen med hundra tusen francs i månaden af prins Pignatelli, af amiral Mazaredo erbjudes fyra hundra tusen francs i årlig köpesumma; den tid då Bigottini tar emot med båda händer och samlar millioner för sina döttrar, hvilka hon på detta sätt gör till i hög grad önskvärda och eftersökta partier.

Icke heller någon komisk skådespelerska, hvarken mademoiselle Mars, som icke just var särdeles vacker vid tiden för sina debuter och hvilken man kallade »ett sviskon utan kött»; lika litet mademoiselle Devienne, den oförnekliga subretten, hvars ansikte strålade af kvickhet, och som likväl endast i förbigående, vid en jakt får ett älskvärdt ord af kejsaren; icke heller mademoiselle Mézeray, som är mycket upptagen af Lucien Bonaparte, eller mademoiselle Gros, som utgör Joseph Bonapartes lyckliga stjärna.

Kanhända möjligen madame Leverd som 1808, efter en enda representation i Saint-Cloud, genom kejserlig befallning blir mottagen som societär. Ty det var helt visst icke Rémusat, öfverintendenten för spektaklerna, som skaffade henne denna utmärkelse, han som trots kejsarens vilja, befallningar och dekreter, sedermera oupphörligt förföljde henne — och hvem skulle det annars varit? För öfrigt var hon verkligen charmant, full af behag, koketteri och kvickhet, hvilka gjorde henne i hög grad begärlig. Hon hade visserligen icke mycket talang — men hvad gjorde det?

Om Napoleon hade något öfvergående tycke för henne — och det är icke alls bevisadt — så var det alldeles enastående.

Genom natur, temperament och val var det endast till de tragiska skådespelerskorna han vände sig.

Det var då tragediens lysande tid på Théâtre-Français, den tid då inför en parterr af litterärt bildade, som icke tålde någon förolämpning mot sina gudar, och inför en parterr af krigare, hvilkas själ var i jämnhöjd med alla storslagna och ädelmodiga känslor, en utmärkt vald och inöfvad personal på ett kraftigt och lefvande sätt upprätthöllo traditionerna af en klassisk litteratur. För dessa artister, dem Bonaparte beskyddar på ett storartadt sätt, beslöjar han icke sin kritik och spar icke på sina penningar. Han anser dem vara utsedda att gifva en lärdom som nationen bör taga emot, en lärdom som mindre gagnar dess litterära än dess moraliska uppfostran.

»Tragedien,» sade han till Göthe, »borde vara en skola för konungarna och folken: det är det högsta mål till hvilket en skald kan hinna!» Och en kväll, när han gick till sängs, sade han: »Tragedien värmer själen, höjer hjärtat och både bör och kan skapa hjältar.» Och det var då han tillade: »Om Corneille lefde, skulle jag göra honom till prins.» —

Han tycker icke om dramen »som icke är annat än en förslöad genre»; han hyllar mycket litet komedien, som förefaller honom uppviglande hos Molière och Beaumarchais, motbjudande hos Le Sage, full af osannoliheter hos Fabre d'Eglantine; farsen förstår han sig icke på och hans sinne är icke mottagligt för dess lustigheter.

Alla spetsigheter, ordlekar och kvickheter, alla de små drag som icke tillhöra själfva ämnet eller icke, enligt hans egna ord, »utgöra sakens själ», vackra verser, fyndiga kupletter och slagord som hafva anspråk på att passera för tankar, allt detta går honom förbi. Han föraktar det och framför allt: han fattar det inte. Men tragedin däremot synes honom allvarlig, ädel och stark. Hos henne finns ingenting vulgärt. Han hör där sina likar tala, konungarna, hjältarna och gudarna. Han tycker sig i den höra

sig själf tala, ty det är just så, och med tal i sådant språk han anser sig böra uttrycka sig inför eftervärlden, när en gång tiden är inne att författare låta honom själf uppträda på scenen.

Med denna passion för tragedin är det helt naturligt att han, sedan han emanciperat sig, vänder sig till dess tolkarinnor. Subretternas illpariga fasoner, de stora koketternas lånta behag, de små oskuldernas falska naivitet, allt detta finner han vid sitt hof, och alla figuranterna i hans världsliga komedi stå färdiga vid hans minsta vink, men Phädra, Andromaque, Iphigenie och Hermione, de äro icke vanliga små flickor, de äro öfvernaturliga och nästan gudomliga väsen, hvilka historien och poesin smyckat med alla sina skatter. Hans fantasi fylles utaf dem, och när han från scenen skådar de aktriser som föreställa dem, så är det icke dessa aktriser som han åstundar, det är hjältinnorna själfva. När han låter kalla dem, nedsätter han sig icke, och tillfredsställandet af en helt och hållet sinnlig nyck, kläder sig således inför hans egna ögon i en poetisk slöja.

Utan tvifvel återfinner han sedermera sig själf som endast man, och upptagen af arbete, utan att kunna offra mer än den minsta möjliga tid åt bagateller, mycket litet van vid artiga fraser och utan att tillräckligt kunna dölja det förakt han känner för dem som skynda att infinna sig på ett bud genom en lakej, visar han en brutalitet i ord och handling, som hos en annan skulle vara cynisk. I själfva verket är ingen mindre cynisk än just han. »Åt allt som rörde det sinnliga,» säger en af hans förtroligaste tjänare, »ger han en poetisk färg och poetiserande namn.» Till och med de brutala ord han använder äro hos honom ett sätt att dölja den lätta förlägenhet som han alltid erfar inför en kvinna, sak samma hvem denna kvinna är. Så till exempel i sina samtal på S:t Helena, ville han gärna anses mera förtrogen med njutningen än med känslorna, fastän i själfva verket ingen kunde vara mera sentimental än han. Han gör sig till storskrytare och klär ut sig med laster som han inte har.

Här var detta likväl icke fallet. Begäret har väckts hos honom, mindre af sinnlighet än af en öfverretad inbillningskraft; men mer än en gång när föremålet kommit inom hans räckvidd, har nycken fördunstat eller också är han upptagen af sina göromål, och allt hvad som stör honom i hans arbete, förorsakar honom trötthet och förargelse. Därför får också mången väntande helt enkelt gå sin väg utan vidare.

Så var det, enligt hvad man påstår, med mademoiselle Duchesnois, men hon var van vid sådana små missöden. På detta sätt blef också Thérèse Bourgoin afvisad, men hon var icke lika resignerad som den förra. Hennes sårade fåfänga ökades af en rent materiel förlust, nämligen den af en mycket rik älskare, vid hvilken hon var mycket ömt fäst, nämligen hans excellens inrikesministern. Denne var Chaptal. Efter hennes mycket omstridda första debut, hade han genom ett maktspråk låtit engagera henne vid Théâtre-Français; för att rättfärdiga denna gunst, hade han till mademoiselle Dumesnil, hvilken på hans begäran gifvit den unga debutanten några råd, skrifvit ett officielt och öppet bref, i hvilket han, i det han lofvar henne en gratifikation från ministeriet, tackar henne för det »att hon använde sin hvila under tjänstledigheten till att undervisa och leda en elev, som är henne och den dramatiska konsten fullt värdig.» Ministern undandolde icke sitt förhållande till mademoiselle Bourgoin, ställde tidningarna till hennes disposition och gjorde sig till ett offentligt spektakel för hela Paris.

Med Duchesnois och Bourgoin var det således ingenting eller åtminstone mycket litet; men icke så med mademoiselle Georges. Han dolde visserligen icke att han tyckte henne hafva fula fötter, och likväl var ingen mera känslig än han, just för händernas och fötternas skönhet hos en kvinna.

Napoleon hade nyss installerat sig i Saint-Cloud när han, under Nivôse år XI, för första gången lät kalla till sig mademoiselle George, som han tog emot i ett litet rum, gränsande till

orangeriet, och som han där tillbragte nästan hela vintern, upprepades dessa möten mycket ofta. Utom det att han var en stor beundrare af hennes skönhet, roade hon honom mycket genom sin lifliga och slagfärdiga kvickhet. Hon berättade honom en mängd historier från kulisserna och foyern vid Théâtre-Français, och i Paris fortfor han att träffa henne i lilla våningen på nedra botten, men besökte henne aldrig hemma, och var därför aldrig i tillfälle att sammanträffa med Coster de Saint-Victor och hennes öfriga älskare. Detta förhållande varade uti inalles två år, enligt mademoiselle Georges egen utsago, och hon påstår att hon hela tiden var honom fullkomligt trogen, och detta ehuru ingen begärde det af henne.

Josephine fick mycket snart vetskap om denna sin mans nya fantasi. Hon var mycket orolig däröfver, och ställde till förtviflade scener. »Hon bekymrar sig mer än hon behöfver,» sade Bonaparte; »hon är alltid rädd för att jag skall bli kär på fullt allvar. Hon vet således inte att kärleken inte är gjord för mig. Hvad är väl kärleken? En passion som lämnar hela världen ur sikte på den ena sidan, för att på den andra icke uppställa, icke se något annat än det älskade föremålet. Jag är mycket säkert icke det ringaste anlagd för en sådan ensidighet. Hvad behöfver hon då fästa sig vid mina förströelser, när min känsla inte alls har med dem att göra?»

Man kan icke gärna resonnera mera förståndigt, men det var icke förståndet som Josephine brydde sig om. Emellertid lär hon hafva måst medgifva att aldrig någon hemlighet blifvit bättre bevarad.

Ingen skandal, ingen offentlighet, inga gunstbevis åt mademoiselle George, som skådespelerska. När hon försummar sin tjänst, hotas hon helt strängt med fängelse af slottsprefekten, och tar vinken i akt. När hon spelar på hofvet, får hon samma gratifikation som hennes kamrater, ingenting mera, och när hon, enligt hvad man påstår, dristat sig att af Napoleon begära hans

porträtt, så räcker han henne en dubbel napoleon (ett fyrtiofrancs stycke) med dessa ord: »Där har ni, man säger att det skall likna mig!»

Men penningar ger han henne helt säkert mycket. »Lämnat till h. m. kejsaren» är en formel som ofta återkommer i den lilla hofkassans räkenskaper framför summor, varierande mellan 10- och 20,000 francs, men ingenting lämnar några gissningar om emottagarna. En enda gång, den 16 augusti 1807, ser man namnet George framför en gåfva af 10,000 francs. Men då hade hon redan för tre år sedan upphört med sina besök i Tuilerierna och denna present var utan allt tvifvel ett minne af Napoleonsdagen.

Mindre än ett år senare, eller den 11 maj 1808, lämnade dessutom mademoiselle George Paris i sällskap med dansören vid operan, Duport, som af fruktan för att blifva arresterad vid barriéren, hade förklädt sig till fruntimmer. I glömska af sitt kontrakt med Théâtre-Français och dessutom i total glömska af alla sina fordringsägare, rymmer hon för att i Ryssland uppsöka en älskare, som man påstår har lofvat att gifta sig med henne; det var Benckendorff, bror till grefvinnan von Lieven, hvilken kommit till Paris med ambassadören Tolstojs svit, sedan blifvit rappellerad och som nu ämnar få presentera sin älskarinna för petersburgarne och i synnerhet för kejsar Alexander.

Det är en hel intrig som har till uppgift att genom en flyktig förbindelse med aktrisen locka tsaren bort från madame Narischkin, för att sedan utan vidare besvär återföra honom till kejsarinnan. Mademoiselle George, som helt säkert ingenting misstänker af de vackra planerna, som i brefven till sin mor utbreder sig öfver sin »gode Benckendorffs» förtjänster och som då, i augusti 1808, undertecknar sig »George Benckendorff», blir presenterad för kejsar Alexander, som skickar henne ett utmärkt diamantsmycke för hennes skärp, och låter kalla henne till Peterhof, men bryr sig icke om att skicka efter henne en gång till. Storhertigen åter, som vid uppförandet af Phädra sade: »Er

mademoiselle George i sin genre går inte upp emot min paradhäst i sin,» besöker henne hvarje dag »och älskar henne som en syster.» Det är hon själf som sagt det.

Han stannade likväl icke vid detta, och hofvet och staden blefvo äfven mycket favoriserade; men det var ändå inte hvad man sökte när man lockade henne till Ryssland, icke heller hvad Napoleon hade tillåtit att man sökte när man upptäckt komplotten för honom. Emellertid, när mademoiselle George efter 1812 ville återvända till Frankrike, lät Napoleon icke allenast på nytt inregistrera henne som societär, utan befallde att man skulle räkna henne till godo de sex år som hon varit borta. Detta förlåto hennes kamrater henne aldrig.

Under de hundrade dagarna lät hon säga kejsaren att hon ville öfverlämna åt honom några papper, som skulle på det högsta kompromettera hertig d'Otrante.

Napoleon skickade till henne en pålitlig tjänare, och när denne återkom, frågade han: »Har hon inte sagt dig att hennes affärer voro dåliga?» »Nej, sire, hon talade endast om sin önskan att själf få öfverlämna de där papperna till ers majestät.» — »Jag vet hvad det är!» återtog kejsaren. »Caulaincourt har talat med mig om det; han har också sagt mig att hon var i förlägenhet. Du skall lämna henne 20,000 francs ur min hofkassa!»

Till hennes heder får man säga att hon var en af de få tacksamma. Till och med under sina sista dagar var det aldrig utan en darrning på rösten som hon talade om Napoleon, och denna rörelse var icke spelad. Men det var icke älskaren hon talade om, det var kejsaren och de unga, som då hörde henne — nu nästan gubbar allesammans — erforo därutaf ett oförgätligt intryck. Hon såg i honom icke den man som han varit för henne, utan den man han varit för Frankrike och liksom de antika nymferna hvilka ett ögonblick hedrats af en guds smekningar, mindes hon icke hans mänskliga svagheter, bländad som hon var af det lysande återskenet från hans ära.

IX.

LEKTRISERNA.

Det var likväl icke endast de tragiska skådespelerskorna som stego uppför den mörka trappan och som, förda af Constant eller Roustam, genom den natt och dag af lampor upplysta korridoren, smögo sig in i den bottenvåning som då bebοddes af Bourrienne och hvilken genom en hemlig trappa var förbunden med den officiella våningen. Hvarje morgon aflämnade madame Bernard, den privilegierade blomsterhandlerskan, i det hemliga kabinettet en vacker bukett. För den betalades en afgift af sex hundra francs om året. Men dylika blommor, som förnyas hvarje dag, vissna mycket mindre fort än de känslor, som de besökande ingifva.

De blifva så talrika, ju mera Bonaparte växer i makt, alla dessa ynnestsökande, ärelystna och intriganta damer, att man omöjligt kan uppräkna dem alla. Den mäktige mannen ser dem oupphörligt anstränga sig att blifva bemärkta af honom, alla dessa egennyttiga äfventyrslystna, som endast vänta på ett tecken för att öfverlämna sig och hvilka oupphörligt ställa sig i hans väg och tigga om en blick eller om en inbringande vanheder.

Man kan icke ofta nog upprepa, att Napoleon var trettioett år 1800 och således fyrtioett år 1810. Från 1800 till 1810 är han således i sin fulla kraft både i fråga om hälsa och tempera-

ment. Han uppsöker icke tillfällena, men han undflyr dem icke heller. I allmänhet — ty utan att tala om Josephine, är det åtminstone tvenne kvinnor som ingifva honom en passion, hvilken kommer honom att helt och hållet gå utom sin karakter, — i allmänhet således tänker han föga på kvinnorna. Ingen får störa honom i hans arbete, rycka honom bort ifrån hans tankar, uppehålla honom i hans planer eller hindra honom i att fullfölja sin lifsuppgift. Men hvad han kan ernå, det håller han helt naturligt till godo med.

Det är därmed som med någon favoriträtt, hvilken man gjort i ordning åt honom för kvällen. Han skulle säkert inte taga ett steg för att erhålla den, ingen förberedelse, ingen brådska, inte något besvär och strax därpå skulle han taga sig ett bad eller sätta sig på nytt vid sitt arbetsbord. Är detta brist på moralitet? Hvilken man i hans ställe skulle icke gjort detsamma och hvilken suverän har icke gjort värre än så? Föga har det att betyda om några beslöjade fruntimmer hemlighetsfullt smyga sig in nattetid, det viktiga är att ingen kvinna, — vare sig hustru eller älskarinna — får göra sig hemmastadd i arbetsrummet eller i någon närgränsande salong, ty då skulle de bästa äkta männen lätt blifva de sämsta regenterna.

Om det icke gällde Napoleon och om icke åtskilliga af dessa hastigt öfvergående nycker blifvit omtalade med utbroderade detaljer, om icke några af de på detta sätt favoriserade hade uppträdt som författare för att slå mynt af sina minnen eller för att tilldela sig en roll som de aldrig spelat, eller också sökt öfverdrifva och göra affär af någon roll som blifvit dem tilldelad vid någon tillfällig representation, så hade man kanske icke bort uppehålla sig vid dem; men förargelsen har varit för bullersam, förtalet allt för skamligt för att man icke här som öfverallt skulle försöka att få reda på sanningen. En af dessa kvinnor, den utan tvifvel mest bekanta som författarinna, den af både konsuln och kejsaren med ynnestbevis mest gynnade, vilja vi för denna gång

gå förbi, därför att gissningarna, huru sannolika de än må vara, icke hålla stånd för de materiella bevisen; men studiet af karakterer snarlika hennes torde böra vara till fyllest för att förvisa henne till den underordnade plats inom historieskrifningen, som hon bör intaga.

En annan, mycket mindre ryktbar dam, men som likväl ända intill de senaste tiderna ifrigast gått smädeskrifvarna till handa, är en viss madame de Vaudey, som vid kejsardömets proklamerande, efter en mycket varm rekommendation af herr Lecouteulx de Canteleu, blef utnämnd till hofdam.

För öfrigt af god familj, ty hon var dotter till en framstående krigare, densamme Michaud d'Arçon som konstruerade de flytande batterierna vid Gibraltars belägring, som uppgjorde planerna till fälttåget i Holland 1793, eröfrade Breda utan svärdslag och blef en af konsulatets första senatorer, därtill förmånligt gift, ty hennes man, herr de Barberot de Vellexon, herre till Vaudey och kapten vid regementet Royal-Bourgogne, härstammade från en gammal elsassisk familj, som bodde i Gray sedan femtonde seklet. Hon var dessutom mycket vacker, blixtrande kvick, mycket intrigant, sjöng utmärkt och skref ändå bättre. Hon blef utnämnd till hofdam i juli 1804, vid denna första utnämning, af hvilken äfven den gamla sällskapsdamen madame Rémusat tillika med hennes väninnor blef delaktig, och då kejsarinnan reste till baden i Aachen, följde hon med henne dit.

När Napoleon i början af september mötte Josephine i Aachen, för att med henne företaga triumffärden på Rhen, var madame de Vaudey med på alla festerna och gjorde sitt bästa för att roa härskaren. Vid återkomsten trodde hon sig sadelfast nog för att våga trotsa kejsarinnan, hvars svartsjuka blifvit väckt, för att skuldsätta sig som Josephine själf och att ställa sitt hus på en favorits lysande fot. I det vackra lilla slottet la Tuilerie nära Auteuil, hvilket sedan beboddes af madame Rachel och af Thiers, och där numera Marie-himmelsfärdsklostret är inrymdt,

samlade hon omkring sig en massa folk, gaf stora fester och förde ståt som en prinsessa.

En första gång efter en audiens som blifvit något utdragen, förde hon med sig en förteckning på sina skulder, som blefvo betalda; en andra gång samma framgång; men när hon tredje gången begärde audiens, nekade Napoleon helt tvärt. »Jag skulle,» — sade han till Duroc, — »hvarken hafva tillräckligt med penningar eller tillräckligt med godmodighet, för att köpa så dyrt hvad man kan få för mycket billigare pris; tacka madame de Vaudey för hennes välvilja mot mig och låt mig slippa höra talas om henne vidare!»

Ofvanpå detta kommer ett mycket patetiskt bref ifrån damen, som förklarar att hon ämnar förgifta sig, om inte hennes skulder — hedersskulder! — blifva betalta inom tjugufyra timmar. Tjänstgörande adjutanten skyndar genast till Auteuil och finner henne upptagen af helt annat än självmordstankar. Man tvang henne att genast begära afsked från sin plats som hofdam, och det är därför som hennes namn icke finnes upptaget i de kejserliga hofkalendrarna.

Det var samma dam som under något anfall af sinnesförvirring sedermera uppsökte herr de Polignac och föreslog honom att döda Napoleon; det var hon som, sedan hon råkat i fullständig fattigdom, blifvit nästan blind och lam i ena armen, kolporterade ut vissa »*Minnen från Direktoriet och Kejsardömet*», hvilka tjänade henne som förevändning för hennes tiggeri; det var slutligen hon som åt bokhandlaren Ladvocat öfverlämnade de kapitel af »*En hofdams minnen*», hvilka användes till att mångfaldiga delarna af »*Constants memoirer*». Men hon var emellertid en urspårad och befann sig i nöd. Andra hafva icke ens haft en liknande ursäkt.

Det var Josephine som, på Lecouteulx' enträgna rekommendationer, hade anställt madame de Vaudey vid hofvet. Hon hade på liknande eller ännu mindre afsevärda rekommendationer en

stor mängd skyddslingar därstädes, hvilka icke tycktes hafva några andra skäl för sin närvaro vid hofvet än den beredvillighet med hvilken de lånade sig åt Napoleons öfvergående fantasier.

Men detta var icke någon uppgjord plan från Josephines sida, och det vore att helt och hållet misskänna hennes karakter, om man skulle tro att hon nöjde sig med att på detta sätt skaffa sin man tillfälle att fördrifva tiden; hon hade till följd af sin egenskap af kreolska ett egendomligt behof af att omge sig med tillgifna, som icke voro helt och hållet af värld och inte heller direkt domestiker, som behagade henne genom sina vackra ansikten, roade henne med sina svar på tal, skaffade henne förströelse genom sina talanger och spridde glädje i detta slott, »lika dystert som det var stort», från hvilket hon aldrig aflägsnade sig. Hon anställde dem utan vidare undersökningar, upprörd öfver olyckorna, som man utmålade för henne, betagen än af smidigheten i en hållning, än af det täcka minspelet i ett ansikte eller fyndigheten i ett svar. Dessa unga personer, af hvilka somliga fört ett äfventyrligt lif, och hvilka alla spekulerade på eröfringar, voro i allmänhet mycket fattiga, hade icke blifvit uppfostrade till att hysa några skrupler och kastades nu, tarfligt utstyrda som de voro, midt in i detta lysande hof, det mest eleganta som någonsin funnits.

Utan sysselsättning hela dagarna, hade de ingenting annat att göra än att i de inre rummens skrymslen låta kurtisera sig af de lysande officerare, hvilkas hustrur de möjligen kunde hafva hopp om att få blifva; — många andra som icke voro bättre än de, hade ju gift sig med generaler, som nu blifvit kejsardömets marskalkar. De sågo honom oupphörligt komma och gå, den man, från hvilken alla dessa ynnestbevis utgingo och som genom en vink skapade eller utplånade upphöjelser och rikedomar. De trängde sig fram i hans väg, väntade med otålighet denna vink, färdiga att äfventyra allt för att erhålla den — några af dem hade ju inte mycket att äfventyra! — och som de voro smidiga

och sluga, som de inställde sig enligt önskan, ifrigt bemödade sig om att behaga och liksom subalterner alltid på lur sökte uppsnappa om kejsaren fästat uppmärksamhet vid någon af dem, så voro arrangementerna icke svåra att träffa, och sakerna gingo sin ganska naturliga gång utan att det å ena sidan behöfdes den ringaste förförelsekonst eller å den andra den minsta kärlek. Men huru väl än intrigen doldes, upptäcktes den slutligen af Josephine. Då blef det uppträden af svartsjuka, den unga damen afskedades, och som hon i allmänhet fått sig tilldelad en god hemgift, träffade hon merendels alltid på någon fördomsfri seigneur, som erbjöd henne sin hand och sitt namn, och kunde på detta sätt blifva stammor till framstående personligheter!

Så var det med Félicité Longroy, dottern till en kabinettsvaktmästare, hvilken af Josephine blifvit anställd för att anmäla audienssökande. Som sådan uppehöll hon sig i en salong utanför smårummen och hade icke annat att göra än att öppna dörrarna för kejsaren och kejsarinnan. Hon erhöll för detta göromål 3,600 francs om året, och 1806 gaf Josephine henne ett årstillägg af 600 francs. Men Félicité Longroy räknas inte, hon är ju nästan en tjänstflicka.

Mademoiselle Lacoste innehar en något högre samhällsställning. Hon är en vacker blondin, något mager, men med en charmant växt och med ett fint och spirituelt ansikte. Hon är fader- och moderlös, utan förmögenhet, har blifvit uppfostrad af en tant, som man påstår vara intrigant och som verkligen gör alla möjliga ansträngningar för att få henne presenterad för Josephine. Denna fattar smak för henne och fäster henne vid sig under den något sväfvande titeln af lektris. Någon särdeles läsning bör denna lektris icke blifvit tröttad utaf, ty nästan samtidigt som hon blef utnämnd, reser hofvet till Milano, där kröningen skall äga rum. Mademoiselle Lacoste följer med hofvet utan att tillhöra det, men då hon som lektris icke har tillgång till de tjänstgörandes salong, och icke heller kan umgås med kammar-

jungfrurna, bredvid hvilka man inlogerat henne, för hon en isolerad och undangömd tillvaro i denna för henne alldeles nya värld. Vid Stupinitz betraktade kejsaren henne; han fäste uppmärksamhet vid henne i Milano. Öfverenskommelsen förorsakade inga långa underhandlingar; men Josephine märkte att den var afslutad. Återigen ett förfärligt uppträde; lektrisen måste resa och man skickade efter hennes tant från Paris för att taga henne med sig. Men innan dess ville kejsaren att hon en gång skulle synas vid kejsarinnans aftoncirkel: ny skandal, ty en lektris fick inte visa sig utanför smårummen; men emellertid måste Josephine låta saken passera. Vid sin återkomst till Paris sysselsatte sig Napoleon med att gifta bort mademoiselle Lacoste. Hon gifte sig med en rik köpman, blef en aktningsvärd hustru och mor och syntes aldrig mera i Tuilerierna.

Under samma resa till Italien, midt uti de festligheter som skulle firas vid Frankrikes återförening med den Liguriska republiken, ställde man i kejsarens väg en signora Gazzani eller Gazzana, född Bertani, och enligt någras påstående dotter till en sångerska, enligt andras till en dansös vid Stora teatern.

Man hade först låtit henne komma till Milano för att komplimentera Josephine och det i ett mycket blandadt sällskap, där man vid sidan af de förnäma damerna Negroni, Brignole, Doria och Remedi också varseblef den Bianchina La Flèche, som sedan skulle spela en så lysande roll i Westphalen.

Carlotta Gazzani var stor, kanske något för mager, men hade en ovanligt elegant hållning; hennes alltid handskklädda händer voro icke särdeles vackra, men ansiktet var däremot fulländadt skönt enligt den italienska typen: de renaste linier, stora, svarta och särdeles uttrycksfulla ögon, en dragens fullständiga harmoni, hvilken höjdes ännu mera af ett leende som visade de grannaste tänder. Alla kvinnor som sågo henne voro eniga uti att prisa henne; ett ovedersägligt bevis på att hon utan allt tvifvel var mycket vacker, men att hon saknade den förnämsta egenskap,

som kvinnorna alltid afundas andra kvinnor. Det var förste kammarherren, herr Rémusat, som åtagit sig att rekommendera mademoiselle Gazzani. »Han anhöll hos kejsaren att denne skulle anställa henne i egenskap af lektris hos kejsarinnan.» Det är madame Rémusat som meddelar detta, och man ser således, att det icke endast var Talleyrand som, enligt hvad Napoleon sade, »alltid hade fickorna fulla af älskarinnor». Madame Gazzani, som man då kallade Gazzani Brentano och som, betydligt senare, man vet icke med hvad rätt, tar sig titeln baronessá de Brentano, är således lektris i mademoiselle Lacostes ställe och uppbär en aflöning af 500 francs i månaden.

Från 1805 till 1807 är det ingenting som fäster uppmärksamheten vid henne. Kejsaren är oupphörligt på krigsstråt, först kommer Austerlitz, sedan hela fälttåget i Preussen och Polen. Vid återkomsten, först i Paris och sedan i Fontainebleau, söker hon att hålla sig framme. Det var icke med 6,000 francs om året som hon kunde besörja alla sina utgifter, skaffa sin man befordran och sätta sin dotter i tillfälle att göra ett lysande parti. Hon ser tillfället närma sig och tar det i akt. Man logerade henne så att hon vid hvilken tid som helst kunde åtlyda kejsarens kallelse, och när denna kom, skyndade hon sig att hörsamma den. Dessutom sökte hon aldrig att uppträda som favorit, utan nöjde sig helt blygsamt med sin roll som tillfälligt tidsfördrif. Kejsarinnan, hvars svartsjuka först blifvit väckt, lugnade sig helt hastigt, sedan hon af Napoleon själf fått förtroende om hvad som inträffat.

Hon bibehöll dessutom det mest vördnadsfulla och mest undergifna uppförande, höll sig på sin plats och uppställde inga anspråk. Emellanåt fick hon vara närvarande vid aftoncirklarna och i uppvaktningens salong, och med undantag af denna gunst, visade henne Napoleon icke officielt någon särskild uppmärksamhet, utan lät hofdamerna behandla henne som det behagade dem,

i det de lagade att ett tomrum uppstod omkring henne och alltid undflydde den vrå där hon satte sig ned.

Detta räckte dock icke länge; så småningom nedläto sig många, och det icke de minst högtuppsatta, därhän att emottaga madame Gazzani bland sin umgängeskrets. Hon hade erhållit en sak som var mera solid än utmärkelserna vid hofvet: uppbördssysslan i Evreux för sin mans räkning.

Efter skilsmässan flyttade hon till honom där, och som hon då var helt nära Navarra, där Josephine residerade, umgicks hon mycket förtroligt därstädes. Hon kvarhölls där af sin förbindelse med kejsarinnans stallmästare, herr de Pourtalès, hvilken frikostigt bestridde hennes utgifter, ända till dess han gifte sig med mademoiselle de Castellane. Sedan Fontainebleau hade kejsaren icke träffat henne annat än händelsevis; han hade aldrig älskat henne, och han tyckes icke hafva sökt något tillfälle att tala om henne.

Madame Gazzani tröstade sig däröfver. Hennes dotter Charlotte-Josephine-Eugénie-Claire, erkänd som baronessa af Brentano, gifte sig med herr Alfred Mosselman, med hvilken hon hade en dotter, som blef gift med Eugène Le Hon.

Vidare har det ibland talats om en viss mademoiselle Guillebeau, dotter till en ruinerad bankir, som 1808 blef kallad att som lektris biträda madame Gazzani. Modern, madame Guillebeau, som var född irländska, hade tre döttrar, af hvilka två, som redan voro fullvuxna personer, dansade i salongerna i det de spelade på tamburin och gjorde attityder. Den äldsta skaffade sig beskydd af prinsessan Elisa, som lät henne göra ett godt parti, och den yngsta, som, enligt hvad man påstår, hvarken visat sig grym emot Murat eller Junot, visste att göra sig behaglig för drottning Hortense, som fattade smak för hennes vackra ansikte och hennes behagliga dans.

Vid en maskeradbal, som drottning Caroline gaf uti Elyséepalatset, fick Hortense, som skulle anföra en kadrilj af vestaler, det infallet att kostymera mademoiselle Guillebeau som Dårskapen

och att ställa henne, med tamburinen i handen, i spetsen för sin *entrée*. När hon fick ögonen på denna dårskap, blef Caroline, som hade dubbla skäl att vara svartsjuk, ursinnig, och det uppstod en mycket liflig scen emellan de båda svägerskorna, hvilken slutade med att Dårskapen blef visad på dörren.

För att ge både henne och sig själf upprättelse — ty detta var en episod i det ständiga guerillakriget mellan Bonaparte och Beauharnais — föll Hortense på den idén, att presentera mademoiselle Guillebeau för sin mor som, för att förarga Caroline, anställde henne som sin lektris. Detta inträffade helt kort före resan till Bayonne.

När man installerat sig i Marrac, fick mademoiselle Guillebeau, för hvilken hofetiketten under dagen stängde dörrarna till salongen och som endast någon gång om kvällarna fick inträda där för att göra musik, tillbringa hela sin tid uti hvad man kallade hennes rum, men som i själfva verket endast var en vindskammare, ty slottet Marrac var mycket litet och alls icke byggdt för att kunna emottaga ett hof.

Som hon var kokett, hade mycket ledsamt och spekulerade på att göra lycka, kände hon sig mycket lycklig när en betjänt — mamelucken helt enkelt — kom att förbereda henne på kejsarens besök. Saken gick på bästa sätt efter hennes önskan, ända till dess Lavalette, som i sin egenskap af generalpostdirektör öfvervakade de vid hofvet anställda personernas korrespondens, skickade Napoleon ett bref, som var adresseradt till den unga damen från hennes mor. »Man undervisade henne däruti om den roll hon borde spela, man rekommenderade henne all möjlig fintlighet, och man var i synnerhet angelägen om, att hon icke skulle försumma att klokt och till hvad pris som helst använda de lefvande intryck som kunde förlänga hennes gunst, eller försäkra henne om det bästa möjliga utbyte därutaf.» Det smutsiga i denna intrig, bakom hvilken Napoleon sedan sagt sig hafva funnit prinsen af Benevent (Talleyrand), retade till den grad kejsaren och ingaf honom en

sådan afsmak, att den unga damen genast förständigades att sätta sig upp i en postchäs och att, endast följd af en betjänt, begifva sig af till Paris. Det var vid detta tillfälle som herr de Broglie såg henne passera förbi les Armes, där han befann sig hos sin svärfar, herr d'Argenson.

I Paris gifte sig mademoiselle Guillebeau med en herr Sourdeau, hvilken genom kejsarens nåd blef anställd vid ett uppbördsverk, där han kom på balans, och Restaurationen kom alldeles lagom för att rädda honom från följderna af denna obehagliga affär. Madame Sourdeau lyckades nämligen förskaffa sig företräde hos hertigen af Berry, hvilken fann henne charmant och med de vackraste ögon i världen, samt lät som belöning utnämna hennes man till fransk konsul i Tanger.

Som man ser, betyda dessa tillfälliga förbindelser ingenting i Napoleons lif; de lämna knappast något spår efter sig på hans känslor och alls icke i hans hjärta. De gifva ingen upplysning om den känsliga sidan af hans natur; de visa endast huru han hatar intriger, de tala om hans ädelmod och frikostighet samt upplysa oss om åtskilliga af hans lefnadsvanor. Man skall nog också kunna påträffa åtskilliga andra äfventyr af samma slag, hvilka icke kunna vara af något större intresse för historien, garnisonsäfventyr, hvilka han som kejsare betalar med två hundra napoleoner, då en kapten vid hans armé gäldar dem med tjugu francs. Han träffar på sådana — eller, rättare sagdt, man anordnar sådana för honom — i Berlin, i Madrid, i Wien. Han är icke skapad af annan materia än hans marskalkar och hans soldater: han är man. Men hans sinnen äro icke så pockande att han alltid ger vika för dem.

I Wien fäster han sin uppmärksamhet vid en ung flicka, som å sin sida fattats af beundran för honom. På hans befallning följer man den unga flickan, man gör henne det förslaget, som hon antar, att en kväll komma ut till Schönbrunn. Hon kommer, och man för in henne. Som hon inte talar annat än

italienska eller tyska, börjar samtalet på italienska, och vid hennes första ord upptäcker Napoleon, att den unga flickan tillhör en aktningsvärd familj och att, om hon också för honom hyser en passionerad beundran, så är hon likväl fullkomligt ren och oskyldig. Han befaller, att man genast skall föra henne tillbaka till hennes hem, han drager försorg om hennes framtida väl och ger henne en hemgift af 20,000 floriner.

Denna handling är långt ifrån att vara enstaka i Napoleons lif; den upprepas åtminstone tre särskilda gånger, och sista gången på S:t Helena.

X.

JOSEPHINES KRÖNING.

Under det Josephine för detta lif af beständig oro, af oupphörlig rörlighet på ett mycket litet område, detta sysslolösa och andlösa lif som hon använder till att spionera på sin härskare, till att öfvervaka kommande och gående och till att utfråga sina sällskapsdamer och betjänter, detta lif hvars enda förströelse och nöje utgöres af de fem olika toaletterna om dagen, af fruntimmersvisiter, af att göra uppköp af alla möjliga månglare som infinna sig med sitt kram, i detta lif som genom sina bestyr, sina passioner, genom sättet att bedöma och att skicka sig, helt och hållet liknar en sultaninnas som åldrats i ett harems lättja, kan hon icke känna sig lugn för framtiden, säker på att få stanna på den plats hon lyckats uppnå och trygg för hvarje obehaglig tillfällighet, annat än genom en enda händelse: ett barns födelse.

Under det första italienska fälttåget hade hon ju inför sin man föregifvit en grossess, men det var endast ett svepskäl för att inte behöfva resa till honom. När hon såg att han bet på kroken, hade hon, utan att göra sig verklig reda för situationen, likväl behållit kvar i sin lättsinniga kvinnohjärna den dunkla föreställningen om att faderskapets instinkt fanns hos honom, och hon hade begagnat sig däraf för att tillfredsställa sin lust för resor på egen hand, hvilken hon annars icke kunnat realisera, som till

exempel då hon vid hans afresa till Egypten begaf sig af till Plombières. Men allt efter som förste konsulns lyckostjärna steg, förstod hon att moderskapet icke längre för henne fick vara en förevändning, utan att det måste vara ett mål. Den tron hvars trappsteg han uppnådde, det ena efter det andra, kunde icke upprättas utan en betryggad arfsföljd. Om Bonaparte stannat vid att vara konsul och chef för en demokratisk republik, om han velat återinsätta Bourbonerna och nöja sig med en hög plats för lifstiden i den restaurerade monarkien, då skulle han äfven kunnat nöja sig utan en son; men en Monks kortvariga roll frestade honom icke och en Washingtons oegennyttiga lif kunde icke tillfredsställa honom; en yttre osynlig kraft, en af dessa folkliga strömningar som ingenting kan hejda, en af dessa opinionens högvattensvågor som en häftig vind rullar fram emot stranden, banade vägen för honom öfver alla hinder, och förde honom från konsulatet af år VIII, som ännu var fullkomligt republikanskt, hän till konsulatet af år X som redan var helt aristokratiskt och som skilde sig ifrån monarkien endast genom ett namn, och i synnerhet genom den olösbara frågan om arfföljden.

Omkring denna lifsfråga, som berodde af henne, såg nu Josephine huru några hela ärelystnad, andras alla förhoppningar rörde sig; det var Bonapartes bröder som den ena efter den andra hoppades på att få efterträda honom; det var hans systrar som frågade sig, om inte också deras män kunde hafva sina giltiga anspråk; det var generalerna och senatorerna, det var en och hvar som stigit under revolutionen, och det var slutligen nationen själf som efter alla dessa omstörtningar sökte efter en stabilitet som räckte längre än en lifstid och som för en längre framtid lofvade den det lugn hvarefter den längtade.

Om monarkien återupprättades, hvem skulle beklädas med arfsrätt? Förste konsulns bröder? Men med hvad rätt? Den monarkiska ärftligheten i sin kristliga form, som räknar sitt ursprung från den hebreiska, förutsätter ovillkorligen en gudomlig

institution. Men denna institution hänvisar uteslutande till dynastins chef och till hans efterkommande, i hvilka led de än befinna sig, endast de äro hans afkomlingar, aldrig till hans släktingar på sidolinien. För att göra Napoleons bröder berättigade till tronföljden, för att skaffa dem en rättsgrund, måste man genom en af dessa fiktioner, som voro så vanliga i den gamla rättskipningen, proklamera att den aflidne Charles de Buonaparte hade varit fransmännens kejsare; men hvem skulle väl hålla till godo med en sådan fabel?

En annan hypotes: om man skulle öfvergifva den hebräiska lagen, den som man kallar den gudomliga och återgå till den romerska rätten, till adoptionen, samt låta förste konsuln välja till efterträdare, antingen inom eller utom sin familj den som han ansåge vara den mest värdige? Men hvilken kapptäflan skulle icke då uppstå! Och sedan, skulle nationen godkänna detta? Skulle hon kunna se bort ifrån fördomen om rasens förutbestämmelse, om en dynastis gudomliga ursprung? Den enda lösning i rättsligt som i faktiskt hänseende, som är enkel, som stäfjar somligas ärelystnad och tillfredsställer andras instinkt, det är att Napoleon får lifsarfvingar. Men han har inga sådana. Hvems är felet? Hans eller Josephines?

Josephine inser mer än väl att här är hennes sårbara punkt, och hon gör allt för att råda bot därför. Hon reser till alla mineralbad som stå i rop för att göra kvinnor fruktsamma. Forges, Plombières, Luxeuil; hon underkastar sig all den behandling som det behagar Corvisart att anbefalla henne; hon rådfrågar kvacksalvare, hon besöker charlatarer, hon företar pilgrimsfärder; i Plombières följer man henne till Capucinerhålan, där vaktaren, broder Jean, förgäfves lofvar henne allt hvad hon önskar. Hvarje gång som hon tror sig hafva anledning till ett hopp eller en förmodan, känner hon en glädje som hon låter Bonaparte dela, och denne å sin sida skyndar att anförtro sin lycka åt sina intima. Men så slocknar illusionen och då utbrister Napoleon, skärande

tänderna, i hårda och hvassa ord hvilka måla hans missnöje. En dag, då han bestämt sig för en jakt i parken vid Malmaison, kommer madame Bonaparte gråtande in till honom: »Hur kan ni tänka på något sådant? Alla våra djur äro ju dräktiga!» Och han svarar med hög röst: »Nå, då få vi låta bli. Allting här är afvelsamt, utom min hustru!»

Offentligt kastar han således all skulden på henne; men inom honom har i hemlighet en tanke uppstått, den Josephine bemödar sig om att underhålla och stärka. Kan inte möjligen felet ligga hos honom? Han påminner sig madame Fourès och ännu andra. Josephine har ju likväl barn från sitt föregående gifte. Hon framhåller dem oupphörligt, hon talar om dem, hon begagnar sig af dem för att bevisa att det icke är hennes fel. Hon talar så mycket därom, att hon slutligen tråkar ut madame Bacciochi, som med sin ogenerade ton slänger åt henne: »Men, min kära svägerska, den tiden var ni yngre än nu!»

Emellertid har hon nästan lyckats att utbreda denna åsikt inom hela familjen, och Napoleon själf försvarar sig skäligen lamt. Flera gånger säger han åt sin bror Joseph: »Jag har inga barn; och ni påstå ju att jag inte kan få några. Jag tror inte heller att Josephine, trots all sin goda vilja, kan vid sina år få några flera. Alltså, efter mig syndafloden!» När Joseph vid sin återkomst från Spanien kommer för att tala med honom om hans skilsmässa och om ett giftermål med en infantinna, så finns det helt visst en mängd olika skäl för Napoleon att motsätta sig detta förslag; men kan man inte tänka sig att ett af de viktigaste just var att han tviflade på sig själf? Gifta sig med en Bourbon, det är ju att taga ett bestämdt steg fram emot tronen, och om han hyser den öfvertygelsen att han icke kan få några arfvingar, hvad skall det då tjäna till! Förslaget har icke desto mindre blifvit framskjutet i förgrunden, och det af Lucien, som Josephine redan förut icke tycker särdeles om, ty vid återkomsten från Egypten yrkade just han redan på skilsmässa.

Napoleon må säga hur mycket han vill att hans hustru »inte har mera galla än en dufva», men det är endast fallet när icke hennes ställning står på spel. Då är hon långt ifrån att försöka försona de båda bröderna, hon sätter sina vänner i rörelse, hon underlåter icke att omtala de falska ryktena och att låta sanningarna komma till sin rätt, och när brytningen är färdig, ångrar hon dem icke: det är en fiende mindre.

Om det tvifvel som hon lyckats ingifva Napoleon har tjänat till att 1801 undanskjuta frågan om skilsmässa, så kan likväl en slump utplåna detta tvifvel, och Josephine är således prisgifven åt denna slump. Det är helt säkert icke från de aktriser dem han hittills träffat, som faran hotar. Om händelsevis en af dem skulle blifva hafvande, så skulle Bonaparte i sanning vara mer än lofligt naiv, om han inbillade sig vara fader till ett barn, som kunde tillhöra hela världen. Lika litet hade man föga att frukta från de damer vid konsulathofvet, som voro i besittning af en man. Om det också bara vore för att föra denne bakom ljuset, så tvunges de ju till en delning, hvilken alltid skulle göra faderskapet omtvistligt, så vidt det icke konstaterades genom en fysisk likhet, som hittills likväl icke blifvit iakttagen. Men det behöfdes bara ett tillfälle sådant som det hvilket förut erbjöds af madame Fourès, endast någon omständighet som lämnade Napoleon den odisputabla vissheten om att han kunde blifva far, och då skulle hela den stolta framtidsbyggnaden ramla för henne, ty Bonaparte känner sig nu i jämnhöjd med de gamla dynastierna, och ännu mera med de mest högborna familjerna i det gamla Frankrike, och det fattas icke i hans närhet personer sådana som Talleyrand, »den halte skälmen», hvilka stå färdiga att fresta honom, att hviska fram åtskilliga namn, och att tjäna som underhandlare.

I brist på ett barn som, enligt Napoleons egna ord, »ensamt skulle kunna hålla Josephine lugn och göra slut på en svartsjuka som icke lämnar hennes man någon ro», huru skall hon väl kunna binda honom så säkert att han icke ens kan drömma om att slita

sin kedja? Det är visserligen sant att hon, sedan år XI, deltar uti alla det offentliga lifvets officiella händelser, att hon emottages som härskarinna vid städernas portar, att hon håller sina aftoncirklar i gallerierna på Tuilerierna och i Saint-Cloud, omgifven af ett slags hof, och af Bonaparte själf är uppmanad att taga försteget framför alla andra kvinnor, till och med framför sin svärmor och vid de intimaste familjemottagningarna, att hon på detta sätt inför Frankrike och Europa framhåller sig som republikens förnämsta dam, och icke gärna kan aflägsnas utan att det skulle väcka uppseende och att skilsmässan skulle illa emottagas af allmänna meningen. Napoleon har ännu icke stigit så högt att han utan fara kan vara henne förutan. Han har låtit allt för många ynnestbevis och utmärkelser gå genom Josephines händer, för att hon icke skulle äga trogna anhängare bland alla dem som han gjort till hennes skyddslingar. Men ju högre han stiger, desto mera minskas hans hustrus världsliga betydelse; finge han ett anfall af vrede, framkalladt eller icke af någon oförsiktighet från hennes sida, så kunde alltsammans gå i vatten. Hans känslor för henne skulle icke längre hejda honom, ty fastän han visserligen ännu är mycket bunden vid henne, kroppsligt taget, så frigör han sig allt mera genom de otroheter han tillåter sig. Det skulle kunna vara vanan, den djupa vänskap han hyser för henne, fruktan för att bereda henne sorger; han skulle säkert lida däraf lika mycket som hon; men skulle väl detta kunna hejda honom? När det gäller att segra, räknar han väl då de män som han måste uppoffra, och bland hvilka det finns många som han håller af?

Nej! Alla dessa band äro illusoriska, det enda verkligt fasta bandet är ett barn. En idé uppstår då i Josephines hjärna, och den är ett snilledrag: fastställa arfsföljden genom en adoption, låta Napoleon adoptera en af sina brorsöner, hennes egen dotterson, sonen af Louis Bonaparte och Hortense. Det vore att gifva svar på allt, att på en gång tillfredsställa Bonaparterna, då den presumtive arfvingen vore en af dem, och att försäkra framtiden

för henne själf, då ju arfsföljdfrågan på detta sätt vore ordnad för alltid. Hon tänker därpå, hon drömmer därom, hon öfvertalar Bonaparte, som framställer saken för Louis. Men Louis afvisar den med harm. Han påminner om sin bror Josephs rättigheter, om sina egna, om de rättigheter som de, hans bröder, hafva på att efterträda sin bror. Och inför dessa föregifna anspråk, dessa anspråk som icke hvila på någon antaglig grund, utan som på det mest afgörande sätt förnekas både af historien och af den monarkiska principen, böjer sig Napoleon af familjeskäl och afstår från den enda utväg som skulle tillåta honom att ordna arfsföljden utan att taga sin tillflykt till skilsmässa eller utan att våldföra alla grundsatser.

När detta ypperliga tillfälle försummats, och denna gång helt och hållet mot hennes ansträngningar och vilja, hvilka medel återstå väl för Josephine för att kunna hålla sig fast vid Napoleon och hans lycka? När händelserna trappsteg efter trappsteg skjutit fram förste konsuln och han blifvit utropad till kejsare, så har hon, därför att hon fanns bredvid honom, blifvit kejsarinna, mottagit hyllning af statens dignitärer och hälsats med titeln: Hennes majestät. Efter triumffärden till Aachen och Mainz, efter hennes återkomst till Paris, då hon hälsats af dånet från Invalidhotellets kanoner, efter auktoriteternas defilering inför hennes tron, synes hon väl befäst på sin höga plats, och skilsmässan synes återförvisad till de outförbara hypotesernas område. Men om en tillfällighet, en olycka inträffar, hvar har hon då Napoleon? Ödet kan ju rycka honom ifrån henne, så som i går på Esplanaden vinden förde bort krutröken från det fyrverkeri som afbrändes till hans ära. Hade hon icke helt nyligen i Saint-Cloud sett en dam, som kommit för att göra henne sin uppvaktning, stiga upp och aflägsna sig ur rummet? Som hon sedan lång tid tillbaka haft sina misstankar, lämnar hon själf salongen, skyndar till kejsarens kabinett, stiger uppför löntrappan, kommer till rummet i entresolvåningen, känner igen kejsarens röst och damens, tvingar honom

att öppna dörren, ställer till en scen, väcker en oerhörd vrede hos Napoleon, som förklarar att han är trött på detta spioneri, att han vill ha ett slut därpå, att han bestämt sig för att följa hela sin omgifnings råd och låta skilja sig vid henne. Han skickar efter Eugène för att ordna detaljerna. Eugène kommer, men tillbakavisar allt skadestånd, alla fördelar och all ersättning både för sin mor och sig själf. Två dagar förgå. Josephine gör inte längre några förebråelser, hon gråter.

»Tårar kläda fruntimren,» har Napoleon sagt. Han känner dessutom att han är den som har orätt, och att det är icke på detta sätt som en så allvarlig sak bör och kan afgöras. Inför en vilja som uppreste sig emot hans, skulle han stå oböjlig, men han är svag inför tårar.

Ett sista samtal äger rum mellan henne och honom. »Jag har inte mod,» säger han slutligen, »att fatta det afgörande beslutet, och om du visar mig mera ömhet, om du inte motsätter dig mina önskningar, så känner jag att jag aldrig skall äga styrka att bedja dig lämna mig; men jag önskar lifligt att du förstår att underordna dig mina politiska intressen och att du själf undviker att skaffa mig flera obehag af denna pinsamma situation.» Och han fäller själf tårar när han säger detta. Men Josephine ger inte efter, hon har inte någon smak för att uppoffra sig. Det är inte hon som skall bestämma öfver sitt öde, utan han som skapat det. Hon är färdig att lyda, men hon väntar på hans befallning för att nedstiga från den tron på hvilken han själf låtit henne taga plats. Ställd på detta sätt, mellan sitt hjärta, sina vanor, en oviss politik, det osäkra hoppet om ett blifvande faderskap, sina känslor af ömhet för sina styfbarn, nödvändigheten att bryta de band som fästa honom vid henne, tvånget att för alltid behöfva afstå från den kvinna som han fortfarande älskade, det retsamma uti den glädje som Josephines fiender skulle visa, och den medkänsla som Beauharnaisernas resignation inger honom, tar han sitt parti, afstår ännu en gång från tanken på skilsmässa, och liksom för att absolut

afstänga vägen för all möjlighet att återkomma därtill, befaller han sin hustru att på fullt allvar sysselsätta sig med förberedelserna till kröningen, uti hvilken hon skall deltaga.

Kröningen! Blifva krönt af en påfve, få dela den nye Karl den stores triumf, hon, en liten kreolska som förts från de västindiska öarna genom en nyck af en hållen älskarinna, hon skulle få se förverkligad den dröm som alla Frankrikes drottningar hyst, och som för ingen bland dem blifvit uppfylld; få af kristenhetens öfverhufvud emottaga den tredubbla smörjelsen och af kejsaren själf sin krona, det är ju att få tillfredsställd icke blott sin fåfänga — ty hvilken ärelystnad skulle väl våga tänka sig en sådan glans? — utan de mest vansinniga storhetsfantasier. Och sedan hon blifvit krönt och smord, huru skulle hon väl kunna förskjutas? Är icke detta det starkaste band med hvilket Napoleon kan förena deras öden, och hvad kan hon väl mera önska för att känna sig trygg för det kommande!

Och likväl är det en sak som hon önskar: Hittills, det vill säga under hela åtta år har det icke på minsta sätt oroat hennes samvete, att hon endast blifvit gift genom borgerlig vigsel, och hon har lefvat ganska väl med Bonaparte, fastän deras förening icke fått någon prästerlig välsignelse. Hon är icke okunnig om att hon har svåra hinder att undanrödja, innan hon kan hinna fram till ett kyrkligt äktenskap. Skulle inte kejsaren göra gällande att när ceremonien icke ägt rum förut, så vore det ju onödigt att nu fästa den allmänna uppmärksamheten på detta förhållande? Flertalet af de män som omgåfvo honom voro ju i samma belägenhet som han, och genom det exempel som han gåfve dem, skulle han uppmuntra dem till en hel serie af sådana efterhandsvälsignelser, hvilka lätt nog kunde tydas som ett försök att trotsa civillagen, att återvända till den gamla regimen, eller åtminstone kunde antyda att regeringens chef icke ansåg för tillfyllestgörande det enda sätt för giftermåls ingående, hvars giltighet staten erkände. Det fattades honom icke ganska starka skäl för hans motstånd, utan att ens

behöfva gifva tillkänna det bestämmande skälet för ett nej, hvilket är, att om han också nu håller fast vid sitt beslut att icke skiljas, så vill han likväl icke binda sig för framtiden, och kan icke förutse allt som kan komma att inträffa. Han vet att kyrkan är mycket medgörlig när hon har med de maktägande att skaffa, och att hon tar sina mått och steg för att i händelse af behof lösa hvad hon förut knutit tillsamman; men han föredrar, om han längre fram vill blifva fri från sitt äktenskap, att icke behöfva vända sig till henne, utan endast vara beroende af sig själf.

Således har Josephine ingenting att vinna genom ett försök i den vägen, och det vet hon. Och dessutom, hvilka andra skäl skulle hon väl förebära! Sina samvetsskrupler? Detta vore ju likväl att narra både Napoleon och hela hofvet att skratta. Men påfven, han skulle icke instämma i skrattet.

När Pius VII, måndagen den 5 Frimaire, dagen efter sin ankomst, anlände till Fontainebleau för att göra sitt andra besök hos Josephine, som redan för längesedan hade förberedt jordmånen — ty hon stod sedan många år tillbaka i korrespondens med hans helighet, och hon hade genom sin kusin Tascher, under månaden Nivôse år XII, sändt honom en vacker korkåpa af dyrbara spetsar — så passade hon på tillfället och biktade sig för honom. Hon erkände för sin andlige fader, att hon icke blifvit vigd i kyrkan, och sedan påfven lyckönskat sitt skriftebarn för hennes vilja att underkasta sig den gudomliga lagen, lofvade han henne att söka förmå kejsaren till den kyrkliga ceremonien.

Det var således för Napoleon knifven på strupen. Sådan som påfven nu en gång var till karakter, uppfostran och självriktning, skulle han kunna vara i stånd till att uppskjuta kröningen i händelse kejsaren ville uppskjuta vigseln, att säga nej till den ena i fall Napoleon sade nej till den andra.

Kröningen, som först var utsatt till den 18 Brumaire, hade därpå blifvit framskjuten till den 1 Frimaire, sedan till den 11. Hvarje dröjsmål medförde enorma kostnader, föranledde missnöje

och framkallade oro. Alla civila och militära deputationer äro redan anlända, de fylla hela Paris, man vet icke hvar man skall göra af dem. Hvilken skandal om påfven, som kommit till Paris för att kröna kejsaren, skulle återvända till Rom utan att hafva fullbordat ceremonien! Man måste således besluta sig! Den 9 på morgonen meddelar kardinal Fesch de båda makarna den kyrkliga välsignelsen. Om den någonsin blifvit påtvungen, så var det väl här, och Napoleon kunde utan samvetskval sedermera förklara att hans vilja icke varit fri och att hans aftvungna samtycke enligt den kanoniska lagen gjorde hela äktenskapet ogiltigt. Men om allt detta hyser Josephine icke den ringaste misstanke. Hon är kejsarinna, hon är vigd af en präst, hon är smord af påfven, hon är krönt af kejsaren; skall hon nu kunna sofva lugnt?

XI.

MADAME ***.

De rent fysiska fantasierna roa under mellanakterna och upptaga scenen, men det finns hos Napoleon andra egenskaper, som begära att blifva tillfredsställda. Mannen skulle icke vara den han är, om han kunde nöja sig med dessa tillfälliga förströelser, dem hvar och en kan förskaffa sig mot betalning. Det finns hos honom stunder af melankoli, som ingen skulle ha kunnat ana, stunder af smak för ensamheten på tu man hand, midt ibland bullret, ett behof af verklig kärlek, som stegras ju mera han åldras, ju mera tillfällena till sinnlig njutning erbjuda sig omkring honom och ju mera han på samma gång genom sin oupphörligt stegrade makt finner sig upphöjd öfver och därför isolerad från andra varelser.

Detta behof är ännu helt flyktigt, knappast framträdande mot slutet af konsulatet; men sedermera upprepas det och blir starkare, det blir bestämdare och ger sig till känna; det är icke längre den ungdomliga glöd, som han erfarit när han lärde känna Josephine, det är en känsla, hvars utbrott vid olika tillfällen, visar oss hos Napoleon en varelse hvars oroliga natur, oupphörligt berörd af det obekanta, lika envist förföljer en dröm om lycka, som den hänger sig åt drömmar af ärelystnad.

När denna känsla hos honom ännu är oredig, så medför ägandet, som han ifrigt eftersträfvat, och det allt ifrigare ju större hindren voro, eller kanske egentligen mest för hindrens skull, som närmaste följd att begäret slocknar, därför att han finner verkligheten stå långt under de föreställningar han gjort sig i de drömmar som alstrats af hans sinnlighet; men äfven dessa renas och förandligas i sin ordning; det kroppsliga ägandet upphör att vara det enda målet för hans sträfvanden, och man befinner sig nu gent emot en ny Napoleon, helt och hållet olik den som tillfredsställde sina materiella behof med dem som besökte hans hemliga våning, en öm och hängifven Napoleon, som för att gifva uttryck åt sina tankar, begagnar ett språk som man skulle kunna tro lånadt af en riddartidens hjälte.

Detta är utan tvifvel en egenskap, som man förut icke iakttagit hos honom, och för att med någon visshet kunna tilldela honom den, måste man äga tillgång till en hel följd af säkra, bestämda och sanningsenliga hänvisningar. Men om man också har sådana från en mycket senare tidpunkt i hans lif, så är man i fråga om de tidigare hänvisad till att draga slutsatser af vissa omständigheter, som hittills kunnat anses likgitiga, och man är nästan säker om att icke misstaga sig.

Några direkta bevis får man likväl icke, utan man mötes af en mängd svårigheter, bland hvilka det gäller att icke förirra sig. De kvinnor, till hvilka *denne* Napoleon vänder sig, likna icke de andra däruti att de vilja berätta om sina triumfer, tvärtom äro de flesta angelägna om att utplåna äfven de minsta spår därutaf. De hafva en man att taga hänsyn till, ett rykte att bevara. De lämna efter sig arfvingar, hvilka omsorgsfullt förtiga deras hemlighet. Till och med de talträngda, som skvallra om den, göra det icke utan att förändra deras namn, och det skulle vara ganska svårt att, till och med sedan ett sekel förflutit, lyfta på den lätta slöja som döljer dem. Kan man dessutom vara säker på att

denna slöja alltid döljer samma kvinna, att det bakom den finnes endast en person och icke flera?

Det är visserligen sant, att flertalet af anletsdragen och själsdragen äro identiska; det finns karakteristiska drag på hvilka man icke kan bedraga sig, i synnerhet när man själf från barndomen fasthållit det lifliga och bestämda intrycket af ett särskildt ansikte; men dessa minnen utgöra härvidlag inga bevis, och det är endast med den största försiktighet som man måste gå till väga, alltid med fara att blifva dunkel och att lämna många viktiga synpunkter kvar i skuggan.

Det fanns vid konsulathofvet en ung, tjuguårig kvinna, som var gift med en man, trettio år äldre än hon själf.

Denne man var mycket aktningsvärd, mycket arbetsam och hade lämnat efter sig det bästa rykte öfverallt där han gått fram samt var en af dessa förträffliga statstjänare, af hvilka den gamla regimen plägade göra sina förste sekreterare och den nya sina generaldirektörer. På ett specielt område, som var af stor betydelse för statens finanser, var han erkänd mästare; han hade själf organiserat den förvaltning som han ledde och som ännu i dag arbetar efter de lagar och de traditioner som han gifvit den.

Hans hustru var förtjusande, full af behag och mjukhet, med ett vackert ansikte, särdeles vackra tänder, ett det lenaste blonda hår, med böjd och något lång, men fin och karaktersfull näsa, en utmärkt vacker hand och mycket små fötter. Dragen voro icke särdeles regelbundna, men hennes småleende var i hög grad behagfullt och hela ansiktsuttrycket särdeles harmoniskt, i synnerhet tack vare den smäktande blicken ur hennes stora djupblåa ögon med sina långa, mörka ögonhår.

Visserligen uttryckte dessa vackra ögon alla de känslostämningar som det behagade deras ägarinna att gifva dem, och därför voro de icke alltid så sanningsenliga, men man måste vara kvinna och svartsjuk för att gifva akt därpå. Hon dansade

förträffligt, sjöng som en artist, spelade harpa med omisskännelig talang, kunde läsa väl och höra på väl och lyste då icke allt för starkt med den mycket framstående kvickhet, som hon vid andra tillfällen kunde utveckla. Det fattades henne icke viljekraft, tvärtom hade hon en mycket bestämd sådan, icke heller lifslust och ärelystnad eller sorglöshet i fråga om medlen; men hon smyckade denna beräknande kallblodighet med en utmärkt elegans, som höjde hennes skönhet, och fastän hon var af borgerligt ursprung, förstod hon sig mycket bättre än en mängd förnäma damer på dessa fina artigheter, utstuderade toaletter och detta värdiga uppträdande, som äro på sin plats vid ett hof. »Hon hade af naturen fått denna fina instinkt för den stora världens sätt och vanor,» — har man sagt, — »denna konst som låter ana sig, men som man aldrig kan lära.» Men man måste tilllägga, att hon därvid visade en så högdragen och föraktfull min, att man mycket väl skulle ha kunnat tro det hennes förfäder icke varit helt tarfligt, borgerligt folk från landsorten, utan allra minst hertigar eller pärer.

Vid hvilken tidpunkt blef väl Bonaparte förälskad i denna unga kvinna? Enligt särskilda omständigheter skulle man kunna tro att det var i Brumaire år XII (november 1803); men den hastighet med hvilken öfverenskommelsen träffades med det fruntimmer, som Josephine öfverraskade i orangerirummet vid Saint-Cloud, tyckes tala för osäkerheten i detta antagande, huru sannolikt det än kan synas blifva genom en födelseakt, som inträffade precis nio månader därefter (den 5 augusti 1804).

Det är visserligen sant, att det barn som då föddes, hvarken i sitt ansikte eller till sina själsgåfvor hade någonting som kännetecknade honom; men drag så karakteristiska som Bonaparternas kunna mycket väl hoppa öfver en generation, för att sedan hos någon afkomling uppenbara sig i så mycket tydligare och påtagligare blomstring. Det var detta, som utan tvifvel ägde rum, detta som, på samma gång det ingaf Napoleon tvifvel om sitt

faderskap, bidrog till att öfvertyga mannen och gällde som ett frikännande för hustrun, och det var slutligen detta som en mansålder senare afslöjade en hemlighet, som dittills blifvit nästan fullständigt bevarad.

Denna dam från Saint-Cloud, är hon väl den okända, som mot slutet af konsulatet besökte ett litet hus i Allée des Veuves, dit Napoleon å sin sida i hemlighet begaf sig? Är hon samma fruntimmer som Napoleon, ensam och under en förklädnad, skyndade att söka upp i hennes hem midt i Paris? Man vet det icke. Galanteriet i Saint-Cloud liknar ett af dessa vanliga äfventyr, som icke hafva någon morgondag, eller åtminstone icke någon att tala om; men de nattliga exkursionerna däremot, hvilket mål de än haft, visa likväl att Napoleon, som af vana var så hemkär, drefs af en oemotståndlig dragningskraft, som man icke ofta hade tillfälle att se honom behärskad utaf under sin lefnad. Det finns uti allt detta ett visst dunkel, som man för ögonblicket icke kunde skingra, och som memoirförfattarna eller deras förläggare haft all möda ospard att ännu mera fördjupa, och det af hänsyn till den kvinna det gällde, och i synnerhet för hennes efterkommande. Det finns emellertid ett ögonblick, om hvilket alla vittnesmålen sammanstämma, i det de fullständiga och stärka hvarandra, ett tillfälle då man, i brist på materiella bevis, åtminstone har starka gissningar som närma en till sanningen.

Kejsaren har begifvit sig till Fontainebleau för att möta påfven som kommer från Rom för att kröna honom. Han har fört med sig sitt hof. Man undgår icke att märka det hans min är blidare, hans bemötande vänligare än annars. Sedan påfven dragit sig tillbaka i sina rum, stannar han kvar hos kejsarinnan och samtalar artigt med de fruntimmer som befinna sig hos henne. Josephine börjar bli orolig, hennes svartsjuka väckes; hans sätt att vara förefaller henne inte naturligt, och hon inbillar sig att någon intrig är i görningen. Men hvem skall hon misstänka, hvem anklaga? Hon vänder sig till madame Ney,

som mycket lifligt försvarar sig bredvid Hortense, hennes pensionskamrat hos madame Campan och bevisar att kejsaren icke alls sysselsätter sig med henne, men väl med en hofdam som Eugène de Beauharnais finner mycket i sin smak och som Josephine i följd däraf behandlar mycket väl. Men Eugène är ingenting annat än en dragskärm: om den unga damen besvarar hans ögonkast och tyckes finna nöje i hans konversation, så är hon likväl faktiskt endast lierad med Muraterna, eller, rättare sagdt, med Caroline, ty Murat räknas inte, och Caroline, som icke tycker särdeles om sin svägerska och som alltid är färdig att spela henne elaka spratt, sköter hela denna sak, som hon plägar sköta så många andra.

Man återkommer till Paris: ingenting är ännu bevisadt. Napoleon, som tydligen är förälskad, lämnar endast ogärna kejsarinnans rum, när en viss dam är i tjänst. Han uppsöker Josephine på teatern, när en viss dam är med henne där. Han ställer till spektakelbesök i griljerad loge, så fort en viss person är med i sällskapet, han som i allmänhet icke tillåter sin hustru att gå på teatern utan i stor parad. Josephine, som blir allt mera nervös, vill försöka få förklaringar, men hennes försök upptagas illa och fastän Napoleon offentligt är gladare, umgängssammare och mera öppenhjärtig än vanligt, blir han, när en viss dam icke är närvarande, vid dåligt humör och är retlig och ömtålig som vanligt. »Det är hvarenda dag uppträden från Bonapartes sida,» — skrifver Josephine, — »och det utan att någon ger skäl därtill; det är outhärdligt!»

Vid spelbordet, — ty vid denna tidpunkt började han spela kort om kvällarna, eller, rättare sagdt, han låtsar som om han spelade, — kallar han beständigt till sitt parti sin syster Caroline och två hofdamer, af hvilka den ena alltid är den som han föredrar. I det han vårdslöst håller i sina kort bara för att vara mera obesvärad, roar han sig med att omständligt analysera de finaste intrycken af en idealisk och platonisk kärlek, eller också öfver-

lämnar han sig, utan att nämna någon och liksom talande i allmänhet, åt det mest vältaliga fördömande af svartsjukan och de svartsjuka hustrurna.

Josephine, som i andra ändan af salongen spelar en tråkig whist med några stordignitärer, kastar då och då en blick öfver till de favoriserades bord och lånar örat åt de ord som denna klangfulla och djupa stämma slungar ut öfver hela salen, under de närvarande hofmännens vördnadsfulla tystnad och stumma uppmärksamhet.

Vid en fest, som krigsministern ger till firande af kröningen, äro damerna, enligt vanan, de enda sittande vid supén. Napoleon har vägrat att taga plats vid det närmaste bordet, där kejsarinnan tillika med några af sina damer och fruarna till kejsardömets höga dignitärer sitta; han gör sin rond, han talar vid hvar och en af damerna, han är artig och uppmärksam, han serverar Josephine, han tar en tallrik ur händerna på en page för att presentera henne den. »Han vill vara älskvärd endast mot ett enda fruntimmer, men han vill icke att man skall se det. Ensamt detta är ett bevis på kärlek.»

Sedan han på detta sätt manövrerat hit och dit och riktat några ord till hvar och en af damerna, för att gifva sig rättighet att tala till en särskild, kommer han fram till damen i fråga och vänder sig i sin förlägenhet till hennes granne. Han ställer sig emellan de bägge stolarna och börjar ett samtal i hvilket han inblandar den person som han intresserar sig för, i det han uppvaktar henne med hvad hon önskar och bland annat räcker henne en assiett med oliver, som hon vill smaka på. »Ni gör orätt,» — säger han, — »i att äta oliver på aftonen, det kan bekomma er illa,» — och därpå vänder han sig till hennes granne, sägande: »Och ni, min fru, ni äter inte oliver? Det gör ni rätt uti, och dubbelt rätt uti att inte imitera er granne, ty hon är oefterhärmlig i allt!»

Ingenting af hela detta spel har undgått Josephine, som till råga på förargelsen ser sig nödsakad att midt i vintern resa till Malmaison, därför att kejsaren helt oväntadt förklarat sig vilja det. Detta har kullkastat alla hennes planer, och som resan kom så hastigt på, att man inte haft tid att elda upp rummen, måste man till på köpet tillbringa den första natten i en riktig iskällare; men kölden besvärade alls icke Napoleon, som genom de med stengolf försedda korridorerna gjort en exkursion, till hvilken han lyckönskar sig, fastän han icke har en aning om att Josephine, sedan hon väntat en lång stund bakom en glasdörr, uppsnappat hela hemligheten och icke kunde hysa minsta tvifvel om föremålet för denna nattliga visit.

Hofvet återvänder således till Malmaison efter denna ministeriella fest, och dagen därpå skickar Josephine under någon förevändning efter den damen som inte smakade på oliverna. Efter en konversation om ingenting, frågar hon henne hvad kejsaren sagt henne och sedan hvad han sagt åt hennes granne. Den andra svarade, att han rådt henne att inte äta oliver om kvällarna. »Nå!» — återtog kejsarinnan, — »efter som han ger henne råd, så borde han också säga henne, att det är löjligt att spela Roxelane, när man har så lång näsa.» Därpå öppnar hon en bok, som ligger på kaminafsatsen; det är madame de Genlis' nya roman: »*Hertiginnan de la Vallière*». »Se här en bok,» — säger hon, — »som förvirrar hufvudet på alla unga fruntimmer som hafva blondt hår och äro magra.»

Detta var till en viss grad sant, ty i alla fruntimmersrummen på Malmaison träffade man på »*Hertiginnan de la Vallière*». Den gjorde en oerhörd lycka; sex upplagor räckte inte till för att uttömma framgången, och utan tvifvel minskades inte heller La Vallièreaspiranterna.

Kejsaren hade likväl alls icke för afsikt att installera någon favorit. »Jag vill inte på några villkor hafva ett kvinnoregemente vid mitt hof,» — sade han; — »de hafva skadat Henrik IV och

Ludvig XIV tillräckligt; min uppgift är dessutom mycket allvarligare än dessa båda konungars, och fransmännen hafva blifvit allt för stränga, för att förlåta sin suverän offentliga förbindelser och erkända älskarinnor.» »Hans enda verkliga älskarinna,» — sade han, — »var makten.» »Jag har gjort allt för mycket för att eröfra henne,» — tillade han, — »för att låta henne beröfvas mig, eller ens tillåta att man fikar efter henne.» Och han kände nog, att man skulle veta dela den med honom. Förhållandet var emellertid, att damen, som var mycket intelligent och mycket klokt ledd, icke begärde någonting för sig själf. Hon skulle icke vågat mottaga några ynnestbevis som kunnat synas tvetydiga och kunnat uppväcka misstankar hos hennes man, som icke var känd för någon medgörlighet. På sin höjd hade hon kunnat låta utnämna sig till en plats som hofdam, ehuruväl hennes ungdom, hennes samhällsställning och börd icke berättigade henne därtill och fast ingenting i hennes förflutna lif hade något samband med Bonaparternas förtid eller kunde förklara hennes närvaro, men detta skulle gifvit anledning till prat och åtlöje. Ju mindre hon likväl kunde vara fåfäng och sniken för egen del, desto mera kunde hon utan tvifvel framställa anspråk för andra, hvilka i går voro hennes beskyddare och i dag hennes skyddslingar.

Murat, som redan var kejsardömets marskalk, blef upphöjd till värdigheten af prins och storamiral, hvilket ställde honom näst efter Cambacérès och Lebrun bland de furstliga högheterna. Men samtidigt och af egen drift utnämnde kejsaren Eugène de Beauharnais till prins och öfverstatskansler, och upphöjde honom till samma rang som Murat. Det var att återställa jämvikten emellan Bonaparterna och Beauharnaiserna, och att till och med låta den luta något öfver åt de senares sida. Och hvilken åtskillnad är det icke i själfva verket mellan de ordalag, af hvilka Napoleon begagnar sig för att tillkännagifva de båda utnämningarna för senaten, och huru klart märker man icke hvem af de två, hans styfson eller hans svåger, som står hans hjärta närmast.

Huru tydligt inser man icke att han, i fråga om den senare ger vika för yttre inflytelser, för familjepåtryckningar och egennyttiga uppmaningar; huru väl märker man icke att det är af egen impuls och lydande sina bästa ingifvelser som han ledsagar den förra utnämningen med följande ord: »Midt ibland alla de omsorger och bekymmer som äro oskiljaktiga från den höga ställning som vi kommit att intaga, har vårt hjärta känt behof af att finna en ljuf tillfredsställelse i den ömhet och trofasta vänskap, som ägnats oss af denna vår adopterade son. Vår faderliga välsignelse skall ledsaga denne unge furste på hela hans bana, och stödd af försynen, skall han en dag göra sig värdig efterverldens bifall.» Och Eugène har ingenting begärt, han har aldrig sagt att han fann sig missbelåten med äran att vara kejsardömets storofficer, eller med den grad af generalöfverste för jägarna, som förut blifvit honom tilldelad, så mycket mera som han är på väg till Milano i spetsen för gardeskavalleriet — en i sanning vacker befordran, och det är ett besynnerligt tokeri af madame de Rémusat, att (i sina memoirer) framställa som en onåd den mest storartade ynnest som kejsaren kunde visa en tjugutreårig general.

I alla händelser skulle denna onåd, som hon påstår vara frukten af en, återuppvaknad svartsjuka mot Eugène, hafva varit ovanligt kort, då Eugène begaf sig på väg den 16 januari, enligt en order, som är daterad den 14 och motiverad genom nödvändigheten af gardets närvaro vid kröningen i Milano, och då han fjorton dagar därefter i ett enskildt bref från kejsaren emottog en kopia af budskapet till senaten och af sin utnämning till öfverstatskansler.

Ingenting kunde bättre visa att Napoleon närmade sig Josephine, att han inte ville låta leda sig och att den kärlek som han känt och af hvilken man hoppats så mycket, nu nästan hade slocknat. Mättnaden inträder hastigt nog, i synnerhet sedan motståndet icke längre finnes till. Det var i Malmaison, midt under

vintern, som förbindelsen blef knuten, det var också i Malmaison före våren, som den blef upplöst igen.

Under den fjorton dagars resa, som hofvet då företog dit, kunde Napoleon i allsköns frihet promenera med damen, underhålla henne och behöfde icke afstå ifrån att uppsöka henne på nytt. Josephine höll sig innesluten i sitt rum, tillbragte dagarna med att gråta och föll af märkbart för alla. En morgon kommer kejsaren in till henne, återtar under samtalet sin vanliga ton från förr, erkänner för henne att han varit mycket förälskad, men att han inte är det längre, och slutar med att bedja henne hjälpa sig bryta förhållandet. Hon åtar sig verkligen detta, låter kalla damen, som, helt och hållet herre öfver sig själf, icke visar den minsta sinnesrörelse, utan möter kejsarinnans andragande med ett stumt förnekande och ett anlete, stolt och orörligt som om det varit af marmor.

Hon fortfar alltid att vara kejsaren mycket tillgifven, fastän denne efter Austerlitz icke återtagit sin boja och fast han, om han ibland återvände till henne, gör det så flyktigt att till och med de mest påpassliga observatörer knappast kunna märka det. Han å sin sida visar henne alltid mycken välvilja, beviljar henne alla de ynnestbevis som kunna vara förenliga med hennes mans rang och utmärker henne bland de första när det gäller hedersställen och ynnestbevis vid hofvet. Hon var en af dem som, när de onda dagarna kommo, visade sig bland de mest trofasta. Hon prydde med sin fägring de hundrade dagarnas fester, och när den 26 juni 1815 den vid Waterloo besegrade för alltid måste aflägsna sig från fäderneslandet, var det hon som, en bland de sista, kom till Malmaison, i det slott som sett denna kärlekshistoria födas och dö, för att till den detroniserade kejsaren frambära en vördnadsfull gärd af sin varma hågkomst och sin outplånliga tillgifvenhet.

XII.

STEPHANIE DE BEAUHARNAIS.

Redan före Austerlitz hade Napoleon beslutit att emellan sitt hus och de tyska furstehusen upprätta ett nät af familjeförbindelser, som kunde stärka och fastare tillknyta de politiska allianserna. Han tror fullt och fast att hans system icke skall kunna utbredas i Europa innan Napoleonidernas blod blandas så nära som möjligt med de gamla dynastiernas. Anseende sig själf icke vara lämplig för äktenskap, mobiliserar han rundt omkring sig allt som är giftasvuxet, flickor och ynglingar, för att på detta sätt kunna sammanfoga de enda band som han anser värda något, därför att de synas honom stå öfver den politiska framgångens hasardspel, och därför att de, enligt hans åsikt, ställa furstarna i tacksamhetsskuld till honom och fästa dem med blodsband vid hans sak.

Vid återkomsten från fälttåget gör han början med Eugène de Beauharnais' förmälning med prinsessan Augusta af Bayern. Hon var förlofvad med prinsen af Baden — men hvad betyder väl det? När han ger prinsessan Augusta en make efter sitt val, så kan han väl också skaffa en hustru åt prinsen af Baden. Det är återigen en Beauharnais som han utser: Stephanie-Louise-Adrienne de Beauharnais, dotter till Claude de Beauharnais, grefve des Roches-Baritaud, och Adrienne de Lezay-Marnésia, hans första hustru; kusin i jämt sjette ledet till Hortense och Eugène. Hon

föddes i Paris den 26 augusti 1789, blef moderlös vid fyra års ålder, och sedan hon uppfostrats i klostret de Panthémont, blef hon upptagen af en vän till hennes mor, en viss lady de Bath, som efter klostrens stängning, anförtrodde sin fosterdotter åt två för detta nunnor i Panthémont, fruarna de Trélissac och de Sabatier, som förde henne till sin hemort, först till Castelsarrassin, sedan till Périgueux och kanhända till Montauban. Hennes farmor, Fanny de Beauharnais, sysselsätter sig med Cubières, med att skrifva vers och med galanterier. Hennes far har emigrerat. Hennes morfar, markis de Marnésia, reser i Pensylvanien. Utan lady de Bath skulle barnet fallit den offentliga barmhärtigheten till last. En dag vid början af konsulatet kommer Josephine att tala med sin man om denna sin lilla kusin. Bonaparte, så känslig för allt som angår familjen, uppröres af att hans hustru lämnar någon af sitt namn i en främlings, en engelskas vård. Han skickar genast en kurir med befallning att föra barnet med sig. Nunnorna vägra, men en ny kurir medför till prefekten befallning om att i lagens namn bemäktiga sig Stephanie. Man måste lyda, men det sker inte utan tårar och utan förskräckelse. Så fort den lilla flickan anländt, anförtros hon åt madame Campan, och är sedan med uti den lilla grupp af unga flickor som komma till Malmaison under tiodagarsveckan och med sina hvita klädningar friska upp lekarna under de stora kastanjeträden.

Josephine och Hortense äro mycket snälla emot henne; men hon synes icke vid de stora galafesterna, är ingenting, har ingen rang och synes bestämd till att göra ett sådant giftermål som man förskaffat hennes kusin, Emelie de Beauharnais, numera madame Lavalette. Men den lilla damen ser icke saken ur den synpunkten, antar gärna minen af en liten prinsessa och är mycket snäf i sitt sätt emot de släktingar, hvilka icke liksom hon hafva äran af att få bo i de kejserliga palatsen.

Sådan är situationen när Eugène gifter sig, och man måste skaffa en hustru åt prinsen af Baden. Napoleon tänker först på

en annan af Josephines släktingar, hennes brorsdotter, Stephanie Tascher, men bestämmer sig slutligen för Stephanie de Beauharnais. Giftermålet, af honom bestämdt planlagdt vid hans resa igenom Karlsruhe, den 20 januari 1806, afslöts genom en öfverenskommelse, undertecknad i Paris den 17 februari.

Stephanie var då sjutton år, hade ett vackert och behagligt ansikte, mycken naturlig kvickhet, var mycket glad och till och med en smula barnslig, hvilket klädde henne väl, hade en utmärkt vacker stämma, lifliga blå ögon och vackert blondt hår. Vid kejsarens återkomst till Paris flyttade hon ifrån sin pension till Tuilerierna, installerades i ett rum bredvid kejsarinnans och blef genast från början det gamla palatsets glädje och lifgifvande kraft. Liflig, pikant och munter, uppfriskade hon med sin barnsliga lekfullhet de stela salongerna; hon visade ingen rädsla eller förlägenhet för kejsaren, tvärtom fördubblade hon sina muntra upptåg i hans närvaro och på samma gång roade och behagade honom; det dröjde icke länge förrän hon insåg detta och det ingaf henne ännu mera säkerhet. Det var som ett litet intermezzo, icke af kärlek men af koketteri från Stephanies sida och litet småkurtis från Napoleons. Kanske önskade han att komma längre, men hon ville icke annat än roa sig och draga den största möjliga fördel af sin ställning, samt tänkte aldrig på att fästa sig på något allvarligare sätt. Hon insåg mycket väl att det icke kunde blifva fröken de Beauharnais, utan en Napoleonid, som skulle gifta sig med prinsen af Baden; frågan var endast på hvad sätt och under hvad betingelser hon skulle få den äran att räknas till den kejserliga familjen. Allt detta berodde af kejsaren och uteslutande af honom, och därför var det af vikt att få veta huru långt han skulle kunna ledas af den lilla åtrå hon ingifvit honom.

Hon behöfde icke frukta för någon strid med Josephine, som, i händelse hennes svartsjuka skulle börja vakna, helt säkert skulle nöja sig med att hafva anskaffat denna nya prinsessa, men hon

kommer i konflikt med Napoleons systrar, som icke äro hugade att afstå från sin rang. De försvara den, och i synnerhet Caroline Murat, med en påfallande bitterhet och spara minsann icke den lilla; men denna ger svar på tal, i det hon skrattande visar sina vackra tänder, och det är kanske mindre de lustiga svaren än de vackra tänderna som försäkra henne om öfvertaget. Caroline, som blir ursinnig, öfvergår till direkta elakheter. En kväll då man väntade kejsaren och Stephanie hade satt sig på en fällstol, befallde prinsessan henne att stiga upp, då det inte var tillåtet att sätta sig i närvaro af H. Mj:t kejsarens systrar. Stephanie steg upp, men nu skrattade hon inte längre, hon fällde bittra tårar. I detta ögonblick inträder kejsaren, och när han blir varse dessa tårar som kläda henne lika bra som någonsin hennes skratt, gör han sig underrättad om orsaken. »Är det ingenting annat?» utbrister han. »Nåväl, sätt dig då på mitt knä, så är det ingen som du generar!» — Om också icke anekdoten är sann, så är det likväl en sak som antyder att den kunde vara det och det är den befallning som kejsaren gifver stor-ceremonimästaren, dagen efter prinsens af Baden ankomst till Paris: »Som Vår afsikt är att prinsessan Stephanie-Napoleon, vår dotter, åtnjuter alla de förmåner som tillhöra hennes rang, är det vår vilja att hon vid alla cirklar, fester och vid bordet skall placeras vid Vår sida, och i händelse Vi icke själfva där infinna Oss, skall hon intaga platsen till höger om kejsarinnan.» Detta är således försteget framför Julie som blir drottning, framför Hortense och alla kejarens systrar och svägerskor, till och med framför prinsessan Augusta, adoptivsonens gemål.

Och dagen därpå en skrifvelse till senaten, tillkännagifvande på en gång prinsessan Stephanie-Napoleons adoption och giftermål; befallning till statens högsta kårer att sända henne deputationer, och i senatens deputation deltager som senator Claude de Beauharnais, prinsessans egen far. Denna för detta emigrant, utnämnd till senator sedan år XII med 25,000 francs lön, blir

STEPHANIE DE BEAUHARNAIS.

Efter en tafla af Gérard i Versailles.

belönad för sitt faderskap med senatorsämbetet i Amiens, som inbringar 25,000 francs, i väntan på en dotation af 25,882 francs år 1807, oberäknadt hans utnämning år 1810 till hofkavaljer hos Marie-Louise med 30,000 francs om året samt en handgåfva af 200,000 francs den 22 september 1807.

Men hvad är allt detta emot det som kejsaren gör för Stephanie personligen? Han sysselsätter sig själf med de klädningar han skänker henne och med den brudutstyrsel som han beställer för hennes räkning, och som består af en lång robe af med guld och pärlor broderad tyll, som kostar 2,400 francs, tolf särskilda klädningar som lämnas af Lenormand för 1,900, 1,800 och 1,200 francs stycket; han rekvirerar från Leroy för 45,178 francs modeartiklar och bjäfs och från Roux-Montagnat för 2,574 francs artificiella blommor. Han skänker henne en hemgift af femton hundra tusen francs, en förtjusande diamantparyr, en massa juveler, och till handpenningar låter han öfverlämna åt henne tusen louisdorer ur sin handkassa.

Vid den civila och i synnerhet vid den kyrkliga vigseln utvecklades den största tänkbara ståt, och i detta hänseende hade Napoleon icke kunnat lysa med mera kejerslig prakt, om hon också varit hans egen dotter. Och den glänsande festen var icke endast inskränkt till det kejserliga palatset, den svämmade ut öfver staden, som upplystes af det präktiga fyrverkeri som afbrändes på place de la Concorde. Men när de sista raketerna slocknat, när de sista fanfarerna förklingat, när hofcirkeln upplösts och kejsaren och kejsarinnan, enligt bruket, följt de bägge makarna in till sig, var det omöjligt att förmå Stephanie att emottaga sin gemål inne i hennes rum. Hon skriker, hon gråter, hon fordrar att man skall låta hennes pensionskamrat och vän, fröken Nelly Bourjolly, sofva i hennes rum. Man far till Malmaison; samma musik. Någon säger åt prinsen af Baden, att prinsessans motvilja kommer sig af det sätt hvarpå han kammar sitt hår, och att hon afskyr stångpiskor. Han låter genast klippa sitt hår à la Titus, men

när Stephanie får se honom, brister hon ut i ett gapskratt och säger honom helt öppet att hon finner honom ännu fulare än förut. Hvarenda kväll kommer prinsen och ber, bönfaller, får inte komma in och slutar med att af trötthet somna i en länstol. På morgonen går han och beklagar sig för kejsarinnan, och Napoleon observerar småleende prinsens otur, som är en visa för hela palatset. Att den roar honom och att han inte är förargad på Stephanie visar sig bäst genom den stora fest som han ger i Tuilerierna till ära för de nygifta; det är den första bal till hvilken icke allenast hela hofvet, utan hela staden blifvit inbjuden till ett antal af två tusen fem hundra personer. Man har sällan sett något ståtligare än de två kadriljer som anfördes af prinsessan Louise och prinsessan Caroline, den ena i Dianas galleri och den andra i marskalksalen, ingenting rikare i buffeterna med de hundra stora silfverpjeserna, de sexton olika entréerna, de sextio faten med fågel, de två hundra mellanrätterna, till hvilka man dricker tusen buteljer Beaune, hundra Champagne, hundra Bordeaux och hundra buteljer desertvin. Men vid hemkomsten är Stephanie inte mera ömsint än förut.

Politiken måste komma med i spelet för att Napoleon skall blanda sig i saken; den unga flickans koketteri har roat honom, han har retat sin hustru därmed, och till och med gått längre än han velat, genom att skänka den unga flickan en öfverdrifvet hög rang och att omge hennes giftermål med denna oväntade prakt. Men han märker att prinsen af Baden börjar blifva otålig, och i det ögonblick då kriget med Preussen börjar blifva oundvikligt, måste man smeka de tyska furstar som skulle kunna blifva deltagare, eller åtminstone tillskyndare där vid lag. Hvart skulle den dessutom leda, denna lilla kurtis, som hvarken passar för hans ålder, hans värdighet, eller hans temperament? Stephanie börjar blifva besvärlig i Paris, hon kan däremot vara honom nyttig i Karlsruhe, om också endast genom att uppväga markgrefvinnan Louis' inflytande vid detta lilla hof, som är fientligt emot Frankrike.

Napoleon ger sig icke ens tid att få förklaring rörande en viss historia om några uppfångade bref som tillräckligt visa hvilket ovänligt mottagande som väntar hans adoptivdotter, och innan han fått upprättelse därför, påskyndar han affärden. Stephanie reser sin väg förtviflad, och det fastän hon åtföljes af tre utaf sina pensionskamrater, fröknarna de Mackau, Bourjolly och Gruau. Knappast ännu anländ till sin svärfars stater, skrifver hon till kejsaren: »Sire, hvarje dag då jag får råda mig själf, tänker jag på er, på kejsarinnan, på allt som är mig dyrbart. Jag förflyttar mig tillbaka till Frankrike, jag tror mig i er närhet, och jag finner ett nöje uti att sysselsätta mig med min saknad.»

Napoleon svarar med ett visst allvar, och meddelar henne sina råd, utan alla faderliga uttryck eller någon mera framträdande ömhet: »Karlsruhe är en vacker och behaglig vistelseort. Var uppmärksam mot kurfursten, han är nu er far. Älska er man, som förtjänar det genom all den ömhet han hyser för er.» När hon i sitt svar söker öfvertyga honom om att hon finner sig väl i Karlsruhe, blir hans ton vänligare, han kallar henne »*sin dotter*», men återkommer alltid till sina råd för hennes uppförande.

Han blir inte helt och hållet försonad, förrän då arfstorhertigen begärt att få göra det stundande fälttåget med honom och på samma gång underrättar honom om Stephanies grossess. »Jag får nu endast goda nyheter om eder,» skrifver han; »fortfar då att vara förståndig och god emot hela världen.» Och han tillåter henne att komma till Mainz för att träffa kejsarinnan och Hortense, medan hennes man åtföljer armén. I de bref som Napoleon sedermera skrifver till Josephine, försummar han sällan att med några ord ihågkomma Stephanie, men det är i förbigående, därför att han vet att hon är där och utan den ringaste sidoafsikt.

År 1807 är Stephanie tillika med sin man inbjuden till de fester som gifvas i anledning af Jérôme Bonapartes giftermål med Katarina af Würtemberg och hon skyndar sig att komma till Paris. Men om hon skulle hafva behållit kvar några anspråk på

Napoleons hjärta, om hon gjort sig några illusioner i fråga om den adoption som ännu knappast var årsgammal och om den utomordentliga rang som så högtidligt blifvit henne tillerkänd, hvilken missräkning! Den plats som nu anvisas henne är den sista närmast prinsessorna, det är knappast och som af gunst och nåd, att hon nu räknas till den kejserliga familjen. Hon är ingenting annat än en furstinna af den tyska konfederationen, och om där finnes några tyska drottningar närvarande, skulle de taga försteget framom henne. Det är af särskild gunst man anvisar henne en fällstol, medan den kejserliga familjens prinsessor hafva rättighet till fåtöljer. Att börja med tyckes hon icke lägga märke till de förändrade förhållandena och det roar henne att låta kurtisera sig af Jérôme, den nya konungen af Westphalen; men kejsarinnan gör henne föreställningar och hon uppfattar situationen sådan som den är, hon inser att hon endast kan trygga sin ställning genom att sluta sig till sin make och hon gör honom snart så förälskad i sig, att han blir alldeles odräglig genom sin svartsjuka.

Men kanske skall han därigenom försvara henne mot alla sina sammansvurna släktingar, när dessa 1814, efter kejsarens fall, vilja att han skall förskjuta henne, att han skall befria huset Zæhringen från detta obehagliga vittne till brutna eder, detta vittne hvars blotta närvaro påminner om de välgärningar hvilkas upphof man så gärna vill glömma? Och är det kanske därför som denne man, trots den mest ypperliga hälsa, plötsligt vid trettiotvå års ålder anfalles af en häftig sjukdom, släpar sig fram ett år och dör under besynnerliga lidanden år 1818?

Och Stephanie har icke, bland alla sina barn, kunnat få behålla en son. När hon mister den andra, eller när hon tror honom död, sänder hon till kejsaren denna förtviflade klagan: »Jag var allt för lycklig att kunna säga ers majestät att jag hade en son, som jag kunde bedja er att älska och beskydda; en son som kom mig att glömma många sorger och var i hög grad

nödvändig för min ställning, hvars plikter ofta nog äro mycket svåra. Jag har nu måst afstå från alla mina förhoppningar!» Hon sörjer bittert öfver detta grymma öde, som hvilar öfver hennes söner, som icke unnar henne annat än döttrar, som beröfvar hennes efterkommande arfsrätten till tronen, sedan de för hennes skull drabbats af en politisk ofruktsamhet.

Men, tio år efter storhertigens död, den 26 maj 1828, emellan klockan fyra och fem på eftermiddagen, möter en borgare på salutorget i Nürnberg en yngling om sjutton år, som stammar fram en eller två fraser på en bonddialekt, som knappast kan stöda på sina fötter, hvars ögon aldrig sett solens ljus, hvars mage icke kan fördraga någon animalisk föda; en varelse hvars organer icke kunnat vara så förlamade, om han icke från sin tidigaste barndom varit instängd i ett fullständigt mörker. Den arma Stephanie börjar räkna efter, jämföra data, och slutar med den öfvertygelsen att den mystiske okände från Nürnberg, den som man gifvit namnet Caspar Hauser, är hennes son — hennes son, hvilken man utbytt mot ett dödt barn, hennes son, som blifvit ett offer för markgrefvinnan Louis' hat och grefvinnan von Hochbergs ärelystnad, och hvilken sedan under sexton års mörker och elände fått plikta för det brottet att hafva till moder en Napoleonid. Men hvad förmår väl Stephanie?

Hennes fiender triumfera; den ena regerar, den andra njuter tillika med sina afkomlingar den oväntade äran att se sin, knappt nog morganatiska ätt, bestämd för den storhertliga tronen. Stephanie kan ingenting annat än frukta för den stackars Caspar Hausers öde och sedan begråta honom när han slutligen, efter trenne misslyckade försåt, blir lönmördad. Är nu detta en af de illusioner åt hvilka ett modershjärta så gärna öfverlämnar sig, eller en af dessa blixtlika aningar som bättre än alla polisens och rättvisans undersökningar kastar ett hastigt ljus öfver något oerhördt brott? Vare därmed huru som helst, det säkra är att ända till sin död den 29 januari 1860, intygade hon för de få fransmän

som hon förtroligt emottog uti sitt förfallna palats i Mannheim, att hennes son icke dog 1812, utan att han blifvit borträfvad från henne. Hon namngaf dem som utförde brottet och äfven deras medbrottslingar, hon berättade för dem om sina misstankar och sina drömmar. Några tyska skriftställare hafva velat bevisa att denna stackars moder bedrog sig; så mycket bättre för den regerande dynastien i Baden!

XIII.

ELÉONORE.

Josephine kan nästan vara fullkomligt lugn för sin framtid, så länge icke Napoleon fått den bestämda öfvertygelsen att han kan blifva far, och för att en sådan öfvertygelse skall kunna rotfästa sig hos honom fordras ett sammanträffande af nästan otänkbara omständigheter. Men nu uppstår just ett sådant och upptäckten kommer från ett håll där man minst väntat det, från en nyck som icke tycktes hafva någon morgondag och vid hvilken kejsaren icke för det ögonblicket kunnat fästa den minsta afgörande betydelse.

Madame Campan, drottningens forna kammarjungfru hade, som man vet, mot slutet af revolutionen i Saint-Germain-en-Laye grundat en pension för unga fruntimmer, som Josephine redan från början protegerat och i hvilken hon efter hvarandra insatt sin dotter Hortense och sina nièceroch kusiner, Emelie och Stephanie de Beauharnais, Stephanie Tascher, Felicité de Faudoas, sedan sin svägerska, Caroline Bonaparte, och till och med Luciens dotter, Charlotte. Omkring dessa unga flickor hade sedan samlat sig flertalet af dem, hvilkas fäder ägde eller sökte få någon förbindelse med förste konsuln: Fröknarna Barbés-Marmois, Leclerc, Victor, Clarke, Macdonald. Till följd af de giftermålspartier som, tack vare deras förtroliga bekantskap med Hortense, madame

Campans niècer, fröknarna Auguié lyckats afsluta, hade en mängd fattiga lycksökare skyndat sig att utverka sina döttrars inträde i pensionen.

Madame Campan gällde för att hafva inflytande, hon hade lyckats skaffa platser åt en mängd personer, utverkat emigranters återkomst och återställandet af konfiskerade egendomar. Det blef genast modernt att inträda i hennes pension, och bredvid de ärofulla men mycket nya namnen, såg man på listan öfver hennes elever, namnen Noailles, Talon, Lally-Tollendal och Rochemond, vidare en hel mängd namn från finansvärlden och slutligen från ingen värld alls.

I synnerhet fanns där en ung flicka, som pensionsföreståndarskan skulle råkat i stor förlägenhet för, i händelse någon frågat hvarifrån hon kommit. Men hon hade varit tvungen att något släppa efter på den stränghet hvarmed hon i början gjorde sig underrättad om sina pensionärers familjeförhållanden, ty när hennes pensionat började gå något utför efter konsulatet, var hon för att kunna fylla de tomma platserna, nästan nödsakad att taga emot hvad som helst som erbjöd sig.

Denna unga flicka var Louise Catherine Eléonore Dénuelle de la Plaigne. Hennes far, som kallade sig rentier, gjorde affärer som inte alltid voro lyckliga; hennes mor, ännu mycket vacker, var så där tämligen beryktad, och familjen som bebodde en mycket elegant våning vid boulevard des Italiens, där den emottog ett mycket stort och mycket blandadt sällskap, lefde för dagen antingen af herrns eller fruns inkomster, i väntan på att dottern, som fyllde sjutton år 1804, hon var nämligen född den 13 september 1787, kunde göra ett rikt parti eller åtminstone komma sig fram i stora världen.

Men tiden gick, frun åldrades, herrn blef allt mera skuldsatt, beundrarna aflägsnade sig, hyreskvartalen blefvo allt svårare att kunna betala, och sedan Beauharnaiserna lämnat pensionen, började det hos madame Campan tryta sådana giftermål som Neys och Savarys.

Fru Dénuelle fattar då det beslutet att, i stället för i salongerna, dit hon inte har tillträde, exponera sin dotter på teatrarna, och en vacker kväll, på Gaité, presenterar sig en officer som ser mycket bra ut, i den loge, där hon sitter med sin dotter, och intar en af de lediga platserna. De båda damerna se inte allt för stränga ut, officern är artig, och bekantskapen är snart gjord. Han talar om kärlek, man svarar honom med giftermål. Låt gå då för giftermål, om det är nödvändigt!

Man inbjuder honom att besöka sig på boulevard des Italiens, han försummar det inte och fullföljer sin eröfring. Fadern passar på att vilja låna pengar af honom, och detta gör honom litet misstrogen rörande familjens ekonomiska ställning, men ett samtal som han får med madame Campan, aflägsnar hans betänkligheter — ifall han hyser några; han förklarar endast att han vill gifta sig i Saint-Germain, och det är verkligen där som giftermålet äger rum den 25 Nivôse år XIII (15 januari 1805).

Denna officer, Jean Honoré François Revel, som kallade sig kapten vid femtonde dragonregementet och attaché hos inspektören, general d'Avranche-d'Haugéranville, var en skälm För detta kvartermästare vid sitt regemente, hade han nyss begärt sitt afsked och sade sig vara utsedd till generalproviantmästare vid armén. Medan han väntade på denna syssla, lefde han på kredit på ett värdshus och räknade, enligt hvad det synes, mera på sin hustrus skönhet än på sina egna resurser, för att draga sig ur förlägenheten. Två månader efter bröllopet blir han arresterad för en falsk anvisning, som han lämnat i likvid till regementet, och insättes i ransakningshäktet, anklagad för namnförfalskning.

Eléonore påminner sig då att hon varit pensionskamrat med Caroline Murat, — hennes kejserliga höghet, prinsessan Caroline — och på det varmaste rekommenderad af madame Campan, skyndar hon sig att anhålla om hennes beskydd. Caroline sänder henne till Chantilly i ett slags pension, där man mottager unga kvinnor som råkat ut för liknande missöden; sedan på hennes

upprepade böner, låter hon henne åter komma till sig, mot madame Campans inrådan, som ville att man skulle aflägsna henne från stora världen och söka skaffa henne ett nytt gifte i landsorten.

Eléonore är mycket vacker, stor, yppig, välväxt, brunett med vackra, svarta ögon, liflig och mycket kokett. Hon hade icke blifvit uppfostrad till att hysa några betänkligheter, och några sådana kunde hon icke gärna hafva fått under sitt två månaders äktenskap med Revel.

Först anmälningsdam, sedan upphöjd till värdigheten af lektris, befinner hon sig som af en slump i kejsarens väg, när denne, vid sin återkomst från Austerlitz, i slutet af januari 1806 kommer för att hälsa på sin syster. Hon lagar så att hon blir bemärkt, och när vissa förslag göras henne, emottar hon dem med förtjusning. Hon låter föra sig till Tuilerierna, dit hon kommer litet emellanåt för att tillbringa två eller tre timmar.

Från den 13 februari sätter hon sig i rörelse för att ernå en skilsmässa, och som skäl för den anför hon dels svåra beskyllningar, dels det faktum att Revel af brottsmålsdomstolen i Seine-et-Oise blifvit ådömd två års fängelsestraff. Skiljebrefvet är utfärdadt den 29 april 1806. Det är också på tiden, ty hon är hafvande sedan mars månad, och hon nedkommer lördagen den 13 december 1806 i huset n:o 29, rue de la Victoire, med ett gossebarn som inskrifvits i kyrkoboken under namnet Léon, son till den tjuguåriga demoiselle Eléonore Dénuelle och obekant fader.

Det fanns icke något tvifvel om faderskapet: Eléonore, som i sitt skiljebref kallats »tjänstgörande hos hennes kejserliga höghet, prinsessan Caroline», bebodde efter sin återkomst från Chantilly ett af regeringens hus på rue de Provence, nämligen hotell Thélusson, som Murat hade inköpt den 22 Nivôse år X. Hon hade icke aflägsnat sig därifrån annat än för sina besök i hemlighet i Tuilerierna, hvilka dock Caroline kände till. Man behöfde

dessutom endast kasta en blick på barnet, hvars likhet med Napoleon var i ögonen fallande.

Kejsaren emottog underrättelsen om barnets födelse i Pulstuck, den 31 december. Nu var förtrollningen bruten och han kunde vara säker om att hafva en blodsarfvinge. Detta faktum har troligen mer än någonting annat inverkat på hans kommande lif och har framkallat de stora beslut som han fattade efter freden i Tilsit och som han icke satte i verket förrän tvenne år senare.

Léon anförtroddes först åt madame Loir, Achille Murats amma; sedan, 1812, öfverlämnade man honom åt ett familjeråd, hvilket gaf honom till förmyndare Mathieu de Mauvières, mär i kommunen Saint-Forget och svärfar till Méneval, kejsarens förtrogne sekreterare. Icke nöjd med att hafva gifvit honom en oberoende förmögenhet, uppdrog Napoleon i januari 1814, då han afreste till armén, åt hertigen af Bassano att därtill lägga 12,000 livres i ränta, han bifogade dessutom den 24 juni 1815 ytterligare 100,000 francs i tio kanalaktier; genom ett förordnande i sitt testamente skänkte han honom ytterligare 320,000 francs till inköp af ett gods. Ända till sin sista stund sysselsatte han sig med honom och ägnade honom 37:de § af sina »instruktioner för sina testamentsverkställare»: »Jag skulle gärna se att den lille Léon inträdde i domarekallet, så vidt detta är i hans smak.»

Men hvad var allt detta emot det som han ett ögonblick hade tänkt göra för honom! För att undvika skilsmässa, för att slippa ifrån en brytning med Josephine, vid hvilken han var djupt fäst och hos hvilken han älskade till och med hennes brister, samt för att på samma gång på ett rationelt sätt fastställa arfföljdslagen, kan man icke tvifla på att han ville adoptera den oäkta sonen, att han talade därom med Josephine och att han sonderade terrängen med flera af sina förtrogne. Han söker exempel, åberopar prejudikat, uppfinner ursäkter; om han ännu tvekar, så är det därför att saken förefaller skäligen vågad, att man icke

längre liksom en Ludvig XIV, för den allmänna meningens skull, kan kalla en hertig af Maine eller en grefve af Toulouse till tronarfvinge.

Men under det han tvekar att fatta sitt beslut, har han vänjt sig vid, nästan fattat kärlek till detta barn. Han låter ibland föra honom till sig, än i Elyséepalatset hos sin syster Caroline, än till och med i Tuilerierna, under det han klär sig eller intar sin frukost. Han roar sig då med att gifva honom namnam, att leka med honom, att lyssna till hans barnsliga prat.

Men händelserna utveckla sig, och Napoleon kan icke längre ägna Léon samma omsorger som förut; 1815 är det också till sin mor och till kardinal Fesch som han anförtror honom.

Madame Lætitia sysselsatte sig sedan med honom och hon tycktes vara sinnad att göra ännu mycket mera; men Léon var icke just af det slags karakterer som hafva något förledande hos sig.

År 1832, vid tjugufem års ålder, synes han redan vara ruinerad på spel och vänder sig till kardinal Fesch, som han lofvar att icke längre fortsätta med att spela bort 45,000 francs på en enda natt. — Spelareder! —

Ett år senare finner man honom på en gång sysslande än med vågade affärsspekulationer, än med politik, än med fånig mystik, och än utmanande en hel mängd personer på duell, ty han är tapper och icke så litet sabelskramlare. 1834 blir han utsedd till bataljonschef vid nationalgardet i St. Denis, i det han åberopar sig på »den store man som han har att tacka för lifvet». Till följd af en tjänstevägran blir han suspenderad, men sedan åter insatt och publicerar nu apologetiska broschyrer, hvilka äro särdeles svåra att förstå. Han sluter sig 1840 till den officiella kortegen vid återförandet af Napoleons aska, och nu komplett ruinerad, börjar han en hel följd af processer emot sin mor.

Eléonore har nämligen verkligen lyckats bibehålla sina rikedomar. Kejsaren hade aldrig återsett henne, han hade nekat att taga emot henne när hon 1807 inställde sig i Fontainebleau, men han hade betalat sin skuld genom att skänka henne ett hotell, rue de la Victoire 29, och den 4 februari 1808 en hemgift af 22,000 livres i oförytterlig lifstidsränta. Hon gifte sig denna dag med infanterilöjtnanten Pierre Philippe Augier, son till Augier de La Sausaye, som, efter att hafva varit deputerad i konstituerande församlingen och underprefekt i Rochefort, sedan år XII var deputerad i lagstiftande kåren för departementet Charente. Löjtnant Augier förde sin hustru med sig till Spanien och dog sedan efter fälttågets slut som krigsfånge i Ryssland. Den lätt tröstade änkan gifte sig därpå i Seckenheim, de 25 maj 1814, med Karl August Emil, grefve af Luxburg, major i bajerska armén. Återkommen till Paris med denna sin nya man, fann hon sig snart hotad af Revels, sin första mans utpressningsförsök; denne begagnade sig nämligen af »tyrannens» störtande för att framställa sig som offer och för att försöka draga fördel af positionen.

Grefvinnan af Luxburg satte sig till motvärn, och för att hämnas och förtjäna några sous, offentliggjorde Revel en massa smädeskrifter med titlar enkom uppfunna för att väcka skandal; men han förlorade och det i alla instanserna, de processer som han väckte emot sin förra hustru.

Léon var något lyckligare i sina rättegångar mot sin mor; om han också blef slagen i fråga om en begäran rörande uppvisande af räkenskaper och en anklagelse för bedrägeri, så blef han likväl erkänd för naturlig son och fick den 2 juli 1846, i brist på en årlig pension, ett understöd af 4,000 francs. Han tycktes hafva skaffat sig åtskilliga penningar 1848, ty han funderar på att uppställa sig som kandidat till presidentvärdigheten i republiken, på detta sätt konkurrerande med prins Louis Napoleon, hvilken han åtta år förut, i mars 1840, utmanat på

duell. Detta är en till den grad egendomlig historia att endast en viss oordning i hjärnan kan förklara Léons uppförande. 1849 ställer han sig som kandidat vid valen till deputeradekammaren och utsänder ett manifest: »*Medborgaren Léon, exgrefve Léon, son till kejsar Napoleon, direktör för Fredsföreningen, till franska folket*».

Kejsardömet återupprättas, och Léon erhåller af Napoleon III, som han velat döda, en pension af 6,000 francs, och utbetalningen af Napoleon I:s testamentsgåfva med ett kapital af 225,319 francs. Men därmed är han på långt när icke nöjd. År 1853 fordrar han en summa af 572,670 francs, enligt man vet icke hvilka dekret af april, maj och juni 1815; 1857 åtalar han ministéren för allmänna arbetena för att utfå fem hundra tusen francs, som han påstår att man är honom skyldig för studier och förarbeten angående Nordjärnbanans riktning.

Det förgår icke ett år utan nya högar af förslag, reklamationer och petitioner. Fyra, fem, sex gånger betalar den kejserliga civillistan hans skulder. Hans hjärna är i en ständig villervalla angående järnvägar, genombrytningar af boulevarder, processer och affärer.

Hans broschyr: »*Freden, lösning af den italienska frågan*», är karakteristiskt: han proklamerar däruti att Coessin är tidens profet. »Han ensam har förklarat alla den nuvarande tidens och framtidens svårigheter.» Att Coessin är författare till »*Nio böcker*» (1809), grundläggare till »*Gråa huset*» (1810), till »*Nya gråa huset*» och till »*De spirituella familjerna*», allt sådant som ingen förut visste. Det är mycket antagligt att den »*fredsförening*» hvars direktör Léon säger sig vara 1849, var en afkomma utaf »*de spirituella familjerna*», som han 1859 antagligen var den siste att påminna sig.

Léon afled i Pontoise den 15 april 1881, antagligen helt och hållet otillräknelig.

Man har diktat en mängd romaner på hypotesen om en naturlig son till Napoleon. Men hvilken roman uppgår väl emot

denna historia, af hvilken man ännu icke känner mera än några småbitar, uppletade här och där utur juridiska memoirer, civil-rättegångsregister samt valcirkulär och affischer, och hvilken, om det vore tillåtet att följa den och att omtala den i sin helhet, helt visst skulle hafva ännu många andra öfverraskningar att bjuda på?

XIV.

HORTENSE.

Början af året 1807 är afgörande för Napoleons lif. I januari blir han underrättad om Léons födelse, i maj når honom nyheten om Napoleon Charles' död. Léons födelse innebär för honom vissheten om att han kan hoppas få direkta afkomlingar; Napoleon Charles' död, han som var äldsta sonen till Louis Napoleon och Hortense, det är slutet på alla de drömmar om arfsföljd, hvaruti han invaggat sig och hvilka endast omständigheter, som voro oberoende af hans vilja, hittills hindrat honom att förverkliga genom en högtidlig adoptionsakt. Detta barn var hans hjärtas barn; det var sonen till den unga flicka som han uppfostrat, hvars far och beskyddare han varit och som redan från början tagit ett sådant välde äfver hans känslor, att han för hennes tårars skull beviljat den förlåtelse som han nekade Josephine trots sin kärlek till henne. Och det är på samma gång sonen till hans mest älskade bror, denna lilla bror som han nästan anser för sin fosterson, som han födt, klädt, logerat och skaffat undervisning på sin löjtnantslön, som han gjort till sin adjutant, som varit vittne till hans första stora bragder och som han efter hand upphöjde ända till en tron. I detta barn återfinner han Bonaparternas högst karakteristiska typ, på intet sätt störd genom Louis' läppar och näsa och lika litet bortblandad utaf Hortenses längd och

HORTENSE.

Efter ett porträtt af Regnault.

kreolska utseende, endast något förmildrad och poetiserad genom en morgonrodnad af blonda hår. Åt detta barn, det första manliga som frambragts af hans ras, har Napoleon gifvit sin faders namn. Han har gifvit honom namnen Napoleon Charles, han har så väl vant sig att älska honom, han har så lifligt visat honom sin ömhet, att man först vågat antyda, sedan säga rent ut, att han var hans far, att hans styfdotter, Hortense, innan han förmälde henne med sin bror, hade varit hans älskarinna. Ligger det någon sanning i detta?

Hortenses äktenskapskontrakt är dateradt den 13 Nivôse år X (3 januari 1802), hennes bröllop firades den 14 (4 januari), hennes son föddes den 18 Vendémiaire år XI (10 oktober 1802). Hon var således icke hafvande vid sitt giftermål och *saken* var således icke *brådskande*, som Lucien Bonaparte skrifvit, efter som 280 dagar förflöto emellan bröllopet och nedkomsten. Den vanliga grossessen varar som man vet 270 dagar, och konceptionen skulle då hafva ägt rum den 24 Nivôse (14 januari). Men den 18 Nivôse (8 januari) reste förste konsuln till Lyon och han återkom icke till Paris förrän den 12 Pluviôse (1 februari). Detta äro de materiella bevisen, och det finns äfven andra.

Louis Bonaparte var den misstänksammaste och svartsjukaste make som någonsin funnits och hade ända från första dagen af sitt äktenskap till den grad tyranniserat sin hustru att han aldrig tillät henne att stanna öfver natten i St. Cloud, att han oupphörligt spionerade på henne, och han försummade nog inte att göra sina beräkningar. Sjuk utaf en ungdomsåkomma, inympad på ett till ytterlighet rheumatiskt temperament, hade han först försökt att bota sig därför genom varma bad af innanmäten, som förpestade luften i det gamla orangeriet vid slutet af Feuillantsterrassen. För att nu draga ut de förskämda vätskorna ur kroppen, låg han i skjorta och lakan från en skabbpatient på ett hospital och han tvang sin hustru att tillbringa nätterna i en liten säng i

samma alkov där han sof. Hvarje kammarjungfru som syntes tillgifven Hortense, afskedades utan barmhärtighet; hans svärmor var vid alla tillfällen föremål för de mest elaka anklagelser, och likväl har aldrig kung Louis hyst minsta tvifvel om sitt faderskap. Han har tvärtom i sina »*Historiska dokument om Holland*» varit angelägen att intyga det han mycket säkert är far till sina tre barn och att hans hustru och han, enligt hvad han själf säger: »älskat hvarandra med lika stor ömhet». När Napoleon föreslog honom att adoptera Napoleon Charles, är det ju möjligt att Louis kunnat häntyda på de gångse ryktena; men detta var icke för att han satte den minsta tro till dem, utan för att han däruti sökte en förevändning för att icke behöfva ingå på broderns förslag. Om han afhandlade detta ämne med Napoleon, vare sig också med en antydan, var då icke detta det säkraste beviset på att han inte hyste någon ovisshet, att hans öfvertygelse om sitt faderskap var orubblig? Så länge sonen lefde älskade Louis honom så mycket som han var i stånd att älska, melankolisk och besynnerlig som han var, och när gossen dog, sörjde han honom. Endast då och för mycket kort tid försonade han sig med sin hustru, med hvilken han lefde så illa att kejsaren ansåg det nödvändigt att göra honom förebråelser; han skref ömma och artiga bref till sin svärmor, som han annars i allmänhet afskydde; han följde sin sjuka hustru till Cauterets, och det var i Cauterets och under omständigheter hvilkas alla detaljer man känner, som Hortense blef hafvande med sin tredje son, Charles Louis Napoleon, som sedermera blef kejsar Napoleon III.

Louis har således icke ett ögonblick trott att Hortense varit Napoleons älskarinna, och han har icke allenast burit vittne därom, utan hela hans uppförande från 1800 till 1809 är en fortgående bekräftelse på hans öfvertygelse. Hortense själf var ända till 1809 fullkomligt okunnig om att dessa rykten hade varit gängse.

Hennes mors giftermål med general Bonaparte hade på det smärtsammaste berört hennes unga sinne. Redan innan det var

afgjordt, vistades hon i Saint Germain-en-Laye hos sin farfar, markis de Beauharnais, och sin tant, madame Renaudin, helt nyligen gift med markisen. I samma stad sattes hon sedan i pension hos madame Campan. Hon lämnade icke denna för att inträda i Tuilerierna, förrän emot den tiden då förste konsuln reste till slaget vid Maréngo. Det var således efter Bonapartes återkomst från Italien som hon kallades att betrakta honom som en far och att ständigt vara i hans närhet. Napoleon intogs då af en mycket varm och innerlig faderskänsla för henne; men hon hade mycket svårt att vänja sig vid honom. Hon kände för honom ett slags vördnadsfull skygghet, hon kunde aldrig tala vid honom utan att darra, hon vågade aldrig bedja honom om något — hade hon någonting att begära af honom, så begagnade hon sig af mellanhänder. »Den lilla tokan» — sade Bonaparte, — »hvarför talar hon inte med mig? Är då barnungen rädd för mig?» Han motsatte sig icke, när Josephine ställde till giftermålet emellan sin dotter och Louis Bonaparte, emedan han hoppades att detta giftermål skulle åstadkomma en vänskapligare förbindelse mellan hans egen familj och hans hustrus, emedan han däruti såg politiska fördelar, och i synnerhet leddes han af en känsla af grannlagenhet emot Josephine och hennes barn i första giftet. Men hvarje gång som han sedan ansåg sig hafva skäl att klandra Louis, att göra honom föreställningar rörande hans uppförande mot Hortense, så försummade han det icke, och han gjorde det med en beundransvärd takt, finkänslighet och tålamod. Han tyckte mycket synd om sin stjufdotter och svägerska, han hyste för henne en uppriktig tillgifvenhet och sökte spara henne alla obehag. »Hortense» — upprepade han ofta — »tvingar mig att tro på kvinnodygd».

Han är icke okunnig om att skvallret sysselsätter sig med deras inbördes förhållanden och att detta skvaller, sedan det passerat gränsen, återkommer förstoradt och ytterligare kommenteradt genom de engelska tidningarna. För att med ett slag för-

inta det, hittar förste konsuln då på en tillställning, som visserligen gör mindre heder åt hans uppfinningsförmåga än åt hans finkänslighet: han utger befallning om anställandet af en bal på Malmaison. Hortense är med på den, fastän hon är i sjunde månaden af sin grossess. Bonaparte kommer fram till henne och ber henne att dansa. Hon nekar, säger att hon är trött; hon vet hur mycket det i allmänhet misshagar hennes styffar att se fruntimmer i detta tillstånd dansa, i synnerhet i denna tids dräkter, med klädningar så snäfva att formerna omöjligen kunna döljas. Han envisas, begär endast en enda kontradans och skämtar med henne så älskvärd och gladt, att hon slutligen ger vika. Dagen därpå i en tidning läser man tämligen fria verser om denna kontradans. Hortense blir ursinnig och beklagar sig. Hon får icke något svar. Hela balen har endast blifvit tillställd för att de där verserna skulle offentliggöras, emedan de bevisa att madame Louis Bonaparte är i hög grossess, och det är för att gifva ännu mera eklat åt saken som Monitören, hvilken hittills aldrig sagt ett ord om förste konsulns familj, i sitt nummer af den 21 Vendémiaire meddelar följande nyhet: »Madame Louis Bonaparte nedkom med en gosse den 18 Vendémiaire, klockan nio på kvällen».

Napoleon har således gjort allt för att kväfva förtalet; men det tros allt mera och som hvarken han själf, Louis eller Hortense kunna skadas däraf, huru nedrigt det än är, vänjer han sig vid att betrakta det ur politisk synpunkt och ser hvilken nytta han kan draga härutaf. Han älskar detta barn, till hvars far man vill göra honom; han älskar det verkligen som sitt eget barn, han leker med det, han har riktigt faderliga små svagheter för det. Han är förtjust när gossen klappar i händerna då han ser grenadiererna passera genom Tuileriträdgården, han skickar efter honom medan han frukosterar, låter sätta honom upp på det dukade bordet och har roligt åt att se honom fingra på alla rätter och slå omkull allt som kommer inom hans räckvidd.

Han för honom med sig och låter honom ge gazellerna tobak, sätter upp honom gränsle på en utaf dem och skrattar åt att barnet kallar honom »onkel Bibiche». Man för gossen till honom när han klär sig, och sedan han omfamnat honom, nupit honom i öronen och gjort grimaser åt honom, ställer han sig på alla fyra nere på mattan, för att bättre kunna leka med den lille. Nåväl, om han genom adoption gör detta barn till sin arfvinge, så skall hela världen tro att han verkligen är dess far — men hvad bryr han sig om det?

Man skall i barnet se hans blod, hans ras, hans snille. Arfsrätten skall således icke vara en konstgjord sådan, i motsägelse till alla folks grundlagar; den skall blifva grundad på bördsrätten, den enda grund som det folkliga medvetandet erkänner som den gällande. Detta är icke förenligt med goda seder, det må så vara; men Napoleon har i det fallet inga fördomar. Han anser att hans undantagsöde ställt honom till den grad öfver moralens vanliga lagar, att de icke gälla för honom och att det stora intresse som nationen fäster vid en stadigvarande regering, skall helt enkelt komma henne att se bort ifrån det omoraliska förhållande som hon skulle kunna misstänka. Dessutom skall det aldrig blifva annat än en misstanke, en allmänt utbredd mening, utan någon sannolikhet; och hvad honom själf beträffar, vet han ju att den icke har någon grund.

Anklagar man här kejsaren på lösa gissningar för att hysa sådana tankar och afsikter? Visst icke. Två år senare, i ett samtal som han hade med Hortense och som hon återgifvit i sina outgifna memoirer, talade han länge med henne om följderna af hennes sons död, »denna son som» — sade han — »man äfven ansåg vara min. Ni vet» — tillade han — »hur vanvettig en sådan föreställning är, och ändå skulle ni fåfängt sökt öfvertyga hela Europa om att det icke var mitt barn.» Han teg ett ögonblick då han såg huru förvånad och öfverraskad Hortense blef, och fortsatte sedan: »Hvad er beträffar, var den all-

männa meningen icke så elak: ni är allmänt aktad, men ändå har man trott det!» Och efter en paus återtog han: »Det var kanske lyckligt att man så trodde, och jag har också alltid betraktat hans död som en stor olycka.»

»Jag var så öfverraskad» — skrifver Hortense — »att jag icke kunde få ett ord öfver mina läppar, där jag stod invid kaminen. Jag hörde icke mera hvad han sade. Denna reflexion: '*det var kanske lyckligt att man så trodde*' — tycktes mig rycka bort en slöja från mina ögon, den förvirrade helt och hållet mina tankar, men i synnerhet gaf den ett smärtsamt slag åt mitt hjärta, som träffades hårdast af allt! Huru! När han bemöter mig som sin dotter, när det var mig så ljuft och så naturligt att i honom återfinna den far jag förlorat, så voro alla dessa omsorger, alla dessa gifna företräden endast förestafvade af politik, icke af ömhet!»

Hortense går för långt. Det låg lika mycken ömhet som politik däruti; men den harm hon känner, fullkomligt berättigad och äkta kvinnlig som den är, hindrar henne från att klart skärskåda den situation som Napoleon med sina rent maskulina åsikter tar i betraktande. Om han öfverhopat Hortense med uppmärksamhet, så har det icke varit för att gifva sannolikhet åt ryktet att Napoleon Charles var hans son, efter som han tvärtom gjort ansträngningar för att motsäga det. Men när ryktet trots dessa höll i sig, när öfvertygelsen om dess sanning var allmänt utbredd, så trodde han sig kunna draga fördel däraf för sina maktändamål och för befästandet af sin dynasti. Det är en inspiration från slagfältet som han där haft, ty en af de mest förvånansvärda egenskaperna hos hans snille var just att blixtsnabbt och direkt uppfatta en situation när den erbjöd sig och att genast utföra den rörelse som kräfdes därutaf.

Och det är därför som han, fastän han, enligt sina egna ord till Hortense, anser Napoleon Charles' död för en stor olycka, gent emot det oundvikliga icke visar något utbrott af sinnesrörelse.

Man tillägger honom följande yttrande: »Jag har icke tid att roa mig med att känna och sörja som andra människor!» Han kunde hafva tillagt att den stackars lille Napoleon Charles' död varit mycket kännbar för honom; han yttrar det i alla sina bref, tjugu gånger till Josephine, fem eller sex gånger till Hortense, till Joseph, till Jérôme, till Fouché och till Monge; »men det var hans öde!» Och om Napoleon skulle förevigat sina tårar från den dag ödet gått i fullbordan, så skulle han icke längre varit sann hvarken till sin natur, eller i den filosofiska åskådning som hänvisade hans ande till det ständiga skådespelet af dessa blodiga krig, i hvilka döden är hvarje timmes hemska följeslagare och i hvilka endast de lefvande räkna med gifna faktorer och uppgöra sinnrika planer.

Denna planen ramlade: Napoleon Charles utgjorde ett af de yttre band som fäst honom vid Josephine, och det bandet brast. Det återstår nu emellan Napoleon och Josephine ingenting annat än de trådar af förtrolig tillgifvenhet och ömhet som kunnat sammanknytas af ett tioårigt äktenskap, grumladt af långa skilsmässor, ofta återkommande misshälligheter och underliga missförstånd. Skulle dessa föreningslänkar kunna motstå en slitning, liknande den som de måste uthärda 1805, under förbindelsen med madame * * *?

XV.

GREFVINNAN WALEWSKA.

Den 1 januari 1807, när kejsaren från Pulstuck begaf sig till Varsjava, stannade han ett ögonblick för att byta om hästar vid portarna till den lilla staden Bronie. En folkmassa väntade där på Polens frigörare, en entusiastisk och hurrande folkmassa, som störtar fram när den kejserliga vagnen blir synlig. Vagnen stannar, en general, Duroc, stiger ut ur den och tränger igenom folkmängden fram emot posthuset. När han banar sig väg, hör han förtviflade rop, han ser uppsträckta små händer som anropa honom, och en röst ber honom på franska: »Ack, min herre, hjälp oss härifrån, och laga så att jag kan få se honom ett enda ögonblick!»

Duroc stannar, han ser två damer af värld, som råkat in i denna kompakta massa af bönder och arbetare. Den ena, hon som talat honom till, ser ut som ett barn: hon är mycket blond, med stora, blå ögon, mycket naiva och mycket ömma, och hvilka i detta ögonblick glänsa som af en helig inspiration. Hennes fina ansiktshy, som har té-rosens matta rodnad, har nu af djärfheten fått en lifligare färg. Tämligen liten till växten, men med en särdeles behaglig figur, så smidig och mjuk att hon synes vara behaget själf, är hon mycket enkelt klädd och bär på det lilla hufvudet en mörk hatt med en stor svart slöja.

Duroc har sett allt detta med en enda blick; han gör plats för de två fruntimren, och i det han räcker sin hand åt den blonda, för han henne fram till vagnsdörren. »Sire,» säger han till Napoleon, »se här den som trotsat alla folkträngselns faror för er skull!»

Kejsaren tar af sig hatten och börjar ett samtal med damen, i det han lutar sig fram emot henne; men hon låter honom icke afsluta sin fras, utan inspirerad, förvirrad och yr i hufvudet af de känslor som genomströmma henne, utropar hon, enligt hvad hon själf berättar, i ett slags hänförelse: »Var välkommen, tusen gånger välkommen på den polska jorden! Ingenting af hvad vi kunna göra, skall på ett tillräckligt talande sätt kunna uttrycka de känslor som vi hysa för eder personlighet, eller den glädje vi känna öfver att se er sätta er fot på det fäderneslands jord, som af er väntar sin befrielse!»

Medan hon med darrande stämma framkastar dessa ord, betraktade Napoleon henne uppmärksamt. Han tar en bukett som han har i vagnen och lämnar henne den: »Göm den,» säger han till henne, »som en borgen för mina goda afsikter! Vi återse hvarandra i Varsjava, hoppas jag, och skall då bedja om ett tack från edra vackra läppar!»

Duroc har återtagit sin plats bredvid kejsaren, vagnen aflägsnar sig hastigt, och ännu på afstånd ser man hur Napoleon med sin hatt vinkar sitt afsked ut genom vagnsdörren.

Denna unga kvinna hette Marie Walewska. Hon var född Laczinska och härstammade från en gammal, men mycket fattig familj, som därjämte hade det ganska stora antalet af sex barn. Fadern dog när hans dotter Marie ännu var minderårig och hans änka hade, helt och hållet upptagen af omsorgerna för det lilla gods af hvilket de hade sin knappa bärgning, satt sina döttrar i pension. De hade där lärt litet franska och tyska, litet musik och dans. Vid femton och ett halft års ålder hade Marie återkommit till modershemmet, med ganska medelmåttiga kunskaper,

men kysk och oskyldig och hysande i sitt hjärta endast tvenne känslor, för hvilka allt annat måste vika: religionen och fäderneslandet. Den kärlek hon hyste för sin skapare kunde endast uppvägas af den kärlek hon ägnade sitt fäderneslаnd. Dessa voro de enda krafter som styrde hennes lif. Till karakteren var hon mild och tillbakadragen, och hon kunde endast blifva stridig mot den, om man sade henne att hon skulle gifta sig med en ryss eller en preussare, en fiende till hennes folk, antingen protestantisk eller schismatisk.

Knappast hade hon återvändt till sin mor, förrän, till följd af egendomliga omständigheter, två lysande giftermålsförslag samtidigt erbjödos henne, och hennes mor påyrkar att hon måste välja antingen den ena eller den andra af de oväntade friarna. Den ena är en ståtlig ung man, som har alla egenskaper för att kunna behaga, och som också behagar henne vid första anblicken. Han är mycket rik, ser särdeles bra ut, men han är ryss och son till en af de generaler som mest hårdhändt utaf alla förtryckt det arma Polen. Aldrig skulle hon samtycka till att blifva hans hustru.

Hon måste således besluta sig för att taga den andra, den gamle Anastasius Colonna-Walewicj-Walewski. Han är sjuttio år, han är änkling för andra gången, och hans yngsta barnbarn är nio år äldre än Marie! Men hvad gör det? Han är mycket rik, i den provins som Laczinkas bebo, är han den förnämsta herremannen; han rår om all jorden, han äger slottet, han skipar lagen, han ensam tar emot de fattiga grannarna och bjuder dem på middag. Han har varit kammarherre hos den aflidne konungen; vid de stora festerna bär han på sin frack Hvita örnens blåa band. Han är hufvudmannen för en af Polens mest lysande ättar, ett hus som autentiskt är i släktskap med huset Colonna i Rom, som bär samma vapen som detta och som till följd däraf i anciennitet öfverglänser alla konungarikets och republikens adliga familjer. Huru skulle väl madame Laczinska kunna emotstå

begäret efter en så lysande måg? Marie försöker icke ens att göra något öppet motstånd, ty vid den första invändning hon vågar göra, får hon ett *slående* svar, men hon insjuknar i en hjärnfeber som i fyra månader håller henne sväfvande mellan lif och död. Ännu knappt konvalescent föres hon till altaret.

Tre år förflyta, under hvilka den olyckliga unga kvinnan lefver i det ensliga slottet Walewicj, sökande uteslutande sin tröst i en välgörenhet som stegras från dag till dag. Slutligen blir hon hafvande och får en son. Allt ljusnar nu för henne; det är hennes son som skall börja på nytt hennes förfelade lif; han skall eröfra den lycka som hon icke kunnat ernå. Men skall väl detta barn tvingas, liksom hon, att lefva i ett eröfradt land, som icke längre är ett fädernesland? Skall han, liksom hon, lida af ett nedrigt slafveri och liksom sin far af segraren tigga sina titlar och sina rikedomar? Nej, hon vill att hennes son skall blifva en fri man, en Polens son, och därför vill hon att Polen skall resa sig och tillkämpa sig sin frihet.

Den man som redan slagit Österrike, som vid Austerlitz mätt sig med Ryssland, är nu färdig att stöta samman med Preussen och dess allierade. Napoleon är den af försynen utsedde motståndaren till de makter som varit med om delningen; han är således Polens vän, dess efterlängtade befriare. Han sätter sig i marsch, han minnesmärker hvart och ett af sina uppehåll med namnet på en seger, han skingrar den preussiska armén som en handfull dunster, han gör sitt intåg i Berlin, och han närmar sig nu det gamla konungarikets gränser.

En feber af entusiasm bemäktigar sig då alla, och i synnerhet henne, en feber af hänförelse och väntan. Walewicj är långt aflägsnadt från nyheternas stråkväg; skall hon få höra sådana annat än i Varsjava? Hennes man som också är patriot — och hvem är icke detta nu? — föreslår henne att fara dit. De anlända och de installera sig. Deras hus ställes på en passande fot, ty man måste upprätthålla sin rang, och det var ju nödvändigt att

den unga kvinnan gjorde sitt inträde i stora världen. Hon som känner hvad som fattas henne, som fruktar att begå språkfel i sin franska, som är mycket blyg, som hvarken finner sig hafva något stöd af sin familj eller relationer, är mycket rädd för att visa sig, och i synnerhet att besöka slottet Blacha, Joseph Poniatowskys palats, han som är den fina societetens centralpunkt. Hon beslutar sig, på sin mans uttryckliga befallning, för de nödvändigaste visiterna, men därvid stannar hon. Hon förblir således nästan okänd, och trots hennes skönhet, är det ingen som sysselsätter sig med henne.

Man tillkännager kejsarens snara ankomst, och hvar och en sätter sig i rörelse för att emottaga honom, för att i Varsjava fira honom ännu mera än i Posen. Allt är huller om buller; Napoleon måste göras belåten med mottagandet, däraf beror Polens öde. Den unga kvinnan vill vara den första att hälsa honom, och utan att betänka sig, utan att förstå den egentliga innebörden af det steg hon ämnar taga, ber hon en af sina kusiner följa sig, stiger hastigt upp i vagnen och skyndar trots alla hinder fram till Bronie.

Sedan hon sett den kejserliga vagnen aflägsna sig, står hon länge kvar på samma plats, stirrande bort i fjärran, som en drömmande. Hon återkommer icke till medvetande om hvar hon är, förrän hennes följeslagerska fattat tag i henne och talar henne till. Hon lindar då mycket omsorgsfullt in i en battistnäsduk den bukett som kejsaren gifvit henne, stiger åter upp i vagnen och kommer icke hem till sig förrän sent på natten.

Hennes fasta beslut är att iakttaga en absolut tystnad om hela denna resa, att icke låta presentera sig för kejsaren, och att icke visa sig vid någon af de stundande festerna; men hennes följeslagerska är, fastän man ålagt henne obrottslig tystnad, allt för stolt öfver äfventyret för att kunna förtiga det. En morgon låter prins Joseph Poniatowsky efterhöra vid hvilken timme hon tar emot visiter. Han kommer på eftermiddagen, och med ett förtroligt

leende som skall betyda att de förstå hvarandra, bjuder han henne till en bal som han ämnar gifva. När hon rodnande försvarar sig mot samförståndet, förklarar han för henne, att vid en af de för kejsaren arrangerade middagarna, har Napoleon synts fästa uppmärksamhet vid en prinsessa Lubomirska; man har då skyndat sig att vilja presentera henne, men Duroc meddelade dem den underrättelsen att om kejsaren fäst någon uppmärksamhet vid prinsessan, så var det därför att hon återförde i hans minne en förtjusande okänd dam, som han sett vid posthuset i Bronie. Hvem var väl denna okända? Duroc hade omtalat alla detaljerna af äfventyret; han hade på det noggrannaste beskrifvit både utseendet och karakteren af klädseln; men Poniatowsky kan ändå ej gissa sig till personen, och han är alldeles förtviflad, då ett skvaller fört honom på spåren, och han skyndat att infinna sig.

Kejsaren har fäst uppmärksamhet vid henne: hon måste komma på balen! Hon vägrar, han envisas: »Hvem vet,» säger han, »kanske begagnar himlen sig af er för att återupprätta vårt fädernesland!» — Hon ger icke vika, och han aflägsnar sig harmsen; men knappast har han gått förrän man anmäler den ena efter den andra af det polska rikets förnämsta representanter, »statsmän, hvilkas betydelse beror på det stora anseende, den allmänna aktning och vördnad som ägnas dem för deras upplysta tjänster mot fäderneslandet». Hvar och en af dem vet hvad det är fråga om och strör omkring sig samma artigheter och samma hänsyftningar. Men det är icke nog, till slut kommer också mannen. Han är den enda som icke har reda på resan till Bronie; han ser i all denna ifver ingenting annat än ett uttryck af sina landsmäns vördnad för hans höga rang, deras allmänna bifall till det val han gjort af denna unga kvinna som han upphöjt till sig genom att göra henne till sin tredje hustru, och han är envisare än alla de andra, i det han behandlar hennes tillbakadragenhet som löjlig blygsamhet och ovana vid att visa sig. Det är inte nog med att han ber, han befaller. Hon ger således vika och hon skall komma

på balen. Hon fäster därvid endast ett villkor: det är, att då alla andra damer redan äro presenterade, vill hon icke blifva föremål för en särskild presentation, som endast skulle öka hennes förlägenhet.

Den stora dagen var inne, hennes man påskyndade hennes toalett; han var rädd för att komma för sent, efter kejsarens affärd. Han gör sina inkast och anmärkningar, han skulle önskat en öfverdådigt rik och lysande toalett, medan hon åter valt en alldeles enfärgad robe af hvitt siden med en tunik af gaze och icke bär på sitt hår något annat än ett helt enkelt diadem af blommor och blad. Hon inträder och går igenom salongerna midt under ett sorl af beundran. Man ger henne plats emellan två damer som hon icke känner, och efter en liten stund kommer Joseph Poniatowsky hastigt dit och tar plats bakom henne »*Man* har väntat er med otålighet,» — säger han, — »och *Man* har med glädje sett er anlända. *Man* har låtit upprepa ert namn för sig, för att kunna inrista det i sitt hjärta. *Man* har noga betraktat er man; *Man* har ryckt på sina axlar, sägande: Stackars offer! Och *Man* har gifvit mig befallning att bjuda upp er till dansen.»

»Jag dansar inte!» — svarar hon, »jag har ingen lust att dansa.»

Prinsen svarar, att det är en befallning, att kejsaren observerar dem, att om hon inte dansar, så är det han som blir komprometterad, och att balens framgång beror uteslutande af henne. Hon nekar ännu mera bestämdt. Poniatowsky har inte mer än en sak att göra; söka upp Duroc, som mottager hans underrättelse om hennes vägran och bär fram den till kejsaren.

Flera af de lysande officerarna vid generalstaben närma sig och svärma omkring den vackra obekanta. Det som icke längre är någon hemlighet för polackarna, är det ännu för fransmännen. Napoleon begagnar sig då af kraftmedel för att skingra sina omedvetna rivaler. Det är Louis de Périgord som först tycks vara

den mest ifriga; kejsaren gör ett tecken åt Berthier och befaller honom att på stället expediera denne unge adjutant till sjette armékåren vid stranden af Passarge. Sedan är det Bertrand, — nytt tecken: Bertrand måste ögonblickligt resa till prins Jérômes högkvarter framför Breslau.

Emellertid blefvo danserna inställda; kejsaren skyndade fram igenom salongerna, ströende omkring sig fraser, som han ville göra älskvärda, men hvilka, till följd af den sinnesrörelse, i hvilken han befann sig, råkade blifva högst egendomligt malplacerade.

En ung flicka frågar han huru många barn hon har, en gammal ogift dam om hennes man är mycket svartsjuk, en ovanligt fet dam frågar han om hon tycker mycket om att dansa. Han talar liksom utan att tänka, utan att höra på de namn man uppger för honom, utan att dessa namn påminna honom om allt det man förut sagt honom om dem, med ögonen och tankarna fästa på en enda kvinna, som ensam i detta ögonblick finnes till för honom.

Slutligen kommer han fram till henne; hennes grannar knuffa på henne med armbågarna för att hon skall resa sig upp, och slutligen stiger hon upp och står väntande, med nedslagna ögon och påfallande blek. »Min fru! Hvitt på hvitt klär inte!» — säger han helt högt och tillägger nästan hviskande: »Detta är icke det mottagande som jag hade rätt att vänta mig, efter...» Hon svarar icke ett ord..

Han observerar henne ett ögonblick och går vidare.

Några minuter därefter lämnar han balen. Genast vidgar sig kretsen; man skyndar sig att omtala hvad Napoleon sagt åt den ena eller den andra; men i synnerhet frågar man: »Hvad har han sagt åt *henne?* Hvad var det han sade helt högt, och i synnerhet det som sades mycket sakta, och af hvilket de som sutto närmast endast hörde det sista ordet?» Hon smyger sig undan, men i vagnen fortsätter mannen frågorna, och då han

icke får något svar, underrättar han henne om, att han mottagit bjudning till en middag, vid hvilken kejsaren skall infinna sig. Han rekommenderar åt henne en mera lysande toalett och han lämnar henne helt tvärt vid dörren till hennes rum, just i det ögonblick då hon är färdig att erkänna alltsammans för honom: hennes oförsiktighet vid Bronie samt alla de förespeglingar, för hvilka hon är föremål och all den oro som hon känner.

Knappt har hon kommit in till sig, förrän hennes kammarjungfru lämnar henne denna biljett, som hon knappast kan läsa:

»*Jag har icke sett någon annan än er, icke beundrat någon annan än er, det är endast er jag längtar efter. Ett mycket snabbt svar för att lugna eder otåligt väntande*

N.»

Hon skrynklar harmfullt och med afsky ihop detta papper, hvars uttryck såra henne; men nere på gatan väntar någon, och det är prins Joseph Poniatowsky. »Det är inte något svar,» säger hon och skickar ner sin kammarjungfru för att säga honom det; men prinsen anser sig icke slagen, han följer efter budbärerskan och tränger fram ända till hennes rum. Hon hinner nätt och jämt stänga sin dörr med dubbla lås. Hon förklarar genom den stängda dörren, att hennes beslut är orubbligt; hon kommer lika litet att svara, som hon förut låtit beveka sig att dansa. Prinsen ber, bönfaller, hotar och med fara för att ställa till skandal, uppehåller han sig en halftimme framför den stängda dörren. Slutligen går han sin väg ursinnig.

Morgonen därpå har hon knappast hunnit vakna, förrän kammarjungfrun lämnar henne en ny biljett. Hon öppnar den icke, lägger ihop den tillsammans med den första och befaller att den skall återställas till aflämnaren. Hvad kan hon göra? Hon är aderton år, hon är ensam, utan rådgifvare, utan bistånd; hon försvarar sig så godt hon kan, men hvad förmår hon väl?

Från tidigt på förmiddagen fylles hennes salong af besökande, det är som en myrstack. Alla landets förnämsta personligheter, regeringens medlemmar, stormarskalken Duroc. Hon nekar att synas därute, föreger hufvudvärk och stänger envist in sig i sitt rum, där hon sträcker ut sig på sin chäslong; men hennes man blir ursinnig, och för att bevisa att han inte är svartsjuk, som det påstås, inför han med våld prins Joseph och de öfriga polackarna till henne. Inför dem fordrar han, att hon skall låta presentera sig och att hon skall infinna sig på den middag, till hvilken hon är inbjuden. Polackarna instämma i korus. En af dem, den äldste, den mest vördade och bäst åtlydde af regeringens chefer, betraktar henne stadigt och säger till henne i allvarlig ton: »Allting måste underordna sig, min fru, när det gäller så höga, så viktiga omständigheter för hela vårt folk. Vi hoppas således, att ert illamående skall vara öfver tills tiden för den föreslagna middagen är inne, och ni kan icke vara borta därifrån utan att synas en ovärdig dotter af vårt olyckliga Polen!»

Hon måste således besluta sig för att stiga upp och att på sin mans befallning begifva sig till madame de Vauban, prins Josephs älskarinna, för att rådföra sig med henne om den toalett hon skall bära och om etiketten vid ett hof. Detta är höjden af förslagenhet, ty att öfverlämna henne åt madame Vauban det är att lämna henne helt och hållet utan försvar åt den som kan leda hvilken intrig som helst. Madame de Vauban kan dessutom icke se något otillbörligt i allt detta, utan spelar sin roll helt naturligt. Född Pugot-Barbentane och från Versailles sedan emigrationen öfverflyttad till Varsjava, där hon lefde helt öppet tillsammans med en återfunnen för detta älskare, anser hon uppdraget att skaffa en mätress åt en monark, vare sig denne heter Ludvig XV eller Napoleon I, för det mest hedrande och viktiga som kan anförtros en hofdam. Och hvad beträffar betänkligheter, kyskhet, plikt och äktenskaplig trohet, så har hon aldrig kunnat tänka sig att en dam af värld kan jämföra sådana barnsliga

fördomar med vissa, reella fördelar och utmärkelser. Här är det ju visserligen icke dessa fördelar som kunna fresta; hon inser att man måste manövrera på annat sätt, att man aldrig skall kunna lyckas besegra denna dygd, om man inte tar sin tillflykt till medel, som annars icke äro vanliga för henne, och sedan hon öfverhopat den nykomna med vänskapsbetygelser och artigheter, anförtror hon henne åt en ung kvinna, som är anställd hos henne i egenskap af ett slags sällskapsdam. Denna unga kvinna, som är frånskild och utan förmögenhet, vacker, liflig, kvick och obetänksam, som i ålder står mycket närmare madame Walewska, har allt som fordras för att behaga henne, ända till den hänförelse, sann eller falsk, som den mest glödande fosterlandskärlek alstrar. »Allt, allt för denna heliga sak!» upprepar hon hvarje ögonblick. Hon innästlar sig i hennes förtroende, smyger sig in i detta unga hjärta, som hittills icke erfarit någon vänskap, som längtar efter att få utgjuta sig och öfverlämnar sig utan att veta det. Hon ställer sig på bästa fot med mannen, hon är ständigt tillsammans med hustrun, och när denna genom hennes samtal, hennes bedyranden, hennes patriotiska deklamationer, synes henne skakad och vacklande, läser hon upp för henne nedanstående skrifvelse, uppsatt och undertecknad af nationens mest aktade och framstående män, medlemmar till och med af den provisoriska regeringen:

»Madame! Små orsaker åstadkomma ofta stora verkningar. Kvinnorna hafva alltid och i alla tider utöfvat ett stort inflytande på världens politik. De äldsta liksom de närvarande tidernas historia intygar för oss denna sanning. Så länge passionerna styra männen, utgöra ni, mina damer, en makt som ingen kan emotstå.

Som man skulle ni hafva ägnat ert lif åt fäderneslandets heliga och rättvisa sak.

Som kvinna kan ni icke tjäna den med er arm och ert blod, er natur uppreser sig däremot. Men det finnes i stället andra uppoffringar som ni kan göra och som ni måste underkasta er, äfven om de synas er pinsamma.

Tror ni väl att Esther öfverlämnade sig åt Ahasverus utaf kärlek? Den förskräckelse hon ingaf honom, hvilken var så stark att hon var nära att falla i vanmakt inför hans blick, bevisar icke den att kärleken icke hade någon del i denna förbindelse? Hon uppoffrade sig för att befria sitt folk, och hon fick åtnjuta den hedern att rädda det.

Måtte vi kunna få säga detsamma till er ära och vår lycka!'

Är då icke ni också dotter, moder, syster och maka till nitälskande polska män, hvilka alla, tillsammans med oss, utgöra det nationella värn, hvars styrka icke kan ökas af annat än antalet och sammanhållningen mellan de män som bilda detsamma. Men kom ihåg, madame, hvad en berömd man, en helig och from präst, med ett ord, en Fénélon uttalat: »Männen, som i det allmänna utöfva all makt, kunna icke med alla sina ansträngningar åstadkomma något verkligt beståndande godt, om icke kvinnorna hjälpa dem att utföra det». Lyssna till denna stämma som förenas med vår egen, för att kunna glädjas åt tjugu millioner människors lycka!»

Det är således familjen, det är fäderneslandet, det är religionen som uppmana henne att gifva vika, det är både gamla och nya testamentet! Allting är satt i rörelse för att påskynda en stackars adertonårig, dygdig och renhjärtad, ung kvinnas fall — en ung kvinna som hvarken har en man, åt hvilken hon han anförtro sig, släktingar som vilja försvara henne, eller vänner som kunna rädda henne! Allt har sammansvurit sig emot henne, och till råga på allt läser man upp för henne Napoleons biljett, densamma som hon nekat att öppna, och som hon skickat honom tillbaka:

»*Har jag misshagat er, min fru? Jag trodde mig dock hafva rätt att hoppas motsatsen. Har jag bedragit mig? Er ifver har svalnat, medan min stegras. Ni beröfvar mig allt lugn! Ack, skänk en smula glädje och lycka åt ett stackars hjärta, som är redo att tillbedja er. Är det väl så svårt för er att skänka mig ett svar? Ni är skyldig mig två.*

N.»

I samma ögonblick som hon slutat läsa denna biljett, inträder hennes man. Helt stolt öfver de framgångar hans hustru vunnit,

och af hvilka han tillräknar sig själf den största förtjänsten, utan att förstå något, utan att misstänka hvad det är som man väntar af henne — ty han är hederlig karl — framhärdar han ännu i sin bestämda föresats att hon skall infinna sig på middagen. Det stackars barnet inser att steget är afgörande och hvad det förbinder henne till. Men hela världen vill det ju — alltså skall hon gå dit. Ända till kvällen är salongen fortfarande full af brådskande besökare som komma med stumma lyckönskningar, och för att hon inte skall ändra tankar under natten, så stannar madame de Vaubans förtrogna kvar hos henne ända till morgonen.

När hon steg upp i vagnen för att på detta sätt tvungen begifva sig till den för kejsaren arrangerade middagen, tröstade sig madame Walewska med den tanken, att då hon icke älskade Napoleon, så hade hon heller ingenting att frukta af honom. Vid hennes ankomst bidrog fjäsket hos en mängd inbjudna, som väntade på henne för att sedan tigga henne om hennes beskydd, till att öka hennes afsmak för den förutspådda segern, och hon stålsatte sig ännu mera i sitt beslut att förblifva alldeles likgiltig, när kejsaren gjorde sitt inträde. Han var nu bättre förberedd än på balkvällen och äfven bättre vid lynne för att i förbigående utdela artiga fraser; men när han, sedan han hastigt skyndat igenom den väntande skaran, kom fram till henne och man namngaf henne för honom, sade han helt vänligt: »Jag trodde att ni var sjuk, min fru; är ni nu alldeles återställd?» — Denna helt hvardagliga fras, som genom sin afsiktliga enkelhet förde alla misstankar på villospår, föreföll henne just därför särdeles grannlaga.

Vid bordet fann hon sig placerad vid sidan af stormarskalken, nästan midt emot kejsaren som, genast efter det man satt sig, med den korta ton, som var vanlig hos honom, började göra en af sina grannar frågor om Polens historia. Han tycktes lyssna mycket uppmärksamt på svaren, i det han upprepade hvarje ord och diskuterade ämnet genom nya frågor; men, vare sig han talade eller hörde på, tog han inte sina blickar från madame Walewska för

annat än att vända sig till Duroc, med hvilken han tycktes föra ett slags stumt samtal. Det såg ut som om de ord hvilka Duroc riktade till sin granne, dikterades af dessa blickar och af vissa mycket naturliga åtbörder, hvilka kejsaren upprepade nästan maskinmässigt, i det han underhöll ett det allvarligaste samtal om den europeiska politiken. Vid ett tillfälle förde han handen till högra sidan af sin frack. Duroc tvekar några ögonblick, betraktar mycket uppmärksamt sin härskare, och när han ändtligen förstår, uppger han ett »ah» af tillfredsställelse. Det är fråga om buketten, buketten från Bronie. »Hvad har det blifvit af den?» frågar han sin granne.

Hon skyndar sig att svara det hon för sin sons räkning samvetsgrant ämnar gömma de blommor som kejsaren gifvit henne. »Å, min fru,» afbryter Duroc halfhögt, »tillåt att man erbjuder er det som bättre anstår er!» Hon känner däruti en anspelning som förolämpar henne och svarar helt högt, rodnande af blygsel och harm: »Jag tycker inte om annat än blommor!» Duroc tiger ett ögonblick, förlägen och slutar sedan med att säga: »Nåväl, vi skola skörda lagrar på er fädernejord, för att erbjuda dem åt er!» — Denna gång har han varit mera förslagen, han ser det af hennes sinnesrörelse.

Och huru ökas icke denna, då hon vid återinträdet i salongerna och midt i villervallan efter uppstigandet från bordet, ser kejsaren närma sig henne, och när han, fästande på henne denna genomborrande blick hvars hemlighetsfulla makt ännu ingen kunnat uthärda, fattar hennes hand, trycker den hårdt och säger till henne sakta: »Nej, nej, med så ljufva och ömma ögon, med ett sådant uttryck af godhet, låter man beveka sig, känner man icke något nöje af att plåga, eller också är man den mest koketta, den grymmaste bland kvinnor!»

Han aflägsnar sig, alla herrarna följa honom, och hon låter föra sig hän till madame de Vauban, där man väntat henne. Där finnas inga andra än invigda, som varit närvarande vid mid-

dagen och som nu trängas omkring henne: »Han såg ingen annan än er! Han är i eld och lågor för er!» Hon ensam kan inför honom tala för den polska saken, hon ensam kan beveka honom att återupprätta Polen. Och så småningom skingras de som på en gifven befallning. I det ögonblick då Duroc inträder i salongen, befinner hon sig ensam där med den förtrogna damen, som gjort sig till hennes skugga. Sedan dörrarna blifvit stängda, sätter Duroc sig bredvid henne, lägger ett bref i hennes knä och i det han fattar hennes hand, ber han henne med smekande röst: »Kan ni,» säger han, »afslå en bön från den som aldrig varit van att få ett nej? Ack, hans ära är omgifven af sorger, och det beror på er att utbyta dem med några ögonblick af lycka!» Han talar länge, och hon ger icke något svar. I det hon frigör sin hand, döljer hon med den sitt ansikte, och hon gråter under djupa snyftningar, som ett barn. Men den andra svarar för henne; hon svarar för att hon skall komma till mötet. När madame Walewska finner det ovärdigt, förebrår hon henne hennes brist på patriotism, säger henne att hon är en dålig polska, att man aldrig kan göra för mycket för Napoleon, och i det hon afskedar Duroc med nya försäkringar, öppnar hon den biljett han medför och läser högt:

»Det finns ögonblick då allt för mycken storhet tynger, och det är hvad jag erfar. Huru tillfredsställa behofvet hos ett hjärta som är träffadt och som skulle vilja kasta sig för edra fötter, men finner sig hejdadt och hindradt utaf höga betänkligheter, hvilka förlama de lifligaste önskningar?

Å, om ni endast ville! Det är endast ni ensam som kan undanrödja de hinder hvilka skilja oss åt. Min vän Duroc skall för er underlätta medlen därtill.

Ack, kom, kom! Alla edra önskningar skola uppfyllas. Ert fädernesland skall blifva mig ännu kärare, när ni visat er hysa förbarmande med mitt arma hjärta!»

Hennes fäderneslands öde ligger således i hennes händer. Det är icke längre de andra, det är han själf som säger henne det. Den tanke som sedan fem dagar tillbaka en och hvar upprepat inför henne, gräfver sig in i hennes hjärna: det beror på henne om hennes fädernesland skall pånyttfödas, om nationen skall se den skamliga delningen upphäfd, om de sönderslitna delarna skola återförenas och den Hvita örnen återtaga sin stolta flykt. Hvilka drömmar, hvilken glans! Men hvad är då hon, hvad vet hon, för att hon skulle spela en sådan roll? Man har svaret färdigt: hon behöfver endast följa de råd som man icke skall låta felas henne. Hon strider ännu emot. Hvad? Öfverlämna sig så! Hennes blygsamhet uppreser sig däremot. Man svarar henne att hon är en liten landtlolla, att detta är dumma fördomar, att sådant räknas icke! Tror hon kanske inte att andra stå färdiga för att inta den plats som erbjudes henne? Hvarför skulle hon väl afslå den? Hvarför tviflar hon på det goda som hon skulle kunna uträtta? Huru mycket kejsare han än är, så är Napoleon dock ingenting annat än en man, och en man som är förälskad. Slutligen får man henne att utbrista: »Gör med mig hvad ni vill!»

Men hon nekar fortfarande att skrifva, att svara på biljetten. Hon har icke styrka därtill. Man har lämnat henne ensam för att skynda bort att begära råd, men man är försiktig nog att stänga in henne. Om hon skulle ändra tankar, om hon skulle begifva sig på flykten! Men hon tänker icke därpå; hon reflekterar eller rättare sagdt: uttröttad af alla dessa sinnesrörelser, försjunker hon i drömmar.

Kan hon icke, utan att gifva vika, samtycka till ett möte? Kan hon icke i det hon inger kejsaren aktning, till och med vänskap, söka vinna hans förtroende och låta honom erfara hennes önskningar för sitt folks bästa? Han kan väl icke ändå vilja bruka våld emot henne! Hon har ingen kärlek att erbjuda

honom, men väl beundran, entusiasm och den tacksammaste vördnad. Hon skall säga honom allt detta.

Och hennes inbillningskraft, som ingenting har fläckat, hennes adertonåriga fantasi, som icke vet af andra smekningar än de nästan platoniska från en sjuttioårig make, skyndar ut på färd i drömmarnas land, till det land där kvinnornas blygsamhet icke har något att frukta af männens kyskhet, där utan medvetande om sinnlighetens faror, själarna talas vid, förstå hvarandra och komplettera hvarandra i en nästan gudomlig harmoni.

Man kommer tillbaka. Allt är uppgjordt! Hon behöfver hvarken skrifva eller tala. Hon får bara icke aflägsna sig från palatset. Man skall bevaka henne där hela dagen och på kvällen öfverlämna henne åt dem som komma för att hämta henne. Timmarna skrida långsamt, och den arma kvinnan, skrämd af denna väntan, betraktar ömsom visaren på pendylen och den stängda och stumma dörren, genom hvilken hennes bödlar skola inträda.

Klockan half elfva är det någon som klappar. Man klär henne hastigt i en hatt med stort flor, man sveper in henne i en kappa, och man för henne, viljelös och nästan förvirrad, till ett gathörn där en vagn väntar. Man har henne att stiga upp i den, en man i hatt och lång kappa håller i vagnsdörren, slår upp fotsteget och tar plats bredvid henne utan att yttra ett ord. Vagnen rullar bort, man stannar vid en af Stora palatsets hemliga portar, man lyfter henne ur vagnen, man för henne, i det man stöder henne, fram till en dörr, som med otålighet öppnas inifrån, och man sätter henne i en fåtölj.

Napoleon står framför henne. Men hon ser honom icke, hon gråter. Han är vid hennes fötter och börjar att tala helt mildt till henne; men vid ett tillfälle undfaller honom orden: »Din gamle man». Vid dessa ord inser hon hela vidden af den skam, hela djupet af den uselhet, som man vill att hon skall låna sig till; hon uppger ett anskri, hon skyndar upp, hon vill

fly. Våldsamma snyftningar hota att kväfva henne. Han är förvånad. Han förstår inte. Det är första gången han finner sig i en sådan belägenhet. Denna kvinna, som låtit bedja sig, om också icke tillräckligt (ty han är okunnig om de medel man användt), som infunnit sig till ett nattligt möte och som nu utbrister i förtviflad gråt och kastar sig emot dörren för att fly, är hon en fallen varelse med ett koketteri utan like, eller en oskyldig ung flicka utan någon förtid? Är det en komedi som man spelar, för att ännu mera uppegga hans begär? Men nej, det finns anskrin hvilkas ton icke bedrar, det finns impulsiva rörelser, hvilka man icke spelar, i synnerhet icke vid aderton år.

Från dörren, vid hvilken hon klamrar sig fast, för han henne med ömt våld tillbaka till fåtöljen, och sedan, med en röst som han gör allt mera smekande, fast den ibland afbrytes, liksom mot hans vilja, af den korta och befallande ton som är honom egen, och undvikande alla ord och tankar, som kunna stöta eller såra henne, underkastar han henne ett fullständigt förhör, och genom den oemotståndliga logiken i hans frågor, aflockar han henne smådelar af svar, af hvilka han betjänar sig som vapen. Har hon af fri vilja gifvit sig åt honom hvars namn hon bär? Är det af kärlek till rikedom och titlar? Hvem har kunnat förmå henne att fastkedja sin ungdom, sin ännu outvecklade skönhet vid en utlefvad, nära på åttioårig gubbe? Det är hennes mor som velat detta giftermål! »Och du kan hysa några samvetskval!» utropar han. Men hon, hon hänvisar då till religionens bud: »Det som sammanbundits på jorden kan icke upplösas förrän i himlen!» — Han brister ut i skratt; hon vredgas på nytt och hennes tårar fördubblas.

I sanning, hvad är då detta! Hvad är detta för en ovanlig frukt, på hvilken han ännu icke smakat? Hvad! En hustru som vill förblifva trogen sin man, trogen sina religiösa grundsatser och som nu befinner sig här hos honom, midt i natten, i hans våld! Det är en myster, som han vill söka genomtränga,

och han fördubblar ännu ifrigare sina frågor: Hvilken uppfostran hon fått, hvilket lif hon fört ute på landet, hvilka sällskapskretsar hon umgåtts uti, hennes mor, hennes familj — allt vill han veta och först och främst hennes dopnamn, detta namn, Marie, som han hädanefter alltid vill kalla henne vid.

Klockan två på morgonen bultar man på dörren. »Hvad, redan?» — utropar han, — »nåväl, min milda och oroliga dufva, torka dina tårar och skynda dig att söka hvila. Frukta icke örnen, han har bredvid dig ingen annan styrka än sin passionerade kärleks, men en kärlek som framför allt eftersträfvar att vinna ditt hjärta! Du skall sluta med att älska honom, ty han vill vara allt för dig, hör du, allt!» — Han hjälper henne att knäppa sin kappa, han för henne till dörren; men där, med handen på låset, som han hotar att icke öppna, låter han henne svära att hon skall återkomma i morgon.

Man för henne tillbaka hem; hon är en smula lugnare, nästan säker. Det förefaller henne som om hennes dröm vore nära att blifva verklighet. Han har varit god, han har varit öm, men icke våldsam; han har haft aktning för henne denna kväll, hvarför inte också i morgon?

Klockan nio på morgonen är den förtrogna vid hennes hûfvudgärd. Hon bär ett stort paket, som hon försiktigt vecklar upp, sedan hon omsorgsfullt stängt dörren. Hon tager fram därur flera etuin i röd marokin, en mängd drifhusblommor blandade med lagerkvistar och ett förségladt bref. Men knappt har hon tagit ur etuien en dyrbar bukett och en guirland af diamanter, knappt har hon hunnit vända dessa smycken i sina händer för att låta deras eld blixtra, förrän madame Walewska från sin säng rycker dem af henne och slungar dem bort till andra ändan af rummet för att krossa dem. Hon fordrar att man genast sänder tillbaka dessa diamanter. Tror man då att hon är till salu, och att detta är nog för att få henne att öfverlämna sig?

Men detta skrämmer alls icke budbärerskan, hon bryter brefvet och läser:

»Marie, min ljufva Marie, min första tanke är för dig, min första önskan är att återse dig. Du kommer tillbaka, icke sant? Du har lofvat mig det. Om icke, så flyger örnen till dig. Vi träffas vid middagen, vännen har sagt mig det. Värdigas därför mottaga denna bukett: må den vara ett mystiskt band som emellan oss knyter ett hemligt förstånd midt ibland den människomassa som omger oss. Utsatta för mängdens blickar, kunna vi ändå förstå hvarandra. När jag trycker min hand mot mitt hjärta, är det för att låta dig veta hur helt och hållet upptaget det är af dig, och till svar skall du lägga handen på din bukett. Älska mig, min vackra Marie, och må din hand aldrig lämna din bukett!

N.»

Brefvet må säga hvad det vill, men man skall hvarken förmå henne att taga emot diamanterna, blommorna eller lagern. Hon har sin ursäkt redan färdig: man bär inte bröstbuketter annat än på baler, och det är ju en middag till hvilken hon är bjuden. Men hon försöker fåfängt att draga sig undan från denna middag; rundt omkring henne äro alla yra i hufvudet, all möjlig fåfänga är i rörelse; hennes familj är förtjust, hennes man fortfarande stockblind: icke ett ögonblick har han aning om det spel som uppföres omkring honom, och han är den som ifrigast längtar efter bjudningen.

När hon anländer, samlas man omkring henne, man skärskådar henne som om alla dessa obekanta kände till hennes äfventyr från i går. Kejsaren är redan där. Han ser missnöjd ut, han rynkar ögonbrynen; han betraktar den stackars kvinnan med sin hvassa, stickande blick, som kastar flammor.

Efter några ögonblick ser hon honom häftigt taga några steg emot sig, och darrande vid tanken på ett offentligt uppträde, någon outplånlig skandal, drar hon sig till minnes och för sin hand till den plats där buketten borde vara fäst. Hans drag ljusna

genast, blixten i ögat slocknar, hans hand svarar med ett liknande tecken, och innan man sätter sig till bords, kallar han till sig Duroc och hviskar några ord i hans öra.

Hon har knappast satt sig ner, liksom under den förra middagen, vid stormarskalkens sida, förrän denne börjar göra henne förebråelser för buketten; men hon besvarar hans förebråelser med att tala om diamanterna: hon kommer aldrig att emottaga någon skänk af detta slag, må man komma ihåg det en gång för alla. Huru skulle hon våga visa sig så utstyrd? Det enda som skulle kunna tillfredsställa hennes beundran och tillgifvenhet, vore en förhoppning om hennes fäderneslands framtid. »Och detta hopp,» svarar Duroc, »har icke kejsaren gifvit er det?» Och han påminner henne om en hel följd af handlingar, som från och med nu gälla mera än löften. Och hur kan hon väl tvifla på att han älskar henne? Till och med nu har han ju inte ögon för annat än henne. Medan han synes uteslutande upptagen af det allmänna samtalet, af de frågor han framställer och de svar han emottar, har han inte ett ögonblick upphört att trycka handen mot sitt hjärta. Och nyss, när han kallade till sig Duroc, när han hviskade i hans öra, så var det för att denne inte skulle glömma påminna henne att hon lofvat komma i kväll. Och dessutom talade Duroc med henne om storhetens bekymmer, om det behof en sådan monark som kejsaren måste känna efter att äga ett hjärta som förstod honom, samt om äran af en sådan uppgift, hvilken hvarje kvinna skulle afundas henne.

Hon hade infunnit sig en gång, hon måste ovillkorligen komma tillbaka. Man använder samma försiktighetsmått som förut. Hon inträder; han är dyster, nedslagen. »Ändtligen är ni här!» säger han. »Jag hoppades inte mera att få träffa er!» Han befriar henne från kappan, tar af henne hatten, leder henne till en fåtölj där han låter henne sätta sig, och sedan, i det han blir stående framför henne, befaller han henne strängt att rättfärdiga sig. Hvarför hade hon kommit till Bronie? Hvarför har hon

sökt ingifva honom en känsla som hon icke delade? Hvarför har hon försmått hans blommor, till och med hans lagrar? Hvad hade hon gjort med dem? Han fäste vid dem hoppet om så många lyckliga stunder, och hon hade beröfvat honom det! Hans egen hand hade icke lämnat hans bröst, hennes hade varit orörlig; blott en enda gång hade hon svarat. Och i det han slår sig för pannan med en åtbörd af raseri, utropar han: »Sådana äro alltså polskorna! Ni stärker mig ännu mer i den åsikt jag hyser om er nation!»

Redan helt upprörd öfver detta mottagande, djupt skakad af dessa ord, hviskar hon: »Ack, sire, af nåd, låt mig höra denna er åsikt!»

Och han utbrister då i häftiga ord. Han anser polackarna passionerade och lättsinniga. Allting hos dem sker utaf ingifvelse, ingenting utföres systematiskt. Deras entusiasm är ofruktbar, bullrande och ögonblicklig; men de hafva ingen fasthet, ingen uthållighet. Och denna afbild af det polska folket, är icke det hennes egen? Har hon inte skyndat som en toka för att få se honom i förbifarten? Han har låtit sitt hjärta fånglas af hennes ömma blick, af hennes passionerade ord, och hon — hon har försvunnit! Han har gjort sig all möda att söka, men icke funnit henne, och när hon slutligen kommit, en ibland de sista, så har hon varit af is. Men en sak bör hon veta: hvarje gång han ansett en sak omöjlig, har han åtrått den med ännu mera glödande ifver. Ingenting kan hindra honom att uppnå den. Omöjligheter finnes icke till för honom, och han hinner alltid sitt mål. Van som han är att allt med glädje ger vika för de önskningar han uttalar, smärtar honom hennes motstånd dubbelt djupt.

Så småningom förifrar han sig; sann eller spelad, stiger vreden åt hufvudet på honom: »Jag vill, hör du det ordet, *jag vill* tvinga dig att älska mig. Jag har låtit ditt fäderneslands namn upplefva på nytt, dess stam lefver ännu, tack vare mig! Jag skall göra ändå mera! Men minns att, så som jag krossar denna

klocka som jag bär i min hand, så skall dess namn och dess förhoppningar krossas, om du bringar mig till det yttersta genom att stöta tillbaka min kärlek och neka mig din!»

Inför denna våldsamhet, dessa hotelser, detta i bitar sönderslagna ur, faller den arma kvinnan afdånad på golfvet. När hon vaknar ur sin vanmakt, tillhör hon icke längre sig själf — han är där, nära henne, aftorkande de tårar som hon icke kan återhålla . . .

Och hädanefter är det en kärleksförbindelse, om man kan gifva detta namn åt den vana hon tagit sig att hvarje kväll infinna sig i palatset, och att med passiv undergifvenhet tåla de ömhetsbetygelser, hvilkas pris hon alltid hoppas att få emottaga; ty det är icke för så ringa ting som att en provisorisk regering blifvit utnämnd, att ett början till nationalarmé blifvit skapad eller att några kompanier lätt kavalleri blifvit införlifvade med det kejserliga gardet, som hon gifvit, eller rättare sagdt, låtit taga sig. Den enda ersättning som kan tillfredsställa henne, som kan urskulda henne i hennes egna ögon, det är Polens återupprättelse som nation och som stat. Urståndsatt att låtsa en känsla som hennes hjärta icke känner, att spela en passion som hennes kyskhet är okunnig om, har hon ingen af de egenskaper som fordras för att kunna behärska och leda en älskare; hon har icke en gång list tillräckligt för att dölja de bevekelsegrunder som hon åtlyder. Hon återför hvarje afton samtalet på det enda ämne som sysselsätter henne; hon afspisas med tröstegrunder, förhoppningar, löften till och med, men alltid för längre fram, för det kommande — en framtid hvars lidanden hon nu emotser, utan att kunna utsätta någon tid för deras upphörande.

Man må därför icke tro att hon hos sina landsmän röner något ogillande. Med undantag af mannen, som hon måste lämna, skyndar en och hvar att uppvakta henne, icke som en favorit, utan som ett offer, ty ingen är okunnig om hvad hon lider och huru mycket hon är värd aktning, vördnad och medömkan.

Hennes mans egna systrar, prinsessan Jablonowska och grefvinnan Birginska, göra tjänst som hennes förkläden. Det beror endast på henne själf att i Varsjava intaga den förnämsta platsen, och om hon vore annorlunda sinnad, skulle hon där uppträda som drottning. Hon skulle då skapa fiender omkring sig, men som hon nu endast söker gömma sig i skuggan och ingenting begär, fruktar man henne icke; man smickrar henne mindre, men man beklagar henne mer.

Hennes äfventyr har dessutom ingenting stötande för en societet som helt enkelt pryder sina orientaliskt polygamiska vanor med den eleganta skepticismen efter Versaillesmodet; en societet som emottagit och fasthållit Katarina den andras exempel på moral, och som när det behagar den, uti äktenskapsskillnaden finner den lagliga och till och med religiösa bekräftelsen på sina utomäktenskapliga fantasier.

Det finns under denna tid ingen förnäm ädling som icke vid sidan af sin hustru har en erkänd älskarinna, eller som icke på något af sina slott underhåller en eller flera Georgiska mätresser.

Till följd däraf anses Napoleon af cheferna för den polska adeln som en ovanligt kysk monark, ty han för krig utan att släpa efter sig ett harem; han har icke tagit emot de fruntimmer som alla skulle velat erbjuda sig åt honom; han har icke önskat sig mer än en enda, och han har väntat att hon skulle gifva sig åt honom.

Det lefnadssätt som de själfva fört, dessa stora herrar, synes icke allenast naturligt, utan absolut tillbörligt. Det var nödvändigt att Napoleon, när han kom till Varsjava för att residera där, skulle hafva ett fruntimmer, och de måste naturligtvis erbjuda honom den som bäst kunde lyckas behaga honom.

Lyckligtvis befanns denna kvinna vara sådan att de på hundra år icke skulle kunnat finna hennes like: enkel, naiv, kysk, oegennyttig, uteslutande behärskad af kärleken till fäderneslandet, mäktig

af att ingifva en varaktig känsla och en sann kärlek, förkroppsligande hos sig allt hvad som finnes älskvärdast och mest ädelsinnadt inom nationen.

Hon kan icke för Napoleon blifva blott en öfvergående förbindelse, hon blir ett slags hustru till vänster, som hvarken vill dela kronans ära eller tronens glans, men som intar en alldeles särskild plats, som sitt folks ambassadris, hos kejsaren, *hans polska hustru.* Genom ett band som ännu är helt löst, men som hon sedan skall kunna fastare tillknyta, skall hon fästa Napoleons hjärta vid Polens öden. Allenast genom sin stumma närvaro skall hon påminna honom om hans löften, komma honom att blygas för att icke uppfylla dem och ingifva honom samvetsförebråelser för sin obetalda skuld.

Och detta är i själfva verket icke så illa uträknadt, ty nästan hvarje kväll återkommer han till det problem, om hvilket denna unga kvinna ständigt påminner honom.

Han känner mycket väl, och han säger henne det, att det icke är honom, utan sitt fädernesland som hon älskar, och hon förnekar det icke. Hon erkänner det helt öppet, och han som genast skulle sätta sig till motvärn om han misstänkte att en kvinna ville leda honom eller begagna sig af hans makt, han anförtror sin hemlighet åt detta naiva och redbara barn; han inser att hon är så vidt skild ifrån allt det som utgör de andra kvinnornas lystnad! Han ville så gärna tillfredsställa henne! Och lik en gäldenär som icke kan betala sin skuld, kan han icke lämna henne den godtgörelse hon hade rätt att hoppas.

»Du kan vara säker om,» säger han till henne, »att det löfte jag gifvit dig skall blifva uppfylldt! Jag har redan tvungit Ryssland att släppa den del af landet som det tillroffat sig, och tiden skall göra det öfriga. Nu är icke det rätta ögonblicket för att återställa allt, man måste hafva tålamod. Politiken är en lina som brister, om man spänner den för hårdt. Medan vi vänta, uppstår det politiska män hos er. Ty huru många sådana äga

ni! Ni äro rika på goda patrioter, ni hafva många armar, jag erkänner det! Mod och ärelystnad sippra ut ur alla edra tappras porer, men det är inte nog: det fordras också en stor enhällighet!»

Oupphörligt — och detta är det märkvärdiga och förvånande, ty aldrig har väl någon man mindre tålt att ett fruntimmer talade med honom om politik, — oupphörligt och liksom mot sin vilja återkommer han under dessa aftonsamtal till hvad han ämnar göra för att förbättra det polska folkets öden, för att öka välståndet, för att framkalla en allmän kraftansträngning, skulle det också ske på den maktägande aristokratiens bekostnad.

»Du vet ju,» — säger han till henne, — »att jag älskar ditt folk, att mina afsikter, mina politiska intressen, allt, med ett ord, kommer mig att önska dess fullständiga återupprättelse. Jag vill gärna understödja dess försök att återvinna sina rättigheter; jag skall för det göra allt hvad på mig ankommer och som icke stör mina plikter mot Frankrike och dess intressen; men betänk hvilka stora afstånd som skilja oss åt: det som jag kan åstadkomma i dag, kan vara förstördt i morgon. Mina första plikter tagas i anspråk för Frankrike, jag kan inte utgjuta franskt blod för en sak som är främmande för dess intressen och beväpna mitt folk för att skynda till er hjälp hvarje gång det är nödvändigt!»

Från dessa höga tankar faller han, med en hastig vändning som förvirrar hans åhörarinna, direkt ner till salongsskvallret, till de löpande samtalsämnena, de hemliga anekdoterna. Han vill att hon skall berätta honom om de personers enskilda lif, som han sammanträffar med. Hans nyfikenhet är omättlig och fäster sig vid de minsta bagateller. Det är för honom sättet att bilda sig, öfverallt där han vistas och i synnerhet här, där så stora intressen stå på spel, en bestämd mening om den härskande klassen.

Utaf denna samling af små händelser, som inrista sig i hans minne och efter hvilka han är så lysten att han genom sitt vetande förvånar den kvinna som åhör honom, drar hon sina slutsatser, och hon inser då, att hon gifvit honom vapen emot sig själf; hon protesterar, hon harmas öfver de omdömen han yttrar och tvisten slutar med ett lätt slag, som han ger på hennes kind, i det han utbrister: »Min söta Marie! Du är värdig att vara spartanska och att hafva ett fädernesland!»

Han skulle icke älska henne som han gör, om han icke sysselsatte sig med hennes klädsel. Det är hos honom ett anspråk att förstå sig på sådant. »Som ni vet, så är jag en mycket god kännare i fråga om damtoaletter,» — skrifver han till Savary. Från och med konsulatet, när det gäller att sända presenter till någon furstinna, drottningen af Spanien eller af Preussen, så är det han själf som väljer dem. Vid hans hof är det ingen smaklöst klädd dam som slipper undan hans anmärkningar, och Josephine själf, som vänjt honom vid den största lyx, den utsöktaste elegans, den mest raffinerade smak, går icke fri för hans klander. I synnerhet afskyr han klädningar med mörka färger, och madame Walewska envisas med att icke bära andra än högst enkla sådana, samt antingen hvita, gråa eller svarta. I synnerhet de sista misshaga honom absolut, och han säger henne det. »En polska,» — svarar hon, — »bör bära sorg efter sitt fädernesland. När ni återupprättat det, skall jag aldrig bära annat än glada rosafärger.»

Således återvisar honom allt till samma ämne; men han vredgas icke däröfver och hans eldiga kärlek svalnar icke. Det är vid denna tid som han skrifver till sin bror Joseph: »Min hälsa har aldrig varit bättre, och det är skälet hvarför jag blifvit ännu mera kär utaf mig, än någonsin förut.» Och detta förtroende är till den grad emot hans vanor, att det blir betecknande.

Det är inte nog för honom att han träffar sin älskarinna enskildt hvarje kväll; hon måste vara med på alla middagar, alla fester, vid hvilka han är närvarande under den tid han tillbringar i Varsjava, före slaget vid Eylau. Och då förgår icke ett ögonblick utan att han vill meddela sig med henne på detta stumma och hemlighetsfulla språk, som han lärt henne och i hvilket hon nu är mera kunnig än själfva Duroc. Hon förstår nu hans åtbörder med handen, hans tecken med fingrarna, som riktas till henne ensam, och genom hvilka hon uppfattar en kärleksfull tanke, som är ämnad endast åt henne, och det samtidigt med att kejsaren med hela sällskapet underhåller ett lifligt samtal, en allvarlig diskussion, under det han på det mest noggranna sätt omtalar inträffade händelser eller yppar allvarliga planer.

»Detta förvånar dig?» — säger han, — »men betänk då att jag måste på ett värdigt sätt fylla den plats som blifvit mig anvisad. Jag har den äran att stå i spetsen för nationerna: jag var endast ett ollon, nu har jag blifvit en ek. Jag härskar, man ser mig, man observerar mig både på nära håll och långt ifrån. Denna ställning tvingar mig att spela en roll, som emellanåt icke faller sig naturlig för mig, men som jag måste upprätthålla för att, mera inför mig själf än inför andra, ansvara för det skådespel som skapats af min karakter och mitt lynne. Men medan jag spelar den stolta eken för alla, vill jag helst fortfara att vara endast ollonet för dig. Och hur skulle jag bära mig åt, när mängden observerar oss, för att kunna säga dig: »Marie, jag älskar dig!» Men hvar gång jag betraktar dig, känner jag längtan därefter, och jag kan inte hviska i ditt öra, utan att nedstiga från min höjd!»

När han flyttar sitt högkvarter till Finkenstein, måste hon följa honom, och där för hon samma melankoliska tillvaro som förut på Walewicj vid sin åldrige makes sida. Ensamheten afbrytes endast af måltiderna, i enrum med kejsaren, och serverade af hans kammartjänare. De långsamma timmarna upptagas endast

af läsning och handarbeten. Förströelserna utgöras af paraden, betraktad genom slutna jalusier; ett instängdt lif, helt och hållet till härskarens tjänst och beroende på hans behag, ett lif utan sällskap, utan nöjen, utan koketteri, och detta lif tillfredsställer henne mycket mer än det lysande, bullrande och världsliga lif som hon måste föra i Varsjava.

Hon förverkligar alltså för honom den kvinnotyp han trodde sig finna uti Josephine: den milda, behagliga, uppmärksamma och medgörliga kvinnan, som icke har någon ärelystnad, knappast någon vilja, som tillhör honom helt och hållet, som icke lefver för någon annan än honom och som, om hon af honom väntar en ynnest, väljer en sådan som är till den grad stor, till den grad opersonlig, att det endast måste vara en ovanligt ädel själ som kunnat uppställa den som ett mål, en själ som nästan gör till en gud den man af hvilken hon hoppas den.

Allt detta är att träffa hans innersta fibrer, och när han därför måste lämna Polen utan att hafva kunnat gifva verklighet åt den dröm, för hvars skull denna kvinna gifvit sig åt honom; när hon, förtviflad och upplyst om sin missräkning, efter att ännu en gång hafva besvurit honom att återgifva henne sitt fädernesland, nekar att följa honom till Paris, säger honom att hon ämnar draga sig tillbaka till någon enslig vrå på landet, för att där i sorg och böner vänta på uppfyllelsen af de löften som han icke hållit, då är det han som i sin ordning bönfaller hos henne: »Jag vet,» säger han, »att du kan lefva utan mig, att ditt hjärta icke tillhör mig; men du är mild och god, ditt hjärta är så ädelt och rent! Kan du vilja beröfva mig några ögonblick af lycka, tillbragta hvarje dag i din närhet? Jag kan icke njuta några sådana utan dig, och ändå man tror mig vara den lyckligaste man på jorden!» Och han säger detta med ett småleende så bittert och så sorgset att hon, fattad af en djup känsla af medlidande med denna världens behärskare, lofvar att komma till Paris.

Hon anländer dit i början af år 1808, och hädanefter fortsättes denna hemlighetsfulla förbindelse, hvilken visserligen korsas af några otroheter från Napoleons sida, men som likväl förblifver hans enda och stora hjärteangelägenhet, på ett så ovanligt sätt att, om man icke på den fått säkra bevis, om icke konfronterandet af vissa vittnen, hvilka omedvetet här och där meddelat några enstaka detaljer och några autentiska data, möjliggjort försöket att återställa händelsernas följd, så skulle man icke våga intyga befintligheten af vissa fakta, som de bäst underrättade samtida icke tyckas hafva känt till.

De hafva sagt och man vet att madame Walewska under fälttåget 1809 begaf sig till Wien, där ett mycket elegant hus blifvit iordningställt åt henne i närheten af slottet Schönbrunn, att hon där blef hafvande och att hon efter freden i Wien återvände för att invänta sin nedkomst på Walewicj, där hon, den 4 maj 1810, födde sonen Alexander Florian Joseph Colonna-Walewsky. Men månne man icke har rättighet att fråga sig, efter hvad man nu vet, om icke en viss tvekan som Napoleon visade vid underhandlingarna med Österrike samt hans ovisshet i fråga om det öde han skulle bereda Polen, skulle kunna tillskrifvas dens närvaro, hvilken han så bestämdt utlofvat hennes fäderneslands återupprättelse?

Men hvad de samtidigt lefvande icke berättat, det är att mot slutet af 1810 återkom madame Walewska, åtföljd af sin svägerska, prinsessan Jablonowska, till Paris, dit hon medförde sin nyfödde son. Hon bebodde då ett vackert hotell i Chaussée-d'Antin, först på rue de Houssaie n:o 2, sedan på rue de la Victoire n:o 48. Alla morgnar skickar kejsaren för att emottaga hennes befallningar. Man ställer till hennes förfogande loger på alla teatrar, man öppnar för henne portarna till alla muséer. Det är Corvisart som utsetts att vaka öfver hennes hälsa och Duroc som fått det särskilda åliggandet att uppfylla alla hennes önskningar, att

förskaffa henne det mest behagliga och mest luxuösa materiella lif.

Ett enda exempel på hennes makt: I Spaa hade en ung engelsman, M. S., tillåtit sig ett mindre passande skämt i fråga om prinsessan Jablonowska. Vid återkomsten till Paris inbjuder prinsessan honom att följa henne och madame Walewska till artillerimuseet. I vapensalen stannar sällskapet framför Jeanne d'Arcs rustning, och medan M. S. betraktar den på nära håll, sträcker hjältinnan ut armen, fattar tag i den unge engelsmannen och trycker honom mot sitt hjärta. Han kämpar emot, han är nära att kväfvas, han begär nåd; men det är endast på madame Walewskas befallning som Jeanne d'Arc släpper honom lös. Är icke detta — och i synnerhet när man känner Napoleons svartsjuka kärlek för sina muséer — ett säkert bevis på makt?

Så ofta han lyckas smyga sig undan, kommer kejsaren och tillbringar några ögonblick hos henne, eller också låter han henne komma till slottet med sin son, hvilken han vid födelsen gifvit titel af kejserlig fransk grefve. Ingen i hela societeten — med undantag af polackarna, — misstänker denna förbindelse, ty madame Walewska visar sig högst sällan och emottager inga andra än några landsmän. Hennes uppförande är oklanderligt, hennes sätt blygsamt, hennes uppträdande i hög grad tillbakadraget. När hon far för att begagna baden i Spaa, följa hennes svägerskor henne. Det är hos en af dem, i ett uti Mons-sur-Orge hyrdt hus, som kallades slottet de Brétigny och tillhörde hertiginnan af Richelieu, som hon tillbringar den vackra årstiden. Man söker fåfängt få henne att lefva med, hon tänker inte på annat än att dölja hvad så många andra kvinnor skulle vara stolta öfver att visa. Detta mycket blygsamma, mycket undangömda landthus som hon bebor, är hela hennes värld och hon lämnar det så sällan som möjligt. Hon måste likväl, på Josephines upprepade bjudningar, begifva sig till Malmaison med sin son, som kejsarinnan öfverhopar med leksaker och

gåfvor; men hon synes icke alls vid det kejserliga hofvet, åtminstone icke annat än undantagsvis, före år 1813. Det är först vid denna tidpunkt som man bland hennes toaletträkningar ser ett par galadräkter figurera: den ena är en svart sammetsrobe med garnityr af tyll inväfd med guld, den andra en festdräkt af hvit tyll med garnityr och toque af fjädrar. Ända hittills, fastän hon är mycket elegant och fastän hon, hos Leroy ensam, för sina supédräkter depenserar mera än tre tusen francs på halfåret, har hon ingen hofdräkt. Hon fortfar att föredraga det hvita eller de matta färgerna, som stöta litet på lättare sorg; hon bär klädningar af lilafärgad levantine, af hvit tyll med tre garneringar i acacia, eller också med garnityr af påtryckta rosenblad, eller också i blått och hvitt, de polska färgerna, som till exempel en robe af blå tyll garnerad med ljung och hvita prästkragar.

Napoleon har icke behof af att hon visar sig vid hofvet, för att han skall påminna sig henne; man behöfver därför intet annat bevis än ett bref skrifvet i Nogent, den 8 februari 1814, midt under hans ängslan för fälttåget i Frankrike, dagen efter Brienne och dagen före Champaubert. Han uppdrager däruti åt sin generalskattmästare, herr de La Bouillerie, att uppsätta ett majorat på 50,000 livres ränta åt den unge grefve Walewsky på det sätt, att om denne dör, hans mor skall blifva hans arfvinge. Tanken, att icke alla formaliteter blifvit iakttagna, oroar honom, och han skrifver med egen hand till La Bouillerie:

»*Jag har emottagit ert bref angående unge Walewsky. Jag lämnar er öppen fullmakt. Gör hvad som är lämpligt, men gör det genast. Hvad som intresserar mig är framför allt barnet och modern därnäst.*

N.

Nogent den 8 februari.»

Om detta vet hon ingenting, ty aldrig var någon kvinna oegennyttigare än hon. I Fontainebleau under de sista dagarna då kejsaren, öfvergifven af alla, gick att i döden söka en fristad, som ödet nekade honom, kom hon tillstädes och väntade hela natten i en tambur på att han skulle låta kalla henne. Men han, upptagen af sina tankar, utröttad af den fysiska och moraliska kris som han genomgått, tänker inte på att fråga efter henne förrän en timme efter sedan hon farit. »Den arma kvinnan!» säger han, »hon skall tro att hon är glömd!»

Men detta var att känna henne illa: några månader senare, mot slutet af augusti 1814, landstiger hon på ön Elba, åtföljd af sin son, sin syster och sin broder, öfverste Laczinsky, och tillbringar en dag hos kejsaren i Marcianas eremitage. Och 1815, när hon får underrättelsen om Napoleons återkomst till Paris, skyndar hon sig dit, och bland de kvinnor, hvilkas hängifvenhet öfverlefvat lyckan och hvilka visade sig mest trägna i Elysée och på Malmaison, är det hon som bör ställas främst.

Men efter förvisningen till S:t Helena trodde hon sig fri. Som hennes man aflidit 1814, gifte hon sig 1816 i Liège med en kusin till kejsaren, generalen grefve d'Ornano, för detta öfverste vid gardesdragonerna, en af den stora arméns mest lysande och tappra officerare, hvilken efter Bourbonernas andra återvändande, hade måst draga sig tillbaka till denna stad. Detta giftermål upprörde djupt fången på S:t Helena. »Kejsaren,» — säger en af hans följeslagare, — »hade alltid bibehållit en utomordentlig ömhet för madame Walewska, och det låg icke i hans natur att förlåta den som han älskat, för det denne kunnat älska någon annan än honom.» Den arma kvinnan hann för öfrigt icke att göra sig förtrogen med lyckan. Den 9 juni 1817 nedkommer hon med ett barn i Liège. Hon återvänder till Paris, dit hennes man fått tillstånd att återkomma, och knappast anländ, dör hon i sitt hotell på rue de la Victoire, den 15 december 1817.

Beträffande hennes son, om hvilken kejsaren sade i sitt testamente: »Jag önskar att Alexander Walewsky blir fäst vid armén i Frankrikes tjänst,» så vet man hvilken lysande bana han fick. Hans lif som krigare, som skriftställare, som diplomat och statsman är allt för nära förenadt med samtidens historia, för att det skulle vara nödvändigt att dröja därvid eller lämpligt att prisa det.

XVI.

SKILSMÅSSAN.

Napoleon-Charles död förstörde de förhoppningar som Napoleon hade fäst vid arfsföljden; Léons födelse upphäfde hans ovisshet om faderskapet, och kärleken till madame Walewska utplånade Josephines bild ur hans hjärta. Om det också icke i Tilsit skedde ett direkt utbyte utaf aftal i fråga om ett giftermål med en rysk storfurstinna, så träder likväl efter återkomsten därifrån idén om en skilsmässa allt mera i förgrunden, och för första gången tyckes nu kejsaren acceptera tanken därpå. Men från tankens uppstående och till dess förverkligande, hvilket långt mellanrum! Annars tål han icke något uppskof i de företag i hvilka hans själ ensam är invecklad; han fullföljer sin afsikt utan att något kan hejda honom. Här är det visserligen hans förstånd som skärkådat olägenheterna af Josephines ofruktsamhet, samt fördelarna af en skilsmässa och ett nytt giftermål; men det är hans hjärta som uppreser sig mot dessa politiska planer och som under två hela år, från juli 1807 till oktober 1809, låter honom tveka, afstå därifrån och återkomma därtill och det i en egendomlig sinnesstämning som politiken icke förklarar, men som kärleken ensam framkallar.

Innan Napoleon tillägnat sig beslutsamheten att bryta med en kvinna vid hvilken han blifvit fäst genom en tioårig vana och

en djup passion, med hela glöden af sitt temperament och äfven sin fåfänga, en kvinna som han älskat nog högt för att låta henne dela sin tron och att mer än en gång föredraga henne och hennes närmaste, framför dem med hvilka han är förenad genom blodets band, måste de band som knutit dem vid hvarandra brytas sönder bit för bit, och skilsmässan ifrån att endast vara fördelaktig, synes honom nödvändig. I första ögonblicket har han icke kunnat bestämma sig för att uppoffra denna följeslagerska, som han i sin fantasi lånat långt flera egenskaper, ju mera han tror sig färdig att blifva allt mera brottslig emot henne. »Hon skall icke motsätta sig, hon skall dö däraf!» Kommer han inte ända därhän att tro det hans egen lycka beror af henne och hennes stjärna?

Men det är icke endast en tom öfvertro som hejdar honom, icke heller fruktan för den mening som hans gamla stridskamrater, armén och folket skola hysa om honom, i fall han tvenne år efter kröningen förskjuter den kvinna som han låtit kröna; han frågar icke efter opinionen, han lyssnar endast till sitt hjärta och han dröjer. Inför denna tveksamhet tro sig några af hans mest tillgifna, sådana som Fouché, kunna påskynda upplösningen och vilja genom djärfva anspelningar förmå Josephine att själf taga initiativet till uppoffringen. Napoleon kan icke undgå att se det denna ifver kan vara ingifven af de förslag som han själf tänkt på, och som han till och med låtit påskina. Men ju svagare han känner sig, desto mera häftig blir han; han råkar i vredesmod, han jäfvar Fouché och behandlar honom så som han hittills aldrig uppfört sig mot någon, hvem det än månde varit. Det är honom, kejsaren, som en af hans ministrar trott sig kunna få att gifva vika för en påtryckning! Och denna minister, denna afdankade polissnok, tillåter sig att intränga i hans enskilda lif, han vågar visa sitt gemena ansikte i det äktenskapliga rummet! Josephine drar fördel af den tillfälliga uppbrusningen, och listigt ledd af Talleyrand, som denna gång, af en eller annan orsak vill komma åt Fouché, går hon direkt till Napoleon som icke vågar vid-

kännas sitt förslag, utan tvekar, vacklar och låter fånga sig på nytt.

Det är således för en tid slut med dessa listor öfver giftasvuxna prinsessor, uppgjorda efter hofkalendrarna, slut med hemliga underrättelser, infordrade af agenter i utlandet, slut med de omsorgsfullt hopsamlade porträtt, efter hvilka man ville bilda sig en föreställning om kandidaterna. Napoleon »återvänder till sin hustru mycket ifrigare än förut, han sluter henne i sina armar, han gråter, han svär henne den ömmaste kärlek». Förgäfves angriper man honom ånyo och tror att man besegrat honom; anblicken af hans hustru återupplifvar hos honom alla de gamla känslorna, och nu är det hon som, begagnande sig af sin fördel, upptar frågan och mycket mera beslutsamt än han skärskådar förslaget om skilsmässan. Hon ämnar därför icke — och det säger hon honom klart och tydligt — gå hans beslut i förväg: om han befaller så skall hon lyda; men det fordras en befallning. Och han har icke styrka att gifva denna befallning. För att trygga sin makt, för att grundlägga sin dynasti, för att — åtminstone mänskligt sedt — stadfästa varaktigheten af sitt verk, måste »mannen med järnviljan» aflägsna en kvinna och han förmår det icke!

Men huru förälskad han än på nytt blifvit, åtminstone emellanåt, är han därför mera trogen? Nej — och i den känsla som han hyser för sin hustru, har troheten ingen del. Hans kärlek är sammanfogad af minnen, af medlidande, af tacksamhet och ömhet; begäret är endast en reminiscens, utan några illusioner om hans hustrus skönhet eller ungdomlighet. Om han därför finner på sin väg yngre och vackrare kvinnor, kan han mycket väl känna begär efter dem och vinna dem, utan att hans tillgifvenhet för Josephine minskas.

Sejouren i Paris och Fontainebleau under augusti och oktober 1807, är madame Gazzanis gyllene tid, och hon är visst icke den enda. Hur vacker hon än är kan hon icke med endast

denna egenskap fängsla Napoleon i två månaders tid. I Fontainebleau tror man att han skall förälska sig i madame de B., sällskapsdam hos prinsessan Pauline. Denna dam, hvars man har en mycket aflägsen släktskap med familjen Beauharnais, och som har denna släktskap att tacka för sin plats vid hofvet, är en af de vackraste kvinnorna där. Hennes högt utvecklade skönhet — hon är bara aderton år — utbreder sig på en gigantisk kropp, en kropp som är fem fot och sex tum lång. Några finna till och med att ansiktet är för litet och dragen för barnsliga för en så storartad figur; men dessa hafva icke sett henne som schackdrottning i kadriljen på Marescalchis bal. Till detta var hon kvick, hade ingen rikedom och inga fördomar.

Kejsaren ser henne vid jaktfrukostarna, af hvilka hon icke försummar en enda, han fäster uppmärksamhet vid henne, han låter henne veta det, och man påstår till och med att han meddelar henne det skriftligt. .

Hennes rum, som ligger på nedra botten utåt Dianaträdgården, är mycket lämpligt för mottagandet af kvällsbesök; man måste gå in genom fönstret, och i själfva fönsteröppningen är ett högt trappsteg som blottställer de oförsiktiga för bullersamma fall; men den unga damen är förekommande och förstår att underlätta försöken. Hon finner sig väl däraf och mannen, som är mycket gammal och ovanligt naiv, gnuggar händerna åt alltsammans: »Min hustru,» säger han en dag i en salong, »har otroliga hjälpmedel i sitt goda hufvud! Vi äro icke rika och vi se så ut ändå, tack vare hennes förmåga! Det är en riktig skatt!» Hon är till den grad verksam, att hon gör sin man till kammarherre hos en af kejsarens kungliga bröder, den sist utnämnde, och till kejserlig baron, för att hon skall blifva baronessa. Men äfventyret, på hvilket åtskilliga tviflat, så väl doldes hemligheten, fullföljdes icke efter afresan från Fontainebleau, och mannen fick lof att pruta af åtskilligt på sina glada förhoppningar. Han fick äfven erfara andra missräkningar.

Hans hustru kom i onåd hos sin prinsessa för en vacker officers skull; hon blef utstruken från de kejserliga hoflistorna och måste draga sig tillbaka till sin landtegendom, medan officern for till Spanien, där han blef illa sårad. När han kom tillbaka sedan han blifvit återställd och damen fått skilsmässa, blef det giftermål af, och det skulle vara taktlöst att anföra några data.

Men därför att han tillåter sig några förströelser, eller därför att han låter hänföra sig af sina minnen och återkomma till det äktenskapliga samlifvet, är Napoleon likväl icke besegrad; han har icke öfvergifvit den idé som fått makt med honom och håller honom fången, som af hans rådgifvare framhålles under alla möjliga former och som ännu starkare framhålles af han egen ärelystnad och hans eget förstånd. Det är helt och hållet för skilsmässans skull som han far till Italien mot slutet af år 1807. Ett af Josephines största bekymmer är hvilket öde som efter hennes aflägsnande skall drabba hennes son. Ty, fastän Napoleon från 1805 fäst Eugène vid Italien som vicekonung, fastän han 1806, vid giftermålet med prinsessan Augusta, gifvit honom titeln af Frankrikes son, så hafva likväl hans löften ännu icke fått den högtidliga bekräftelsen genom en lagstadgad akt, och försäkringen om Eugènes och hans efterkommandes arfsrätt till konungakronan är helt och hållet muntlig.

Han vill således i detta afseende lugna på en gång sin hustru och det Bayerska konungahuset; och han vill också komma till klarhet rörande ett giftermålsförslag som skulle vara lämpligt. Om han ångrat att han inte själf gift sig med vicedrottningen, prinsessan Augusta, »den vackraste prinsessa i världen», som man sade inför honom, skulle inte hennes syster, prinsessan Charlotte, vara en hustru som anstode honom? Och det är troligen därför som han i Milano sammankallar konungen, drottningen och prinsessan af Bayern. Men under tiden betänker han att han inte kan vara svåger med sin styfson, och dessutom behagar den unga flickan honom mindre än han hoppats. Han öfverlämnar henne således åt hennes under-

liga öden och fäster sig nu vid en ny plan: den om en familjeförbindelse.

Är hon icke redan stor och giftasvuxen, den lilla Lolotte, som han nu icke sett på fem år och som han förut ledde vid handen genom sina salonger då han var förste konsuln? Hon var dotter till Lucien i hans första äktenskap med denna Catherine Boyer, hvilken Napoleon älskade som en syster, fastän hon var dotter af en tarflig värdshusvärd i Saint-Maximin du Var och fast hon, vid sitt inträde i Bonaparteska familjen, inte ens kunde skrifva sitt namn. Det är visserligen troligt att sedan Lolotte undsluppit Elisas förmyndarskap och sedan hon lämnat Frankrike med sin far och sin styfmor, har hon väl också omfattat deras skiljaktiga åsikter; men hon är ju ännu inte femton år, och den första barndomens minnen kunna ju återväckas hos henne. Kejsaren, som är till den grad familjekär, att han tvekar att utdela någon ynnest åt den som icke är en Bonaparte, som är till den grad broderligt sinnad att han icke gör annat än förlåter sina bröder, och anser föreningen med Lucien för det förnämsta af alla sina intressen, kan han icke drömma om att bygga sin eftervärld på sin egen ras, och på detta sätt upprätta sin dynasti direkt ur sig själf? Och om verkligen skillnaden i ålder skulle vara för stor, om den unga flickan känner någon motvilja, om han själf får sina betänkligheter, kan han inte i stället för att låta henne dela sin egen tron, bestämma henne för att dela någon annan af Europas troner som han på detta sätt skulle »*Bonapartisera*», till exempel den spanska? För hans framtida spelplaner är det icke något dåligt kort, detta, att en ung flicka, den enda af hans blod, är i det närmaste giftasvuxen. Han låter henne komma till Paris, han anställer henne på försök hos sin mor, för att observera henne: men Lolotte stannar där icke länge. Hon roar sin far med sin korrespondens från hofvet och synes icke misstänka att hennes bref blifva öfvervakade. Napoleon inser att ingenting kan göras med Luciens dotter, han sänder henne tillbaka till Italien. Hon vinner visser-

ligen ingen konungakrona, men hon får åtminstone en sluten (furstlig) sådan; hon gifte sig nämligen 1815 med prins Gabrielli och dog inte förr än 1865.

Resan till Italien skaffade ingen framgång åt de äktenskapliga förslagen, och likväl ansträngde sig Fouché fortfarande att vidmakthålla och utbreda ryktena om skilsmässan, utsättande sig därigenom för dundrande hotelsebref som likväl icke afhålla honom från sin intrig. Huru fin och slug han annars är, förstår han icke att ögonblicket är förbi, och att om också farorna vid Eylau och af den under hans frånvaro anstiftade sammansvärjningen, kunnat politiskt träffa kejsarens sinne, så har likväl intrycket däraf icke varit så lifligt att det kunnat blifva beståndande, eller att han omfattat tanken på att en lefvande representant för honom själf skulle vara nödvändig i Paris, när han lämnar det för att deltaga uti något fälttåg.

För att få honom att bestämma sig, hade ett alldeles afgjordt parti varit nödvändigt; det ryska är likväl beroende af allt för långa underhandlingar; det finns ingenting att göra med Bayern och i närvarande ögonblick icke heller med Österrike, som erbjudit sig 1805, men som nu inte hade någon dotter att gifta bort. Familjeförbindelsen är visserligen en reservutväg; men hvilka faror och hvilka svårigheter äro icke att frukta med Luciens? Man måste därför veta att vänta och afvakta.

Det är också hvad Napoleon gör vid sin återkomst, och under de tre månader som han tillbringar i Paris. Hans hjärta är helt och hållet upptaget af madame Walewska, som nyss anländt ifrån Polen. Hans tankar äro upptagna af en mängd angelägenheter, och i synnerhet af Spanien, hvilka han tror sig kunna föra till ett godt slut innan han med kejsar Alexander återupptar underhandlingarna från Tilsit. Det är endast emellanåt som han återkommer till skilsmässan, allt mera oförmögen — och det fastän nu Talleyrand icke spar på uppmanningar — att fatta ett beslut och i synnerhet att gifva tillkänna en vilja, upprörd, nervös

till den grad att han nästan är sjuk och att han gråter öfver sin hustru och öfver att han icke kan lämna henne.

Nej, han kan det icke! Man skulle kunna tro att han vore bunden vid henne genom trolldom, att hon besatt en talisman med hvilken hon fängslade honom. Fastän han ofta säger att han finner henne gammal och att hon är ful, så är han under deras vistande i Marrac lika kär och lika uppsluppen som en yngling. Under deras promenader springer han efter henne på gräsplanerna, och när kejsarinnan vid en af dessa lekfulla förföljelser tappar sina skor, så kastar han dem långt bort och har henne att stiga upp i vagnen i strumpfötterna för att bättre kunna se och känna dessa små fötter, som han älskar så högt.

Och det är icke allenast fysiskt, det är också moraliskt som han finner henne öfverlägsen alla andra. Huru rättvist anser han henne icke vara på sin plats, intelligent, uppmärksam, taktfull, när han jämför hennes sätt med det obehagliga som mötte honom då han sammanträffade med de spanska suveränerna i Bayonne. Och sedan, under deras triumffärd genom mellersta och västra Frankrikes provinser, vid en värme så tryckande att de måste resa om nätterna för att njuta någon stymmelse till svalka, denna färd på hvilken hvarje station markeras utaf ständigt enahanda fester, emottagningar och presentationer utan all ända, utaf hvilka han själf tröttas öfver all beskrifning; huru visar hon sig icke då ständigt på sin plats, ständigt färdig trots hufvudvärk och illamående, alltid punktlig, alltid med ett behagligt småleende på läpparna, med ett älskvärdt ord på tungan åt hvar och en; huru förstår hon icke att med en förtjusande åtbörd öfverräcka åt hustrurna och de unga flickorna de smycken med hvilka hon prydt sig, och att på detta sätt af en officiel och banal present göra en personlig och förtrolig gåfva som man skall minnas. Huru hon ser ut att intressera sig för saker och personer, för familjerna, för barnen, för allt som smickrar och gläder mödrarna. Hur hon tyckes vara född för att komplettera honom, för att ställa sin kvinnligt ömma svaghet bredvid

hans behärskande kraft, för att tjusa allas hjärtan så som han sätter själarna i brand!

Och likväl, fastän han mer än en någon annan fångslats af Josephines trollmakt under dessa fyra månader, från april till augusti, då han lefvat ensamt med henne, och endast gjort sig skyldig till en kort otrohet emot henne tillsammans med mademoiselle Guillebeau, fattas han vid återkomsten på nytt af tanken på skilsmässa, och det är intet tvifvel om att den till stor del är orsaken till den färd han' företar till Erfurth. Det är för att öfvertyga Alexander om att han är sinnad att erbjuda sin tron åt en af storfurstinnorna, som han för med sig Talleyrand. Men Talleyrand, långt ifrån att tjäna sin härskares intressen, bedrar honom utan betänkande; det är han som ger kejsaren af Ryssland tillfälle till att afböja Napoleons begäran, och som nu lägger grunden till en ny sammansvärjning emot Frankrike och på detta sätt förbereder 1809 års krig.

Från Erfurth måste Napoleon skynda tillbaka till Paris och till spanska gränsen. Han litar på de halfva ord och halfva löften som kejsar Alexander gifvit honom, och föreställer sig att sedan han fått slut med det spanska upproret, skall ingenting vara lättare för honom än att verkliggöra det ryska giftermålet. Men det är icke något uppror, det är en hel folkresning, och där han trodde att två månader skulle vara tillräckliga för en afgörande triumf, får han nu använda tre utan att ernå annat resultat än några ofruktbara segrar. Dessutom har han att kämpa emot sammansvärjningar i Paris inom hans egen familj, hvilken räknat på hans död, emot Österrike som gripit till vapen på nytt och bereder sig på att gå anfallsvis till väga, emot folkresningen i Tyskland som förberedts af furstarna och det heliga kriget som predikats af de hemliga sällskapen. Han skyndar tillbaka från Benevent, flygande förbi hästombytena i sporrsträck, åkande efter posthästar som en af sina pager. Han ger sig knappast tid att stanna tre månader i Paris, att afslöja några förrädare, ställa sina

affärer i ordning, organisera en armé och kasta den fram emot Donau, och han skyndar framåt igen, sedan Österrike gjort ett anfall och ärkehertig Karl öfversvämmat Confederationen somrâde.

Men när han efter denna feberaktiga verksamhet som varat nästan utan uppehåll i sjutton månader, stannar i Schönbrunn och börjar tänka sig om, inser han att skilsmässan blifvit oundviklig. Det är icke allenast nödvändigheten att betrygga arfsföljden och att stäcka Murats och Carolines dunkla förehafvanden genom att själf skaffa sig en son, det är också nödvändigheten af att, när han själf är frånvarande, hafva i Paris en personlig representant, omkring hvilken hans anhängare kunde samla sig i händelse af ett engelskt anfall eller en rojalistisk uppresning. Och Josephine finnes icke där för att röra hans hjärta genom minnet af delad lycka, för att skrämma hans fantasi genom det sönderslitande af deras gemensamma ödens band, som skulle komma hans stjärna att blekna. En annan kvinna, lika öm men mycket yngre och vackrare, mycket mera blyg och tillbakadragen, och dessutom fruktsam, erbjuder honom sitt stilla och angenäma sällskap, och inger honom den säkra förhoppningen om ett snart förestående faderskap. Om han ännu kunnat tvifla på sig själf när det gällde Eléonore, så finns här icke mera något tvifvel, ty han inser hela vidden af den uppoffring som denna kvinna gjort för honom i Varsjava; han känner det lif hon fört sedan två år tillbaka; det är han själf som ordnat hennes fängelse på Schönbrunn och som gjort det så säkert stängdt, som han själf velat.

Också tvekar han icke längre. Det är afgjordt, det är slut med denna strid som sedan två hela år tillbaka sysselsatt hans själ och sårat hans hjärta; denna strid med sig själf, under hvilken hans dagar och nätter varit uppfyllda af skilsmässetankens eggande ångest och han uttömt alla de kombinationer som hans uppfinningsrika ande kunnat tänka sig. Adoptionen af ett oäkta barn, låtsandet af ett hafvandeskap, till och med återvändandet till en af Hortenses söner, allt har han skärskådat, vändt det på alla sidor och skulle

hafva lånat sig till allt; men i själfva verket finns det endast en sak som är praktisk, en enda som kan upprätthålla och stadfästa kejsardömet. Han känner det, han förstår det. Och för att spara sig alla sinnesrörelser, för att i synnerhet spara sin hustru dem, för att icke åter försjunka i tvekan och svaghet, befaller han genast ifrån Schönbrunn den kejserliga arkitekten i Fontainebleau att han skall stänga förbindelsen emellan Josephines våning och hans egen. Och när Josephine anländer — fördröjd för första gången — förbjuder han henne sin dörr och stannar instängd med sina ministrar. Inga enskilda samtal, inga tillfällen till några förklaringar; alltid och med afsikt en hel mängd folk emellan honom och henne. Oupphörliga anspelningar till mellanhänderna, och öppna förtroenden till de mera intima. Och sedan han försökt med Hortense, som afböjer det, kallar han Eugène från Italien för att hjälpa honom i det sista, afgörande ögonblicket, och när han vet honom på väg, framkallar han själf i Paris det skickelsedigra samtal, i hvilket han måste tillkännagifva för Josephine sitt beslut.

Hon väntar sig det, icke allenast från år 1807; hon har väntat det alltid. Det har således drabbat henne, detta slag som hon uppbjudit all sin fintlighet för att undvika, sedan förkänslan däraf med sin skräck förgiftat hela hennes lif; denna skilsmässa som hotat henne sedan återkomsten från Egypten, hvars tyngande tanke återkommer vid upprättandet af konsulatet på lifstid, vid kejsardömets proklamerande, kort sagdt: vid alla de tillfällen då lyckan synts öfverhopa henne som rikast med sina gåfvor!

Och denna gång finnes intet att göra, intet att försöka, ingen undanflykt, intet botemedel! Hon försöker med vanmakt och tårar, men utan hopp att återvinna honom, endast för att draga den största möjliga fördel utaf situationen. Hon önskar för sin son ett stadfästande genom skriftliga försäkringar af hans ställning som vicekonung. För sig själf önskar hon först och främst och framför allt att icke behöfva aflägsna sig från Paris, vidare att

hennes skulder blifva betalda, vidare att hon får behålla sin rang och sina företräden som kejsarinna och vidare att hon får penningar och mycket penningar.

Och hon får det, hon får allt hvad hon vill: Elyséepalatset som slott i staden, Malmaison som residens på landet, Navarre som jaktslott, tre millioner om året, en uppvaktning lika stor som förut, titel, vapen, garde, eskort och hela den yttre stât som tillkommer en regerande kejsarinna, en särskild plats i staten, så ovanlig att den synes enastående och utan exempel, så vidt man icke vill gå tillbaka till Roms och Bysanz' tider för att finna en liknande.

Men penningar, palatser, titlar äro för honom mindre än intet; han skänker henne det som bättre är: sina tårar. Han ger dessa sorgedagar i Trianon, hvilka han söker fördrifva med spel — han som aldrig brukar spela! — och denna ständiga oro för sin hustru som låter honom oupphörligt sända i väg till Malmaison dessa pager, stallmästare, kammarherrar och stor-officerare för att hvarje ögonblick skaffa honom färska nyheter om hvarje timme som hon tillbringar utan honom. Och lik en orolig älskare, den trognaste och ömmaste älskare, skrifver han bref på bref, uppmuntrar han hela sin omgifning att göra henne besök, begär han att få veta ända till de minsta detaljer ur den förskjutnas lif. Det finns ingen uppmärksamhet, ingen ynnest, inga artigheter som han icke visar henne, i det han känner eller tror sig brottslig. Han önskar att hon också skulle fatta sitt beslut, underkasta sig det oundvikliga, med gladt mod omfatta sitt nya lif och på detta sätt befria honom från den tryckande tanken att veta henne olycklig genom honom.

Och likväl, när han kommer till Malmaison för att se och trösta henne, omfamnar han henne icke, går han icke in i hennes rum, han ordnar alltid så att han är synlig för alla, ty han vill att Josephine och hela den öfriga världen skola veta att allt är slut emellan dem. Det är ännu ett bevis till på den aktning han visar henne, när han icke tillåter någon hysa den tanken att hans

hustru från i går skulle vara hans älskarinna i morgon. Och dessutom — hvem vet? — kanske misstror han sina egna känslor — och i så fall är det icke endast aktning han visar henne: han intygar därigenom hur varm och mäktig och varaktig den är, denna kärlek som uppstått för tretton år sedan, huru den öfverlefvat allt, till och med ungdomen och skönheten; denna kärlek som i sin början var den mest passionerade, som trots tillfälliga otroheter var den mest outplånliga, den mest mäktiga och mest blinda som någonsin en man varit upptänd utaf.

XVII.

MARIE-LOUISE.

1.

Hittills har Napoleon ansett dem för underlägsna, alla de kvinnor hvilkas kärlek han njutit. Den trollmakt som Josephine i början utöfvade på honom har helt och hållet försvunnit från och med 1806. Seende vid sitt hof det gamla Frankrikes mest förnäma damer, Montmorencys, Mortemarts och Lavals, tog han Beauharnaiserna för hvad de voro och fick en mycket tillförlitlig uppfattning om afstånden i samhällsställning. Bland hans älskarinnor var ingen i tillfälle att smickra hans fåfänga genom sin börd eller det sätt hvarpå hon klädde sig. Han gjorde sig ingen möda att uppsöka den sortens damer, eller, om man vill antaga att han gjorde det, fick han snart afsmak för dem och brydde sig kanske inte ens om att föra äfventyret till något slut.

Hur kunde det dessutom, på den punkt där han stod, smickra hans fåfänga att göra sådana eröfringar som de hvilka stodo honom till buds i Frankrike! För att genom kvinnan tillfredsställa den ärelystnad han hyste, måste äfventyret vara i jämnhöjd med hans lycka; det fordras minst en flicka af kejserlig börd, och det var hvad han mötte, när kejsaren af Österrike tiggde om ett förbund med honom och erbjöd honom Marie-Louise, sin äldsta dotter, till gemål.

Denna gång är det icke, som förut med Josephine, att blifva emottagen i en 'fingerad Faubourg Saint-Germain; det gäller inträdet i en familj af konungar, det är jämlikheten med det som behärskar världen genom ättens ålder och historiens vittnesbörd, likställigheten med huset Bourbon och Habsburg-Lothringen. Det är att bestiga det sista trappsteget som återstod för att, åtminstone i sina tankar, vara i jämnbredd med dem som företrädt honom på denna tron som han eröfrat, ja till och med att förbinda sig med dem genom en vädjan som nästan liknar en arfsrättighet. Han skall kunna säga »*min onkel*» om Ludvig XVI, »*min tant*» när han talar om Marie-Antoinette, ty två gånger genom sin mor och sin far är hans blifvande gemål nièce till drottningen och konungen af Frankrike.

Dessutom skall han nu, när han vänder sig till kejsarna och konungarna, icke behöfva vara hänvisad till den illusoriska skrifvelsesläktskapen som är vanlig mellan suveränerna: han skall i verkligheten blifva deras »herr broder» eller »kusin»; det napoleonska »systemet» som han upprättade i Västerlandet och som han sedan fyra år tillbaka försökt att fästa vid de olika dynastiska systemen genom Eugènes, Stephanies och Jérômes giftermål, skall nu genom hans eget äktenskap blifva förbundet med det österrikiska, så som detta förut var med det bourbonska. Hans dynasti skall förlora denna improviserade natur som varit dess svaghet, och genom dessa släktförbindelser med de gamla dynastierna komma världen att glömma dess revolutionära ursprung, samt i och med dessa fasta och varaktiga band få den politiska betydelse som Napoleon anser oundgänglig för sin mission.

Hans ärelystnad är således tillfredsställd genom detta giftermål; men hans begär att härska, huru skall det kunna komma att draga jämnt med en gemål som, med sådana förfäder och en sådan storhetsvana, både genom börd och af instinkt måste veta hvem hon är och hvad hon gäller? Naturligtvis bör en sådan kvinna veta att intaga en plats som är henne värdig och lika antagligt är att

hon äger denna visshet om sin ofelbarhet som är så vanlig hos furstar, hvilka äro genom födseln borna till sin höga rang, och som är tillfyllest att i deras egna ögon ställa dem högt öfver de vanliga dödliga.

Men genom en förvånande tur befinnes det att jordmånen är så väl förberedd, som om den blifvit det med afsikt. Det barn som man öfverlämnar till honom, har aldrig drömt om att hafva någon annan vilja än sin fars; hon vet att hennes öde alltid skall komma att underordnas hennes familjs intressen, att hennes person är ämnad att utgöra mellangiften uti någon traktat, och hon har blifvit så uppfostrad att hon utan motsägelse, ja nästan utan öfverläggning skall öfverlämna sig åt hvilken make som helst, som af politiken anvisas henne.

Det är just för en sådan lifsuppgift som hon blifvit uppfostrad ända sedan sin spädaste barndom.

Man hade låtit henne lära en hel mängd språk: tyska, engelska, turkiska, böhmiska, spanska, italienska, franska och till och med latin — ty man vet ju icke hvart ödet skall komma att föra henne. Ju mera hennes ordförråd ökas, ju flera olika ord hon har för att utveckla sina idéer, desto färre idéer har hon — och det är just det som är meningen!

Man har låtit henne lära musik och teckning, hvilka utgöra en lämplig och upphöjd sysselsättning för sysslolösa prinsessor, på hvilken plats de än komma att fästas.

Man har hållit henne strängt vid religionens bokstaf i det man vänjt henne vid de noggrannaste andaktsöfningar; men man har sorgfälligt vaktat henne får alla dispyter öfver dogmerna, ty det kan ju hända att den blifvande gemålen är mer eller mindre schismatisk, om han också inte är helt och hållet kättare.

I fråga om sederna, den strängaste hemlighetsfullhet: ärkehertiginnan måste vara absolut okunnig om att det finns tvenne olika kön i naturen.

Med den försiktighet som endast den stora spanska kasuistskolan vinnlägger sig om, har man för att bevara hennes oskuld

hittat på så egendomliga sedlighetsmanövrer att de förefalla nästan osedliga. Nere på bakgårdarna ingenting annat än hönor, inte ett spår af några tuppar; i fågelburarna inga hanar, endast honor; i rummen inga små hundar, endast tikar. Böckerna — och hvilka ömkliga böcker sedan! — äro genomgångna med saxen i hand; sidor, rader, till och med ord äro bortklippta, utan att de ifriga klipparna tänkt sig att dessa hål och luckor kunna gifva ärkehertiginnorna något att tänka på och drömma om. Det är visserligen sant att först en guvernant och sedan en öfverhofmästarinna hålla drömmarnas tyglar! Det är hon som ordnar rummen, är närvarande vid lektionerna, styr lekarna samt öfvervakar lärarinnor och domestiker. Hon lämnar inte sin elev hvarken dag eller natt. Som denna syssla anses mycket viktig och är beroende af politiken, så utbytes innehafvarinnan när ministrarna ramla.

Marie-Louise har haft fem guvernanter på 18 år; men hennes uppfostran har blifvit ordnad efter så stränga och så bestämda lagar, att hon ensam förblifvit densamma, fastän lärarepersonalen växlat.

Förströelserna hafva utgjorts af de i klostren vanliga: blommor att syssla med, fåglar att sköta; emellanåt någon liten fest i det gröna tillsammans med guvernantens dotter. På feriedagarna en mycket stilla, men mycket borgerlig sammanvaro med några gamla onklar, som måla och göra musik. Inga toaletter, inga juveler, inga baler, intet deltagande i hofvets fester, endast några resor för hälsans skull. Det som lifligast inpräglat sig i Marie-Louises minne och som skänkt henne den mesta förströelsen, det var hennes flykter för den franska invasionen, ty under dem förlorade disciplinen sin stränghet och man hade ferier ifrån läxorna.

Det är således icke en kvinna som man öfverlämnar åt Napoleon, det är ett barn, nedböjdt under en så sträng, så enformig och så trång regelbundenhet, att hvarje annan lefnadsordning

bör synas mild i jämförelse med den och den minsta förströelse skall blifva något alldeles nytt.

Men om nu denna uppfostran på sådant sätt förkväft hennes natur, kan man icke hafva skäl att frukta det naturen vill taga sin skada igen? Det är alldeles samma uppfostringsmetod som tillämpats på Marie Theresias döttrar, och man har sedan sett resultaten däraf, hos Marie Antoinette i Versailles, hos Marie Caroline i Neapel och hos Marie Amelie i Parma. Visserligen! Men Napoleon föreställer sig att männen burit sig dumt åt, och han har uppgjort sin plan därefter. Den lilla pensionsflicka som han får taga emot, skall helt enkelt utbyta klostret i Schönbrunn eller Laxenburg emot klostret i Tuilerierna eller Saint-Cloud. Det är endast en man som kommer till. Det blir samma omutliga regelbundenhet, samma stränga uppsikt; ingen umgängesfrihet, ingen lektyr som icke censurerats, ingen manlig visit kommer att vara tillåten, guvernanten ersättes af en hofdam, och fyra kvinnliga eunucker komma att ständigt hålla vakt, två vid dörrarna, två inne i rummet och det natt och dag som ett par förposter inför fienden. Och efter som mannen måste lära hustrun det som hela hennes uppfostran haft till ändamål att dölja för henne, så ämnar han fullständiga denna beskyddande okunnighet med materiella försiktighetsmått: ingen man, hur högt eller hur lågt han än må stå på den sociala rangskalan, får någonsin vara ensam med kejsarinnan, vore det också endast ett ögonblick.

Omkring henne skall hela den gamla etiketten från Ludvig XIV:s tid, denna etikett, som försummades genom Ludvig XV:s likgiltighet och Ludvig XVI:s svaghet, upplifvas helt och hållet. Men när den gamla kungligheten dolde sitt misstroende under skenet af traditionella värdigheter, i det den utvalde de förnämsta damerna i riket för att öfvervaka drottningen under sken af att hålla henne sällskap, så ämnar Napoleon äfven där tillämpa sina militäriska vanors obevekliga stränghet genom att låta änkor eller systrar till sina soldater öfvertaga den afsedda vakthållningen.

Det är icke af svartsjuka, ty han känner ännu icke den kvinna för hvilken han lagstiftar; det är af försiktighet och omtanka. Han har själf sagt i sitt statsråd: »Äktenskapsbrottet är en soffaffär», och han är öfvertygad, kanske af erfarenhet, om att hvarje »mellan fyra ögon» lätt kan taga en brottslig vändning. Med detta misstroende till kvinnan, måste han finna det af österländingarna antagna systemet särdeles i sin smak. Om han inte kan, efter som det icke är brukligt i västerlandet, instänga sin hustru i ett harem, så sätter han hofdamerna i eunuckernas ställe och ersätter järngallren med etiketten. Oberäknadt namnet, är fängelset detsamma. Det är sant att när hon samtyckt till fångenskapen, så vill han förskaffa sin hustru alla de materiella njutningar hon kan önska sig: det är mycket ledsamt, om de nästan i alla afseenden likna dem som en sultan erbjuder sin favoritodalisk!

I Wien har Marie-Louise icke vetat af eleganta klädningar, utsökta spetsar, dyrbara schalar och luxuösa linnepersedlar; här skall hon, sedan valet gjorts af hennes hofmästarinna, så att icke någon modkrämare skall behöfva infinna sig, få allt hvad den franska industrien kan åstadkomma i fråga om nyhet och dyrbarhet. Kejsaren ger henne en liten försmak därpå genom den bröllopsskänk han sänder henne och hvars innehåll han själf utvalt, artikel efter artikel, och låtit packa in under sin uppsikt.

I den finnas tolf dussin fina batistchemiser, garnerade med broderier och valenciennespetsar, hvilka kosta 19,386 francs; tjugufyra dussin näsdukar, för hvilka han betalt 10,704 francs; tjugufyra nattröjor för 9,060 francs; trettiosex kjolar för 6,354 francs; tjugufyra nattmössor för 5,652 francs. Och dessutom hufvudbindlar, nattfichyer, morgonrockar, morgonfichyer, klädningar, handdukar — med ett ord, för 94,666 francs linnepersedlar, hvilka lämnats af madamerna Lolive och de Beuvry.

Sedan är det för 81,199 francs spetsar, 64 klädningar från Leroy betalta med 126,976 francs, 17 kaschmirscharler för 39,860

francs, tolf dussin strumpor från 18 till 72 francs paret; 60 par skor och tofflor af alla färger och alla tyger, gjorda efter mått som skickats från Wien, och alla så små att Napoleon, i det han lät dem leka på sina fingerändar, förklarade dem vara »goda förebud».

Han utbreder på detta sätt inför henne alla de grannlåter, alla de rikedomar som detta Paris har att erbjuda, hvarmed det leder smaken och bestämmer moderna i hela världen, grannlåter för 411,736 francs och 24 centimer. Oeh hvarje år får hon nästan lika mycket, efter som hon för sin toalett erhåller 30,000 francs i månaden, alltså 360,000 francs om året.

I Wien hade hon knappast några futtiga smycken, som en borgarfru i Paris skulle skänkt sitt förakt: några hårarmband, ett litet hårband med små pärlor, ett annat med gröna kulor — en ruinerad prinsessas juvelskrin. I Paris skall hon bära diamanter som ingen annan drottning före henne: de tretton diamanter som omgifva kejsarens porträtt och som kostat 600,000 francs; ett halsband för 900,000 francs, två örhängen för 400,000 francs, en stor paryr, bestående af ett diadem, en kam, ett par örhängen, ett tvåhvarfvigt halsband och ett skärp, alltsammans innehållande 2,257 briljanter och 306 rosenstenar! En annan paryr af smaragder och briljanter för 289,865 francs, en i opaler och briljanter för 275,953 francs, vidare en i rubiner och briljanter, en i turkoser och briljanter, utan att räkna den som består af kronjuvelerna och som är värderad till 3,325,724 francs,

I Österrike bebodde hon de allra enklaste rum: i Frankrike skall hon få en våning, hvars dekorering kejsaren själf anbefallt och öfvervakat, en våning, som han låtit inreda helt och hållet ny, för att ingenting skulle påminna om dess förra innehafvarinna; rum hvilka, i hvilket af slotten hon än kommer att residera, innehålla precis de samma små möblerna för det dagliga behofvet, så att hon alltid återfinner sina vanor och har under sina händer samma föremål. Han har själf gjort valet och bestämt platsen.

Han är så stolt däröfver, att han inbjuder alla sina gäster att besöka dem. I Tuilerierna beger han sig i sällsksp med konungen och drottningen af Bayern ner utför den lilla mörka trappan, som från hans kabinett leder ner till kejsarinnans rum — en trappa så smal att konungen, som är mycket korpulent, knappast kan komma ner utför den på sidan; — när han kommer ner, fortfarande i mörkret, så är dörren stängd, och de tre majestäterna måste göra helt om för att, icke utan ansträngning, komma upp igen, i omvänd ordning. I Compiègne är det också han som visar drottningen af Westphalen badrummet, möbleradt och i indiskt kaschmir för en summa af 400,000 francs!

Till den blifvande kejsarinnans uppfostran hörde också att guvernanterna, för att hon icke skulle förstöra sin mage, nekade henne alla läckerheter; men som Napoleon vet att hon tycker om sötsaker, liksom alla wienskor, hvilka alla tider på dagen äta bakelser och dricka kaffe, så förändrar han för hennes skull sin matordning, låter fördubbla mellanrätterna, konfektyrerna och småkrafset och ordnar på förhand en hel liten frukost utaf endast bakverk.

Hans tillkommande är gifmild och har hittills icke kunnat skänka bort annat än de små handarbeten hon själf förfärdigat. Hädanefter kan hon med sina presenter öfverhopa sin far, sina syskon och sin styfmor samt för öfrigt hela världen, hon kan sända dem hvarje år för mer än två hundra tusen francs parisartiklar, toaletter, porsliner, böcker, necessärer och möbler. Han har själf, innan hon ännu anländt, gifvit signalen därtill.

Hon kan icke veta om hon tycker om teatern, efter som man aldrig fört henne dit; men hon skulle hvarken vara ett barn af sin tid eller af sitt land, om hon inte älskade den. Hon skall således få åse skådespel eller höra musik så ofta hon vill, antingen om hon går med honom på spektaklet eller om hon vill låta aktörerna spela inför sig på sina slott. Och för öfrigt skall hon få allt hvad hon vill, hundar, fåglar, lektioner i musik, målning och brodering — allting med ett ord, endast hon vill

underodna sig haremsdisciplinen och föra ett sådant lif som hon ju dessutom från början varit van vid. Hon skall icke synas offentligt annat än vid de stora, civila eller religiösa ceremonierna, de stora balerna, galaspektaklerna, hofcirklarna, jakterna, sommarutfärderna eller praktresorna. Hon skall då uppträda högdragen, nästan som en gudomlighet i sin hofdräkt, öfversållad af diamanter, uppvaktad af sin svit utaf damer och officerare, endast sedd af folket nedifrån och på afstånd, som en afgudabild.

På detta sätt smyckar han hennes fängelse och pryder dess järngaller med grannlåter; på detta sätt drömmer han om att bibehålla henne i hennes barnslighet och att roa henne med leksaker; på detta sätt ordnar han i minsta detalj hennes lif, på det att hon utan störande intryck skall öfvergå från sin ställning som fången ärkehertiginna i Schönbrunn till värdigheten af fången kejsarinna i Paris; på detta sätt gör han sig säker om hennes trohet och anser han sig kunna ställa »Cæsars maka» öfver och utanför alla misstankar. Och han handlar så och med denna stränghet, icke så mycket därför att han är äkta man, utan därför att han tänker på sitt faderskap och förbereder sig för sin roll som grundare af en dynasti. Den kvinna som han på detta sätt stänger in mellan hofdamer och vakter, har enligt hans åsikt den särskilda, ja, man skulle kunna säga, den enda uppgiften att blifva moder genom honom. Hon är den form som skall emottaga och utveckla fröet till en dynasti, och alla hans försiktighetsmått gå endast ut på att försäkra sig en oomtvistlig legitimitet för detta frö. Och Napoleon har icke så orätt, ty den monarkiska doktrinen hvilar helt och hållet på just detta.

Och att Marie-Louise skall blifva moder, därpå tviflar han icke. Hans efterforskningar i detta fall äro vidtagna med den största omständlighet. Utom det att hon är »förträffligt skapad», så har hon goda exempel inom sin familj — hon har att brås på. Hennes mor har haft tretton barn, hennes mormor sjutton, hennes mormors mor tjugusex. Det är just, som han sade till

Champagny, en sådan kvinna som han velat gifta sig med. Hvad honom själf beträffar, är han lugn. Han har på sitt »konto» tvenne talande bevis, och allt nervöst misstroende är som bortblåst. Må hon då komma och må hon skynda sig, hon som skall befästa tronföljden och försäkra hans ras om en framtid!

Men skall hon också behaga honom, denna kvinna? Kan han önska att äga henne och hvilken känsla kan hon väl väcka? Man har skickat honom hennes porträtt från Wien: det är en ung flicka med långt, blondt hår, liggande i långa hängande lockar på ömse sidan om pannan, pannan är hög, ögonen porslinblå, ansiktet litet koppärrigt och rödlett; näsan litet urgräfd vid roten, läpparna stora, hakan tung och utstående, tänderna hvita, mycket glesa och framskjutande; en vacker barm och mycket utvecklad, helt och hållet en ammas; axlarna breda och hvita, armarna magra, mycket små händer och förtjusande fötter. Hon är bra stor för att vara kvinna, fem fot och två tum lång — endast fyra linier kortare än han själf. Egentligen en vacker kvinna, men utan grace, mjukhet eller behag. Men detta kan komma, menar han, kan förvärfvas likaväl som elegans och världsvana. Han tycker dessutom inte illa om stelheten i uppträdandet, och han finner den kejserlig. Hvad han framför allt fäster sig vid, är att hon bär prägeln af sin ras. När Lejeune, Berthiers adjutant, kommer till Compiègne några dagar endast före kejsarinnan, låter Napoleon bära fram det porträtt som han fått från Wien och frågar Lejeune, som lyckligtvis är lika mycket målare som soldat, om alla delar af likheten. Lejeune visar då en profil af henne som han ritat, och Napoleon utropar genast: »Ja, det är verkligen den österrikiska underläppen!» Han tar från bordet där de ligga några af de habsburgska medaljerna, han jämför profilerna och faller i extas. Det är just den hustru han önskat sig, det är den borna kejsarinnan!

Sedan underhandlingarna äro afgjorda och han ser sin dröm realiserad, förgås han af otålighet att få rå om henne. För att

skingra sina tankar rider han förgäfves hvarje dag sina tio à femton lieues på parforcejakt, denna tanke behärskar honom; han talar med alla därom, han vill att förberedelserna till emottagandet skola vara färdiga innan de börjats. När man i Louvren skall ställa i ordning vigselkapellet i stora salongen, säger man honom att man icke vet hvar man skall göra af de stora taflorna. »Nåväl!» — ropar han — »det finns ingenting annat än att bränna upp dem!» Han sysselsätter sig — han! — med sin klädsel; han låter Murats skräddare, Léger, göra en hofdräkt alldeles öfversållad af broderier, som generar honom till den grad att han icke kan behålla den. Han skickar efter en ny skomakare för att hans skor skola blifva finare; han vill lära sig valsa och gör sig ofantligt besvär därmed. Som Catherine af Westphalen skrifver till sin far: »Det sker saker som hvarken ni eller jag någonsin kunnat tänka oss!»

Och allt eftersom kejsarinnan på sin färd ifrån Wien uppnår Tyskland och sedan Frankrike, stegras hans otålighet. I hvar och en af de städer som han bestämt ankomsten till timme efter timme, och där Marie-Louise stannar, mötes hon af pager, stallmästare, kammarherrar, som infinna sig med bref, blommor, vildbråd som han skjutit. Från hvarje stad väntar han bref från kejsarinnan, bref från Berthier, bref från sin syster Caroline, som ledsagar hans hustru, bref från damer, stallmästare och prefekter. Han skulle tagit emot sådana af pager, lakejer och postiljoner.

Till sist kan han inte styra sig längre. Marie-Louise har tagit nattkvarter i Vitry den 26 mars. Den 27 skall hon ankomma till Soissons, och just den 28 skall mottagandet ske. Ceremonielet är tryckt. Paviljongen där de båda genom ombud gifta makarna skola mötas, är uppbyggd och dekorerad. Trupperna äro kommenderade. Festmåltiderna färdiga. Städerna vänta i feber. Men hvad gör det? Den 27 på morgonen far han från Compiègne med Murat, utan eskort, utan svit, i ett hällande regn. Under portalen till kyrkan i Courcelles väntar han sin utvalda.

Ändtligen ser man den stora åttaspända berlinaren stanna för att byta om hästar. Napoleon närmar sig. Tjänstgörande stallmästaren anmäler honom, Caroline nämner honom vid namn. Alldeles våt stiger kejsaren upp i vagnen, sedan fotsteget nedfällts. Man fortsätter färden, det går i brinnande fart förbi småstäderna och byarna, där mairerna stå uppställda med sina ståtliga tal i händerna; man skyndar förbi de festprydda städerna där festrätterna kallna vid den ståtliga middag som Bausset låtit beställa. Utan att äta kommer man klockan nio på kvällen fram till Compiègne, där kejsaren tvärt afbryter alla tal, presentationer och artigheter. Han för Marie-Louise in i det inre af hennes våning.

Och där har hon att påminna sig den läxa som hennes far gifvit henne med på vägen: »att helt och hållet tillhöra sin man och att lyda honom i allt!»

2.

»Jag är inte alls rädd för Napoleon» — säger Marie-Louise till Metternich tre månader efter sitt giftermål, — »men jag börjar tro att han är rädd för mig!»

Dessa trenne månader hafva således varit tillräckliga för att från henne förjaga den förfärliga ångest som tryckt henne till den grad ända ifrån Wien och till Compiègne, att hon varit nära att blifva sjuk, och tillräckliga för att helt och hållet byta om rollerna. Men huru föreställa sig möjligheten af detta? Skulle han vara rädd, han, för en aderton års flicka, som han tagit så där utan omständigheter, på soldatmanér, samma kväll som hon anlände och utan att bry sig om alla statens och kyrkans ceremonier? Det

är visserligen sant att detta varit en helt impulsiv rörelse hos honom, och ju mera förlägenhet och tvekan han känner inom sig, desto mera är han böjd för att visa sig brutal. Det var nog icke kvinnan som han ville äga, utan det som representerade kvinnan. Känslorna hade icke någon stor del i hans ifver; utan denna var helt och hållet upptänd utaf hans ärelystnad. Att tillägna sig denna kvinna, det var det omöjliga, det oupphinneliga, och det var därför som han bemäktigade sig henne genast då han kunde nå henne, som om han fruktat att hon annars skulle undfly honom. Han gjorde på samma sätt under andra omständigheter, i Cairo och i Varsjava, där det icke gällde en sådan hustru, utan endast en älskarinna.

Men nästan omedelbart därefter inträder reaktionen. Den unga kvinna, som han tagit i besittning, tar nu i sin ordning och bemäktigar sig honom Hans sinnen, som i början nästan icke spelade någon roll, behärska honom nu. Han vill vara älskad, han är rädd för att icke vara eller icke synas vara det.

Han nöjer sig icke längre med den kroppsliga besittningen, han vill också äga hennes själ och han vill att denna kvinna erkänner, förklarar att hon känner sig lycklig genom honom. En morgon låter han kalla Metternich till Tuilerierna och stänger in honom med kejsarinnan; efter en timme öppnar han dörren och inträder skrattande. »Nåväl» — utropar han, — »ha ni nu pratat förtroligt? Har kejsarinnan talat mycket illa om mig? Har hon skrattat eller gråtit? Jag begär inte att ni skall säga mig det. Det är er gemensamma hemlighet!» Hvilket icke hindrar honom att dagen därpå fråga Metternich, och när denne, stödjande sig på kejsarens egna ord, nekar att svara, säger Napoleon: »Kejsarinnan har således ingenting att beklaga sig öfver; jag hoppas ni säger det åt er herre och att han kommer att tro er mera än andra!»

Men när han på detta sätt tillkallar sina vittnen och för dem öppnar på det präktiga fängelset, så är det sannerligen icke

kejsar Frans som han vill lugna, det är sig själf. Han vill öfvertyga sig om att hans hustru tillhör honom helt och hållet, att hon icke hyser några baktankar, att hon nöjer sig med det borgerliga lif hon för och att han till följe däraf hos henne skall finna den husliga lycka som han längtat efter.

Och likväl har denna unga kvinna ända sedan sin barndom kännt och delat den allmänna afskyn för honom. Hennes mor berättade henne, när hon var sex år gammal, att »korsikanaren monsignor Buonaparte» hade rymt från Egypten i det han öfvergifvit sin armé och låtit göra sig till turk. Hon har varit innerligt öfvertygad om att han pryglade sina ministrar och att han med egen hand dödat två af sina generaler. Året före hans skilsmässa, — detta år som sett Eckmühl, Esslingen och Wagram, som sett Wien bombarderas, har hon ansett för världens sista, och det var Napoleon som var Antikrist. »Harmen skulle döda mig» — skrifver hon efter Znaim — »om jag skulle behöfva dinera med en af hans marskalkar!» När skilsmässan ägt rum, hade hon icke ett ögonblick föreställt sig att det kunde blifva fråga om henne. »Pappa» — sade hon — »är allt för god för att vilja tvinga mig i en så viktig sak.» — Hon endast beklagade den stackars prinsessa som han skulle välja, »ty hon var säker på att det icke var henne man utsett att blifva ett politikens offer».

När nyheten om hennes giftermål tog allt fastare form, skrifver hon till en barndomsvän: »Bed för mig!» — och hon tillägger: — »Jag är färdig att uppoffra min personliga lycka för statens väl!» Man begärde att få höra hennes mening, för formens skull. Ärkehertiginnorna hafva icke någon annan åsikt än deras faders. Hon underkastade sig; men Napoleon måste icke desto mindre för hennes fantasi vara lik människoätaren i fésagorna. Man bör endast betänka: Revolutionsmannen, hvilken fyra gånger hade underkufvat och decimerat hennes eget land och folk, hvilken två gånger intågat i Wien som eröfrare, hvilken tvungit hennes far, kejsaren, *hans heliga, kejserliga majestät,* att komma till hans

bivuak för att tigga om fred! Alla hennes aristokratiska och patriotiska känslor, hennes känslor som prinsessa och dotter, det som är heligast af allt i människohjärtat och det som lättast vibrerar i det nedärfda högmodet, allt måste komma henne att afsky honom.

Men från det han förmält sig med henne, vet man icke säkert om hon tänker därpå, till den grad har hennes uppfostran gjort henne till en automat, så få idéer finns det i hennes trånga hjärna, så hastigt vaknar hos henne, från och med de första dagarna, hennes eldiga temperament och får öfvervikten. Man frågar sig om icke Napoleon har rätt, när han synes tro att om Marie-Louise kännt någon motvilja för sitt äktenskap, så hade detta varit ur rent kroppslig synpunkt.

»Man hade alltid sagt henne,» berättar han, »att Berthier skulle vara mycket lik mig till figur, ålder och utseende. Hon lät undfalla sig att hon där vid lag fann en lycklig olikhet.» — Är då hela det förflutna utplånadt och bortsopadt genom det faktum att ärkehertiginnan blifvit i kroppsligt hänseende hans hustru och att mannen ur samma synpunkt icke misshagat henne? Hvem vet? Huru osannolik än saken förefaller, med Marie-Louises förutsättningar är den antagligen sann.

Också söker Napoleon på allt möjligt sätt bevisa henne att han är och vill förblifva en god make. Ifrån konsulatet hade han upphört med att begagna gemensam sängkammare med Josephine, föregifvande sitt arbete och sina sysselsättningar, men i själfva verket för att försäkra sig om sin frihet. Om Marie-Louise påyrkade det, skulle han gärna afstå från det ensamma sofrummet; ty medan han är frusen af sig inne och låter underhålla eld i kaminerna nästan året om, så är hon uppfostrad vid att härdas i de stora, kalla palatsen uti Wiens omgifningar, och kan inte uthärda värmen. När han ibland med en ung äkta mans ömhet ber henne: »Louise, kom och sof inne hos mig!» så svarar hon med sin hårda, tyska accent: »Nej, där är för varmt!» När han

kommer in i sin gemåls rum och befaller att man skall tända på elden, så föreskrifver kejsarinnan att man skall släcka den, och som »hennes majestät är hemma hos sig», så lyda hennes fruntimmer henne, och kejsaren, som fryser, går sin väg.

Detta skulle kunna gifva honom tillfälle att vara henne otrogen, men det tänker han visst icke på, eller om han tänker på det, så döljer han sig som en skuldsatt hvilken vill göra cession. Visserligen tycks han 1811 fästa någon uppmärksamhet vid prinsessan Aldobrandini-Borghèse, fröken de la Rochefoucauld, som han gift med en svåger till Pauline och skänkt en hemgift af 800,000 francs samt utnämnt till hofdam. Men det är endast denna dams ungdom, behag och elegans som slagit an på honom. — Åtminstone kan man tro det...

Han tycks också närma sig hertiginnan af Montebello, kejsarinnans kammarfru, och man gör skandal däraf i privata brefväxlingar, men ingenting är mindre visst, och hertiginnan tycks i sanning icke vara gynnsamt stämd emot honom. Hvad han tillåter sig, det är egentligen helt vanliga äfventyr, hvilka han omsorgsfullt döljer och om hvilka ingen talar, därför att ingen känner till dem. I Caen, under resan i Normandie, har han ett möte — månne det är det första? — med madame Pellapra, hustru till generaluppbördskommissarien i Calvados, den bekante Pellapra från processen Teste-Cubières. Han återfinner henne i Lyon 1815 vid återkomsten från ön Elba, och då hälsa smädeskrifvarna henne med namnet »madame Ventreplat». I Saint-Cloud en liten öfvergående nyck för en viss Lise B., något i samma väg som de forna lektriserna, men ingen vidare förbindelse, högst tre eller fyra visiter i förbigående. Se där allt! Hans trohet är så stor, att han numera låter hvem som helst se det lilla rum som i Compiègne genom en löndörr leder ut till den korridor, där de kvinnliga gästrummen äro belägna, som har förbindelse med hans egen våning genom en löntrappa och där förut tjänstvilliga besökerskor emottogos.

Han gör mera än så: han vet eller tror sig veta att Marie-Louise skulle kunna misstycka hans besök på Malmaison eller på rue de la Victoire.

Dessa senare äro till den grad hemlighetsfulla, att ingen, kan man säga, har den ringaste kännedom om dem. De förra, som år från år blifva allt mindre talrika, allt eftersom Josephine genom sitt uppförande ger honom större skäl till missnöje, äro också hemliga, och han är angelägen om att befalla sina officerare att icke tala om dem: »Det skulle,» säger han, »göra min hustru ledsen.»

Den annalkande åldern — ty han har öfverskridit fyrtiotalet — har väl också släckt vissa mera hetsiga önskningar. Dessutom behagar hans unga hustru honom mycket — allt för mycket, påstår Corvisart. Troheten kan således förklaras. Men han förändrar helt och hållet sitt lefnadssätt. Från hans fattiga, ensamma och melankoliska ungdomstid, har det hos honom funnits gömd en sedermera frambrytande smak för lekar och skämt, för bullrande och muntra pojkstreck. Denna har icke fått luft, då det var dess tid, och gör sig nu påmind. Hans fyrtioett år finna sig nu sammanparade med Marie-Louises aderton, och följden blir att han är mera barnslig än hon och har en verklig passion för skolpojksupptåg.

Än ser man honom till häst, förföljande henne på parkvägarna och utför backarna i Saint-Cloud. Hästen snafvar, ryttaren faller af och stiger upp skrattande och skrikande: »Det bränns!» Än ser man honom återtaga bollspelen från Malmaison, eller lekande »sista paret ut» och »kurra gömma». Och hon å sin sida har endast begärt ett enda afbrott i det klosterlif som man anordnat för henne och som hon underkastat sig: hon vill ovillkorligen sitta till häst, en vanlig önskan hos prinsessorna af Lothringska huset, så snart de blifvit fria från det moderliga förmyndarskapet. Marie-Antoinette har gjort på samma sätt, och man påminner sig Marie Theresias skarpa förebråelser till henne därom.

Napoleon vill icke öfverlämna åt någon annan att vara hennes lärare i ridkonsten. Det är han som lyfter kejsarinnan i sadeln, och han springer bredvid, hållande hästen i tygeln. När hans lärjunge om morgnarna knappast hunnit sluta sin frukost, låter han föra fram en af sina hästar, kastar sig upp på den utan att bry sig om att taga på sig sina ridstöflar, och rider sedan genom stora allén, där en stalldräng är uppställd vid hvart tionde steg för att hindra hvarje olycksfall, bredvid sin gemål, i silkesstrumpor, roande sig åt hennes skrik när hästarna falla in i galopp, skrämmande dem för att få dem att springa ännu värre, och själf afkastad oftare än han skulle vilja. Om kvällarna, inom den trängre kretsen, hittar han på den ena leken efter den andra; det är pantlekarnas blomstringstid, och deras antal skulle kunna fylla volymer. Han leker med liksom alla de andra, men han har icke mycket tålamod och rättar sig icke alltid efter lekens regler, äfven om det roar damerna aldrig så mycket att se honom vara blindbock eller låta sätta sig på understol.

Marie-Louise har hittills endast haft en enda sällskapstalang som hon varit stolt öfver: nämligen att röra sina öron utan att en enda muskel i hennes ansikte förändrade läge. Men den talangen var icke nog. Nu spelar hon biljard och är alldeles passionerad därför samt utmanar kejsaren, som så illa drar sig ur spelet att han måste taga lektioner utaf en af sina kammarherrar för att kunna stå sig emot henne.

Dessutom vill hon oupphörligt rita af sin gemåls profil, och han samtycker att sitta för henne när han inte sitter för någon annan målare; eller också sätter hon sig till sitt piano och spelar tyska sonater, som han just icke tycker mycket om, eller hon visar honom sina handarbeten, det axelgehäng eller bälte som hon — eller rättare sagt hennes lärarinna, madame Rousseau — broderar åt honom, och han är alltid uppmärksam, alltid sysselsatt med henne, han söker att förströ och muntra »sin goda Marie-Louise», och med sitt borgerliga duande förvånar han detta numera

MARIE-LOUISE
OCH KONUNGEN AF ROM.
Efter en tafla af Franque i Versailles.

så styfhalsade hof, vid hvilket de äkta männen från Faubourg Saint-Germain akta sig väl att dua sina hustrur.

Men dessa hans vanor stöta icke alls Marie-Louise. Hon vänjer sig snart därvid, hon duar honom igen, hon ger små vänskapliga binamn åt sina svägerskor, hon kallar sin svärmor »*mamma*»; men det är på ett villkor: att hennes gemål inte lämnar henne, och att han lyder hennes minsta vink. Och han underkastar sig det.

Han som hittills reglerat sitt lif efter sina sysselsättningar, han är nu tvungen att rätta sina arbeten — ja, att till och med uppskjuta dem — efter sin hustrus smak och önskningar, många gånger också efter hennes nycker. Han har haft för vana att frukostera ensam, hastigt, vid en bordsända, hur hans göromål tilläto honom att göra det. Nu — åtminstone under åren 1810 och 1811, ty sedan gör han sig mera fri — intar han på bestämd timme en stor frukost med sin hustru, en frukost vid hvilken man serverar soppa, tre entrérätter, en stek, två mellanrätter, fyra smårätter och en fullständig dessert i stället för de fyra små karotter, som man förut ställde fram åt honom.

Under resorna — och från 1810 till 1812 gjorde man fem stora resor till Normandie, till Belgien, i Holland, på Rhen och till Dresden — är det icke hon som, på samma sätt som förut Josephine, väntar på kejsaren, utan det är kejsaren som får vänta på henne. Hon är aldrig färdig, hvarken till jakter, mottagningar eller spektakler, och han går tålmodigt och väntar, nöjande sig med, som i Fontainebleau, att smågnola i det han med sitt ridspö piskar sanden på gårdsplanen.

Hon tillåter inte att han aflägsnar sig, och han aflägsnar sig heller icke, huru nödvändigt det än vore att han reste till Spanien för att själf taga befälet öfver sina arméer. Hvarje dag vill han resa. Hans ekipage stå färdiga, ända till gränsen. Men där få de stanna till yttersta dagen.

Vid jakten tyckte han om de långa ridterna, han ville spränga i väg med lösa tyglar utan att veta hvart det bar, färdig att mista andan, för att på detta sätt friska upp sitt blod efter ett långt och ansträngdt arbete. Nu, då hon ovillkorligen vill följa med på alla jakter, då hon icke vill göra sig något omak och man måste vara hemma till måltiden — hennes viktigaste angelägenhet — nu jagar han inte längre, han promenerar, och det så långsamt att vagnarna kunna följa honom och att middagen icke kallnar.

Han är icke allenast en trogen, utan äfven en artig och förälskad man, som letar efter tillfällen att vara till behag. Han är frikostig, han skänker sin hustru till födelsedagsgåfva en paryr af brasilianska rubiner för 400,000 francs, då hon önskade sig en för 40,090; han ger henne efter hennes nedkomst detta halsband med åtta hvarf pärlor, innehållande 816 pärlor och kostande 500,000 francs, som man stal bort i Blois, och allt detta är endast kejserligt. Men hvad som antyder älskaren hos den äkta mannen, det är armbanden med sina data, namnen i olikt färgade ädelstenar eller diamanter, det är alla de dosor och medaljonger på hvilka Napoleon älskar att låta infatta sitt porträtt i alla möjliga former. Och är det icke han som tillkännagifver denna kärlek när han låter juveleraren Nitot omfatta sitt eget porträtt med ädelstenar och pärlor som forma orden: »Louise, jag älskar dig», och då han låter placera denna medaljong på sin gemåls skrifbord?

Om han icke älskade henne så som han gör, så skulle han icke blifva stött öfver den minsta fras i en tidning, den obetydligaste vers, som framställer honom lik en suckande herde. Så fort han ser på trycket några ord som tyckas honom våldföra det intima i hans tanke, sänder han genast till polisministern ett ljungande bref, hvaruti han icke förnekar att han älskar henne, men i hvilket han absolut förbjuder att man talar om det.

För att försäkra sig om sin hustrus ömhet, visar han all upptänklig artighet mot hennes familj: till kejsar Frans sänder han oupphörligt presenter af böcker och gravyrer; till kejsarinnan

Maria Ludovica af Este, toaletter; till ärkehertiginnor och ärkehertigar böcker, möbler, klädningar, vapen och leksaker. Det är här icke fråga om de högtals gåfvor dem Marie-Louise själf sänder med hvarje kurir, utan om dem som sändas af Napoleon personligen. På en enda gång, efter sammanträffandet i Dresden, där kejsarinnan af Österrike bokstafligen plundrat sin styfdotters garderob, sändes på kejsarens bekostnad till hans svärföräldrar icke mindre än åtta necessärer, af hvilka en för 28,000 francs, två guldur, nio schalar, trettioen klädningar i tygstycken, tjugusex färdigsydda klädningar, trettiotvå hattar, tocker och kaskar; med ett ord, föremål för inalles 122,642 francs och 70 centimer.

Ingen upptänklig artighet som han icke vid sitt hof visar storhertigen af Würzburg, hans gemåls onkel, Metternich, Schwartzenberg och alla österrikare. »Han kväfver dem med diamanter!» har han själf sagt och ingenting kan vara mera sant.

Det bästa bevis han ger på sin kärlek är att, huru svartsjuk han än är, så vågar han icke knota. Misstroendet hos honom finnes fortfarande vid fullt lif, trots den tid som förflutit, den kärlek man visar honom och de försiktighetsmått genom hvilka hans säkerhet borde vara betryggad, och hvilka han aldrig släppt ur sikte. Se här ett bevis därpå: när han, tvungen af det ryska kriget, måste lämna sin hustru, låter han genom hvarje kurir lämna sig en fullständig rapport öfver hvilka promenader hon gjort, hvilka besök hon emottagit, på hvad sätt hon tillbringar sina kvällar. Och denna rapport är uppsatt af en underordnad som begagnar sig af papper, nyttjade som omslag på ljus, som skrifver »*Vildavre*» i stället för Ville-d'Avrey, och uppå detta smutsiga papper och invid dessa dåliga kråkfötter sätter han, som annars är så småaktigt noga i fråga om skrifvelser och protokoll, med egen hand sina frågetecken och anmärkningar. Se där mannen, och intet bevis kan vara mera tillfyllesgörande, hvarken på hans svartsjuka eller på hans oaflåtliga vaksamhet. Och likväl, om något i hans gemåls uppförande misshagar honom, så behärskar han sig, han

vågar icke förebrå henne öppet, han försöker att genom mellanhänder få fram sina klagomål. En dag, då kejsarinnan promenerat i parken vid Saint-Cloud med hertiginnan af Montebello, har hon låtit denna presentera för sig en af sina släktingar, som hon samtalat med. Dagen därpå vid levern kvarhåller kejsaren österrikiska ambassadören, berättar historien för honom, och när Metternich ursäktar sig med att han inte förstår meningen med detta förtroende, säger kejsaren: »Jag önskar att ni skall tala med kejsarinnan om denna sak.» Och när den andre nekar därtill, envisas han: »Kejsarinnan är ung,» säger han, »och *hon skulle kunna tro att jag ville spela knarrig äkta man.* Edra ord skulle göra större intryck på henne än allt hvad jag kunde säga henne.»

Och ännu mera: om det finnes en älskarinna som Napoleon älskat högst af allt, den enda, skulle man kunna säga, som beständigt upptagit hans tankar, så är det *makten.* Och denna makt, så strängt nekad Josephine att, för ett enda ord i hvilket hon *tycks* tala politik, han i *Moniteuren* ger henne den skarpaste tillrättavisning; denna makt, om hvilken Napoleon är till den grad svartsjuk, att han icke ens inför sina äldsta rådgifvare, icke till sina bröder, icke till någon människa i världen velat samtycka att ens afstå från skuggan därutaf, denna makt delar han 1813, i de för hans kejsardöme mest ödesdigra timmar af fara, delar den med sin hustru. Han utnämner högtidligt Marie-Louise till kejsardömets regentinna: Kejsarinna, drottning och regentinna!

Visserligen är maktöfverlåtelsen mera skenbar än verklig, visserligen får icke något viktigare beslut fattas utan hans mellankomst; visserligen har han i Ryssland haft en förkänsla af nederlaget, ett intryck af att han kunde falla där, och vid återvändandet, då han kastade sig i ännu större faror, har han för den händelse att han skulle stupa, försökt att trygga öfverlåtelsen af sin krona; men likväl har han måst afkläda sig makten och han har gjort det. Nu utfärdas af kejsarinnan dekret i kejsarens namn, af kejsarinnan utdelas ynnestbevis, undertecknas utnämningar och utfärdas pro-

klamationer. Nu heter det i dessa bulletiner, genom hvilka ända sedan 1800 härskaren själf tillkännagifvit sina befallningar, omtalat sina segrar, utdelat hedersbevisningar och lämnat räkenskap för sina eröfringar, att det är »hennes majestät kejsarinnan, drottningen och regentinnan, som från armén emottagit de eller de nyheterna». Det olyckliga årets konskriberade, de äro hennes, de äro »Marie-Louiserna», som folket kallar dem.

Inom styrelsens såväl öfre som nedre lager visa sig svagheter, förberedes upplösningen, utföras bedrägerier. Han är icke längre där. Till och med hans namn har utplånats. Marie-Louises namn fruktar man icke. Det säger folket intet, det betyder mindre än intet. Men Napoleon vill icke släppa sin idé; han lyckönskar sig till hvad hon gjort. Hans hustru hon vet, hon ensam, mer än Cambacérès, mer än alla Bonaparterna tillsammans. Ju mera katastrofen närmar sig, ju större faran är, desto envisare hakar han sig fast vid den tanken att hon, hon ensam skall rädda allt.

Och af en händelse — ty för hans afresa från Paris, för kapitulationen och allt det öfriga, är hon icke ansvarig — af en händelse är det genom henne som allt går förloradt! Han tillskrifver henne ett bref, utan chiffer, i hvilket han omtalar den afgörande rörelse som han ämnar försöka emot de allierade arméerna. Detta bref faller i händerna på Blüchers ströftrupper, och Blücher skyndar att lägga det *uppbrutet* »för hans majestät kejsarens af Österrike upphöjda dotters fötter».

XVIII.

ÖN ELBA.

Var det uteslutande kärlek som förde Napoleon till detta så högtidligt bevisade, uttalade och tillkännagifna förtroende, eller hade politiken sin del i detta hans handlingssätt? Räknade han på att kejsaren af Österrike, när han stod ansikte mot ansikte med sin dotter och sin dotterson, skulle ändra riktningen af sina slag, att han icke skulle våga eller kunna slå till? När han så där ställde kejsarinnan på förpost, förberedde han då, i händelse af oöfverstigliga svårigheter, en personlig afsägelse, som åtminstone skulle rädda hans dynasti? Hade han föreställt sig att Europas monarker, när de icke längre funno honom själf, utan en af de sina och därtill en af de icke minst kvalificerade, uppsatt på denna tron, skulle tveka att omstörta den, att de skulle samtycka till och understödja den arfsföljd, som han själf ordnat, och att de i stället för att jaga bort hans son därifrån, skulle tro sig hafva gagn utaf att betrygga hans besittningsrätt?

För att uppställa dessa sista spörsmål, måste man antaga att Napoleon redan från april 1813, det vill säga, före slaget vid Lützen, före detta sista fälttåg, under hvilket han hvarje ögonblick uttalar det mest obegränsade förtroende till sin lyckliga stjärna, skulle hafva tviflat därpå. Man skulle tro att han haft någon baktanke på Österrike, att han ansett Marie-Louise för en säker alliansborgen, att han

litade på släktskapsbandet, att han trodde på Frans II:s goda vilja, väl icke som kejsare, men säkert som svärfader.

För att instinktmässigt kunna spåra en sådan sammansvärjning som den, hvilken mot honom väpnat alla Europas aristokrater, för att kunna gissa sig till att den unga flicka, som man kastat i hans armar, skulle vara det bete som den oligarkiska koalitionen begagnade sig af för att locka honom i fällan, därtill hade fordrats en själens uselhet, som ingen af revolutionens fransmän — knappast Talleyrand och icke en gång Fouché — varit mäktig utaf. För att kläcka ut och utföra en sådan plan, för att omkring denna äktenskapliga bädd sammanrota alla de gamla hofvens intensiva hat, all den djupa korruption som man endast träffar inom aristokratiska kretsar, dessa som af tradition äro vana vid att icke vörda någon annan mänsklig eller gudomlig lag än den som gynnar deras intressen och som fullföljer sitt mål utan att fråga efter medlen, af hvilka de icke anse något kunna vanhedra, — för att åstadkomma detta måste man taga sin tillflykt till den makt som de själfva mest missbruka och mest misskänna: kärleken. Men det är icke en älskarinna man måste anskaffa åt honom, det är en hustru! Man anskaffade henne: hvad gör det om, när triumfen är färdig, när triumfvagnens hjul hafva rullat öfver henne som skändat det heliga förbundet, om man på hjulnafvarna finner en ärkehärtiginnas skälfvande köttslarfvor och blodsudlade, blonda hår! Om hon öfverlefver eländet, denna kvinna, skaffar man henne en ställning, och hon tröstar sig nog. Dör hon däraf, så mycket sämre för henne! Vid ett sådant spel måste man ju våga något, och det är ju bara en kvinna!

Napoleon har icke ens haft en aning om någon misstanke. Aldrig hade han föreställt sig att hans hustru var hans fienders medbrottsling och han hade rätt däruti, ty man aktade sig väl att förbereda henne, och hon spelade sin roll helt naturligt och mycket bättre än om man hade sufflerat henne. Det är icke förr än mycket senare, på St. Helena, och icke ens då helt och

hållet, som Napoleon — vare sig att det var honom motbjudande att fördjupa sig i dessa saker, eller att han icke ville hafva något ljus öfver denna, den förnämsta orsaken till sitt fall, — som Napoleon inser sammanhanget mellan sitt andra giftermål och de händelser som följde däruppå. »Det var en afgrund» — sade han ofta, — »som man dolt för mig under blommor.» Men ändå tyckes det, som om han icke vill dröja vid detta, som han icke vill forska djupare i detta smutsigheternas gömsle. Det ser ut som om han hade den afsikten att hindra det hans hustru och hennes minne skulle fläckas därutaf, att hon inför historien skulle blifva tilldelad någon del af ansvaret för det dystra skådespel för hvilket hans godtrogenhet varit en af de förnämsta drifsjädrarna, och hvilket, om man ser det med fördomsfria blickar, liknar ett sorgespel af Aischylos, bredt, enkelt och naturligt heroiskt.

Långt ifrån att hysa något agg mot denna kvinna, som störtat honom från hans höjd, bevisar han henne, allt eftersom han faller, ännu mera kärlek och förtroende, liksom om han ville trösta henne för de missräkningar som hennes fäderneslands rustningar, som hennes faders krigsförklaring förorsakar henne, och hvilka hon måste betrakta som ett förräderi af hennes närmaste emot henne själf. Icke ens i detta ögonblick tviflar han på sig själf, eller hyser han någon ovisshet om sin lycka; det egendomliga för hans natur är, att han hoppas till och med gent emot det hopplösa, och många af dessa kampens dagar i Frankrike blifva, tack vare denna de starkas dygd, värdiga syskon till den odödliga dagen vid Castiglione. Det är först under de allra sista dagarna, som han ser sig nödsakad att antaga det det skulle kunna lyckas fienden inträngа i Paris och bemäktiga sig kejsarinnan och konungen af Rom! Det blir dock endast en kort triumf, ty den tillfälliga ockupationen af Paris förändrar ingenting i de strategiska planer som han uppgjort; men han kan icke lida den tanken att hans maka och son skola blifva segrarnas byte. Det är för att undandraga

dem en sådan förolämpning som han ger Joseph en bestämd befallning att lämna Paris, att därifrån aflägsna alla motståndskrafter och alla regeringens medlemmar. Han blottställer på detta sätt hela sitt verk, ty Talleyrand vet mycket väl att undandraga sig plikten att följa med hofvet. Alla hans trådar äro samlade sedan långt tillbaka; han har vetat att öfverallt, hos Joseph, hos kejsarinnan, i Seineprefekturen och i synnerhet vid polisen, skaffa sig medbrottslingar, på hvilka han utöfvar ett oförklarligt inflytande och som tyckas kedjade vid honom genom något infernaliskt kontrakt. Med dem fullbordar han nu 1814 det förräderi som han laggt grunden till i Tilsit 1807.

Men att med bistånd af fem hundra tusen utländska bajonetter kullkasta kejsarens regering, det är endast hälften af den uppgift som prinsen af Benevent åtagit sig. Han skall icke känna sig tillfredsställd förrän han kunnat slita de band, som han själf hjälpt till att knyta emellan Napoleon och Marie-Louise. Kejsaren tror att den stora trösten skall unnas honom, att få hafva nära sig sin hustru och sitt barn. Om han också icke formelt uppmanar kejsarinnan att följa efter honom till Fontainebleau, så är det för att han tror det hennes tårar skulle kunna utöfva någon inverkan på kejsar Frans och att detta skulle kunna mildra hans eget öde; men hon skall återvända till honom så fort han hunnit ordna ett hem; hon har ju själf sin egen suveränitet, som ingen kan fråntaga henne, hon skall blifva hans närmaste granne, han som hädanefter skall nöja sig, eller tror att han skall nöja sig med att lefva som en liten småfurste; hon skall kunna hålla honom sällskap, och som hon älskar honom, »som hon i honom mindre älskat kejsaren än mannen», kan lifvet ännu blifva lyckligt för dem båda och för detta barn, som de skola se växa upp under sina ögon.

Och Marie-Louise är helt och hållet böjd för att deltaga i förverkligandet af dessa drömmar. Det är sant att hon älskar sin man och att hon skulle vilja återvända till honom, men

bredvid *en* själ som önskar blifva trogen sina plikter, huru många finnas icke bland hennes omgifning, som äro fala och köpta! Tomheten utbreder sig omkring denna unga kvinna som aldrig, ända från sin barndom, varit van att tänka på egen hand, som sedan hon blef till varit böjd under disciplinen och som aldrig vetat af annat än tuktomästare och att lyda. Hennes far lyfter sin hand öfver henne. Hon kämpar ännu emot och vill uppresa sig, ty den kärlek hon hyser till Napoleon, ger henne kraft att i sitt hjärta kämpa till och med mot den dotterliga vördnaden. Men denna kärlek sätter sig Talleyrand i verksamhet för att döda. Han har bredvid Marie-Louise en kvinna som tillhör honom och som är en af de slugaste och företagsammaste på sin tid. Hon känner inga betänkligheter och vet icke hvad tacksamhet vill säga. I sin ungdom lättsinnig på italienskornas manér, föredrar hon fortfarande intrig för intrig, och hvarje gång som hon kunnat inblanda sig i något politiskt äfventyr, har hon känt sig i sitt element. Hofdam som hon är, tillhör hon icke dem som draga sig tillbaka från sin plats och stanna hemma hos sig. Hon har bättre än så att göra: nästan ensam kvarblifven hos Marie-Louise, öppnar hon elden från sina batterier. Sufflerad af Talleyrand, gör hon först anspelningar på och försäkrar sedan att Napoleon aldrig älskat sin hustru och att han oupphörligt bedragit henne. Kejsarinnan vill icke tro henne. Madame de Brignale köper alltså kammartjänarna som i Fontainebleau skyndat sig att öfvergifva sin herre och välgörare, och hon får dem att säga allt hvad hon vill, alla de lögner som hon kommit öfverens om med Talleyrand. Och ingen finns som kan ingifva mod eller tända energi hos denna stora, viljelösa unga kvinna, som icke kan fatta ett beslut, hvars temperament spelar den förnämsta rollen och som känner sig mera sårad af de trolösheter man berättar henne, än hon är bedröfvad öfver förlusten af sin tron. Så som hon förut, en modern Ifigenia, låtit föra sig till bålet utan motstånd, låter hon nu föra sig bort lika motståndslöst, och

politiken får, enligt Schwartzenbergs ord, upplösa hvad politiken knutit ihop. Men detta arbete blir icke färdigt på en dag: hon kämpar ännu nästan ett helt år emot hela Europa, som sammansvurit sig emot henne och som sätter alla strängar i rörelse för att besegra detta lilla kvinnohjärta. Man använder alla medel' högmodet, fåfängan, svartsjukan, afunden, men man kan inte triumfera förr än man på ett eller annat sätt förmått henne att ersätta kärleken med kärlek, förr än den kyske kejsaren af Österrike tvungit sin dotter till ett offentligt sidogiftermål. Men då applåderar hela det monarkiska Europa, och ett furstendöme blir belöningen för äktenskapsbrottet!

Napoleon har icke en aning om en sådan förnedring. Från hvarje station som han genomfar på sin sorgtyngda väg, skrifver han ett bref till sin hustru, liksom förr då hon närmade sig i triumf intill kejsardömets territorium, hälsad af klockornas klang, af kanonernas dån, af armén och folket, som bildade häck där hon for fram, medan marskalkarna saluterade henne med sina värjor. Och eskorterad af de allierades kommissarier, begifver han sig nu, midt under dödsskriken från massorna, som äro köpta af fienden, bort till den ö som Europa, ännu behärskadt af den fruktan som det hyser för honom, öfverlämnat till honom och som det en vacker dag ämnar taga igen, den ö som hans goda vän, för detta kurfursten af Salzburg, för detta storhertigen af Würzburg, vill disputera honom, denne herre som varit hans gäst i Tuilerierna och Compiègne och som nu åter blifvit storhertig af Toscana liksom 1797, vid den tid då general Bonaparte satte sig vid hans bord.

Men dessa bref från förr, kalla och isade af etiketten och som han skref till en obekant, huru kunna jämföra dem med de som han skrifver i dag. Endast tvenne af dem äro offentligjorda: två bref till hans »kära Louise», hans »kära Louise-Marie». Glömmande allt hvad han själf lider, talar han endast om de sorger hon erfar; han oroar sig för hennes hälsa, ty man har haft

brådtom med att skjuta fram i förgrunden att hon behöfver begagna baden i Aachen, hvilket ju är ett sätt att hindra återföreningen, och Corvisart har medvetet eller omedvetet lånat sig till att spela under samma täcke med kejsarens fiender. Men detta misstänker Napoleon lika litet som allt det andra. Han gläder sig åt Corvisarts tillgifvenhet, och från Fréjus skrifver han till honom ett bref som, om det är förtjänt, är den gamle läkarens bästa hederstitel.

Långt ifrån att motsätta sig resan till Aachen, påskyndar han den och önskade se den fullbordad för att hans hustru skulle kunna uppsöka honom så mycket förr. Om hon icke genast kan komma till Elba, så skall hon säkert skynda att installera sig i Parma, och för att hon icke skall sakna något, skickar han till hennes skydd ett detachement af sina lätta polska ryttare och för hennes stall ett hundratal vagns- och ridhästar.

Knappt har han kommit fram till Porto-Ferrajo, förrän han skyndar sig att i hvart och ett af sina palats — sorgliga palats i sanning! — inreda en våning åt kejsarinnan. Den i Porto-Longone skall bestå af sex rum, den i Porto-Ferrajo utaf lika många. Och han forcerar arbetena, då hon ju kan komma hvilken stund som helst. Han väntar henne för att afbränna fyrverkerier, för att gifva baler, för att göra utflykter, och till den grad upptagen af dessa tankar, att han glömmer allt annat och att han, så ovan vid att yppa sina känslor, befaller målaren som skall måla plafonden i salongen att där framställa »tvenne dufvor fästade vid samma band, hvars knut tilldrages allt eftersom de aflägsna sig från hvarandra».

Det är för detta som han med sådan hemlighetsfullhet omger det besök som han den 1 september emottager af madame Walewska. Hon reser till Neapel för att hos Murat återkräfva den dotation som Napoleon gifvit henne af den egendom, som han reserverat åt sig själf och som Murat skyndat sig att konfiskera; begagnande sig af uppehållet i Porto-Ferrajo har hon begärt att

få träffa kejsaren. Sedan den 20 auugusti har han installerat sig i Madonna del Marcianas eremitage. Det är midt i en skog af hundraåriga kastanjeträd som han tvungits af den starka värmen att draga sig tillbaka till och där, nära ett litet välbyggdt kapell, bebor han ett litet envåningshus, innehållande fyra små rum. Eremiterna, som Napoleon icke velat göra husvilla, hafva inkvarterat sig i källaren. För sviten, som icke är särdeles talrik, bestående af gendarmskaptenen Paoli, ordonnansofficeren Bernotti, några mamelucker och de två kammartjänarna Marchand och Saint-Denis, har man uppspänt ett stort tält bredvid en källa som förlorar sig under en matta af friskt gräs, helt och hållet genomdoftadt af liljekonvaljer, heliotroper, violer och alla möjliga vilda blommor. Intet kök fanns; kejsaren går för att äta middag ner till Marciana, där hans mor bodde, och stiger hvarje afton tillbaka upp till eremitaget.

Efter emottagande af madame Walewskas bref, utdelades befallningarna med den största hemlighetsfullhet och så att hemligheten blef på det sorgtälligaste bevarad. Det är midt i natten som hon landstiger den första september; hon finner nere vid hamnen en fyrspänd vagn och tre sadlade hästar. Hon stiger upp i vagnen med sin son; hennes syster, som ledsagar henne, och hennes bror, öfverste Laczinski, som är klädd i polsk uniform, sätta sig till häst och man ger sig af under det härligaste månsken. Vid Procchio möter man kejsaren, som kommer emot dem följd af Paoli och två mamelucker. Madame Walewska tar själf en häst, ty man kan inte tänka på att åka längre; Bernotti tar hand om barnet och man kommer så godt man kan upp på berget. Vid huset säger kejsaren, i det han tar hatten af sig: »Min fru, se här mitt palats!» Och han öfverlämnar till damernas disposition de fyra små rum som det innehåller och där sängar äro anordnade. Själf tar han sin tillflykt under tältet, framför hvars ingång de två kammartjänarna sofva.

Slutet af natten blef mycket stormigt med stark blåst och häftigt regn. Vid morgonbräckningen ropar kejsaren, som icke sofvit, på Marchand. Denne berättar honom att i Porto-Ferrajo utbredt sig det ryktet att den besökande är Marie-Louise och att barnet, som hon för med sig, är konungen af Rom. Af detta rykte har doktor Foureau föranledts att begifva sig till Eremitaget för att tillbjuda sina tjänster, och nu är han där, afvaktande kejsarens befallningar.

Kejsaren, som klädt sig, träder ut ur tältet. En strålande sol, som mildras af kastanjernas djupa skugga, har redan upptorkat den omgifvande marken. Det hemlighetsfulla barnet leker midt i detta vackra landskap, plockande blommor bland bergskrefvorna. Napoleon ropar på gossen, och i det han sätter sig på en stol, som Marchand burit ut, tar han barnet på sina knän. Därpå skickar han efter Foureau, som är ute och går bland omgifningarna. — »Nåväl, Foureau,» — frågar han, — »hur finner ni honom?» — »Men, sire!» — svarar läkaren, — »jag tycker att konungen har vuxit mycket!» Napoleon skrattar af godt hjärta, ty den unge Walewski är ett år äldre än konungen af Rom, »men de vackra dragen och hans blonda hår, som i långa bucklor faller ner på hans axlar, ger honom en stor likhet» mindre dock med konungen af Rom, än med det populära porträtt af honom som Isabey målat och där han kanske med afsikt gjort honom äldre än han var.

Napoleon skämtar några ögonblick med doktorn, men afskedar honom sedan han tackat honom för den skyndsamhet hvarmed han kommit att erbjuda honom sina tjänster. Madame Walewska kommer nu i sin ordning ut ifrån byggnaden. Sedan dagarna i Varsjava har hon blifvit något fet, men hennes växt har icke lidit däraf, och hennes lugna och öppna ansikte är fortfarande lika tilldragande. Hennes syster, som är aderton år, har »ett hufvud som en ängel». Det är ett af dessa blonda barn, hvilkas ungdom har en sällsynt blommas behag och doft. Bordet

är dukadt under kastanjeträden; frukosten kommer helt och hållet färdig från Marciano, och måltiden ätes under det gladaste lynne.

Sedan förflyter dagen under samtal och under promenader i omgifningarna.

Vid middagen vill kejsaren att gossen, som icke frukosterat med honom, skall sitta bredvid honom. Madame Walewska gör invändningar, säger att gossen är för mycket ostyrig, men Napoleon vidhåller sin önskan. Han är inte rädd för stoj, han var själf i sin barndom mycket envis och en riktig liten satan. »Jag slog Joseph och tvang honom ändå att fullgöra mina skyldigheter. Om jag blef straffad med att endast få torrt bröd, så gick jag och fick det utbytt mot våra herdars kastanjebröd eller också gick jag till min amma, som gaf mig köttbullar!» Barnet, som förut var mycket stilla, dröjde icke med att blifva djärfvare, och kejsaren sade till honom: »Du är således inte rädd för riset; men jag råder dig att frukta det! Jag har blott fått smaka det en gång, men det glömmer jag aldrig!» Och därpå berättar han sitt äfventyr, huru han och Pauline en gång som barn gjort spektakel af sin mormor, och huru de fått en risbastu af modern, som inte förstod sig på skämt. »Ja, men jag gör inte spektakel af min mamma!» svarar gossen med en mycket förolämpad min, som förtjusar kejsaren. Han omfamnar honom ömt och utropar: »Det är bra svaradt!»

Aftonen kommer, och klockan nio begifva sig de besökande af för att stiga ombord. Kejsaren ledsagar dem ner till redden, och i det han omfamnar sin son, hör man honom mumla: »Farväl, mitt kära hjärtebarn!» Madame Walewska medför som ersättning för Murats konfiskationer en anvisning på 61,000 francs, att betalas af kejsarens skattmästare. Man säger att hennes sejour i Neapel förlängdes så att hon var kvar där ännu i mars 1815.

Men trots alla vidtagna försiktighetsmått, trots den nattliga ankomsten och bortfärden, voro allt för många personer intres-

serade af kejsarens görande och låtande, för att detta äfventyr skulle kunna passera obemärkt. Öboarna upphörde icke att påstå att den okända var Marie-Louise; den engelska kommissarien och de bourbonska spionerna, hvilka voro bättre underrättade, tviflade icke på att det var en älskarinna. Men de ville ovillkorligen se kärlek, där det är icke fråga om annat än ömhet och tacksamhet. Den unga systerns närvaro utesluter all tanke på något intimare närmande. Om kejsaren på ön Elba hade någon öfvergående kärleksförbindelse, så var det säkert icke med den föregifna grefvinnan de Rohan, en vanlig intrigant, som man påstod hafva varit där för att göra, man vet icke hvilka reklamationer eller tillbud till tjänst; det var med en mycket mera obekant kvinna, den samma som han tre eller fyra gånger hade tagit emot i orangeriet vid Saint-Cloud, och som på eget bevåg hade begifvit sig till Porto-Ferrajo. Var hon redan då gift med öfverste B., eller gifte hon sig med honom på ön Elba? Man vet det icke säkert; men gift eller icke, var hennes tillgifvenhet densamma, och det är skada att man om henne egentligen känner så litet. Hon nöjde sig icke med att komma till Elba; 1815 såg man henne komma till Rambouillet, bedjande, bönfallande hos Napoleon att han skulle tillåta henne följa sig, och försänkt i den djupaste förtviflan, när han nekade henne det. Med tre hundra tusen francs, som man gaf henne, reste hon, enligt hvad man påstår, till Förenta staterna, där hon hoppades återfinna honom.

Ingen tycks hafva misstänkt att kejsaren på Elba ägnat några ögonblick åt denna kvinna. Tvärt om har man flera gånger låtit trycka några föregifna bref, som en skurkaktig präst i hertig de Blacas' sold hade förfalskat för att skaffa sannolikhet åt vissa skvallerhistorier. Det är onödigt att uppehålla sig därvid.

På Elba befann sig Napoleon i en kris, på en gång moralisk och politisk, en kris som ålade honom den största tillbakadragenhet. Han kände tillräckligt Marie-Louise för att veta att den minsta otrohet, som hon finge reda på, skulle, skickligt begagnad

af hennes omgifning, såra hennes hjärta. Han sände kapten Hurault de Sorbée, mannen till en af hennes kvinnliga eunucker, för att försöka närma sig henne i Aachen, och lämna henne några ord från honom. Han hade nämligen fått några underrättelser som kunde komma honom att hoppas en regulier brefväxling. Ögonblicket hade varit illa valdt för att ställa till någon skandal.

Men tiden går, hela september månad utan något bref, utan det ringaste meddelande. Han beslutar sig, den 10 oktober, för att skrifva till storhertigen af Toscana, på hvars vänskap han ännu räknar, och hvilken han den 10 april betecknat för sin hustru som den naturligaste mellanhanden för dem båda. Det är icke en böneskrift han sänder honom, och på den ton i hvilken han talar: »Min herr bror och särdeles kära onkel,» känner man att han minnes och att han tror det den för detta parasiten i Compiègne också bör vara minnesgod: »Som jag icke fått några underrättelser från min hustru sedan den 10 augusti, och icke om min son på hela sex månader, ber jag ers kungliga höghet låta mig få veta om ni tillåter mig att hvar åttonde dag sända eder ett bref till kejsarinnan och om ni ville sända mig nyheter om henne, samt bref från grefvinnan de Montesquiou, min sons guvernant. *Jag smickrar mig med att, trots de händelser som förändrat så många individer, ers kungliga höghet ännu för mig bibehåller någon vänskap. Om ni ville försäkra mig därom, så skulle det för mig vara en ovärderlig tröst. I detta fall ville jag bedja ers höghet vara ynnestfull mot denna lilla kanton som delar hela Toscanas känslor för eder person. Jag beder ers kungliga höghet att icke tvifla på beständigheten af de känslor jag hyser för eder, liksom och på den djupa aktning och den lifliga tillgifvenhet som jag ägnar eder. Jag beder eder också återkalla mig i edra barns minne.*»

Nej, detta är icke en böneskrift, och likheten i rang liksom den forna öfverhögheten låter känna sig trots allt, men med hvilken värdighet, hvilken finhet. Allt som kunde uppmjuka denne man, så vidt han har ett hjärta, är här användt. Det gäller

ju endast att göra en väntjänst åt den som erkänner sig vara olycklig, som tillstår sig hafva misslyckats, och som för att ännu mera beveka honom, kallar sig nästan en undersåte till denna furste som förr var den mest beställsamme af hans hofmän.

Intet svar. Dramen är ju fulländad och Österrikes kejserliga familj har haft den glädjen att för alltid lyckas vanhedra denna dotter af Österrike, som varit fransmännens kejsarinna. Napoleon vet af det eller är okunnig därom, men ingen kan säga att han då visste det. Efter ett sådant bref till en sådan man, kan han icke mera skrifva därom.

Man har beröfvat honom hans hustru, beröfvat honom hans son. Bourbonerna utbetala icke längre den årliga summa som blifvit stipulerad i Fontainebleau. Han skall blifva tvungen att afskeda sin vakt, och skall icke längre kunna göra ens ett tecken till motstånd eller låta döda sig med dessa sina veteraner, när konungarna utdela befallning om hans deportation till någon ö ute i oceanen, till exempel Azorerna, som Talleyrand föreslår den 13 oktober, därför att de ligga, som han själf säger: »Fem hundra lieues från något fastland».

Han måste således dö, låta mörda sig af de banditer som Brulart besoldar, eller låta bortföra sig af de konungar hvilkas rådgifvare Talleyrand är. Han föredrar att våga det djärfva spelet med Frankrike och för Frankrike. Återvändandet är beslutadt.

XIX.

DE HUNDRA DAGARNA.

Nyårsdagen 1815 hade Napoleon erhållit ett bref från kejsarinnan, som däruti gaf honom underrättelser om hans son, sade att han var mycket snäll och att han snart skulle själf kunna skrifva till sin far.

Men hvarför väl detta bref? Man vet det icke. Kanske en känsla af ånger. Huru det än var, så vidmakthöll det förbindelsen dem emellan, det tycktes visa honom att Marie-Louise icke uppgifvit tanken på att återförenas med honom, och att hon förut tegat endast af tvång. Hon behöfde endast blifva frigjord från detta tvång, för att genast skynda till honom. Det behöfdes blott att Napoleon ägde en tron att erbjuda henne, för att hennes fångvaktare skulle återge henne friheten. Också knappast till hälften öfvertygad om sin framgång, skyndar kejsaren att den 12 mars från Lyon underrätta Marie-Louise om sitt företag. Men liksom hon förut plägat göra med brefven från Elba, så gör hon också nu: hon lämnar biljetten i sin fars händer, och denne meddelar den till de allierades sändebud. Intet svar kommer.

Från och med sin ankomst till Paris har kejsaren återställt kejsarinnans hofhållning på den gamla foten och han har gifvit befallning om rummens iordningsställande. Tio dagar senare, eller den 1 april skrifver han till kejsaren af Österrike; till sin

»herr broder och käre svärfar», ett officielt bref i hvilket han återfordrar »sina ömmaste känslors föremål, sin maka och sin son.» »Då,» skrifver han vidare, »den långa skilsmässa som omständigheterna gjort nödvändig, kommit mig att erfara de bittraste känslor som någonsin sårat mitt hjärta, kan en så efterlängtad återförening icke heller motses med annat än den lifligaste otålighet af den dygdiga prinsessa hvars öde ers majestät sammanknutit med mitt.» Och han slutar på följande sätt: »Jag känner allt för väl ers majestäts grundsatser, jag vet allt för väl hvilket värde ni sätter på eder omhuldade familj, för att icke hysa den sälla tillförsikt att ni skall skynda er, huru än för öfrigt ers majestäts kabinett må taga sina politiska mått och steg, att bidraga till det lyckliga ögonblick som skall återförena en hustru med sin make och en son med sin fader.»

Icke något svar. Gent emot denna tystnad, drabbande likaväl hans officiella skrifvelser som dem han före deras afresa, officiöst öfverlämnat till de österrikiska diplomater hvilka voro ackrediterade hos Bourbonerna, stärktes Napoleon i den öfvertygelsen att det är politiken som paralyserar hans gemåls naturliga önskningar, och han besluter sig för hemliga vägar för att kunna nå fram till henne. Han sänder till Wien agenter hvilka han väljer bland de skickligaste, för att de möjligen skola lyckas framtränga ända till Talleyrand och ända till kejsarinnan; de äro Flahaut och Montrond. Montrond ensam lyckas komma igenom hindren; men när det gäller att till Marie-Louise framlämna det bref han medför, så hindras han därifrån af Meneval, för detta kabinettssekreterare hos kejsaren, som sedan 1813 blifvit anställd i egenskap af sekreterare hos kejsarinnan, och som följt henne till Österrike. Han vet huru sakerna stå med grefve Neipperg och det är att göra kejsaren en tjänst om han bränner upp den biljett som han skrifvit till sin hustru. Meneval vågar likväl icke skrifva ut hela sanningen, han förstår hvilket slag han därigenom skulle tillfoga sin herre: det är genom ett anonymt bref, skrifvet med

förställd handstil, som han därom underrättar en, hvars orubbliga trohet han känner, nämligen Lavallette. Kejsaren får veta det, men Lavallette tviflar, föreställande sig att en sådan anonym anklagelse kan vara ett listigt anslag utaf den österrikiska politiken. Och hvarför skulle icke också Napoleon tvifla?

Men man skall snart få klarhet. Ballouhey, en redbar man, som varit de båda kejsarinnornas ekonomiska sekreterare och på hvars trohet man kan lita, är på väg från Wien genom München, där han skall inhämta instruktioner utaf prins Eugène. Kejsaren är så otålig att få träffa honom att han ger order om att från Belfort skall man telegrafera till honom om hans resa, och att han utanför hans hem i Paris ställer en ordonnans som genast skall föra honom, som han går och står, till Elyséepalatset. Ballouhey anländer den 28 april och kejsaren behåller honom hos sig i fulla två timmar; men om han också af honom får emottaga de nyttiga underrättelser som prins Eugène lämnat honom, så erhåller han likväl icke fullt ljus öfver det som intresserar honom mest. Ballouhey, som är en räknemänniska af den mest skrupulösa noggrannhet, som först varit fanatiskt tillgifven Josephine och sedan Marie-Louise, är af en alldeles för samvetsgrann natur för att våga bekräfta det faktum som i Wien är en offentlig hemlighet, känd af kongressen, hofvet och hela staden

Man måste invänta Meneval som blifvit återsänd från Wien och ändtligen inträffar tolf dagar senare. Denna gång är ingen illusion mera möjlig. Marie-Louise har själf genom ett officielt bref af den 12 mars ställt sig under makternas beskydd och har därigenom framkallat den ursinniga förklaring som den 13 undertecknats af de allierades sändebud. Som belöning för detta steg har Neipperg blifvit utnämnd till hennes hofmarskalk.

Hon har vidare, den 18 mars, samtyckt att utlämna sin son, som genast blifvit skild från sin guvernant, madame de Montesquiou, och alla sina franska domestiker. Och när Meneval tog afsked af henne, uppdrog hon själf åt honom att säga kejsaren

»att hon aldrig skulle låna sin hand till någon äktenskapsskillnad, men att hon hoppades att han skulle samtycka till en vänlig skilsmässa, att en sådan hade blifvit oundviklig, men att den icke skulle utplåna de känslor af högaktning och tacksamhet som hon alltid skulle ägna honom». Hon har bestämt sig, hennes beslut är oryggligt och icke ens hennes far själf skulle hafva rätt att tvinga henne återvända till Frankrike.

Meneval kunde tillägga andra, mera intima detaljer, ty det var nu icke längre tid att dölja sanningen. Kanske började nu den första af de grossesser som skulle befolka korridorerna i den gamla »Hofburg» med sidoarfvingar, titulerade prinsar och kallade för högheter, till det österrikiska husets skam. När Dubois, kejsarinnans accuschör, efter konungens af Rom födelse, försäkrat Napoleon att ännu ett barn skulle sätta Marie-Louises lif i fara, så lät kejsaren, huru mycket han än önskade sig en talrik afkomma, detta vara sig sagdt en gång för alla. Herr grefve Neipperg hyste icke dessa betänkligheter och bevisade åtskilliga gånger huru mycket baron Dubois hade kunnat misstaga sig.

Om också Napoleon i sitt innersta hjärta icke längre kunde hysa något tvifvel, så var det likväl ur politisk synpunkt nödvändigt att nationen icke kände till rätta förhållandet, utan att den om kejsarinnan hyste de illusioner som kejsaren tilltrodde den. Ett år förut hade han ansett ingenting kunde bättre väcka folkets medkänsla än tanken på denna kvinna och detta barn som han anförtrott åt Frankrike; nu ansåg han, att den fångenskap hvaruti de höllos, denna skilsmässa som våldförde alla mänskliga och gudomliga lagar, detta attentat mot den äktenskapliga troheten och den faderliga kärleken, som föranstaltats af de beväpnade konungarna för att i Frankrike kunna återställa »de goda sedernas regemente», att allt detta skulle vara af den natur att det borde väcka till lif allt hvad som ännu fanns kvar af »ädla känslor i männens och patrioternas hjärtan». Den smärta som kejsarinnan känt när man ryckte henne bort från hennes plikter,

de trettio nätter som hon 1814 tillbragte utan att få sofva, det verkliga fängelse hon måste underkasta sig, öfverenskommelsen i Fontainebleau, hvilken våldfördes af konungarna som beröfvat honom hans maka och hans son, den gamla drottningen Marie-Carolines förtrytelse när hon sade till sin dotterdotter: »Man vill hindra dig att gå ut genom dörrarna, gå då ut genom fönstret och skynda dig att uppsöka din man!» Konungen af Rom — han säger nu: »Kejsarprinsen!» — skild ifrån sin mor, madame de Montesquiou bortjagad, darrande för sin skyddslings öde — allt detta vill han att Meneval skall omtala i en redan uppsatt rapport, »i händelse kammaren skulle vilja väcka något förslag för konungen af Rom». Kammaren!

Icke en enda gång under de hundrade dagarna, icke en enda gång under hans sexåriga dödskamp, har ett enda bittert ord eller ens ett ord af förebråelse mot denna kvinna gått öfver hans läppar: aldrig annat än uttryck af tillgifvenhet, mildhet och medlidande.

Alltid står hon inför hans minne, smyckad af ungdom och friskhet. Hon är öppenheten och redbarheten själf. »Det var oskulden och alla dess behag!»

Det finns icke en af hans följeslagare i fångenskapen som icke omtalar samma samtal, nästan i samma ordalag. Om han i tidningarna får höra talas om något missöde som händt henne, låter han föreläsa sig artikeln tre eller fyra gånger. Ett fartyg från Europa kastar ankar på redden vid Jamestown, han tror att han skall erhålla ett bref från kejsarinnan och han tillbringar hela dagen utan att arbeta, orolig och nervös. Beröfvar man honom någon af hans tjänare, Las Cases eller O'Meara, så är det alltid först till Marie-Louise som han tänker på att adressera dem, i det han till exempel öfverlämnar till sin läkare följande biljett: »Om han får träffa min goda Louise, så ber jag henne tillåta honom att kyssa hennes händer.» I sitt testamente af den 5 april 1821, skrifver han följande ord: »*Jag har haft att lyckönska mig till*

ägandet af min högt älskade gemål, kejsarinnan Marie-Louise. Jag ägnar henne till mitt sista ögonblick de ömmaste känslor. Jag ber henne vaka öfver min son, för att spara honom de pröfningar som ännu omgifva hans barndom.» Och detta är icke nog. Det är icke nog med att han, af den blygsamma garderob som ännu utgör hans tillhörighet, testamenterar henne sina spetsar; den 28 april, sju dagar före hans död, vill han att Antommarchi skall skära hjärtat ur hans bröst och sända det till henne: »*Ni skall förvara det i sprit, ni skall föra det till Parma till min älskade Marie-Louise och säga henne att jag älskat henne ömt och att jag aldrig upphört att älska henne. Ni skall omtala för henne allt hvad ni här sett, allt som har afseende på mina förhållanden och min död.*»

Mr Hudron Lowe gjorde i sanning rätt när han tvingade Antommarchi att i kistan nedsätta den silfvervas som inneslöt Napoleons hjärta. Hvem vet hvad herr von Neipperg skulle hafva gjort med det?

Men i stället för denna kvinna, denna främling, kommo andra, hvad gör det hvarifrån de kommo, från Frankrike Irland eller Polen, hvilka under denna tre månaders korta regering omgåfvo kejsaren med sin trofasthet, uppfriskade honom genom sin entusiasm och gjorde sig — till och med de som minst voro skapade för politik — till hans spioner och kunskapare, samt gåfvo honom råd, mera ledda af sin instinkt än af sitt förstånd — råd som hade förtjänat att blifva följda. Så mademoiselle George i fråga om Fouché, så madame Pellapra som skyndade sig tillbaka från Lyon och som försöker, också hon, att röja vissa åtgärder af hertig d'Otrante; så madame Walewska, som skyndat sig från Neapel, som tillika med sin son blir emottagen i Elyséepalatset och som medför bud ifrån Murat. Madame *** är den första som anmäler sig hos kejsaren, och i det hon djärft återtar sin rang som hofdam, är hon en af de trogna från den 20 mars, en af dem som i Tuileriernas illuminerade salonger med otålighet

väntar på den från Elba återvändande kejsaren. Och många andra, damerna Dulauloy, Lavalette, Ney, Regnauld de Saint-Jean-d'Angely, de Beauvau och de Turenne, täfla om att få se och fira honom.

I detta ögonblick uppfyllas de alla af detta hjältemod som skapar hjältinnor och martyrer, som ingifver kraft till storartade handlingar af tillgifvenhet och självuppoffring och som ställer själarna öfver de mest oväntade faror.

Man ser det väl under denna dystra tid som man rättvist gifvit namnet: »Den hvita skräckregeringen», och hvars grymheter man i dag förgäfves söker bemantla, och dessa kvinnor, kejsardömets kvinnor, visade då under den allmänna fegheten hos männen, ett mod, en energi, en sinnesnärvaro som gör dem odödliga. I Tuilerierna under de hundra dagarna, i Malmaison efter Waterloo, hafva de bevisat huru de visste bekräfta sin tro och vörda olyckan.

Och det är icke allenast de kända och namnkunniga, utan de okända och bortskymda, sådana som den kvinna hvilken vid de fédérerades revy närmar sig kejsaren för att lämna honom en böneskrift, en omsorgsfullt tillsluten pappersrulle; när han öppnar den finner han i pappersrullen tjugufem tusenfrancssedlar.

Eller som hon hvilken den 23 juni, dagen före den då Napoleon skall utbyta Elyséepalatset emot Malmaison, skrifver till kejsarens kammartjänare och ber honom komma till kyrkan Saint-Philippe du Roule, för att emottaga ett viktigt meddelande. Marchand begifver sig af bort till mötet, finner på den uppgifna platsen en bedjande, halft beslöjad kvinna, hvars sällsynta skönhet slöjan likväl icke kan helt och hållet dölja. Han närmar sig och frågar henne hvarmed han kan stå till tjänst. Hon dröjer ett ögonblick med svaret. Slutligen svarar hon under största förlägenhet att kejsarens olyckor på det djupaste upprört henne och att hon önskade få träffa honom, trösta och beundra honom.

Napoleon, till hvilken denna bön blifvit framförd, småler och svarar: »Detta är en beundran som skulle kunna föra till en kärleksintrig; den bör icke få någon fortsättning!» Men det naiva erbjudandet just nu, i denna stund, af ett för honom ömmande hjärta, rör honom så djupt att han sedermera mera än en gång talar om den okända från Saint-Philippe du Roule.

Fann han sedermera, i fångenskapen, någon kvinna som ägnade honom den tröst som kvinnan ensam kan erbjuda mannen? Man känner hans barnsliga lek med miss Elisabeth Balcombe under hans vistelse i Briars; man gissar sig till något förhållande till en kvinna, hvars uppförande under kejsardömet borde hafva hindrat henne från att någonsin närma sig honom, och som två gånger skild, bortjagad från hofvet, endast genom sitt giftermål hade ådragit sin tredje man en fullständig onåd. Men om också kejsarens frikostighet emot henne i sitt testamente ger någon vikt åt rapporterna från de främmande kommissarierna, om denna kvinnas närvaro sannolikt var orsaken till den tvedräkt som uppstod mellan kejsarens följeslagare, om hennes aflägsnande utgjorde ännu en af de smärtsamma pröfningar som Napoleon måste underkasta sig, så vet man likväl allt för litet om detta drama på S:t Helena, för att kunna dröja därvid. Kvinnorna spelade sin roll i dramat: se där allt hvad man kan säga.

Vid sidan af denna erkända kurtisan som egennyttan förde till Rochefort och som samma egennytta kvarhöll på S:t Helena, mötas vi af en annan kvinna, som i sanning är värd allas beundran: grefvinnan Bertrand. Lycklig maka och lycklig mor finner hon i fullgjorda plikter samvetsfrid och tillfredsställelse.

I Paris var hon genom sin börd, genom sin släktskap med familjen Fitz-James, en af de förnämsta vid hofvet och i staden. Nu lefver hon här i ett hus, eller rättare sagdt en kajuta, öfversvämmad af råttor, helt nära kejsaren, utan att dock hafva den trösten att få vårda honom och vara honom nyttig. Hon dröjer där till slutet, vacker, känslofull och allvarlig, bevarande

sin ära okränkt liksom en romersk matrona, åtföljande den sista kortège som för den ändtligt befriade fången hän till Geraniedalen. Hon liknar en staty af smärtan där hon, en infödd engelska, är den enda kvinna som begråter honom som England mördat.

SLUTORD OCH ÅTERBLICK.

Och nu, hvilken mening kan man bilda sig och bibehålla om Napoleon i hans förhållande till kvinnorna?

Den är af dubbelt slag. Först och främst i fråga om det fysiska ensamt, sedan om det fysiska och moraliska tillsammans och det moraliska behärskande det fysiska.

Af de hvardagliga äfventyren i hvilka endast det kroppsliga spelar en roll, har man ingenting dolt och man kan icke af dem draga några särskilda slutsatser om hans karakter; men om man förtegat dem, skulle man just därigenom kunnat framkalla ofördelaktiga tankar om den. Därför just att han var en Napoleon, har hans alkov icke kunnat dölja några hemligheter; huru mycket han än bemödade sig om att gömma dessa tillfälliga svagheter, uppmärksammades de likväl omsorgsfullt af hofdamer, kammarjungfrur, adjutanter och kammartjänare, hvilka alltid voro på lur efter hvarje de allra obetydligaste tilldragelser som ägde rum i palatset. Hvar och en som lefde inom Tuileriernas maktområde, som där tiggde om gunstbevisningar eller endast helt enkelt jagade efter nyheter, skyndade sig också att uppteckna allt hvad han kunde få höra eller lyckas taga reda på, och som allt hvad som rör Napoleon blifvit historiskt; som det icke finns en enda af hans handlingar, en enda episod i hans lif eller någon omständighet i fråga om hans hälsa som icke intresserar mänsk-

ligheten; som sedan hundra år all världens publik icke varit så passionerad för någon som för honom, så hafva alla dess mer och mindre tillförlitliga vittnesmål blifvit trodda, pamflettisterna hafva öst ur dem med fulla händer för att gifva stöd åt sina uppgifter, och många helt och hållet otillförlitliga meningar hafva blifvit på detta sätt gjorda till trosartiklar. Det enda medel som man har för att återvisa dem till diktens område, är att framställa fakta, att framlägga alla dem utaf dessa äfventyr, hvilka blifvit berättade af flera vittnen, hvilkas uppgifter sammanstämma och hvilka kunna framvisa giltiga bevis för sina påståenden. Om det finns andra sådana som man blott i förbigående antydt fastän de varit sannolika, så är det därför att de endast omtalats af en enda berättare och att man för dem icke kunnat anföra något skriftligt bevis, eller också därför att de varit till den grad vanliga och intetsägande, att de endast skulle utgjort ett värdelöst återupprepande af redan framställda fakta.

Och hvad bevisa nu dessa äfventyr? Att Napoleon var en människa. Han var trettio år 1799, alltså fyrtio år 1809 och han hade aldrig aflagt något kyskhetslöfte. Kvinnorna erbjuda sig vid den minsta vink som han själf gör, eller som man gör i hans ställe. Han närmar sig dem, ibland af behof, någon gång af sinnlighet, men utan att han någonsin låter dem störa honom i hans arbete. Bland alla dessa kvinnor finns det ingen som han förfört. Om det funnits bland dem sådana som varit oskyldiga, så har det varit oskulder som mer än väl förstått sätta pris på sin oskuld. Och är man slutligen verkligt säker på att sådana funnits?

Sak samma om de hade en man eller icke, om de voro anställda vid teatern eller vid hofvet, kurtisaner voro de likväl. De begära penningar för det nöje de skänka. Han betalar dem; de gå — de äro kvitt. Ingen sensualitet; den finnes endast där den raffinerade vällusten börjar. Han går rätt på saken, han har icke tid till några finesser. Man kallar honom brutal, därför att

han har brådtom. Det är här som vid hans måltider och om han tillfredsställer sina sinnen så är det därför att de fordra det, eller därför att tillfället erbjuder sig. Det är aldrig fallet att han tänker därpå eller drömmer därom, att han gjort någon vana utaf nöjet eller att han skapat sig konstgjorda behof.

Men är detta enligt med moralen? Hvilken moral? Om hon varierar under de olika latituderna, huru mycket mera då under de olika tiderna!

För att döma kejsardömets människor — och ännu mera, kejsaren — efter den nutida borgerliga mängdens skenheliga och snäfva moral, måste man också gifva dem denna mängds vanliga tillvaro.

Men under det lif som kejsardömets människor verkligen förde, detta lif som spridde dem kring Europas alla länder midt ibland kulor och bajonetter, detta lif med sin ständiga hetsjakt med döden framför sig i sadeln, om några af dem, som voro ur sikte för kejsaren, förde sina älskarinnor med sig bland trossen, så var dock flertalet af dem utan sådant sällskap och de förblefvo kyska, där de drogo i fält, klädda i sina bataljharnesk. Men om efter ett långt krig eller om i en eröfrad stad de fattades af yrseln utaf en brutal passion, och om denna yrsel kom dem att bemäktiga sig en kvinna, sak samma hvem hon var, på samma sätt som de efter dagar af svält kastade sig öfver en bit mögligt bröd, kan man därför kalla dem omoraliska och månne icke den för sin moralitet mest prisade borgare är hundra gånger mindre återhållsam än den mest lättsinnige af dessa män? Fordras det då kanske icke, för det yrke som de valt utaf smak och som de stanna vid utaf ärelystnad, att de af ursprung och af natur måtte vara varelser som stå öfver den brutala och primitiva mänskligheten? Hafva de icke måst af nödtvång utveckla och till ytterlighet stärka alla stridslystnadens och, till följe däraf, alla de djuriska drifternas vilda egenskaper? Men hafva de icke också fastän de äro soldater, samma behof, samma smak, samma begär

som andra människor, och måste de, af vördnad för monogamin, beständigt förblifva trogna mot ständigt frånvarande hustrur?

Några af dem hafva varit det och man har egendomliga bevis därpå: det finns från denna tid lysande exempel på uteslutande kärlek till ett föremål, bevis lämnade af män utaf stål, hvilkas hjärtan haft den trofasta ömhet som man lånat åt den store Cyrus; men hos flertalet kan man icke räkna för något så förfärligt dessa bivuakförströelser, dessa öfvergående garnisonsäfventyr — lika litet som man kan göra någon affär af den otrohet för en timme som de tillåta sig i Paris och som de dölja så noga, att man först fått reda på dem efter deras död. De bevara likväl, vid sidan af denna djuriskhet som måste tillfredsställas, egendomliga drag af sentimental naivitet och äktenskaplig ömhet. För den kvinna som de alla, eller nästan alla, gift sig med af kärlek, af absolut oegennytta, kunna de icke finna på det som är nog vackert, nog dyrbart, nog präktigt. För att tillfredsställa hennes önskningar plundra de ut Europa och kasta de röfvade dyrbarheterna för hennes fötter. För att tillfredsställa hennes nycker, lägga de i dagen ett tålamod, en slughet och en outtröttlighet som kunde komma en att småle, om de icke vore så rörande.

Och i fråga om frikostighet, i fråga om omsorger om sin hustru, i fråga om bref, presenter och rikedomar som han öfverhopar henne med, låter Napoleon i sanning icke öfverflygla sig af någon ibland dem. Men hans sentimentalitet är af annat ursprung och annan halt än deras.

Ty de, som icke af natur eller uppfostran kunnat få några betänkligheter, hafva skaffat sig sådana genom sin ära: denna soldatära som skiljer sig från den hvilken Montesquieu tillade adelsmännen, fastän de hålla för, dessa, att värjan gjort dem till adelns jämlikar. De kunna icke söka upp reglor för denna ära uti de närmaste tiderna, och de tänka icke heller på att söka sina modeller bland Lauzuns eller Tillys likar; de afsky ännu dem hvilkas platser de intagit, och då de pretendera att vara ädlingar, är

det därför att de anse sig jämbördiga med de mest högborna förfäder. Och hvilka voro dessa förfäder? Jo, korsfararna — och det är detta som förklarar den oerhörda framgång som under kejsardömet tillföll det som man kallat »*trubadurernas genre*». Hvarifrån kommer denna återuppståndelse? Är det litteraturen som i sinnena skapar trubadurrörelsen — eller är det tvärtom de sociala tendenserna som framkalla den, — sak samma! Hvad som är att märka, är att aldrig hafva konsten och litteraturen bättre motsvarat hvad samhället väntade utaf dem, aldrig hafva de utöfvat ett större inflytande, och det säkra är att detta inflytande har varit lika lifligt som de andar hvilka underkastade sig det, till sitt ursprung voro litet eller intet kultiverade.

I den trubadurgenre som sedan 1806 är rådande i Frankrikes roman, historia, teater, målarkonst och kostymer, är det mindre fråga om trubaduren själf, eller om den hvars bragder han besjunger: riddaren! Riddaren som ägnar sin dam en brinnande dyrkan, som pryder sig med hennes skärp och anser sig tillräckligt lönad af en blick från henne, när han för hennes skull utför sina bragder i det heliga landet, när han slår ner otrogna, besegrar drakar och eröfrar städer. Kejsardömets krigare anstränga sig alla för att bilda sig efter mönster af denna ideala och inbillade riddare. Om de också icke pryda sitt skärp med sin utvaldas färger, huru många hafva icke vid sin värja en tofs som blifvit broderad af kära händer, huru många bära icke vid sitt hjärta ett kärt porträtt, eller pryda sig under bataljdagarna med någon småsak, skänkt af den tillbedda!

Napoleon följde utan tvifvel mindre än de andra med den trubadurvind som blåste. Han gaf icke vika för den som han stjufson Eugène eller som vissa af hans marskalkar; men icke desto mindre inverkade den till slut också på honom och man skulle kunna i hans umgänge med Marie-Louise anföra vissa detaljer som till fullo skulle bevisa det. Men det är först mot kejsardömets slut, som en ny känsla, den han förut icke

erfarit, synes vakna för att undanskjuta och utplåna hvarje annan.

Dittills har den sentimentalism, som han ger tillkänna, alls intet att göra med den nya litteraturen; men i stället har den, trots allt, ganska mycket att göra med litteraturen från i går. Napoleons sentimentala uppfostran är gjord af Rousseau, af Rousseau ensam. Enligt Josephines eget vittnesbörd har han älskat trenne kvinnor: henne, madame *** och madame Walewska. Må man läsa hans bref till Josephine, de hänvisa på Rousseau; på samma sätt med hans bref till madame Walewska. Och hvad skall man säga om samtalen? Återfinner man icke i dem tonen från den unge löjtnant Bonapartes första skrifvelser, och samma ord, samma fraser genom hvilka han i Valence, beklagar sig öfver sin ensamhet och sin fattigdom? Äro de icke framsprungna ur samma själ, dessa tankar om det outförbara och om det intiga i lifvet? Är det icke samma lidande som tre särskilda gånger inger honom samma drömmar? Elev af Rousseau har han väl till den grad införlifvat sig med mästarens tankar att han gjort dem till sina egna, och det så att han, som försökt allt och vunnit allt, till och med det omöjliga, icke i tingens ordning kan möta annat än maktlöshet och i känslornas värld ingenting annat än förnekelse och afsmak. Eller också, när man ser spåren af Rousseau i källan till hans känslor och i det uttryck som han ger dem, bör man väl tänka att hans moraliska temperament utvecklat sig i dess riktning, och att litteraturen därvid icke haft någon inverkan? I detta sitt letande efter kvinnan som älskar honom för hans egen skull, som icke tillhör någon annan än honom, som icke tänker på någon annan än honom, som med honom underhåller ett ständigt utbyte af ömma känslor, handlar han helt visst på god tro; men till hvilken grad lyder han sina litterära minnen, till hvilken grad anstränger han sig för att erfara känslor dem han tror tillhöra ett nytt och sällsynt slag?

Det som kan ingifva den tanken att han här våldför sin natur, är att han så snart tröttnar. Han erfar icke det nöje han väntat, han finner den kvinna han älskade eller trodde sig älska, underlägsen den idealbild han skapat sig. En händelse inger honom misstankar och kommer honom att studsa. Allt brister sönder. Det sentimentala som han har från sin uppfostran, finner sig ansikte mot ansikte med den praktiska och positiva människa som han är af naturen; men så fort han kan, skyndar han till en ny erfarenhet, han är ifrig därefter och finner behag däruti, tröttheten ger vika och denna gång njuter han däraf i fulla drag.

Det som är förvånande för en sådan man som han är hur trofast han är, icke till sina sinnen, men i sitt hjärta. Han bedrar Josephine, han har älskarinnor, verkliga, sådana som han älskar varmt och djupt, med hvilka han utan att tröttna genomlöper hela skalan af barnsliga känslostämningar, men vid sidan däraf, i en undangömd vrå, gömmer han för henne, som varit den första i hans lif, en ömhet så stor, en kärlek så varm, en så verklig tillgifvenhet att han glömmer allt hvad hon tänkt, sagt och gjort honom emot, och han icke allenast förlåter henne, han urskuldar!

Dessa förhållanden, om hvilka han icke kunnat undgå att blifva underrättad, uti hvilka han finner allt som borde göra honom som mest uppbragt, otrohet, snikenhet och skulder, dem gömmer han icke ett minne utaf. Han vet endast att denna kvinna som han utkorat till att vara den förnämsta i Europa, som han upphöjt på en tron, som han låtit krönas af en påfve och som han gjort delaktig af det mest oerhörda bland mänskliga öden, är självfva behaget, är den personifierade elegansen, han lånar henne egenskaper och till och med dygder, han pryder henne med alla de gåfvor dem en passionerad älskare kan skänka en älskarinna, och om han förebrår henne hennes slösaktighet, är det icke ännu ett sätt att visa henne huru mycket han älskat henne, då han gifver henne medel i händerna att kunna tillfredsställa den?

Hvad hon egentligen är af naturen, denna kvinna öfver hvilken han kastar en mantel af odödlighet, i det han vid henne fäster en helt och hållet uppdiktad legend, det är han så djupt okunnig om, att om han bedrar eftervärlden, så är det därför att han själf är bedragen. Ända till slutet, ända intill döden behåller han kvar sin illusion, och på St. Helena har han ständigt för sina ögon, i sitt hjärta, i sina tankar den Josephine som »general» Vendémiaire såg för första gången i det lilla hotellet på rue Chantereine, Josephine från Milano, den första, ja, man kan säga, den enda kvinna som hos honom väckt passionernas stormar och låtit honom lära känna oeh njuta kärlekens lycka.

Hon var hans verkliga älskarinna, ty det är med en älskares kärlek som han älskat henne, en aktningslös kärlek, som icke förstår att underordna sig, som vill blifva tillfredsställd på minuten, som icke fruktar för oenigheter, som finner nöje uti lätta försoningar och som till slut är som ett kamratskap med en gammal väninna, med begär om hjälp för brytningar, med djärfva förtroenden, och hela obundenheten af ett fritt och tvånglöst lif. Det är till den grad ett kärleksförhållande till en älskarinna, att han vid hvarje stegring af sitt öde känner att hans lycka bjuder honom att bryta denna förbindelse, som i hans ögon icke är något äktenskap; han förstår att detta icke kan vara evigt, att han måste göra ett slut, att han måste stadga sig och skaffa sig ett hem och en familj. Inför sitt skrockfulla samvete kan han icke anse sig gift, efter som han icke blifvit vigd uti en kyrka, och om han åtta år senare måste framträda inför en präst, så sker det under omständigheternas tvång. Hurudant kontraktet än varit skulle han dock ansett det gällande, om ett barn blifvit födt. Då skulle förbindelsen varit fullgiltig. Men utan barn, icke något äktenskap. Och när han lämnar henne, behandlar han henne fortfarande som en älskarinna, tröstar henne med en massa penningar och förskaffar henne på detta sätt ett sorgfritt och lysande lif.

Oaktadt all den svaghet som Napoleon visat för denna kvinna, oaktadt hans ifver att öfverhopa henne med rikedomar, att adoptera hennes barn, att på tronerna upphöja hennes nièçer och kusiner, kan man med skäl fråga sig om han någonsin ansett henne tillhöra sin familj, så olika är den känsla han hyser för henne emot den som utvecklar sig hos honom sedan han förmält sig med Marie-Louise och i synnerhet sedan han genom henne blifvit fader. Från denna stund behärskas han af den *äktenskapliga anden*, den upptager honom helt och hållet. Han har helt visst aldrig älskat Marie-Louise med samma passion som han älskade Josephine. Hon har aldrig för honom varit en älskarinna, men däremot ifrån början, hans hustru. Således inga otroheter vidare, eller om han tillåter sig sådana, så döljas de så sorgfälligt och äro på samma gång så obetydliga att de bevisa mera yttre aktning än vördnad för den svurna troheten. Inga misstänkta förtroenden, inga förströelser som han söker på sidan om sin hustru. När han försummar att själf begifva sig till Spanien för att ordna sina angelägenheter, är man hänvisad till att fråga sig själf om icke tvånget att behöfva lämna sin hustru är just en af de orsaker som hindra honom att begifva sig dit. Medan han nekar Josephine allt deltagande i kejsardömets regering, utnämner han Marie-Louise till regentinna; han meddelar henne flera förtroenden, flera planer och skäl för sitt handlingssätt, än han någonsin beviljat sina gamla rådgifvare eller till och med sina bröder. Och det är icke endast därför att hon är hans sons mor, som han behandlar henne på detta sätt, om detta också är det synbara skälet; det är därför att han för henne känner den äktenskapliga aktning som han aldrig hyst för Josephine.

Medan han hos denna alltid förblir *älskaren*, så är han alltid *den äkta mannen* hos den andra. Med Josephine är det hans sentimentala uppfostran, sådan som Rousseau gjort den, som är den dominerande. Med Marie-Louise är det den korsikanska ärftligheten, de gamla traditionerna från hans berg, som återtar sin

rätt. Han tillägger, men endast som råga på detta och han skulle kunna säga, som ett slags öfvervikt, den monarkiska föreställningen. Men hennes egenskap af hustru är i hans ögon tillfyllestgörande, sedan den blifvit helgad och upphöjd genom moderskapet.

Han vill icke medgifva att hans hustru öfvergifvit honom, han vill icke veta af att hon bedrar honom; hon är hans hustru och det är nog för att ställa henne öfver alla frestelser. Och så mäktig är hos honom den äktenskapliga andan, att han på St. Helena ända till slutet, ända in i döden handlar som om han ingenting visste; ett bevis därpå är hans testamente. Han som är så svartsjuk om den kvinna han ägt att han bittert beklagar sig öfver madame d'Ornanos giftermål, han har icke annat än ömma, tillitsfulla och tillgifna ord och tankar för sin hustru, för Marie-Louise. Är det kanske därför att han ända till slutet försöker att i henne upprätthålla den monarkiska lag, som för de krönta hufvudena utgör ett skäl till vördnad? Vill han invagga sig i en lugnande föreställning, eller finner han för ärkehertiginnans felsteg särskilda ursäkter, eller tror han kanske att den hemlighet som han icke vill erkänna, skall därigenom bättre bevaras af historien? Kanhända är det något af allt detta som sysselsätter hans tankar; men i synnerhet vill han vara okunnig därför att denna kvinna är hans maka, och att en maka icke kan fela.

Således, om man frånskiljer de kroppsliga äfventyr som icke äro annat än öfvergående nycker, finner man hos Napoleon en förmåga att älska lika stor som hans förmåga att tänka och att handla, och hvilken visar oss en älskare och en make, lika ovanliga som någonsin krigaren och statsmannen. Maken som vill skydda sin hustru för eftervärldens klander, tvingar sig till tystnad och nedlåter sig, från 1815 till 1821, att spela en egendomlig komedi, för att upprätthålla sin hustrus ära. Han är trofast, han är vördnadsfull och han är öm. Han har en ung makes räddhågade uppmärksamhet, och under det han tillfölje

af sitt temperament hyser en svartsjuka utan gräns, behärskar han sig tillräckligt för att icke visa den så länge hans hustru lefver tillsammans med honom, och för att, sedan hon blifvit skild från honom, låtsa det mest obegränsade förtroende, ehuru hafven skilja dem åt och fastän hon öfvergifvit och bedragit honom.

Som älskare är han ännu mera ovanlig genom styrkan af de känslor han erfar och, om man så får säga, genom den manliga kraft, som han utvecklar. Det finns icke en enda ton på de mänskliga lidelsernas instrument som han icke söker anslå med kvinnorna och i synnerhet med den kvinna som han älskar i egenskap af älskare. Ingen känsloskiftning undgår honom, ingenting förblir honom obekant och inför sig själf är han, enligt manliga släktets egoistiska synpunkter, en utomordentlig älskare.

Kvinnorna åter hafva helt visst uppfattat saken från en annan synpunkt, och denne älskare har antagligen kunnat låta dem erfara så stora och egendomliga obehag, att man måste kunna tänka sig det ingen af dem älskat honom tillbaka. Men kvinnan älskar aldrig den man som hon känner vara henne öfverlägsen, den härskare som vill böja henne under sin vilja och som nekar att erkänna hennes, som vill ingifva henne sina känslor och icke rättar sig efter hennes åsikter.

En sak återstår att skärskåda: Har Napoleon, vare sig som älskare eller som make, från de kvinnor hvilka han älskat, tålt något tryck som återverkat på hans politik? Hafva kvinnorna haft något inflytande på hans idéer och till följe däraf, på hans handlingar? Något direkt sådant synas hvarken hans älskarinnor eller hans hustru haft; men en annan fråga är om de icke haft det indirekt, om inte de intryck han mottagit af den ena eller den andra, de samtal han fört med dem, eller de tillfälliga omständigheter som uppstått till följe af den eller den förbindelsen — om icke dessa kommit hans själ att omfatta vissa nya idéer,

eller att modifiera vissa äldre som han förut haft, och på detta sätt blifvit på ett eller annat sätt bestämmande för hans lif.

Hur högt älskad hon än varit, torde dock icke Josephine kunna ställas i främsta ledet bland dem som man kan misstänka för att vara upphofvet till vissa politiska beslut. Om man också misstänkt att det är hon som dragit honom åt höger, som i det hon förskaffade honom en halft adlig omgifning, emellanåt förmått honom till att uppoffra revolutionens principer för den gamla regimens traditioner, så har man bedragit sig, ty det är han själf som velat det, det är han som uppsöker aristokraterna, med fara att blifva bedragen, såld och förrådd utaf dem. Josephine rekryterar åt honom, men det är på hans befallning; Josephine utdelar ynnestbevis, men det är därför att han tror det de skola hellre emottagas af henne, och att de därigenom skola göra bättre effekt. Han har bestämt sig för att genom Josephine samtycka till några emigranters återkomst, till återställandet af konfiskerade gods, och till alla dessa ynnestbevis med hvilka hon tror sig kunna förbinda till tacksamhet, eller åtminstone göra dem neutrala, de stora damerna och de förnäma ädlingarna; men han har noga bestämt huru långt han vill gå, ty vid minsta försök till öfverraskning, låter han icke öfvertala sig till andra nådebevis än dem han är hugad att bevilja, om han än icke är tillräckligt monark af gammal ras för att skaffa sig ett nöje genom att stöta tillbaka en gråtande kvinna som tigger honom om sin makes eller sin broders hufvud. Några eftergifter, några falska intryck, ett visst antal upplysningar af hvilka några äro otillförlitliga, se där nära på allt som tyckes hafva blifvit honom ingifvet af Josephine.

Men af de andra, huru mycket mera? Är det icke därför att madame Denuelle de la Plaigne blifvit hafvande genom honom, som han börjar tänka på skilsmässa, och beslutar han sig icke för den sedan madame Walewska skänkt honom en son? Hela hans politik i afseende på Polen, råkar icke den i en helt annan belysning när man tänker på hvilken älskarinna han har 1807,

1808 och 1809 och hans långmodighet emot Bernadotte, är den icke förklarad gonom hans trofasta minne af Désirée Clary? Det sätt hvarpå han ingår förbindelser och låter narra sig, hans godtrogenhet, hans visshet att blifva följd till slutet, låta de icke förklara sig genom hans giftermål med Marie-Louise och genom hans åsikt att sedan han genom henne tillhör den österrikiska kejsarfamiljen, så har han också blifvit de europiska monarkernas jämlike, om han också genom revolutionen nått sin upphöjda plats? När familjekänslan hos honom är så stark att han anser henne ensam kunna försäkra honom om politiska allianser — och så framställer sig för honom förbindelserna med Bayern, Baden och Würtemberg, innan de knötos med Österrike — huru mycket starkare skulle han då icke i det inre lita på den äktenskapliga? Således icke genom sitt direkta inflytande, utan genom den plats han tillerkänner henne i sina planer, genom den trollmakt hvarmed hans inbillning omger henne, utöfvar Marie-Louise på hans både yttre och inre politik en hittills okänd inverkan.

Skulle han vara människa om det vore annorlunda och är det icke just därför att han bibehållit hos sig det bästa hos människan som han fästat sig vid och öfverlämnat sig åt henne? Är det icke just därför att han bevarat ett trofast och ömt minne af sin första kärlek, är det icke därför att han varit familjekär så som man är det i hans släkt, och därför att han vördat äktenskapet såsom hans instinkt och engiftesmoralen kräfde, som hans fall blef så förfärligt och så djupt?

Om icke kvinnan spelade en roll i hans lif, så skulle Napoleon upphöra att vara hvad han är: det manliga snillets mest förvånande representant. Han skulle då vara en könlös individ, ett fenomen, ett undantag, som icke skulle kunna intressera mänskligheten, därför att han icke kunnat känna någon af dess passioner, icke kunnat följa någon af dess traditioner, och icke kunnat med den hafva någon känsla gemensam. Nu däremot, sådan som han är, han hvars hjärnverksamher är öfverlägsen alla kända mäns,

han som, uppburen af en lycka utan like, i sitt snille ständigt funnit utvägar som stått i jämnhöjd med hans lycka, han som utfört det mest storartade verk som ännu någon dödlig förmått åstadkomma, han är framförallt människan, för hvilken ingenting mänskligt har förblifvit främmande.

Det mänskliga, det är att böja sig för kvinnan, det är att tro på kvinnan, det är att älska kvinnan, det är att genom och för kvinnan erfara hela den följd af sinnesrörelser och känslor som endast kvinnan kan ingifva. Napoleon har känt och pröfvat dem alla, och ur denna synpunkt, liksom ur alla andra, är och förblir han öfverlägsen alla öfriga varelser.

Innehåll.

Inledning 5
1. Ungdomstiden 11
2. Giftermålsplaner 18
3. Josephine de Beauharnais 26
4. Medborgarinnan Bonaparte 36
5. Madame Fourès 47
6. Förlåtelsen 56
7. Sångerskan Grassini 65
8. Aktriserna 75
9. Lektriserna 83
10. Josephines kröning 95
11. Madame *** 106
12. Stephanie de Beauharnais 117
13. Eléonore 127
14. Hortense 136
15. Grefvinnan Walewska 144
16. Skilsmässan 178
17. Marie-Louise 191
18. Ön Elba 214
19. De hundra dagarna 227
Slutord och återblick 236

Förteckning på porträtten:

Napoleon i sitt arbetskabinett. Efter en tafla af David . . (Titelplansch)

Desirée Eugénie Clary. Efter ett porträtt af Gérard 18

Josephine på Malmaison. Efter en tafla af Prud'hon i Louvren . . . 64

Stephanie de Beauharnais. Efter en tafla af Gérard i Versailles . . . 120

Hortense. Efter ett porträtt af Regnault 136

Marie-Louise och konungen af Rom. Efter en tafla af Franque i Versailles. 208

YC 75111

563246

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

Albert Bonniers förlag.

Napoleon Bonaparte af ***H. Taine.*** 1: 25.
»En djupgående och snillrik analys.»

Två krönta rivaler (Napoleon och Alexander), **Bernadottes-minnen** af *J. P. van Suchtelen,* grefve *Romanzow,* furst *Czernicheff* m. fl. Efter de hittills otryckta originalhandskrifterna i kejs. utrikesdepartementet i S:t Petersburg utgifna och tillökade med andra tryckta och otryckta källor af ***A. Ahnfelt.*** 2 delar. 8: 75; inb. 10: 50.

Kastar ett nytt ljus öfver Europas och särskildt öfver Nordens historia under den mest kritiska och den mest intressanta period af vårt århundrade.

Marskalk Bernadotte. Skildringar ur hans lif och hans tid (1763—1810) af ***Anton Blomberg.*** Med 2 porträtt af marskalk Bernadotte. 5: 50; inb. 7 kr.

»Ett förtjänstfullt arbete, *underhållande* och *lärorikt att läsa;* gör sin förf:s kunskaper *all heder.*» (Historisk Tidskrift.)

Franska Revolutionen 1789—1804, af ***H. Carnot.*** Svensk bearbetning af ***O. W. Ålund.*** Med 25 porträtt och 31 teckningar. 4 kr.; inb. 5: 50.

Genom sitt *förträffliga innehåll, talrika vackra bilder* och *ofantligt billiga* pris en *verklig bok för ungdomen.*

En Roman om Förste Konsuln. Från den 18 Brumaire till freden i Amiens, af ***Mathilda Malling.*** 2:a upplagan. 4: 50.

»*En högst intagande bok;* den har den dubbla tilldragningskraften att vara grundad på det *noggrannaste, mest ingående kulturhistoriska studium* och på samma gång inrymma en *frisk, nästan naiv poesi,* genomsusad som den är af en entusiasm, som icke kan vara skönare.» (Georg Brandes.)

Fru Guvernören af Paris. Bilder från kejsarhofvet 1807, af ***Mathilda Malling.*** 4: 50.

»*Ett moget och behärskadt, ett af sund konstnärlig takt uppburet arbete.*» (Nya Dagl. Allch.)